รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

โครงการ การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน

โดย

ผศ.ดวงพร คำนูญวัฒน์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ต่อเนื่องจากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับเครือข่าย รวมทั้งเพื่อเสริมศักยภาพให้แก่ชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทำการวิจัยในพื้นที่ 7 หมู่บ้าน ของอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ Participatory Action Research (PAR) ดำเนินการวิจัย 2 ลักษณะ กล่าวคือ ดำเนินการวิจัยอย่างเป็นลำดับขั้นตอนซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ สานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ สร้างผู้ปฏิบัติงาน กระตุ้นให้เกิดเครือข่าย และสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือการวิจัยที่ดำเนินการตลอดทั้งโครงการ ได้แก่ สนับสนุนผู้ปฏิบัติงาน กระตุ้นให้ทุกพื้นที่ปฏิบัติงานแบบชุมชนมีส่วนร่วม และกระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม หลังจากนั้นประเมินผลการวิจัยด้วยวิธีการต่าง ๆ 4 วิธี คือ การสนทนากลุ่ม การเสวนาชุมชน การสัมภาษณ์เจาะลึก และการจดบันทึกผลการปฏิบัติงาน

ผลการวิจัยพบว่าวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย กลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร โดยเฉลี่ย 3-4 คน ที่มีคุณสมบัติ มีใจรัก มีเวลา และมีประสบการณ์ คนกลุ่มนี้มีผู้นำชุมชนร่วมอยู่ด้วย เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ ความเข้าใจ และรับผิดชอบ ในการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการกระจายเสียงมีความสม่ำเสมอเนื่องจากมีผู้ร่วมงานหลายคน การจัดเป็นไปตามความสะดวกของผู้จัดจึงมักไม่จัดตามผังรายการ มีการนำเสนอเนื้อหาภายในชุมชนและมีการเลือกสรรเนื้อหาภายนอกชุมชนมากขึ้น ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ชาวบ้านเป็นผู้รับฟังที่มีส่วนร่วมกำหนดการดำเนินงาน อีกทั้งมีการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อให้หอกระจายข่าวสารมีบทบาทมากขึ้นในชุมชน ประการสำคัญมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน สำหรับปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน คือ ผู้นำชุมชนมีทัศนคติที่ดี ผู้ปฏิบัติงานมีปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ชุมชนมีส่วนร่วมในงาน การมีเครือข่ายเข้มแข็ง ตลอดจนความจริงใจและความสม่ำเสมอในการให้การสนับสนุนของบุคคล/หน่วยงานภายนอก

Abstract

This research is continued from the research entitled “The Sustainable Procedures of Village Broadcasting Tower in Response to the Community’s Needs” with objectives to study sustainable administrating procedures of village broadcasting tower which meet the needs of the community, factors affecting success and outcome of such procedures in both village and network levels, and to enhance potential of the community in terms of broadcasting tower procedures. The samples were seven villages in Patue District, Chumporn Province. The research was conducted through two types of Participatory Action Research (PAR), namely the step-by-step method which was employed to promote social relation and co-operation, create staff members, and establish and support network; and the continuous method throughout the research project which was used to support staff members, promote participatory action and supporting events. The evaluation of this research included focus group, community seminar, in-depth interview and written recording of the broadcasting results.

The results showed that the broadcasting tower sustainable administrating procedures that meet the needs of the community were facilitated by three or four staff members who are qualified, enthusiastic, devoting and experienced and by their community leader. They are well equipped with knowledge, understanding and responsibilities in administrating and managing broadcasting tower and handing down to the later generation. Besides, village meeting played a vital role in establishment of community participation, and broadcasting programs were consistent since the schedules were made according to availability and convenience of different staff members. Through a variety of ways, the presented contents emphasized those in the community. However, those outside the community were also selected. The villagers were given an opportunity to participate in administration, and supporting activities were held to enhance a role of broadcasting tower in the community. Most important of all, dependent network of staff members with community leaders’ positive attitudes and with appropriate qualifications, quality and quantity; participation of the community, stable network, sincerity, consistency of individual and third-party support were all key factors that helped promote sustainability of broadcasting tower administration.

สารบัญ

			หน้า
คำนำ			
บทคัดย่อ			**ก**
สารบัญ			**ค**
สารบัญตาราง			**ช**
บทที่ 1	**บทนำ**		1
	1.1	ที่มาของงานวิจัย	1
	1.2	คำถามนำการวิจัย	3
	1.3	วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	4
	1.4	พื้นที่ศึกษา	4
	1.5	ประโยชน์ที่ได้รับ	5
	1.6	ระยะเวลาดำเนินงาน	5
	1.7	นิยามศัพท์	5
	1.8	กรอบแนวคิดการวิจัย	6
บทที่ 2	**แนวคิดทฤษฎีที่ใช้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**		8
	2.1	แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย	8
		2.1.1 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	8
		2.1.2 แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา	15
		2.1.3 แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	19
		2.1.4 แนวคิดการสร้างเครือข่าย	22
		2.1.5 แนวคิดการสร้างพลัง	28
		2.1.6 ทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคม	31
	2.2	แนวคิดและข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสาร	33
		2.2.1 ความหมาย	33
		2.2.2 ความเป็นมาและการเข้ามาขององค์กรต่างๆ	36
		2.2.3 ข้อดีและข้อจำกัดของหอกระจายข่าวสาร	40
		2.2.4 บทบาทและหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร	42
		2.2.5 สถานภาพหอกระจายข่าวสาร	43

			หน้า
	2.3	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
		2.3.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร	47
		2.3.2 สภาพปัญหาความต้องการและการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร	49
		2.3.3 การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเผยแพร่ความรู้	51
บทที่ 3	**ระเบียบวิธีวิจัย**		**55**
	3.1	การเตรียมการ	55
	3.2	ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	55
	3.3	การประเมินผลการวิจัย	57
	3.4	ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	61
บทที่ 4	**พื้นที่ศึกษาและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร**		**62**
	4.1	ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจังหวัดชุมพร	62
	4.2	พื้นที่ศึกษาและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารใน 3 ช่วง : เริ่มโครงการวิจัยระยะ 1 สิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1 และเริ่มโครงการวิจัยระยะ 2	64
	4.3	ภาพรวมลักษณะพื้นที่และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารใน 3 ช่วง : เริ่มโครงการวิจัยระยะ 1 สิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1 และเริ่มโครงการวิจัยระยะ 2	84
บทที่ 5	**การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารอย่างยั่งยืน**		**96**
	5.1	สานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ	97
	5.2	สร้างผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 2 และ ดูงาน	98
	5.3	กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นทางการ	115
	5.4	สนับสนุนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่าย	120
		5.4.1 จัดประชุมอย่างสม่ำเสมอ	121
		5.4.2 จัดทำข้อตกลงและระเบียบการ	122
		5.4.3 จัดการประชุมฝึกปฏิบัติหอกระจายข่าวสาร รุ่น 3	127

		หน้า
บทที่ 6	**การสนับสนุน การกระตุ้น และผลดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร**	137
	6.1 การสนับสนุนและการกระตุ้นการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร	137
	6.1.1 สนับสนุนการปฏิบัติงาน	137
	6.1.2 กระตุ้นการปฏิบัติงานแบบชุมชนมีส่วนร่วม	142
	6.1.3 กระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม	143
	6.2 ผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างมีส่วนร่วม	147
	6.2.1 ผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่	148
	6.2.2 ผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในภาพรวม	165
บทที่ 7	**การวิเคราะห์และการถอดบทเรียนการวิจัย**	175
	7.1 การวิเคราะห์ผลการศึกษา	175
	7.1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนหัวใจของความยั่งยืน	175
	7.1.2 วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร	180
	7.1.3 วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน	184
	7.1.4 วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในเครือข่ายชมรมผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร	189
	7.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน	193
	7.3 การถอดบทเรียนจากการวิจัย	198
	7.3.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีความยั่งยืน	198
	7.3.2 หอกระจายข่าวสาร : สื่อเพื่อการพัฒนา	203
	7.3.3 การดำเนินงานวิจัยแบบ PAR	206
บทที่ 8	**สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ**	211
	8.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา	213
	8.2 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน	214
	8.3 ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน	220
	8.4 ข้อเสนอแนะ	222

หน้า

บรรณานุกรม 226

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

กำหนดการการประชุมฝึกปฏิบัติ หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน รุ่นที่ 2 I

กำหนดการการประชุมฝึกปฏิบัติ หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน รุ่นที่ 3 III

ภาคผนวก ข.

ระเบียบชมรม ข่าวสารเพื่อชุมชน V

ระเบียบกองทุนชมรม ข่าวสารเพื่อชุมชน VII

ภาคผนวก ค.

ตัวอย่างการจัดกิจกรรมเสริม ของบ้านทุ่งวัวแล่น VIII

ภาคผนวก ง.

แบบประเมินผลการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมด้วยการสนทนากลุ่ม XI

แบบประเมินผลการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมด้วยการเสวนาชุมชน XV

แบบประเมินผลการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมด้วยการสัมภาษณ์ XVII

แบบประเมินผลการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมด้วยการจดบันทึก XIX

ภาคผนวก จ.

การประมวลผลจากการสัมภาษณ์ XXI

ภาคผนวก ฉ.

ประมวลภาพกิจกรรม XXVIII

ภาคผนวก ช

การขยายผลการวิจัย XXXIV

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 2.1	เปรียบเทียบจำนวนหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่และที่ได้มาตรฐาน พ.ศ.2538 2540 และ 2542	44
ตารางที่ 4.1	สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ศึกษา ช่วงเริ่มโครงการวิจัยระยะที่ 1	85
ตารางที่ 4.2	สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัย ระยะที่ 1	93
ตารางที่ 5.1	สรุปลักษณะเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร	119
ตารางที่ 6.1	สรุปการบริหารงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ศึกษา	159
ตารางที่ 6.2	สรุปการจัดการกระจายเสียงของแต่ละพื้นที่ศึกษา	161
ตารางที่ 6.3	สรุปความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ศึกษา	163
ตารางที่ 6.4	สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วม	168
ตารางที่ 7.1	แสดงการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย	177
ตารางที่ 7.2	แสดงทัศนคติของผู้นำชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินการหอกระจายข่าวสาร	187

คำนำ

งานวิจัยเรื่อง การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นงานที่ดำเนินการต่อเนื่องจากงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนับตั้งแต่ สกว. ที่ให้การสนับสนุนค่าใช้จ่าย รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ และรองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาต สถาปิตานนท์ ผู้ประสานงานโครงการฯ ที่มิได้ทำหน้าที่เพียงประสานงาน แต่ได้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์และมีผลต่อความสำเร็จของโครงการวิจัยฯ นี้ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่ร่วมงานกันมาตลอดระยะเวลา 3 ปี ผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายเหล่านี้ ทำให้คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้หอกระจายข่าวสารในฐานะของสื่อของชุมชน ที่ดำเนินงานโดยชุมชน และเพื่อประโยชน์ของชุมชน เรียนรู้การดำเนินงานที่ใช้ความต้องการและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นฐาน และความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานเป็นแรงหนุนสำคัญต่อความยั่งยืนที่เกิดขึ้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างต่อไป

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ต่อเนื่องจากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับเครือข่าย รวมทั้งเพื่อเสริมศักยภาพให้แก่ชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทำการวิจัยในพื้นที่ 7 หมู่บ้าน ของอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ Participatory Action Research (PAR) ดำเนินการวิจัย 2 ลักษณะ กล่าวคือ ดำเนินการวิจัยอย่างเป็นลำดับขั้นตอนซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ สานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ สร้างผู้ปฏิบัติงาน กระตุ้นให้เกิดเครือข่าย และสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือการวิจัยที่ดำเนินการตลอดทั้งโครงการ ได้แก่ สนับสนุนผู้ปฏิบัติงาน กระตุ้นให้ทุกพื้นที่ปฏิบัติงานแบบชุมชนมีส่วนร่วม และกระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม หลังจากนั้นประเมินผลการวิจัยด้วยวิธีการต่าง ๆ 4 วิธี คือ การสนทนากลุ่ม การเสวนาชุมชน การสัมภาษณ์เจาะลึก และการจดบันทึกผลการปฏิบัติงาน

ผลการวิจัยพบว่าวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย กลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร โดยเฉลี่ย 3-4 คน ที่มีคุณสมบัติ มีใจรัก มีเวลา และมีประสบการณ์ คนกลุ่มนี้มีผู้นำชุมชนร่วมอยู่ด้วย เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ ความเข้าใจ และรับผิดชอบ ในการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการกระจายเสียงมีความสม่ำเสมอเนื่องจากมีผู้ร่วมงานหลายคน การจัดเป็นไปตามความสะดวกของผู้จัดจึงมักไม่จัดตามผังรายการ มีการนำเสนอเนื้อหาภายในชุมชนและมีการเลือกสรรเนื้อหาภายนอกชุมชนมากขึ้น ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ชาวบ้านเป็นผู้รับฟังที่มีส่วนร่วมกำหนดการดำเนินงาน อีกทั้งมีการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อให้หอกระจายข่าวสารมีบทบาทมากขึ้นในชุมชน ประการสำคัญมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน สำหรับปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน คือ ผู้นำชุมชนมีทัศนคติที่ดี ผู้ปฏิบัติงานมีปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ชุมชนมีส่วนร่วมในงาน การมีเครือข่ายเข้มแข็ง ตลอดจนความจริงใจและความสม่ำเสมอในการให้การสนับสนุนของบุคคล/หน่วยงานภายนอก

Abstract

This research is continued from the research entitled “The Sustainable Procedures of Village Broadcasting Tower in Response to the Community’s Needs” with objectives to study sustainable administrating procedures of village broadcasting tower which meet the needs of the community, factors affecting success and outcome of such procedures in both village and network levels, and to enhance potential of the community in terms of broadcasting tower procedures. The samples were seven villages in Patue District, Chumporn Province. The research was conducted through two types of Participatory Action Research (PAR), namely the step-by-step method which was employed to promote social relation and co-operation, create staff members, and establish and support network; and the continuous method throughout the research project which was used to support staff members, promote participatory action and supporting events. The evaluation of this research included focus group, community seminar, in-depth interview and written recording of the broadcasting results.

The results showed that the broadcasting tower sustainable administrating procedures that meet the needs of the community were facilitated by three or four staff members who are qualified, enthusiastic, devoting and experienced and by their community leader. They are well equipped with knowledge, understanding and responsibilities in administrating and managing broadcasting tower and handing down to the later generation. Besides, village meeting played a vital role in establishment of community participation, and broadcasting programs were consistent since the schedules were made according to availability and convenience of different staff members. Through a variety of ways, the presented contents emphasized those in the community. However, those outside the community were also selected. The villagers were given an opportunity to participate in administration, and supporting activities were held to enhance a role of broadcasting tower in the community. Most important of all, dependent network of staff members with community leaders’ positive attitudes and with appropriate qualifications, quality and quantity; participation of the community, stable network, sincerity, consistency of individual and third-party support were all key factors that helped promote sustainability of broadcasting tower administration.

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทคัดย่อ **ก**

สารบัญ **ค**

สารบัญตาราง **ช**

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1 ที่มาของงานวิจัย 1

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย 3

1.3 คำถามนำการวิจัย 3

1.4 พื้นที่ศึกษา 4

1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย 4

1.6 ระยะเวลาดำเนินงาน 6

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ 6

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 7

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย 7

2.1.1 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน 7

2.1.2 แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา 14

2.1.3 แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม 18

2.1.4 แนวคิดการสร้างเครือข่าย 21

2.1.5 แนวคิดการสร้างพลัง 27

2.1.6 ทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคม 30

2.2 แนวคิดและข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสาร 32

2.2.1 ความหมาย 32

2.2.2 ความเป็นมาและการเข้ามาขององค์กรต่างๆ 35

2.2.3 ข้อดีและข้อจำกัดของหอกระจายข่าวสาร 39

2.2.4 บทบาทและหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร 41

2.2.5 สถานภาพหอกระจายข่าวสาร 42

หน้า

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 46
2.3.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร 46
2.3.2 สภาพปัญหาความต้องการและการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร 48
2.3.3 การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเผยแพร่ความรู้ 50

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย 54
3.1 การเตรียมการ 54
3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย 54
3.3 การประเมินผลการวิจัย 56
3.4 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย 60

บทที่ 4 พื้นที่ศึกษาและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร 61
4.1 ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจังหวัดชุมพร 61
4.2 พื้นที่ศึกษาและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารใน 3 ช่วง : เริ่มโครงการวิจัยระยะ 1 สิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1 และเริ่มโครงการวิจัยระยะ 2 63
4.3 ภาพรวมลักษณะพื้นที่และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารใน 3 ช่วง : เริ่มโครงการวิจัยระยะ 1 สิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1 และเริ่มโครงการวิจัยระยะ 2 83

บทที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารอย่างยั่งยืน 95
5.1 สานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ 96
5.2 สร้างผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 2 และ ดูงาน 97
5.3 กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นทางการ 114
5.4 สนับสนุนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่าย 119
5.4.1 จัดประชุมอย่างสม่ำเสมอ 120
5.4.2 จัดทำข้อตกลงและระเบียบการ 121
5.4.3 จัดการประชุมฝึกปฏิบัติหอกระจายข่าวสาร รุ่น 3 127

หน้า

บทที่ 6 การสนับสนุน การกระตุ้น และผลดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร 136

6.1 การสนับสนุนและการกระตุ้นการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร 136

6.1.1 สนับสนุนการปฏิบัติงาน 136

6.1.2 กระตุ้นการปฏิบัติงานแบบชุมชนมีส่วนร่วม 141

6.1.3 กระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม 142

6.2 ผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างมีส่วนร่วม 146

6.2.1 ผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ 147

6.2.2 ผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในภาพรวม 164

บทที่ 7 การวิเคราะห์และการถอดบทเรียนการวิจัย 174

7.1 การวิเคราะห์ผลการศึกษาผลการดำเนินงาน 174

7.1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนหัวใจของความยั่งยืน 174

7.1.2 วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร 179

7.1.3 วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน 183

7.1.4 วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร 188

7.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน 192

7.3 การถอดบทเรียนจากการวิจัย 197

7.3.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีความยั่งยืน 197

7.3.2 หอกระจายข่าวสาร : สื่อเพื่อการพัฒนา 202

7.3.3 การดำเนินงานวิจัยแบบ PAR 205

บทที่ 8 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ 210

8.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา 212

8.2 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน 213

8.3 ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน 219

8.4 ข้อเสนอแนะ 221

หน้า

บรรณานุกรม 225

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

กำหนดการการประชุมฝึกปฏิบัติ หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน รุ่นที่ 2 I

กำหนดการการประชุมฝึกปฏิบัติ หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน รุ่นที่ 3 III

ภาคผนวก ข.

ระเบียบชมรม ข่าวสารเพื่อชุมชน V

ระเบียบกองทุนชมรม ข่าวสารเพื่อชุมชน VII

ภาคผนวก ค.

ตัวอย่างการจัดกิจกรรมเสริม ของบ้านทุ่งวัวแล่น VIII

ภาคผนวก ง.

แบบประเมินผลการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมด้วยการสนทนากลุ่ม XI

แบบประเมินผลการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมด้วยการเสวนาชุมชน XV

แบบประเมินผลการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมด้วยการสัมภาษณ์ XVII

แบบประเมินผลการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมด้วยการจดบันทึก XIX

ภาคผนวก จ.

การประมวลผลจากการสัมภาษณ์ XXI

ภาคผนวก ฉ.

ประมวลภาพกิจกรรม XXVIII

ภาคผนวก ช

การขยายผลการวิจัย XXXIV

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 2.1	เปรียบเทียบจำนวนหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่และที่ได้มาตรฐาน พ.ศ.2538 2540 และ 2542	43
ตารางที่ 4.1	สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ศึกษา ช่วงเริ่มโครงการวิจัยระยะที่ 1	84
ตารางที่ 4.2	สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัย ระยะที่ 1	92
ตารางที่ 5.1	สรุปลักษณะเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร	118
ตารางที่ 6.1	สรุปการบริหารงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ศึกษา	158
ตารางที่ 6.2	สรุปการจัดการกระจายเสียงของแต่ละพื้นที่ศึกษา	160
ตารางที่ 6.3	สรุปความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ศึกษา	163
ตารางที่ 6.4	สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วม	167
ตารางที่ 7.1	แสดงการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย	176
ตารางที่ 7.2	แสดงทัศนคติของผู้นำชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินการหอกระจายข่าวสาร	186

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ที่มาของงานวิจัย

ในปัจจุบันหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ ล้วนทำหน้าที่เป็นสื่อนำข้อมูลข่าวสารมายังผู้อ่าน ผู้ฟัง และผู้ชมได้เป็นอย่างดี หากแต่ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่อ่านหนังสือพิมพ์หรือไม่ ส่วนใหญ่ติดตามข่าวสารจากวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์หรือไม่ อีกทั้งข้อมูลข่าวสารทั้งหลายเหล่านั้นตรงกับสิ่งที่พวกเขาอยากรู้หรือไม่ รวมทั้งเป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดมากพอที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นหรือไม่ คำถามเหล่านี้มีความน่าสนใจและชวนให้สงสัยว่า แล้วประชาชนคนไทยโดยเฉพาะที่อยู่ชนบทจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ควรจะได้ และเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร

หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสื่อสารของชุมชน ที่ประกอบด้วยอุปกรณ์เพียงไม่กี่ชิ้นจึงใช้งานได้ไม่ยาก ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้านที่คนในหมู่บ้านผู้เปิดเครื่อง ผู้ควบคุมการกระจายเสียง ผู้ประกาศ ผู้รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสาร เป็นคนในหมู่บ้านที่รู้จักผู้ฟังเป็นอย่างดี ดังนั้นผู้ส่งสารและผู้รับสารในกรณีหอกระจายข่าวสารจึงอยู่ในสังคมวัฒนธรรมเดียวกัน เผชิญปัญหาคล้ายกัน ทำให้รู้ใจ รู้ความต้องการ รวมทั้งความสนใจของกันและกัน การสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารคุ้นเคยกันเช่นนี้ เป็นคุณสมบัติประการสำคัญของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นหอกระจายข่าวสารจึงเป็นสื่อของชุมชนที่มีศักยภาพ ในการนำเสนอเรื่องราวที่คัดสรรจากความสนใจของชุมชนใครรู้ของชุมชนได้จริง ซึ่งต่างจากสื่ออื่น ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ หอกระจายข่าวสารจึงเป็นสื่อที่สามารถใช้ตอบสนองความต้องการด้านข้อมูลข่าวสารของชุมชนได้มากที่สุดสื่อหนึ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่า หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่ทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองในเรื่องข้อมูลข่าวสาร

หากแต่ในปัจจุบันหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่กว่า 60,000 แห่ง ไม่มีการใช้งานตามศักยภาพที่มีดังกล่าวข้างต้น จากการสำรวจของกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข ในพ.ศ. 2538 2540 และ 2542 พบว่ามีเพียง 25% เท่านั้นที่มีการใช้งานอย่างสม่ำเสมอ และส่วนใหญ่ใช้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของรัฐสู่ชาวบ้าน มีการใช้เพื่อเป็นสื่อกลางของชุมชนเองน้อยมาก สาเหตุสำคัญน่าจะมาจากความไม่สมดุลของการให้การสนับสนุนจากภาครัฐ ที่เน้นด้านอุปกรณ์ซึ่งเป็นเครื่องมือการกระจายเสียง มีการสนับสนุน

ด้านข้อมูลบ้างแต่เป็นไปตามที่หน่วยงานภาครัฐต้องการจะเผยแพร่ และขาดการสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้รับผิดชอบถึงวิธีการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อประโยชน์ของชุมชน ปัจจุบันการใช้หอกระจายข่าวสารจึงขาดซึ่งความเข้าใจในศักยภาพของสื่อนี้ และขาดการให้ความสำคัญกับความร่วมมือร่วมใจของชาวชุมชนในการดำเนินงาน ดังนั้น จึงพิจารณาเห็นว่าหากมีการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานในทุกขั้นตอน รวมถึงกระบวนการสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวสารที่เสริมให้มีข้อมูลและรูปแบบการส่งสารที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและความต้องการ โอกาสที่หอกระจายข่าวสารจะสามารถเป็นสื่อของชุมชนที่ดำเนินงานโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนย่อมมีความเป็นไปได้สูง

ใน พ.ศ. 2544 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ให้การสนับสนุนคณะผู้วิจัยดำเนินงานวิจัยเพื่อตอบข้อสงสัยดังกล่าวข้างต้น ในพื้นที่ 7 หมู่บ้าน ในตำบลชุมโคทะเลทรัพย์ และสะพลี อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ซึ่งผลการศึกษาพบว่าเมื่อคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสาร ตั้งแต่ร่วมรับรู้การดำเนินงาน ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมคัดเลือกผู้ประกาศ ร่วมเป็นแหล่งข้อมูล และร่วมเป็นผู้ส่งสาร ทำให้ความคิดเห็นและความรู้สึกที่มีต่อหอกระจายข่าวสารเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและบทบาทหอกระจายข่าวสารเปลี่ยนไปจากช่วงก่อนหน้าที่ทางโครงการจะดำเนินการวิจัย ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ลักษณะของผู้นำ ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน ศักยภาพของชุมชน ทัศนคติของผู้นำและชุมชนที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร ความคาดหวัง ความต้องการการเปลี่ยนแปลง และความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินงาน

ทั้งนี้ โครงการวิจัยสามารถกระตุ้นให้ผู้นำและชุมชนเข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น ชุมชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบการดำเนินงานเปลี่ยนจากคนเพียงคนเดียวเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมคิดร่วมทำ มีการปรับปรุงและโยกย้ายหอกระจายข่าวสารมาอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม มีการบำรุงรักษาและดูแลอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้

นอกจากนี้ 3 ใน 7 หมู่บ้านพื้นที่ศึกษายังได้รับการสนับสนุนงบประมาณให้ปรับปรุงสื่อของชุมชนจากหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย และผู้รับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้ง 7 หมู่บ้านเริ่มมีการติดต่อประสานงาน และร่วมมือกันในด้านต่างๆ

เช่น มีการพูดคุยกันถึงการดำเนินงาน มีการทดลองปฏิบัติงานโดยให้ผู้ดำเนินงานร่วมกันคิดและกำหนดเป็นแนวทางตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหา มีการสอบถามชุมชนถึงเรื่องที่ต้องการให้มีการบอกเล่าผ่านหอกระจายข่าวสาร รวมถึงความต้องการด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เวลา ภาษา ผู้ประกาศ เป็นต้น และนำข้อมูลที่ได้จากการสอบถามนี้มาใช้ในการจัดรายการและทดลองจัดรายการในรูปแบบใหม่ บางแห่งมีการทำตารางกำหนดการออกอากาศเพื่อชุมชนจะได้ทราบล่วงหน้าว่าจะได้ฟังอะไร ในวันไหน จากใคร มีการชักชวนคนในชุมชนมาร่วมการกระจายเสียง และบางแห่งจัดกิจกรรมหารายได้เพื่อใช้ในการบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสารด้วย

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อยู่ในระยะเริ่มต้น และเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ได้รับการสนับสนุนและการกระตุ้นจากคณะผู้วิจัย ซึ่งหากขาดการสนับสนุนในส่วนนี้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอาจกลับไปสู่สภาพเดิม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงดำเนินงานวิจัยต่อเนื่องเพื่อค้นหาวิธีการที่จะทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวในพื้นที่ศึกษาที่ได้เริ่มมาแล้วนี้มีความต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยยังคงให้ความสำคัญกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการสอบถามความต้องการก่อนการจัดรายการ เพราะตราบใดที่หอกระจายข่าวสารสามารถนำเสนอเนื้อหาสาระที่ตรงกับความต้องการ ชาวบ้านย่อมติดตามรับฟัง ซึ่งส่งผลให้หอกระจายข่าวสารมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นสื่อของชุมชนได้อย่างชัดเจน ชาวชุมชนควรมีส่วนร่วมทั้งในฐานะผู้รับฟัง ร่วมผลิต ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมวางแผนพัฒนา ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้รับการส่งเสริมให้เป็นผู้ที่มีความตระหนักในศักยภาพของหอกระจายข่าวสารและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งมีความสามารถทั้งทางด้านบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง

1.2 คำถามนำการวิจัย

การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร การสร้างกิจกรรมที่มีหอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสำคัญ การสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานภายนอกในเรื่องที่เป็นความจำเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติงาน ได้แก่ ข้อมูลและงบประมาณ การสร้างบุคคลในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในการใช้หอกระจายข่าวสารและสามารถถ่าย

ทอดความรู้ความเข้าใจนั้นให้แก่คนอื่นในชุมชน ตลอดจนมีเครือข่ายของผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ด้วยวิธีการต่างๆ เหล่านี้

- จะทำให้เกิดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองต่อความต้องการของชุมชนได้หรือไม่
- จะเกิดการดำเนินงานที่มีลักษณะสม่ำเสมอและต่อเนื่องหรือไม่
- อะไรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิด หรือที่ทำให้ไม่เกิดความต่อเนื่อง

1.3 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1) เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน

2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน

3) เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับเครือข่าย

4) เพื่อเสริมศักยภาพให้แก่ชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

1.4 พื้นที่ศึกษา

7 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล ของอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ได้แก่

บ้านดอนทราย หมู่ 2 ตำบลชุมโค

บ้านดอนปลักหมู หมู่ 9 ตำบลชุมโค

บ้านชุมทรัพย์ หมู่ 12 ตำบลชุมโค

บ้านสมบูรณ์สุข หมู่ 13 ตำบลชุมโค

บ้านปากบ่อ หมู่ 5 ตำบลทะเลทรัพย์

บ้านดอนคา หมู่ 3 ตำบลสะพลี

บ้านทุ่งวัวแล่น หมู่ 8 ตำบลสะพลี

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ

1) ทราบวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน

2) ทราบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีลักษณะของความต่อเนื่องและยั่งยืน

3) ทราบผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับเครือข่าย

4) ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนมากขึ้น

5) ทราบปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน

6) เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่อื่นสามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนและมีความยั่งยืน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ที่มีความคล้ายคลึงกับพื้นที่ศึกษา

1.6 ระยะเวลาดำเนินงาน กุมภาพันธ์ 2546 ถึงเมษายน 2547

1.7 นิยามศัพท์

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร หมายถึง การดำเนินงานที่แบ่งเป็นการบริหารจัดการเพื่อให้การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวสารดำเนินไปได้ และการจัดการกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าวสาร

การบริหารจัดการ หมายถึง กลุ่มคนผู้รับผิดชอบ ค่าใช้จ่ายและแหล่งทุน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมงาน การดูแลอุปกรณ์ และการจัดกิจกรรมเสริม

การจัดการกระจายเสียง หมายถึง กลุ่มคนผู้ปฏิบัติงาน เนื้อหา วิธีการนำเสนอเนื้อหา และความสม่ำเสมอในการจัด

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ศึกษามีส่วนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร แบ่งการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ การร่วมรับฟัง การร่วมในการจัดการกระจายเสียง และการร่วมในการบริหารจัดการ

ความพึงพอใจของชุมชน หมายถึง ปริมาณการรับฟัง ลักษณะการรับฟัง ความคิดเห็นและความรู้สึกที่มีต่อเนื้อหา รวมถึงรูปแบบวิธีการนำเสนอเนื้อหา

กิจกรรมเสริม หมายถึง กิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นโดยมีหอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอาจเป็นกิจกรรมพิเศษที่ริเริ่มจัดขึ้น หรือกิจกรรมที่จัดตามเทศกาล และขนบธรรมเนียมประเพณี

การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก หมายถึง การสนับสนุนด้านข้อมูลความรู้ อุปกรณ์ งบประมาณ และกำลังใจ จากหน่วยงาน/บุคคลภายนอกชุมชน ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล

1.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ Participatory Action Research (PAR) ที่มุ่งสร้างการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อเนื่อง จึงวางแผนกิจกรรมภายใต้แนวคิดเหล่านี้

- การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)
- การสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Development Communication)
- การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)
- การสร้างพลัง (Empowerment)
- การสนับสนุนทางสังคม (Social Support)
- การสร้างเครือข่าย (Networking)

ตัวแปรต้น **ตัวแปรตาม**

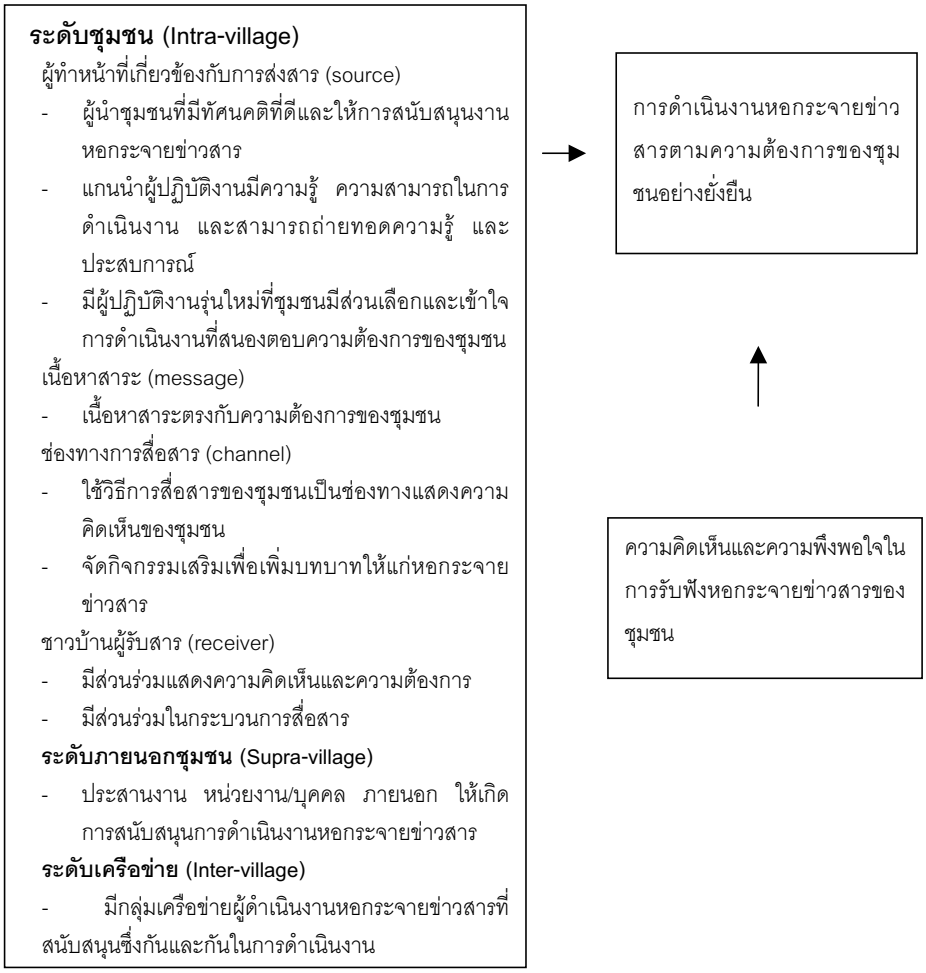

บทที่ 2
แนวคิดทฤษฎีที่ใช้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือการทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จึงกำหนดแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เพื่อใช้ในการดำเนินงานวิจัย คือ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) การสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Development Communication) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม(Participatory Communication) การสร้างเครือข่าย (Networking) ทฤษฎีการสร้างพลัง(Empowerment) และการสนับสนุนทางสังคม (Social Support) นอกจากนี้ในบทนี้ยังมีการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสาร ตั้งแต่ความหมาย ความเป็นมา ข้อดีและข้อจำกัด บทบาทและสถานภาพ จากนั้นจึงเป็นการนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งงานวิจัยเป็นประเด็น การพัฒนาที่ยั่งยืน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ปัญหาและความต้องการ การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

2.1.1 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

สุริชัย หวันแก้ว (2543) ได้เสนอว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบเดิม อุปสรรคสำคัญของการเปลี่ยนแปลง คือ การติดอยู่กับความเคยชินแบบเดิม ได้แก่ อุปสรรคเชิงวิธีคิด และอุปสรรคเชิงองค์กร ที่ชนชั้นนำมักเป็นผู้กำเนิดทิศทางการพัฒนาและมักไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์และองค์การทำงานแบบเดิม

สังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นภาพของสังคมที่

1) มีการกระจายอำนาจ
2) มีชุมชนพึ่งพาตนเองขนาดเล็กเป็นสถาบันหลัก
3) มีระบบเทคโนโลยีที่เรียบง่ายและถูกควบคุมโดยชุมชนสังคม
4) การผลิตและการบริการมีไว้เพื่อสนองความต้องการที่แท้จริงของมวลชน
5) โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมจะมีความพันธ์สอดคล้องใกล้ชิดกับธรรมชาติ
6) การทำลายล้างระบบนิเวศเกิดขึ้นในขอบเขตที่น้อยที่สุด
7) เปิดโอกาสให้มนุษย์ในฐานะเป็นปัจเจกชนสามารถทำงานและอยู่ร่วมกันโดยปราศจากสภาพความแปลกแยก

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต(2539 : 57-65) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม หรือการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเอาธรรมชาติมาเป็นตัวคุม โดยจำแนกองค์ประกอบ 4 ประการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ(หน้า 248 - 258)

1) มนุษย์ พิจารณาใน 2 ฐานะ คือ ในฐานะเป็นมนุษย์ เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุดโดยมุ่งให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนให้มนุษย์แต่ละชีวิตเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ มนุษย์ที่ได้มีการพัฒนาในฐานะนี้ จะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้ระบบความสัมพันธ์องค์รวมบรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน และมนุษย์ในฐานะเป็นทรัพยากรมนุษย์ คือเป็นทุนหรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ควรพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ พร้อมที่จะเป็นกำลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2) สังคม ระบบการต่างๆ ทางสังคม จะต้องประสานกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนฐานแห่งความรู้ในความเป็นจริงแห่งกฎธรรมดาอันเดียวกัน ผลสำเร็จต่างๆ ทางสังคม ไม่ใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นสภาพแวดล้อมและเป็นปัจจัยในการให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนให้เข้าถึงชีวิตที่ดีงามและมาตรการต่างๆ ทางสังคมจะต้องมีความเสมอภาคกันไม่ว่าในระดับใด และมีมาตรการในการพิทักษ์ธรรมชาติแวดล้อม

3) ธรรมชาติ ควรมองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เลิกคิดที่จะจัดการธรรมชาติตามใจชอบ และใช้ชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ให้ธรรมชาติเกิดความเสียหาย ซึ่งธรรมชาติที่สมบูรณ์จะเป็นแหล่งอำนวยคุณค่าแห่งความงามความร่มรื่นที่ยั่งยืนให้แก่มนุษย์

4) เทคโนโลยี ผลิตและใช้เทคโนโลยีที่อนุรักษ์ธรรมชาติ ประหยัดพลังงานและไม่ใช้เทคโนโลยีทำให้มนุษย์แปลกแยกจากธรรมชาติ การพัฒนาเทคโนโลยี จะต้องเกื้อกูลต่อธรรมชาติด้วย

ชินรัตน์ สมสืบ (2539 : 111) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมมือในการดำเนินงานพัฒนานั้นตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มตั้งแต่การให้ความสำคัญกับชาวบ้านเท่าเทียมกับนักพัฒนาหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชาวบ้านจะร่วมกันรับรู้ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมประเมินผล ทั้งนี้แนวคิดในการมี

ส่วนร่วมคือ ในภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาต่างๆ นั้นมีอุปสรรคปัญหาในการดำเนินงานดังนี้

1) โครงการไม่ตอบสนองความต้องการ และความสามารถของประชาชนที่ยากจน เช่น โครงการที่มีขนาดใหญ่เกินไปหรือเน้นการลงทุนมากๆ คุณภาพก็ด้อยลง เช่น มีงานหนังสือ มีการประชุมมากไป

2) โครงการที่ประชาชนไม่มีอิสรภาพ การมีส่วนร่วมก็เป็นของปลอมหรือมีเพียงบางส่วนที่ประชาชนผู้ยากจนเสียเปรียบคนที่มีฐานะในชุมชน

3) โครงการที่วางแผนโดยผู้ปฏิบัติไม่ได้มีส่วนร่วม เกือบทั้งหมดจะไม่ได้ผลตามที่มุ่งหมาย

4) โครงการส่วนใหญ่ไม่ค่อยคำนึงถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้บริหารโครงการขาดความรู้ และทัศนคติในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชน

5) โครงการมีการดำเนินงานจากบนลงล่าง ผู้ปฏิบัติไม่มีโอกาสที่จะริเริ่มสิ่งใหม่ๆ มีการควบคุมจากส่วนกลางมากก็ทำให้การมีส่วนร่วมจากระดับล่างน้อยลงและเป็นการปฏิเสธศักยภาพของประชาชนที่ยากจน

6) โครงการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับประชาชน มักพึ่งเทคโนโลยีจากต่างประเทศ มีงานเอกสารมากมายเหนือความสามารถของประชาชน ในการทำงานกับประชาชนต้องทำในลักษณะ จิ๋วแต่แจ๋วจริง (Small is Indeed Beautiful)

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และจักรพรรดิ วะทา (2545:126-127) กล่าวถึงกระบวนการการมีส่วนร่วม ว่า การจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนนั้น ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ได้แก่

1. ค้นหาปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ค้นหาสาเหตุของปัญหาว่าเกิดได้อย่างไร
3. ตกลงใจกำหนดวิธีการแก้ปัญหาว่า ภาคราชการและประชาชนมีอำนาจและหน้าที่ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาอะไร อย่างไร

4. ตัดสินใจดำเนินงานหรือไม่ดำเนินงานตามโครงการ
5. พิจารณาวิธีการใช้กิจกรรมต่างๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเสมอภาคแก่ประชาชนในชุมชน
6. ติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามกิจกรรม หรือโครงการต่างๆ เพื่อทราบข้อขัดข้อง หรือข้อผิดพลาด จะได้เสนอข้อคิดเห็นท้วงติง หรือเสนอแนวทางแก้ไขได้ทันท่วงที
7. ติดตาม ดูแลความบกพร่องของโครงการต่างๆ และดำเนินการแก้ไข ซ่อมบำรุง หากเกินขีดความสามารถที่ประชาชนจะดำเนินการแก้ไขได้ด้วยตนเอง ต้องแจ้งให้หน่วยงานที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบดำเนินโครงการมาตั้งแต่ต้น หรือหน่วยงานปกครองท้องถิ่นทราบ เพื่อให้เข้ามาร่วมกับประชาชนในการซ่อมบำรุงได้ทันท่วงที
8. ติดตามประเมินผลความสำเร็จ การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ และติดตามการใช้ประโยชน์ของโครงการอย่างต่อเนื่อง

สมอาจ วงษ์ขมทอง (อ้างใน สุรีย์ จันทรโมลี และคณะ, 2541: 3-4) ได้กล่าวว่า งานพัฒนาที่อาศัยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR หรือ Participatory Action Research) เป็นงานพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานที่ว่า นักพัฒนาและชาวบ้านทำวิจัยร่วมกัน โดยมีการแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยชาวบ้านเป็นผู้ให้ข้อมูล มีการปฏิบัติที่นำไปสู่การแก้ปัญหา ซึ่งทุกอย่างเกิดในชุมชน ทำในชุมชน โดยชุมชน เพื่อแก้ปัญหาของเขาเอง กระบวนการ PAR จะประกอบด้วย

- มีผู้กระตุ้น คือ ทีมของนักวิจัย
- มีกลุ่มประชาชน เป็นผู้ร่วมการวิจัย
- มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ที่อาศัยในชุมชนนั้น
- มีการแสวงหาข้อเท็จจริง ที่เรียกว่า investigative research
- มีกิจกรรมสำหรับแก้ปัญหา ที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดในชุมชนนั้น

นอกจากนี้ มีผู้เสนอแนวคิดด้านการพึ่งตนเองในแง่มุมต่างๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544 : 17 - 18) กล่าวถึงการพึ่งตนเองว่า

1. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบท หมายถึง ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของชุมชนชนบท หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งความพออยู่พอกินของชาวชุมชน มีรายได้พอกับรายจ่าย ไม่มีหนี้สินชนิดที่ไม่อาจชดใช้คืน

2. การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี หมายถึงความสมดุลระหว่างความต้องการเทคโนโลยีพื้นบ้านกับการสนองความต้องการเทคโนโลยีพื้นบ้านหรือความสมดุลระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่ กับเทคโนโลยีเก่า คำว่า เทคโนโลยี เป็นได้ทั้งเทคโนโลยีที่เป็นวัตถุ(material) เช่น เครื่องมือ เครื่องจักร ไถ เกวียน พันธุ์พืช ปุ๋ย และเทคโนโลยีที่ไม่ใช่วัตถุ (non material) เช่น ความรู้ ความชำนาญ ภาวะผู้นำ การจัดการ การวางแผน การให้คำปรึกษา การให้กำลังใจ ความเมตตา ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความกล้า ความรู้จักพอ

3. การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้ไป และการทดแทน นั่นคือ การมีทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นในชีวิตไว้ใช้ แต่ไม่ใช้มากจนเกินดุล หรือทำให้เสียดุล รักษาธรรมชาติให้คงความหลากหลาย (bio-diversity) ไว้ให้มากที่สุด เช่น พื้นดิน หิน แร่ธาตุ น้ำ ป่า สัตว์ รวมทั้งมนุษย์

4. การพึ่งตนเองทางจิตใจ หมายถึงความสมดุล หรือความมั่นคงของจิตใจ ซึ่งมีลักษณะกล้าแข็ง มีพลัง สามารถสู้กับความยากลำบาก หรือปัญหาใดๆ ได้ จิตใจเป็นคุณสมบัติของบุคคลแต่ละคน

5. การพึ่งตนเองทางสังคม หมายถึง ความสมดุล หรือความมั่นคงแข็งแรงของกลุ่มคน ครอบครัว ชุมชน หรือ องค์การสังคมใดๆ ในสังคม ซึ่งความเข้มแข็งของหน่วยสังคมเหล่านี้ จะทำให้หน่วยสังคมแต่ละหน่วย มีพลังกล้าแข็ง สามารถผจญกับงานใหญ่งานยาก หรืออุปสรรคต่างๆ ได้ คำว่าสังคมย่อมจะต้องหมายรวมถึงวัฒนธรรม ซึ่งคือกฎ ระเบียบของสังคม ที่คนในสังคมจะต้องยึดถือปฏิบัติตาม

สุภัทร ขจรมาศบุษป์ (อ้างถึงใน วรรณี แกมเกตุ, 2545:66-67) หลักการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ได้รับการบรรจุเป็น ยุทธศาสตร์หนึ่งของแผนพัฒนาชนบทมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยการดำเนินงานยุทธศาสตร์เชิงรุกในการพึ่งตนเองของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้นั้นต้องดำเนินการใน 2 ปัจจัย กล่าวคือ

1. การสร้างขีดความสามารถของชุมชน(ปัจจัยภายใน) โดยดำเนินการ 3 ประการ คือประการแรก การส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวกันเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง ทั้งองค์กรการบริหารและการผลิตสำหรับเป็นแกนกลางของชุมชน ศูนย์กลางในการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกทั้งภาคราชการและเอกชนอย่างมีศักดิ์ศรีบนพื้นฐานของความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน ศูนย์กลางในการปลูกฝังจิตสำนึกในการพึ่งตนเองของชุมชน ประการที่สอง สร้างเสริมปัจจัยพื้นฐานให้มีขึ้นอย่างเพียงพอ สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้และควรเพิ่มศูนย์ความรู้/ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์เทคโนโลยีชาวบ้านและกองทุนหมู่บ้าน และประการสุดท้าย การรณรงค์ปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชน เชื่อมั่นในตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่หมกมุ่นอบายมุข มีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง ไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอกหรือรอคอยโชคลาภ

2. การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ซึ่งจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ด้วยการยึดหลัก เข้าไปเกื้อหนุน ไม่หยิบยื่นให้ และให้อิสระในการดำเนินงานของชาวบ้าน โดยมีกิจกรรมและขั้นตอนการปฏิบัติ ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การสร้างแนวคิดการพึ่งตนเอง คือการเริ่มทำความเข้าใจความหมายและสาระสำคัญของการพึ่งตนเอง ให้ตรงกันว่า การพึ่งตนเองเป็นสภาวะที่สมาชิกของชุมชนหรือชาวบ้าน สามารถช่วยเหลือตนเองได้และมีขีดความสามารถที่จะแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของชุมชนได้มากขึ้น ไม่ใช่เป็นการตัดขาดจากการพึ่งพาหรือยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การพึ่งพาตนเองของชุมชน เป็นสภาวะที่สมดุลระหว่างความต้องการของชุมชนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กับขีดความสามารถของชุมชนในการสนองความต้องการนั้น

ขั้นที่ 2 การกำหนดพื้นที่เป้าหมายและระดับการพึ่งตนเอง ซึ่งอาจแบ่งเป็น 3 ระดับเป้าหมาย คือระดับที่ 1 การพึ่งตนเองได้พอดี(พออยู่พอกิน) ระดับที่ 2 การพึ่งตนเองได้ดี(อยู่ดีกินดี) และระดับที่ 3 การพึ่งพาตนเองได้ดีมาก(มั่งมีศรีสุข) ขั้นที่ 3 การกำหนดเครื่องชี้วัดและวิธีการติดตามประเมินผลจะช่วยให้ทราบว่าการทำงานในพื้นที่ใดได้ผลระดับใด

ขั้นที่ 3 การกำหนดเครื่องชี้วัดและวิธีการติดตามประเมินผล จะช่วยให้ทราบว่าการทำงานในพื้นที่ใด ได้ผลระดับใด

ขั้นที่ 4 การจัดตั้งองค์กรประชาชน องค์กรประชาชนที่เข้มแข็งจะเป็นกลไกสำคัญที่จะ ผลักดันให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองได้มากขึ้น การจะทำให้องค์ประชาชนเข้มแข็ง มีเงื่อนไขที่เป็นองค์ประกอบสำคัญหลายประการคือ ต้องสนับสนุนให้องค์กรมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ มีการสรรหาและสร้างผู้นำที่ดีให้แก่องค์กร มีกิจกรรมต่อเนื่องตลอดเวลา มีเงินทุนสนับสนุนและมีอิสระในการดำเนินงานและการตัดสินใจ

ขั้นที่ 5 การเสริมสร้างปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ในชุมชน อันได้แก่ แหล่งน้ำ ถนน ไฟฟ้า การสื่อสาร ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้ง ศูนย์ข้อมูลชุมชน ศูนย์เทคโนโลยีชาวบ้าน กองทุนหมู่บ้าน ร้านค้าชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง

ขั้นที่ 6 การสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนในทางที่ดี มีจิตตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของการทำงาน รู้จักอดออมและวางแผนชีวิตที่ดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขและการพนัน เป็นต้น

ขั้นที่ 7 การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ย่อมช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้เร็วขึ้น แต่ต้องมีลักษณะเข้าไปเกื้อหนุน ไม่หยิบยื่นให้ ชาวบ้านมีส่วนร่วม มีอิสระในการดำเนินงาน ให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ และไม่เอารัดเอาเปรียบ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (อ้างถึงใน วรรณี แกมเกตุ, 2545:68) กล่าวว่าเงื่อนไขที่จะทำให้การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชาวบ้านเป็นไปได้ มี 6 ประการ คือ

1. ต้องเป็นการพัฒนาแบบกลุ่ม(collective) คือจะต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีสมาชิกเข้าร่วมในกิจกรรมที่จะทำมากพอ

2. ต้องมีจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน(mutual aid) และต้องทำจิตสำนึกนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยการกลับไปรื้อฟื้นความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับความจำเป็นที่จะต้องร่วมกับกลุ่มแบบ collective เป็นการกระตุ้นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนให้เกิดขึ้น ซึ่งสัมพันธ์กับความเป็นตัวของตัวเอง(autonomy) ของหมู่บ้านด้วย เพราะเท่ากับเป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน ทำให้สามารถมีจิตสำนึกในการกำหนดชะตากรรมของตัวเองได้

3. ต้องมีการผลิตซ้ำจิตสำนึกนี้ให้เกิดขึ้นมาอีก มีการถ่ายทอดจิตสำนึกนี้ไปสู่คนรุ่นต่อๆ ไป ในชุมชน

4. ต้องมีการรวมตัวกัน ในรูปแบบสหพันธ์ คือจากการรวมกันในกลุ่มย่อย คือในระดับหมู่บ้าน และหมู่บ้านเหล่านี้สามารถที่จะรวมกันเป็นสหพันธ์ เพื่อสามารถต่อรองกับสถาบันภายนอก เช่น พ่อค้าและรัฐได้อย่างมีพลัง โดยที่แต่ละหน่วยย่อยคือหมู่บ้านก็จะต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง

5. ต้องมีการประสานทางวัฒนธรรมกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมด้วย เช่น ชนชั้นกลางบางส่วน กลุ่มคนที่เสียเปรียบในเมือง อันจะทำให้แนวคิดในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชาวบ้านมีพลังมากยิ่งขึ้น

6. ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมธรรมชาติ เพราะสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์เป็นปัจจัยสำคัญในการพึ่งตนเองของชาวบ้าน

2.1.2 **แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา** (Development Communication)

Wilber Schramm (อ้างใน ประไพพรรณ ธงอินเนตร, 2532 : 7-8) ได้กล่าวไว้ว่า การสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ 3 ลักษณะด้วยกัน ลักษณะที่หนึ่ง ประชาชนต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ นั่นก็คือความสนใจของประชาชนต้องถูกนำไปสู่ทัศนะของความเปลี่ยนแปลงได้ ตลอดจนสนับสนุนวิธีการที่จะทำให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงนั้น และมีการยกระดับการคาดหวังของประชากร ของประเทศให้สูงขึ้น ลักษณะที่สอง ประชาชนควรมีโอกาสที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ เช่น การอภิปรายถึงประเด็นปัญหาต่างๆ ควรเป็นไปอย่างกว้างขวาง ในส่วนที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเพื่อการเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องได้รับโอกาสที่จะทำ และเสียงเรียกร้องของบุคคลทั่วไปต้องได้รับการรับฟัง ประเด็นของการเปลี่ยนแปลงต้องชัดเจน ต้องมีการอภิปรายถึงทางเลือกอื่น ๆ ด้วย ข่าวสารจะต้องถูกส่งผ่านทั้งจากเบื้องล่างขึ้นสู่เบื้องบน และในขณะเดียวกันจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง ลักษณะที่สาม ทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการอบรมสั่งสอน ผู้ใหญ่ต้องรู้จักการอ่าน เด็กต้องได้รับการศึกษา ชาวนาต้องได้รับการเรียนรู้ถึงวิธีการทำนาสมัยใหม่ ครู หมอ วิศวกร ต้องได้รับการฝึกอบรม คนงานต้องมีความชำนาญด้านเทคนิค ประชาชนโดยทั่วไปต้องเรียนรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัย ซึ่ง Mc Quail (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 34) ได้ประมวลคุณลักษณะสำคัญๆ ของการสื่อสารที่จะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแนวใหม่ เช่น

- หลากหลาย (Multiciplicity)
- เป็นการสื่อสารขนาดเล็ก (Smallness of Scale)
- สร้างและใช้อยู่ในท้องถิ่นเอง (Locality)
- ไม่มีลักษณะแข็งตัว ยืดหยุ่นได้ ไม่เป็นสถาบัน (Deinstitutionalisation)
- มีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสาร - ผู้รับสาร (Interchange of Sender-Receiver roles)
- เน้นการสื่อสารแนวนอนในทุกระดับของสังคม (Horizontality of communication)

กาญจนา แก้วเทพ (2543: 48-51) ประมวลแนวคิดการสื่อสารชุมชน และแสดงให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของการสื่อสารชุมชน ดังนี้

1) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิกิริยาโต้ตอบ (interactivity) กันอยู่ตลอดเวลา ทั้งในลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ลักษณะการสื่อสารแบบสองทาง ทำให้สถานะของผู้ส่งและผู้รับไม่ตายตัว แต่จะมีการผลัดเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา

2) ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of information) ในขณะที่กระบวนทัศน์สื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระแสหลักนั้น ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นไปอย่างจำกัด คือมีการไหลจากเบื้องบน (เจ้าหน้าที่รัฐ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) เท่านั้น แต่การสื่อสารชุมชนนั้น การหลั่งไหลของข่าวสารจะมีทิศทางที่หลากหลาย มาจากทุกทิศทุกทาง ทั้งจากบนลงล่าง (Top-down) แบบล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารจึงอาจจะไหลจากนักวางแผนพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท ในเวลาเดียวกัน ชาวบ้านอาจจะส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อส่งข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน

ในเรื่องทิศทางการไหลของข่าวสารนั้น นอกจากจะใช้มิติ (dimension) เรื่องทิศทางเป็นเกณฑ์พิจารณาแล้ว ยังมีนักวิชาการบางท่าน เช่น Pavelka (1978) ใช้เกณฑ์เรื่องขอบเขตของ

ชุมชนเป็นตัวแบ่งเป็น “ขอบเขตภายในชุมชน” และ “ขอบเขตภายนอกชุมชน” จากเกณฑ์นี้ ทำให้มองเห็นทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง คือ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของชุมชน

3) เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน มีวิธีการและแง่มุมหลายแง่มุมที่จะกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อชุมชน ตัวอย่างเช่น

() การกำหนดเป้าหมายโดยการใช้ระดับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์ การสื่อสารชุมชนจะมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ดังนี้

: ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน

: ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กร หรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาและการสื่อสาร

: ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในระดับกว้าง

() การกำหนดเป้าหมายโดยสอดรับกับทิศทางการไหลของข่าวสาร ในแง่อาจกำหนดเป็นเป้าหมายของการสื่อสารชุมชนได้เป็น 3 เป้าหมายย่อย คือ

(i) เพื่อทำการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวชักจูงใจ อันได้แก่ ทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (ทิศทางการไหลแบบอื่นๆ ก็ใช้เป้าหมายนี้ได้เช่นกัน)

(ii) เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน (Community self-expression) อันอาจจะหมายรวมตั้งแต่การแสดงออกซึ่งความต้องการของชุมชน ไปจนกระทั่งถึงการแสดงออกซึ่งสิทธิ ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย

(iii) เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล (Development of the individual's self) ในหน่วยที่เล็กลงมากกว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นเวทีแห่งการศึกษาเรียนรู้ ที่จะช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

4) เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน (Need-oriented) ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะประการสำคัญของกระบวนทัศน์การพัฒนาแนวใหม่ แทนการพัฒนาที่แต่เดิมเคยตอบสนองความต้องการของรัฐเป็นหลัก

5) หน้าที่ของการสื่อสาร Windahl et al (1992) ระบุว่า หน้าที่ของการสื่อสารชุมชนน่าจะประกอบด้วย

(i) หน้าที่ในการแสดงออก (Expressive Function) คือทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาเพื่อที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตนเองได้

(ii) หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือการเข้ามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน

(iii) หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) ผู้เข้าร่วมกระบวนการสื่อสารทุกคนได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เพื่อยกระดับความเข้าใจและความรู้ในเรื่องการสื่อสารและทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

(iv) หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสารจะเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลและชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารชุมชนมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนของปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)

นอกเหนือจากคุณลักษณะที่กล่าวมาแล้วนี้ Berrigan F.J. (1979) ได้เพิ่มเติมคุณสมบัติบางประการที่การสื่อสารชุมชนน่าจะมี คือ

6) สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสมสำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน ไม่ว่าชุมชนจะตั้งวัตถุประสงค์การใช้เอาไว้เช่นใดก็ตาม

7) สื่อชุมชนจะต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลา เพื่อนำไปใช้เพื่อหาข่าวสาร เพื่อความรู้หรือเพื่อความบันเทิง

8) สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม (Participates) ในหลายๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ

9) สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชน ซึ่งหมายความว่า ตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกไปนั้น ต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่เป็นผู้อื่นมาทำให้ชุมชน

10) สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนทุกคน

2.1.3 **แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม** (Participatory Communication)

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก็เช่นเดียวกับแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่ โดยที่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเชื่อมโยงอยู่กับแนวความคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้ กล่าวคือ ประชาชน หรือกลุ่มบุคคลสร้างจิตสำนึกในการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เช่น การระดมพลังสมอง ความสามารถ ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม โดยมีพื้นฐานสร้างกลุ่มสัมพันธ์ การสร้างพลังกลุ่ม การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งกล่าวได้ว่า ประชาชนเป็นผู้กระทำ (Action) ประชาชนไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับการพัฒนาเท่านั้น แต่จะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการพัฒนา ความหมายของการมีส่วนร่วมจึงหมายถึงการที่กลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ร่วมความคิด ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุนทรัพย์ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมในการออกความคิดสร้างสรรค์ ร่วมพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มและต้องการเห็นความสำเร็จของงานนั้นๆ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงรวมถึงการทำงานของบุคคลและกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งอาจมีการแบ่งงานรับผิดชอบตามความสามารถ หรือการตกลงใจร่วมกันปฏิบัติงานดังกล่าวด้วยความผูกพัน มีความไว้วาง

ใจเป็นพื้นฐาน และมีการเสริมพลังงานและการทำงานเป็นทีม (สุรีย์ จันทรโมลี และคณะ, 2541: 3)

จุมพล รอดคำดี (2542:22-23) กล่าวถึงหลักการที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ

1) การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชนสื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น เช่น การดำเนินงานวิทยุชุมชน สื่อย่อมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการ หรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้โดยไม่ขัดกฎหมาย การเข้าร่วมในงานวิทยุชุมชนประชาชนเป็นช่องทางที่จะให้ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการกระจายเสียงหรือแสดงความต้องการเปลี่ยนแปลงรายการ รวมทั้งการเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้ แม้แต่คณะผู้ผลิตรายการ หรือผู้ควบคุมการทำงานของสื่อนั้นก็สามารถเปลี่ยนได้

2) การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมทุกระดับในระบบการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนกระทั่งการผลิต การจัดการ การใช้สื่อในชุมชนต่างๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมทุกขั้นตอน

3) การจัดการด้วยตัวเอง (Self–management) การมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดก็คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตัวเอง ตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตยและการตัดสินใจนั้นประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจ ตั้งแต่เริ่มคิด วางแผนไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบายการบริหาร และการลงมือผลิตสื่อด้วยตัวเอง โดยการจัดการด้วยตัวเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ(2543 : 55-57) กล่าวว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมสามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบของการสื่อสาร ดังนี้

1) เป้าหมายของการสื่อสารได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใด เช่น ในระดับเข้ามาร่วมแสดง ระดับผู้รับรับสารที่คอยป้อนปฏิกิริยาย้อนกลับ(Feedback) ระดับวางนโยบาย ฯลฯ

2) ลักษณะสองทางและ Interactivity ของการสื่อสาร ยิ่งการสื่อสารเอื้ออำนวยให้มีลักษณะตอบโต้กันอยู่ตลอดเวลามากขึ้นเท่าใด โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมก็ยิ่งจะมีมากขึ้นเท่านั้น

3) ใครคือผู้ส่งสารในชุมชนเอง โอกาสที่คนส่วนใหญ่จะได้เข้ามาเป็นผู้ส่งสารมีมากน้อย และทั่วถึงหรือไม่นั้น เมื่อเปรียบเทียบระหว่างนักสื่อมวลชนอาชีพเจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้าน สัดส่วนที่จะได้เป็นผู้ส่งสารเป็นอย่างไรบ้าง

4) ประเภทของเนื้อหาสารเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวพันกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน หรือไม่ มีโอกาสที่ประเด็นท้องถิ่นจะได้เข้าไปเป็นเนื้อหาในสื่อมวลชนหรือไม่ นอกจากนั้นในส่วนของวิธีการนำเสนอเนื้อหา หากมีลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน (Dialogue) แสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่าย (Collaboration) และก่อให้เกิดการตัดสินใจโดยกลุ่ม (Group decision-making) ก็จะยิ่งทำให้การมีส่วนร่วมมีโอกาสมากขึ้น

5) ประเภทของช่องทาง/สื่อ โดยหลักการทั่วไปแล้วสื่อขนาดเล็ก เช่น สื่อเฉพาะกิจจะเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อมวลชน สื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคย เช่น สื่อประเพณีก็จะเอื้ออำนวยให้ชาวบ้านเข้าร่วมได้ง่ายกว่าสื่อสมัยใหม่ที่แปลกหน้าแต่สื่อสมัยใหม่หรือสื่อขนาดใหญ่ เช่น สื่อมวลชน ก็ยังมีโอกาสเพียงแต่คำนึงถึงความยากง่ายในการเข้าร่วมของสื่อประเภทต่างๆ และการค้นคิดสร้างสรรค์กิจกรรมและช่องทางแบบใหม่ที่จะอำนวยความสะดวกในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน

6) ผู้รับสารและการมีปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะเชื่อว่าผู้รับสารนั้น มิใช่ผู้ที่ว่างเปล่าและไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเนื้อหาสารที่จะสื่อไปหากแต่ความรู้ที่ผู้รับสารมีนั้น อาจจะเป็นความรู้คนละชุดที่แตกต่างจากที่ผู้ส่งคาดคิดเอาไว้และวิธีการรับสารของประชาชนก็มิได้เป็นอย่าง Passive หากทว่าเป็นไปอย่าง Active และประชาชนผู้รับสารมักจะมีปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback) ทั้งแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543 : 57) ยังแบ่งการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชนนั้น กระทำได้หลายระดับโดยเรียงลำดับจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุด ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร ต้องขยายแนวคิดของผู้รับสารได้ตระหนักถึงสิทธิ์ที่จะรู้ของตนเอง(Right to know /Right to be inform) และสิทธิ์ในการบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะ(Right to inform) และจะต้องสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสารในช่วงขาเข้าและขาออก(Input and Output) รวมทั้งการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสารจะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางอะไรบ้างที่จะทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารอย่างทั่วถึง

2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมแสดง แบ่งได้หลายขั้นตอนของการผลิตสื่อ คือ ตั้งแต่ขั้นก่อนการผลิต (Pre-production stage) ประกอบด้วยการเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ ส่วนขั้นที่สองคือขั้นการผลิต (Production stage) ได้แก่ ขั้นตอนการลงมือผลิต เช่น การเข้าห้องจัดรายการ ในกรณีของวิทยุชุมชน การลงมือถ่ายทำในกรณีของวิดีทัศน์ โทรทัศน์ หรือ ภาพยนตร์ และในขั้นตอนสุดท้าย คือขั้นหลังการผลิต (Postproduction stage) ได้แก่ขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้ว จะต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ และการเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่าง ๆ

3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผน และกำหนดนโยบาย หมายถึง การวางแผนและกำหนดนโยบายในการสื่อสารชุมชนไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใด เช่น สื่อมวลชน (วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์หมู่บ้าน) สื่อเฉพาะกิจ (วีดิทัศน์ โปสเตอร์ หอกระจายข่าวสาร หรือเสียงตามสาย) สื่อประเพณี สื่อพื้นบ้านต่างๆ รวมถึงสื่อบุคคลโดยการวางแผน และกำหนดนโยบายนั้น เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภทในการสื่อสารชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.1.4 **แนวคิดการสร้างเครือข่าย** (Networking)

กาญจนา แก้วเทพ (2538:61-62) เครือข่ายหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กร องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลกลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีรากฐานเอาไว้(เปรียบเสมือนการมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อได้

ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล (2538:9-10) มองเครือข่ายในรูปของความสัมพันธ์ที่มีอุดมการณ์และเป้าหมายร่วมกัน โดยกล่าวว่า เป็นการติดต่อสัมพันธ์ที่สร้างความเชื่อมโยงกันขึ้น

ระหว่างบุคคล กลุ่มคน ด้วยการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูลข่าวสาร และทรัพยากรระหว่างกันและกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดการให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารร่วมกัน และสร้างสรรค์แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดเป็นความรู้ใหม่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือการช่วยเหลือตนเองของกลุ่มและการปฏิบัติการทางสังคม ในกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นตรงกัน ด้วยอุดมการณ์เดียวกัน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543:36-44) องค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1) การรับข้อมูลร่วมกัน (Common perception) สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหาและมีสำนึกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาร่วมกัน มีความต้องการความช่วยเหลือใสลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) เป็นการมองเห็นภาพของจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะได้ไปด้วยกันจะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองความคิดที่แตกต่างลงไปได้ ในทางตรงข้าม เมื่อใดที่วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายส่วนตัวขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมการปฏิบัติของสมาชิกก็จะเริ่มแตกต่างจากสิ่งที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้น แม้ว่าวิสัยทัศน์ร่วมจะเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้างให้เกิดขึ้น แต่ก็จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ และสมาชิกของเครือข่ายก็ควรมีวิสัยทัศน์ย่อยส่วนตัวที่สอดคล้องไปด้วยกันกับวิสัยทัศน์ของเครือข่าย แม้อาจไม่ได้ซ้อนอย่างแนบสนิทกับวิสัยทัศน์ของเครือข่าย แต่อย่างน้อยก็ควรสอดรับไปในทางเดียวกัน

3) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interests / benefits) เครือข่ายเกิดการที่สมาชิกต่างคนก็ต่างมีความต้องการของตนเอง แต่ความต้องการเหล่านั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ความจำกัดนี้ทำให้เกิดการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย ดังนั้น การรวมตัวเป็นเครือข่ายจึงต้องตั้งอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน ซึ่งผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์

ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ตัวเงินด้วย อาทิ เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับโอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ฯลฯ

4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (allstakeholders participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย นับเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็ง เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในเครือข่าย (All stakeholders in network) ย่อมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่าย จึงควรเป็นไปในลักษณะของความเท่าเทียมกัน (equal status) ในฐานะของ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย ซึ่ง เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) ที่เท่าเทียมกันแทนความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง (vertical relationship) หมายความว่า หากการรวมตัวเป็นเครือข่ายเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐก็ต้องวางสถานะของตนเองเทียบเท่ากับประชาชนในฐานะของสมาชิกเครือข่าย มิใช่การวางตัวเป็นเจ้านายเหนือประชาชน อย่างไรก็ตาม แม้สิ่งนี้จะยากในทางปฏิบัติในหลาย ๆ กรณี เพราะต้องอาศัยการเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่าย และการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบด้วย แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องกระทำหากต้องการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง

5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่องก็คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมสร้างซึ่งกันและกัน โดยที่จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายมากกว่าการไม่สร้างเครือข่ายแต่ต่างคนต่างอยู่

6) การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (interdependence) เนื่องจากธรรมชาติความจำกัดของสมาชิกในเครือข่ายทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ สมาชิกของเครือข่ายจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยตนเอง การจะทำให้เป้าหมายร่วมสำเร็จได้นั้น สมาชิกต่างจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เพื่อทำให้เกิดการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การจะทำให้สมาชิกหรือหุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันแน่นหนา จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่า หากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย ซึ่งกันพึ่งพิงอิงร่วมกันนี้จะส่งผลทำให้สมาชิกต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

7) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction) หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างกับการที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีทางที่จะเกิดความร่วมมือกันได้ และจะไม่เกิดเครือข่ายความร่วมมืออย่างแท้จริง ดังนั้น สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทางการเขียนหรือการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นต้น ซึ่งผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (reciprocal exchange) มิใช่ปฏิสัมพันธ์ฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีการปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใด ก็จะยิ่งเกิดความผูกพันภายในระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงในระดับที่แน่นแฟ้นมากขึ้น (highly integrated) นอกจากนี้ การปฏิสัมพันธ์ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น อันจะช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งยิ่งขึ้น

สมพันธ์ เตชอธิก และคณะ(2537:89-91) กล่าวถึงลักษณะของเครือข่าย 3 ลักษณะ คือ

1) เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้ หรือเทคนิคต่างๆ เครือข่ายเหล่านี้เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่แนวความคิดของตนและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับคนอื่นๆ ทำให้เกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้นเครือข่ายความคิดมักเน้นเครือข่ายของกลุ่มคนที่อยู่บนสถานภาพที่คล้ายคลึงกัน แต่อยู่ต่างถิ่นกันได้รวมตัวกันสร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจะได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน เช่น เครือข่ายกลุ่มครู เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ส่วนมากมักเป็นเครือข่ายภายในชุมชนที่สมาชิกของเครือข่ายอาจเป็นเครือญาติกัน หรือมีสายสัมพันธ์เป็นครูและลูกศิษย์กัน หรืออาจร่วมอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน ผู้นำชุมชนจะมีเครือข่ายกิจกรรมโดยเฉพาะอยู่ในชุมชนของตนเองอยู่ สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือร่วมมือกันยังผลให้งานพัฒนาของผู้นำประสบความสำเร็จ แต่ก็มีผู้นำบางท่านที่มีบารมีสามารถระดมความร่วมมือ การทำกิจกรรมระหว่างหมู่บ้านทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้านได้

3) เครือข่ายสนับสนุนทุน กิจกรรมพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชุมชน นอกจากจะมีความคิดในการวิเคราะห์ทางออกในการแก้ปัญหา มีการทำกิจกรรมการแก้ปัญหาแล้ว สิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นมาก คือ จะต้องมีทุน ที่มาของทุนเพื่อดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอาจมาจากการระดมทุนภายในหมู่บ้านโดยการระดมหุ้นจากสมาชิก หรืออาจเป็นทุนที่มาจากภายนอก เช่น การบริจาคหรือการช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก

ปาน กิมปี(2540, 32-33) ได้สรุปลักษณะสำคัญของเครือข่ายไว้ดังต่อไปนี้

1) เครือข่าย มีแนวคิดการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของประชาชน (Buttom-Up) โดยให้ชาวบ้านมีการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ที่อาศัยความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่จะร่วมคิด ร่วมทำ ลงมือแก้ปัญหาของตน และชุมชนของตนมากกว่าที่พึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก

2) เครือข่าย มีลักษณะการดำเนินงานที่ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งร่วมกันคิด ร่วมดำเนินการ โดยอาศัยองค์กรชุมชนเป็นแกนในการดำเนินการ

3) เครือข่าย มีลักษณะเป็นกระบวนการอย่างเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนทุกเพศทุกวัย มีลักษณะยืดหยุ่นในการถ่ายทอด การแลกเปลี่ยน การกระจาย และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

4) เครือข่าย มีลักษณะเป็นการกลั่นกรองภายนอกเพื่อผสมผสานกับชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง

5) เครือข่าย มีลักษณะเป็นการระดมผสมผสานการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในลักษณะร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

กมลทิพย์ เย็นใจ (2538:22) ได้เสนอให้พิจารณาเครือข่ายทางสังคม ที่องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ

1) ขนาดของกลุ่มสังคม หมายถึง จำนวนคนในกลุ่มสังคมที่บุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อกันขนาดจะเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความห่างไกลทางภูมิศาสตร์ วัย ฯลฯ

2) ลักษณะความสัมพันธ์ เป็นความผูกพันซึ่งกันและกันของสมาชิกในกลุ่มสังคม ซึ่งความผูกพันและคุณภาพของความสัมพันธ์ว่าแน่นแฟ้นมากน้อยเพียงใด

3) ระยะเวลาที่ใช้ในการติดต่อกัน เป็นช่วงเวลาที่บุคคลเริ่มรู้จักกัน และดำเนิน สัมพันธภาพต่อกันเรื่อยมา ระยะเวลาที่ติดต่อกันแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงต่อกันหากบุคคลมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแน่นแฟ้น และรู้จักกันในระยะเวลานาน ก็จะส่งผลต่อการสนับสนุนทางสังคม ทำให้เกิดความช่วยเหลือกันมากขึ้นไปด้วย

4) ความถี่ในการติดต่อ เป็นความบ่อยครั้งที่บุคคลได้ติดต่อกัน ความถี่ในการติดต่อกันจะแสดงให้เห็นความมั่นคงของกลุ่มนั้นๆ

5) วิธีที่ใช้ในการติดต่อกัน การติดต่อสื่อสารเป็นขบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นความต้องการของมนุษย์ การติดต่อสื่อสารมีหลายชนิด เช่น จดหมาย โทรศัพท์ การพบปะพูดคุย ซึ่งการพบปะพูดคุยนับเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะทำให้ผู้สนทนาเข้าใจกันมากขึ้น นอกจากน้ำเสียงและคำพูดแล้วยังมีโอกาสได้เห็นพฤติกรรมอื่น ๆ อีกทำให้บุคคลได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ซึ่งถ้าหากบุคคลมีการพบปะพูดคุยกันมาก ย่อมทำให้การสนับสนุนทางสังคมมีมากขึ้นไปด้วย

Cor P. Veer (อ้างใน ชุติมา แสงเงิน. 2545:26-27) ได้อธิบายขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการการมีส่วนร่วมภายในเครือข่าย ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในการสร้างเครือข่าย ได้แก่

1) ระบุกลุ่มหรือบุคคลที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้นหรือทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้

2) การจัดเครือข่ายที่ดี ต้องมีศิลปะในการประสานประโยชน์ ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน

3) ในการพัฒนา การปฏิบัติ และติดตามผลขอกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของเครือข่ายจะต้องมีการติดตามสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกเครือข่ายผู้ได้รับประโยชน์และผู้ให้ทุน

4) จำเป็นจะต้องมีความสนใจร่วมกัน วัตถุประสงค์และทัศนะร่วมกัน และมีวิธีการทำงานที่จะอำนวยให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

เครือข่ายภายในชุมชน ความเข้มแข็งจะพิจารณาได้จาก ผู้นำต้องไม่ใช่ผู้นำเดี่ยว แต่มีผู้นำคนอื่น ๆ ทำงานร่วมด้วย และมีสมาชิก หรือชาวบ้านผู้มีส่วนได้ – เสียต่อการทำกิจกรรม และหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกกิจกรรม หรือคนร่วมกิจกรรม ซึ่งมีระดับของการมีส่วนร่วมอยู่ 5 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 การร่วมคิดและวิเคราะห์ถึงปัญหา สาเหตุแห่งปัญหาและทางเลือกแห่งการแก้ปัญหาและทางเลือกแห่งการแก้ปัญหาอันเป็นพื้นฐานทางความคิดในการประมวลความรู้ทั้งหมดของชุมชนเพื่อไปสู่ขั้นตอนต่อๆ ไป

ระดับที่ 2 การตัดสินใจ อันเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมในการที่จะให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนได้ใช้อำนาจอันน้อยนิดของตนเอง ตัดสินใจว่าควรจะทำอะไรหรือไม่ควรทำอะไร

ระดับที่ 3 การวางแผน เมื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินการ เป็นที่แน่นอนแล้ว ขั้นตอนต่อไปอยู่ที่การวางแผนอย่างเป็นระบบว่าควรทำอะไรก่อนหลัง ทำไปแล้วจะเป็นอย่างไร

ระดับที่ 4 การปฏิบัติ อะไรจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น อยู่ที่ขั้นตอนนี้ ทั้ง 3 ระดับข้างต้น เป็นเพียงความคิดเท่านั้นยังไม่มีการกระทำ ระดับนี้จึงเป็นการปฏิบัติจริงตามสิ่งที่คิด

ระดับที่ 5 สิ่งที่คิดและปฏิบัติไม่ใช่ว่าจะได้ผลตามที่ตั้งวัตถุประสงค์เอาไว้ต้องมีปัญหาเกิดขึ้นในรายละเอียดมากมาย ซึ่งต้องทำการแก้ไขไปตลอดเวลา ระดับนี้จึงเป็นการไม่ปล่อยปละละเลยแต่ ต้องติดตามประเมินผลเพื่อแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

2.1.5 **ทฤษฎีการสร้างพลัง** (Empowerment)

นิตยา เพ็ญศิรินภา (2545:42) ให้ความหมายของคำว่า “การสร้างพลัง (Empowerment) คือ กระบวนในการพัฒนาศักยภาพของบุคคล กลุ่มและชุมชน ให้สามารถจัดการแก้ไขปัญหาของตน โดยการร่วมมือกันทำกิจกรรมและควบคุมสิ่งต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่” นอกจากนี้ ยังแสดงความเห็นว่า จากความหมายดังกล่าวพบว่าการสร้างพลังเป็นกระบวนการพัฒนาคน เพื่อสามารถจัดการกับปัญหาของตน โดยเน้นการร่วมมือกันของกลุ่มหรือชุมชนในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งเป็นแนวคิดที่กว้าง ทำให้สามารถนำกระบวนการสร้างพลังไปพัฒนาคนในเรื่องใดก็ได้ เช่น การแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของชุมชน การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาองค์กร เพราะกระบวนการสร้างพลังจะยึดตามปรัชญาของการศึกษา เพื่อการสร้างศักยภาพของคนในการจัดการกับปัญหา ส่วนจะ

เป็นปัญหาอะไรขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคล กลุ่ม และชุมชนให้ความสำคัญร่วมกัน เช่น อาจเป็นปัญหาสุขภาพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการประกอบอาชีพ เป็นต้น

Julian Rappaport (อ้างใน สุรพล พยอมแย้ม, 2545:12) ได้ให้คำจำกัดความของการเพิ่มพลังอำนาจไว้ว่า “การเพิ่มพลังอำนาจ หมายถึง การผนึกสิ่งต่าง ๆ เข้าไว้ในตัวบุคคล อันได้แก่ ความเข้มแข็งและสมรรถภาพ (strength and competencies) ระบบการช่วยเหลือตามธรรมชาติ (natural helping systems) และการกระทำเชิงรุก(Proactive behavior) ต่อนโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”

ในส่วนของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน Israel (อ้างใน ชะนวนทอง ธนสุกาญจน์, 2546:159-162) ได้ให้นิยามไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมไปถึงการแลกเปลี่ยนแปลงระดับต่างๆ ทั้งปัจเจกบุคคล องค์กร และชุมชน เป็นการดูความสัมพันธ์ของระดับต่างๆกับรูปแบบของการเกิดความเครียด เช่น Stress การเกิดโรคหรือปัญหาสุขภาพ ตามแนวคิดของ Israel การเสริมพลังอำนาจทางจิตวิทยา หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจที่จะจัดการชีวิตตนเอง โดยใช้มุมมองเชิงวิเคราะห์ วิจารณ์ กระแสสังคมการเมือง และความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับศักยภาพของตนเองและกลุ่มในสังคมของตนในการที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยคนนั้นต้องมี

1) ความคาดหวังในความสามารถและศักยภาพของตนเอง
2) ความรู้สึกในการควบคุมจัดการในเรื่องนั้น
3) กระบวนการมีส่วนร่วมที่จะตัดสินใจในองค์กร หรือ กลุ่มคน

พลังอำนาจระดับบุคคลเชื่อมต่อกับระดับชุมชนที่การพัฒนาความสามารถที่จะจัดการให้เกิดการกระทำ การสนับสนุนทางสังคม การอยู่ร่วมกับคนอื่น และทักษะการแสดงออกทางการเมือง

ชุมชนที่มีพลังอำนาจ คือ ชุมชนที่ทั้งบุคคล และองค์กรได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่ม เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมมีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในด้านการเข้าถึง ทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วม

ในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นชุมชน บุคคล และการเมืองที่ชัดเจนจนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่อง ยั่งยืน

สุรพล พยอมแย้ม (2545:113-117) ได้กล่าวว่า การเพิ่มพลังอำนาจจะกระทำโดยยึดองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1) พัฒนาความคิด ความเข้าใจตนเองในด้านบวกเพิ่มขึ้น (a more positive self-concept)

2) พัฒนาความเข้าใจเชิงวิเคราะห์ต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมและการเมือง (a more critical understanding)

3) พัฒนาความชำนาญและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้สำหรับปฏิบัติการในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง(a more skill development)

ทั้งนี้ ขั้นตอนการจัดทำโครงการเพิ่มพลังอำนาจไว้ 7 ขั้นตอน คือ

1) กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน(targeted mission) เราต้องเริ่มด้วยการระบุอย่างชัดเจนว่า การจัดทำโครงการนี้ทำไปเพื่อให้เกิดความชำนาญในเรื่องอะไร กับกลุ่มคนกลุ่มใดบ้าง

2) กำหนดแผนปฏิบัติงาน(action planning) ในขั้นตอนนี้เป็นการระบุให้รู้ว่าใครต้องทำอะไรบ้าง ทำเมื่อไร และทำอย่างไร พร้อมกันนั้นก็ต้องมีรายละเอียดประกอบว่า ต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้างในการทำสิ่งเหล่านี้

3) แสวงหาหรือสร้างสรรค์ผู้นำกลุ่มในชุมชนที่เหมาะสม(change in leadership) การปฏิบัติการในโครงการต่างๆ จำเป็นต้องมีผู้นำกลุ่มที่เหมาะสม หากกลุ่มเป้าหมายยังขาดผู้นำกลุ่มหรือมีผู้นำที่ยังหย่อนประสิทธิภาพ ผู้จัดทำโครงการจะต้องแสวงหาหรือสร้างสรรค์ผู้นำกลุ่มที่มีลักษณะเหมาะสมกับการสร้างความร่วมมือหรือประสานสัมพันธ์ในการทำงานเป็นทีมได้เป็นอย่างดี

4) เสาะหากลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำ (resources for community mobilizes) นอกเหนือจากผู้นำกลุ่มหรือผู้นำชุมชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมแล้ว ในกลุ่มเป้าหมายของการเพิ่มพลังอำนาจเองจะมีบุคคลจำนวนหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสมาชิกทั่วไป บุคคลพิเศษเหล่านี้จะมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากคนในกลุ่ม ดังนั้น เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้ารับการฝึกฝน ประสบการณ์ บุคคลเหล่านี้ จะทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมในภาพรวมมากยิ่งขึ้น ผู้จัดทำโครงการต้องนำคุณค่านั้นๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ด้วย

5) จดบันทึกการปฏิบัติและการรับรู้ผลงาน (documentation and feedback) การจดบันทึกสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานตามโครงการเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากเป็นการติดตามผลการปฏิบัติเป็นระยะๆ แล้ว ยังเป็นการได้รับรู้ผลสำเร็จของงานไปด้วย และทำให้มีโอกาสในการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานนั้นไปพร้อมๆ กันเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ต้องรอการประเมินผลหลักเมื่อสิ้นสุดโครงการ นอกจากนั้นการบันทึกการปฏิบัติงานในขณะที่ยังดำเนินการอยู่ จะทำให้มีรายละเอียดของข้อมูลด้านการปฏิบัติได้มากขึ้นด้วย

6) ขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (technical assistance) งานบางอย่างตามเป้าหมายของโครงการบางงานจำเป็นต้องกระทำอย่างมีความชำนาญ การขอคำแนะนำ การช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกชุมชน จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะการฝึกปฏิบัติในครั้งแรกให้ถูกวิธี เพราะหากกระทำไม่ถูกต้องแล้ว การแก้ไขใหม่จะเพิ่มความสิ้นเปลืองทรัพยากรอย่างมาก

7) ขยายผลของความสำเร็จในงาน (making outcomes matter) ผลงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานทุกโครงการไม่ได้เป็นประโยชน์เฉพาะเรื่องที่เป็นเป้าหมายของโครงการนั้นเพียงคราวเดียว ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในชุมชนขึ้น และย่อมมีผลกระทบต่อส่วนอื่นของชุมชน ดังนั้น ผู้จัดทำโครงการและผู้นำชุมชนต้องเข้าใจและขยายผลของการได้สิ่งอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนตามมาอีก จึงจะนับว่าเป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

2.1.6 **ทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคม**(Social Support)

Kaplan (อ้างใน สุดาวดี อเนก 2541:23) กล่าวว่า แรงสนับสนุนทางสังคม หมายถึง สิ่งที่บุคคลได้รับโดยตรงจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคล อาจเป็นข้อมูลข่าวสาร เงิน กำลังงาน หรือทางด้านอารมณ์ ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้ผู้รับไปสู่เป้าหมายที่ผู้รับต้องการ โดยจะต้องมีการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ให้และผู้รับการสนันสนุน โดยลักษณะของการติดต่อสัมพันธ์นั้น ประกอบด้วย (1) ข้อมูลข่าวสารที่มีลักษณะที่ทำให้ “ผู้รับ” เชื่อว่าคนให้เอาใจใส่ มีความรัก และหวังดีในตนอย่างจริงจัง (2) ทำให้ผู้รับรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับทางสังคม และเชื่อว่า (3) เราเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีประโยชน์แก่สังคม

กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (อ้างใน สุพัตรา ใบสมุทร, 2543:23) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หรือแรงสนับสนุนทางสังคม หรือการเกื้อกูลทางสังคม หมายถึงการที่บุคคลในสังคมได้รับความรัก เอาใจใส่ เห็นคุณค่า ได้รับการยกย่อง มีความผูกพันซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกเป็นส่วนในสังคมเดียวกัน มีการในการช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การในคำแนะนำ การให้สิ่งของ การประเมินเพื่อให้ปรับปรุงให้ดีขึ้น การให้ความช่วยเหลือเป็นแรงงาน ให้เวลา ให้ความคิด ให้ข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อสภาวะจิตใจ อารมณ์ มีขอบเขตครอบคลุมทั้งการให้และการรับจากบุคคลในครอบครัว อาทิ บิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เพื่อนนักเรียน เพื่อนบ้าน เพื่อนที่ทำงาน ครูอาจารย์ ครูในชุมชน บุคลากรวิชาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

House (อ้างใน รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2546:30-36) แบ่งแรงสนับสนุนทางสังคมมี 4 ประเภท คือ

1) แรงสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ (Emotional Support) เป็นการแสดงออกถึงการยกย่อง เห็นคุณค่า ความไว้วางใจ ความห่วงใย และการรับฟังความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ

2) แรงสนับสนุนด้านการประเมินคุณค่า (Appraisal Support) เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือข้อมูลที่นำไปใช้ประเมินตนเอง ในการรับรอง การให้ข้อมูลป้อนกลับ การเปรียบเทียบกับสังคม

3) แรงสนับสนุนด้านข้อมูล ข่าวสาร (Informational Support) ได้แก่ การให้คำแนะนำ ข้อชี้แนะ ชี้แนวทาง และการให้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้

4) แรงสนับสนุนด้านทรัพยากร (Instrumental support) เป็นการช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้เงิน การให้แรงงาน การให้เวลา การช่วยปรับปรุง สิ่งแวดล้อม รวมถึงการช่วยเหลือด้านสิ่งของและการให้บริการด้วย ส่วน Pender ได้แบ่งชนิดของแรงสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) แรงสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional Support) เป็นการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นการช่วยในสภาวะซึมเศร้า

2) แรงสนับสนุนด้านข้อมูล ข่าวสาร (Informational Aid) เป็นการให้ความช่วยเหลือบุคคลให้เกิดความเข้าใจว่าควรทำอย่างไร จึงจะมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อตนเอง

3) การช่วยเหลือด้านทรัพยากร (Instrumental Aid) เป็นการให้ความช่วยเหลือในเรื่องงาน เช่น ช่วยเตรียมอาหาร หรือช่วยเหลือบุตรให้เพื่อให้มารดาได้มีเวลาในการทำกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

4) การยอมรับ (Affirmation) การยอมรับช่วยให้บุคลแต่ละคนเข้าใจภาวะและศักยภาพที่เป็นจริงของตนเอง

Gottlieb (อ้างใน ศิริวรรณ มั่นศุข, 2539:24-25) แบ่งระดับของแรงสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ระดับ คือ

1) ระดับกว้าง (Macrolevel) เป็นการพิจารณาถึงการเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมในสังคม อาจได้จากความสัมพันธ์กับสถาบันในสังคม การเข้าร่วมกับกลุ่มต่างๆ และการดำเนินชีวิตในสังคม

2) ระดับกลุ่มเครือข่าย (Mezzolevel) เป็นการมองที่โครงสร้างและหน้าที่ของเครือข่ายสังคมด้วยการวัดอย่างเฉพาะเจาะจงถึงกลุ่มบุคคลที่มีสัมพันธภาพกันอย่างสม่ำเสมอ เช่น กลุ่มเพื่อน

3) ระดับแคบหรือระดับลึก (Microlevel) เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากที่สุด ทั้งนี้มีความเชื่อว่า คุณภาพของความสัมพันธ์มีความสำคัญมากกว่าปริมาณ คือ ขนาด จำนวน ความถี่ แหล่งของความสนับสนุน ได้แก่คู่สมรส บุตร และสมาชิกในครอบครัว ซึ่งมีความใกล้ชิดทางด้านอารมณ์มากที่สุด”

2.2 แนวคิดและข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสาร

2.2.1 ความหมาย

มีผู้ให้คำนิยามคำว่าหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน หรือหอกระจายข่าว หรือหอกระจายข่าวสาร ดังต่อไปนี้

วาสนา จันทร์สว่าง (2534:107-109) กล่าวไว้ว่า เสียงตามสายและหอกระจายข่าวสาร เป็นเครื่องมือการสื่อสารเฉพาะกิจโดยการกระจายเสียงเผยแพร่ข่าวสารและความรู้เพื่อ

ประโยชน์ในงานเฉพาะกิจ ดำเนินงานโดยการพูดผ่านเครื่องขยายเสียงไปออกลำโพง ถ้าเป็นเสียงตามสายจะมีลำโพงตามจุดต่าง ๆ แต่ถ้าเป็นหอกระจายข่าวสารจะมีลำโพงติดไว้ที่ยอดเสาลักษณะเป็นเสาเสาเดียวหรือหลายเสาในแห่งเดียวกัน ซึ่งอาจจะมีลำโพงติดปลายเสาหลายๆ ตัว เพื่อให้กระจายเสียงไปได้รอบทิศ เสียงตามสายและหอกระจายข่าวสารถือเป็นสื่อประเภทสื่อสาธารณชน ไม่ใช่สื่อมวลชน แต่มีลักษณะคล้ายกับสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียง โดยมีลักษณะเฉพาะต่างออกไป ดังนี้คือ จำกัดกลุ่มผู้ฟังเฉพาะพื้นที่ เช่น ภายในหน่วยงานหรือภายในชุมชน เวลาจำกัดและไม่แน่นอน เป็นการกระจายเสียงต่อสาธารณชน บรรยากาศไม่ดี มีเสียงอื่น ๆ รบกวนมาก ไม่สามารถเลือกเปิดรับได้ จะได้ยินแม้ไม่อยากฟังหรือไม่ต้องการฟัง ใช้การฟังอย่างเดียวแต่ต้องตั้งใจมากกว่าการฟังวิทยุกระจายเสียงจึงจะเข้าใจและจับประเด็นได้ รับฟังเป็นกลุ่มในหน่วยงานหรือในชุมชน เป็นเรื่องเฉพาะของหน่วยงานหรือท้องถิ่น การดำเนินรายการจำกัด ส่งข่าวสารได้มากตามต้องการ มีความรวดเร็วและสดมากกว่าวิทยุกระจายเสียง ลงทุนส่วนรวม ไม่แพง ใช้ได้นาน

รุ่งอรุณ อุดมศิลป์ (2535:15-16) กล่าวถึง หอกระจายข่าวและเสียงตามสายว่าโดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้ เสียงตามสาย ประกอบด้วยเครื่องขยายเสียงและเสาติดลำโพงหลายๆ จุด บางพื้นที่จะติดตั้งรอบๆ หมู่บ้าน บางพื้นที่จะติดตั้งเป็นจุดๆ แล้วแต่ลักษณะของหมู่บ้าน ส่วนหอกระจายข่าวมีลักษณะเป็นเสาๆ เดียว มีลำโพงติดตั้งที่ปลายเสา 2-4 ตัว กระจายเสียงด้วยเครื่องขยายเสียง ส่วนมากจะอยู่กลางหมู่บ้านหรือบริเวณที่มีบ้านเรือนอยู่หนาแน่น บริเวณที่คนสัญจรไปมาหรือจุดใดจุดหนึ่งที่ชาวบ้านสามารถฟังได้ทั่วถึง

หอกระจายข่าวโดยทั่วไปมี 2 ชนิด คือ

1) หอกระจายข่าวภายในหน่วยงาน เป็นระบบการกระจายเสียงที่ดำเนินการภายในหน่วยงาน โดยมีเจ้าหน้าที่หรือบุคคลในหน่วยงานนั้นเป็นผู้ควบคุมรับผิดชอบการดำเนินงาน อาจเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาใช้หอกระจายข่าวได้ในบางครั้งและบางเวลา ทำการเปิดกระจายเสียงเพื่อเสนอข่าวสารความรู้ให้กับคนในหน่วยงานของตนเอง และหรือให้กับบุคคลภายนอกหน่วยงาน

2) หอกระจายข่าวสารภายในหมู่บ้าน เป็นระบบการกระจายเสียงที่ดำเนินการภายในหมู่บ้าน โดยมีบุคคลหรือคณะบุคคลภายในหมู่บ้านเป็นผู้ควบคุมรับผิดชอบการดำเนินงาน ทำการเปิดกระจายเสียงเพื่อเสนอข่าวสารให้กับคนในหมู่บ้าน

วิจารณ์ คหัฏฐา (อ้างใน รุ่งอรุณ อุดมศิลป์, 2535:17) ยังได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานหอกระจายข่าว คือ เพื่อให้ประชาชนได้รับฟังข่าวสารและความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน เพื่อใช้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ทั่วไปของหมู่บ้าน และเพื่อใช้หอกระจายข่าวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติความร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านในทางที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อส่วนรวมของการพัฒนาหมู่บ้าน

กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข (2543:13) ให้คำจำกัดความว่า “หอกระจายข่าวคือ ระบบการกระจายเสียงโดยผ่านลำโพงที่ติดไว้ปลายเสา จะมีจำนวนลำโพงหรือเสาเท่าไรก็ได้ ถ้ามีหลายเสาและลำโพงแยกติดตั้งไว้ตามที่ต่างๆออกไป มักเรียกว่าเสียงตามสาย” หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเป็นสื่อเผยแพร่ของท้องถิ่นที่ชาวบ้านช่วยกันบริจาคหรือตั้งขึ้น หรือได้รับการบริจาคจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และบางแห่งได้รับเงินจากการทำแผนพัฒนาตำบลซึ่งจัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ของส่วนราชการและข่าวของหมู่บ้านเป็นหลัก โดยที่หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเป็นสื่อหนึ่งที่ได้จัดตั้งเป็น “ศูนย์เผยแพร่ความรู้ข่าวสารหมู่บ้าน” อันประกอบด้วยหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) และสถานที่อื่นๆ เช่น วัด โรงเรียน การจัดตั้งศูนย์เผยแพร่ฯ นี้ เป็นการใช้สื่อที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นนำมาพัฒนาให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีระบบ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้

กรมประชาสัมพันธ์ (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) ได้ให้ความหมายของหอกระจายข่าวในโครงการปรับปรุงหอกระจายข่าวและเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน คือ “เครื่องขยายเสียงและอุปกรณ์ส่วนควบที่จัดตั้งขึ้นหรือมีไว้ประจำหมู่บ้านหรือชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้ให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น” โดยที่อุปกรณ์ส่วนควบที่พึงมีหรือจำเป็นต้องมี ได้แก่ ตัวเครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน ลำโพง วิทยุ-เทป เสาลำโพง ฯลฯ อุปกรณ์เหล่านี้จะติดตั้งขึ้นหลายรูปแบบตามความเหมาะสมทางเทคนิคและลักษณะของชุมชนเพื่อให้เสียงที่กระจายออกมาแพร่ไปถึงผู้ฟังคือประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนให้ได้ยินอย่างชัด

เจนและทั่วถึง จึงเห็นได้ว่าหอกระจายข่าวมีทั้งแบบที่ติดลำโพงเป็นหอโครงเหล็กสูงจากพื้นดิน 10-15 เมตร หรือติดตั้งลำโพงไว้บนสิ่งก่อสร้างที่สูง ๆ เช่น บนหอระฆังของวัด บนมัสยิด บนถังน้ำประปา หรือวางสายเป็นเสียงตามสายไปออกลำโพงหลาย ๆ จุดในหมู่บ้านหรือชุมชน ส่วนสถานที่ติดตั้งเครื่องขยายเสียงและไมโครโฟนหรือแหล่งต้นเสียงอาจจะเป็นที่บ้านของผู้ใหญ่บ้าน บ้านกำนัน วัด สถานีอนามัย บ้านผู้นำชุมชน หรือที่อื่น ๆ ก็ได้ สำหรับเครื่องขยายเสียงหรือเครื่องส่งเสียงตามสายที่ไม่ถือว่าเป็นหอกระจายข่าว คือ เครื่องขยายเสียงหรือเสียงตามสายของโรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ราชการ ที่ทำงานหรืออาคารสำนักงานของเอกชน โรงงานหรือสถานประกอบการของรัฐของเอกชน และที่ใช้ถ่ายทอดสัญญาณเสียงโดยใช้คลื่นพาร์ หรือใช้สัญญาณควบคุมระยะไกลอัตโนมัติ หรือใช้เทคนิคอื่นโดยอาศัยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า

กล่าวโดยสรุปได้ว่าหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเป็นรูปแบบการกระจายเสียงเฉพาะกิจที่ใช้ในหมู่บ้านหรือชุมชนโดยใช้เทคโนโลยีง่ายๆ และราคาไม่แพง มีจุดหมายเพื่อให้ข่าวสารความรู้แก่ประชาชนในชุมชนนั้น

2.2.2 ความเป็นมาและการเข้ามาขององค์กรต่าง ๆ

หอกระจายข่าวเกิดขึ้นจากแนวคิดการจัดทำวิทยุสาธารณะ ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ต้องการให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากวิทยุกระจายเสียง แต่ขณะนั้นประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีเครื่องรับวิทยุ จึงให้มีการติดตั้งลำโพงเพื่อกระจายเสียงวิทยุไว้ที่ยอดเสาสูง ซึ่งแนวคิดนี้หายไปเมื่อวิทยุมีราคาถูกลง (สุมน โมรากุล อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 322-323)

นอกจากนั้นในอดีตการตีกลอง ฆ้อง หรือการตีเกราะเคาะไม้ เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ใช้กันแพร่หลายในหมู่บ้าน เพื่อเป็นสัญญาณนัดหมายในงานศาสนา และงานประเพณีต่าง ๆ ต่อมาได้มีการพัฒนาโดยมีการใช้เครื่องขยายเสียงแทน เครื่องขยายเสียงมักติดตั้งที่ที่เป็น

ศูนย์รวมของชาวบ้าน เช่น โรงเรียน มัสยิด และบ้านผู้นำชาวบ้านนั้นมาพัฒนาเป็นหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ในระยะหลังมีหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนให้มีการตั้งหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย ผ่านกรมการพัฒนาชุมชนและกรมการปกครอง กระทรวงสาธารณสุข (โดยจัดตั้งหอกระจายข่าวสารที่สถานีอนามัย) กระทรวงศึกษาธิการผ่านกรมการศึกษานอกโรงเรียน และสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติจัดหอกระจายข่าวในโรงเรียน และงบประมาณพัฒนาวัดของกรมการศาสนาจัดตั้งหอกระจายข่าวสารในวัด กระทรวงกลาโหม โดยจัดตั้งหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้านอาสาป้องกันตนเองชายแดนและหมู่บ้านตามโครงการพระราชดำริและเอกชน โดยชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งขึ้นโดยการกระตุ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในชุมชนนั้น (สุมน โมรากุล, 2538: 66)

ในปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

กระทรวงสาธารณสุข โดยการริเริ่มของกองสุขศึกษา จัดตั้งโครงการพัฒนาสาธิตการดำเนินงานสุขศึกษาผ่านสื่อมวลชน (วิทยุ และหอกระจายข่าว) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อ พ.ศ. 2526 (ประสงค์ ธีรพงศ์นภาลัย อ้างใน สมพร พรจันทร์ 2537: 30) ต่อมามีการสนับสนุนการดำเนินงานหอกระจายข่าวอีกหลายรูปแบบ เช่น จัดทำข้อมูลข่าวสารทางด้านสุขภาพอนามัยเพื่อเผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวสาร จัดฝึกอบรมผู้รับผิดชอบ จัดทำเอกสารคู่มือปฏิบัติงานหอกระจายข่าว นอกจากนี้ยังได้จัดแบ่งการดำเนินงานหอกระจายข่าวออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (ไพชยนต์ ชนะกาญจน์ 2542: 23)

หอกระจายข่าวระดับที่ 1 ประกอบด้วย

- มีคณะทำงานรับผิดชอบดำเนินการ
- มีการแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานของคณะทำงาน
- มีตารางออกอากาศที่แน่นอน
- มีการออกอากาศเป็นประจำตามตาราง
- มีบันทึกรายงานการออกอากาศทุกครั้ง
- มีการเผยแพร่ความรู้ในการแก้ปัญหาท้องถิ่นหรือส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านที่สอดคล้องกันอย่างน้อย 4 กระทรวงหลัก

- มีการจัดรายการในการออกอากาศหลายรูปแบบ
- มีการจัดหาทุนเพื่อดำเนินการและบำรุงรักษาอุปกรณ์

หอกระจายข่าวระดับที่ 2 ประกอบด้วย

- มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการ
- มีตารางออกอากาศที่แน่นอน
- มีการออกอากาศเป็นประจำตามตาราง
- มีการเผยแพร่ความรู้ในการแก้ปัญหาท้องถิ่น หรือส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน

หอกระจายข่าวระดับที่ 3 ประกอบด้วย

- มีอุปกรณ์หอกระจายข่าว
- มีผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสารเพียงคนเดียว
- ออกอากาศไม่สม่ำเสมอ

พร้อมทั้งได้กำหนดว่าหอกระจายข่าวสารที่ได้เกณฑ์มาตรฐานคือ หอกระจายข่าวสารที่มีการดำเนินงานอยู่ในระดับที่ 1 ส่วนหอกระจายข่าวสารที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน คือ หอกระจายข่าวสารที่มีการดำเนินงานอยู่ในระดับที่ 2 และ 3

กระทรวงสาธารณสุขสนับสนุนให้มีการตั้งคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารขึ้น โดยกำหนดให้ประกอบด้วยคณะทำงานรับผิดชอบด้านบริหารจัดการ และกลุ่มบุคคลที่ดำเนินรายการอีกอย่างน้อย 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายการเกษตร ฝ่ายศึกษา และฝ่ายมหาดไทย (กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข 2543: 15) นอกจากนี้ยังจัดประกวดหอกระจายข่าวดีเด่น จึงนับได้ว่ากระทรวงสาธารณสุขมีบทบาทโดดเด่นที่สุดในการเข้ามามีส่วนใช้และให้การสนับสนุนหอกระจายข่าวสาร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยกรมส่งเสริมการเกษตร สนับสนุนด้านข้อมูลด้วยการจัดทำแผ่นบันทึกเสียงความรู้ทางการเกษตรส่งเผยแพร่ตามหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และจัดทำเอกสารข่าวแจก เป็นต้น

กรมประชาสัมพันธ์ โดยคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ ให้การสนับสนุนงานหอกระจายข่าว ด้วยการกำหนดให้ดำเนินการ

- สำรวจสถานภาพของหอกระจายข่าว
- วางแผนการดำเนินงานการใช้หอกระจายข่าว
- วางแผนการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่หอกระจายข่าวในด้านการประชาสัมพันธ์และการบำรุงรักษา
- ให้พิจารณาว่าหมู่บ้านที่ยังไม่มีหอกระจายข่าวสารจะมีทางสนับสนุนอย่างไรบ้าง

โดยมีการอนุมัติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาหอกระจายข่าวสารและเสียงตามสายประจำหมู่บ้านขึ้น เพื่อให้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารให้การสนับสนุน และกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร (สุมน โมรากุล 2538: 62) และจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกรมประชาสัมพันธ์ พบว่า ในส่วนของการสำรวจสถานภาพหอกระจายข่าวสารและการวางแผนฝึกอบรมเจ้าหน้าที่หอกระจายข่าวสาร ได้ดำเนินการแล้วในโครงการการปรับปรุงหอกระจายข่าวและเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน โดยรวบรวมข้อมูลหอกระจายข่าวสารจัดเป็นทำเนียบหอกระจายข่าว พ.ศ. 2542 และจัดตั้งชมรมหอกระจายข่าวขึ้น จัดอบรมผู้ดูแลหอกระจายข่าวสาร นอกจากนี้ยังมีโครงการอาสาประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน (อปม.) โดยได้อบรม อปม. ทั่วประเทศ 75 จังหวัด (กุมภาพันธ์ 2536 – กันยายน 2540) จำนวน 6,942 คน สำหรับการวางแผนการดำเนินงานใช้หอกระจายข่าวสารระหว่างหน่วยงานต่างๆ และการพิจารณาสนับสนุนหมู่บ้านที่ยังไม่มีหอกระจายข่าวสาร ยังไม่สามารถดำเนินการได้เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากสถานภาพของคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติที่ไม่มีความต่อเนื่อง ทำให้แผนงานด้านหอกระจายข่าวสารไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่

กระทรวงมหาดไทยโดยกรมการพัฒนาชุมชน มีการจัดทำข้อมูลสนับสนุน เช่น วารสารพัฒนาชุมชน หนังสือพัฒนาหมู่บ้านทุกเดือน จัดส่งผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล จัดประกวดหอกระจายข่าว เป็นต้น

นอกจาก นี้ยังมีองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารด้วย เช่น สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กองทุนชุมชน เป็นต้น

2.2.3 ข้อดีและข้อจำกัดของหอกระจายข่าวสาร

ดวงพร คำนูณวัฒน์ (2544: 136-137) กล่าวถึงคุณสมบัติของหอกระจายข่าวที่ทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการเป็นสื่อที่ใช้เพื่อการพัฒนาชุนชนได้ ดังนี้

1) เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ง่ายต่อการใช้ และประกอบด้วยอุปกรณ์เพียง 5 ชิ้น คือ วิทยุ เทป ไมโครโฟน เครื่องขยายเสียง ลำโพง และเสาอากาศ

2) มีค่าใช้จ่ายน้อย เฉลี่ยเดือนละ 397.15 บาท (ชลธิรา ซึ้งจิตตวิสุทธิ และวิภา ไชยณรงค์, 2542 หน้า 43)

3) เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ใช้ภายในหมู่บ้าน จึงทำให้ทราบลักษณะของผู้รับฟังชัดเจน ทั้งจำนวน เพศ อายุ การใช้ชีวิตประจำวัน ความต้องการ ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ ซึ่งทำให้สามารถจัดการสื่อสารให้สอดคล้องกับความต้องการได้ง่าย

4) ผู้รับผิดชอบดูแลการส่งสารเป็นสมาชิกในหมู่บ้าน ซึ่งไม่เพียงแต่ใกล้ชิดกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น หรือสภาพสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งและร่วมอยู่ในปัญหาหรือสังคมวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นย่อมมีความเข้าใจถึงความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง จึงทราบได้ว่าสมควรจัดการสื่อสารอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์

5) เป็นการสื่อสารที่ผู้รับสารหรือผู้ฟังสามารถรับข้อมูลข่าวสารได้ โดยง่าย ไม่ต้องขวนขวายหรือใช้ความพยายามในการรับฟัง นั่นคือชาวบ้านมีโอกาสในการเข้าถึงสื่อ (Accessibility) ได้ง่าย นั่งอยู่ในบ้านก็สามารถรับฟังหรือสามารถทำกิจกรรมอื่นควบคู่ไปกับการรับฟังได้

6) สามารถใช้วิธีการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ในการจัดการสื่อสาร ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสื่อสาร เช่น มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น รวมทั้งสามารถเข้าไปมีบทบาทของผู้ส่งสารได้

7) เป็นการสื่อสารที่ประชาชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อประเภทอื่น ตั้งแต่การร่วมกำหนดนโยบาย เป้าหมายและวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าว รวมทั้งการผลิตและการกระจายเสียง

8) เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐกับประชาชน ในขณะเดียวกันเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนด้วยกันเองด้วย

9) เป็นการสื่อสารประจำหมู่บ้านที่สามารถปรับให้มีความเชื่อมโยงกับสื่อประเภทอื่นได้ เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อมวลชนท้องถิ่น เป็นต้น

สมพร พรจันทร์ (2536: 32-36) ได้ชี้ให้เห็นข้อดีและข้อจำกัดของหอกระจายข่าวสาร ดังนี้

ข้อดีของหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน

1) สื่อสารได้รวดเร็ว ครอบคลุม และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น

2) เป็นสื่อที่มีราคาถูก เสียค่าใช้จ่ายน้อย ใช้ง่าย

3) การรับฟังหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านไม่ต้องอาศัยทักษะในการอ่าน ดังนั้นผู้ฟังทั่วๆ ไป ทุกระดับ ทุกเพศ ทุกวัย ก็สามารถฟังเข้าใจได้

4) สามารถเร้า และจูงใจผู้ฟังให้มีความรู้สึก ได้มีส่วนร่วมในรายการนั้นๆ

5) ลดภาระของผู้ส่งข่าวสาร ผู้เผยแพร่ในการเดินทางไปส่งข่าวสาร หรือไปเผยแพร่ความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย

6) สามารถนำผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้ในด้านต่างๆ มาให้ความรู้แก่ผู้ฟังได้

7) ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตามนโยบายการพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐาน

8) มีความยืดหยุ่นในการจัดเนื้อหา ข่าวสาร และจัดกำหนดเวลาในการกระจายเสียงได้ตามความต้องการ

ข้อจำกัดของหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน

1) หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเป็นสื่อประเภทเสียง ผู้รับต้องใช้หูเพื่อรับฟังด้านเดียว ดังนั้นจึงต้องอาศัยความตั้งใจประกอบความคิด จึงจะทำให้เกิดความเข้าใจได้ นอกจากนี้ถ้าหากผู้ดำเนินรายการพูดหรืออธิบายไม่ชัดเจน การผลิตรายการไม่มีคุณภาพ ไม่ตรงกับความต้องการของผู้รับฟัง หรืออุปกรณ์ในการกระจายเสียงไม่มีคุณภาพแล้ว ผู้รับอาจจะเข้าใจผิด หรือเกิดความเบื่อหน่ายได้

2) มีเสียงรบกวนมาก ไม่เหมาะสำหรับการฟังที่เน้นคุณภาพ หรือความไพเราะของเสียง

3) เป็นการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) ผู้รับสามารถรับฟังเรื่องราวข่าวสาร ความรู้ต่างๆ แต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ผู้รับไม่สามารถซักถามข้อสงสัยใดๆ และผู้ส่งสารหรือดำเนินรายการไม่สามารถรับข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับได้ ทำให้ผู้รับไม่มีโอกาสได้รับคำแนะนำหรือคำอธิบายได้ทันทีทันใด

2.2.4 บทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร

กาญจนา แก้วเทพ (2543: 319-320) กล่าวถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารไว้ว่า “หอกระจายข่าวสารสามารถจะทำหน้าที่เช่นเดียวกับที่สื่อมวลชนโดยทั่วๆ ไป ดำเนินอยู่ได้ คือ การให้ข่าวสาร การให้ความรู้ การให้ความบันเทิง ตลอดจนการใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาประชาสัมพันธ์บริการและสินค้าต่างๆ และเนื่องจากเป็นสื่อขนาดเล็ก ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้ง่าย จึงมีศักยภาพที่จะทำหน้าที่สำหรับการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) และใช้เป็นเครื่องมือประสานงานระหว่างชาวบ้าน หรือชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่”

2.2.5 สถานภาพหอกระจายข่าวสาร

จำนวนหอกระจายข่าวสาร

สุมน โมรากุล (2538: 38) เมื่อ พ.ศ. 2536 มีหน่วยงานที่ได้สำรวจข้อมูลจำนวนหอกระจายข่าว 3 หน่วยงาน ดังนี้

กองสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย รวบรวมข้อมูลจากรายงานของจังหวัดต่างๆ ระหว่างเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม พ.ศ. 2536 มีจำนวนหอกระจายข่าวสารทั่วประเทศทั้งสิ้น 34,077 หอ

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สรุปจำนวนหอกระจายข่าวสารทั่วประเทศจากข้อมูลรายงานผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาชุมชน (ถึงวันที่ 30 กันยายน 2536) พบว่ามีหอกระจายข่าวสาร 32,976 หอ

กระทรวงสาธารณสุข สำรวจพบว่ามีจำนวนหอกระจายข่าวสารทั่วประเทศทั้งสิ้น 39,348 หอ

นอกจากนี้จากการศึกษาผลการสำรวจของกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข เมื่อ พ.ศ. 2542 พบว่า ประเทศไทยมีหอกระจายข่าวสารทั้งสิ้น 63,989 หอ ในขณะที่มีจำนวนหมู่บ้าน 63,000 กว่าหมู่บ้าน ดังนั้นหอกระจายข่าวสาร จึงเป็นสื่อที่มีอยู่ทั่วประเทศ และเป็นสื่อที่ชาวบ้านทั่วไปคุ้นเคยกันอยู่แล้ว หากแต่ในจำนวนนี้มีหอกระจายข่าวสารประมาณ 25% เท่านั้นที่ได้มาตรฐาน และจากการสำรวจของกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุขที่ทำการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2538 พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2542 ทำให้ทราบว่าในแต่ละปีมีหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้น แต่จำนวนหอกระจายข่าวสารที่ได้มาตรฐานยังคงมีปริมาณเท่าเดิม คือ 25% ของจำนวนหอกระจายข่าวสารทั้งหมด รายละเอียดดังในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบจำนวนหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่และที่ได้มาตรฐาน พ.ศ.2538, 2540 และ 2542

ปีที่สำรวจ / จำนวนหอ	พ.ศ.		
	2538	2540	2542
จำนวนหอฯ ทั้งหมด	51,737	57,293	63,989
จำนวนหอฯ ที่ได้มาตรฐาน	13,133	14,609	16,009
จำนวน % หอฯ ที่ได้มาตรฐาน	25.38	25.49	25.02

ที่มา : ข้อมูลหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ปีงบประมาณ 2542 กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข 2542 หน้า 4 และปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ชลธิรา ซึ้งจิตตวิสุทธิ และวิภา ไชยณรงค์, 2542 หน้า 3

ลักษณะการใช้งานและปัญหาอุปสรรค

สำหรับการใช้งานนั้น จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารพบตรงกันว่า หอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่ถูกใช้งานใน 3 ลักษณะ คือ ถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ของกรมประชาสัมพันธ์ เปิดเทปรายการที่ส่งมาจากหน่วยงานราชการต่างๆ ที่ผลิตมาเพื่อเผยแพร่ความรู้ในบางเรื่องที่หน่วยราชการนั้นคิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์หรือผลิตเพราะเป็นนโยบายของหน่วยงาน และอ่านประกาศที่หน่วยงานราชการส่งมาให้ มี 2 ลักษณะ คือ การดำเนินงานอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของบุคคลที่อาจมี 1 หรือ 2 คน ซึ่งส่วนใหญ่ คือผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และบางแห่งมีคณะกรรมการรับผิดชอบดูแล พบว่าส่วนใหญ่การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมักมีผู้รับผิดชอบเป็นบุคคลมากกว่าเป็นคณะกรรมการ บุคคลมักเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำหน้าที่ทั้งประกาศ ควบคุมการเปิด-ปิดเครื่องเสียง และรักษาซ่อมแซมเมื่ออุปกรณ์ชำรุด

ดวงพร คำนูณวัฒน์ (2544: 140-141) ประมวลสภาพการและปัญหาดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังนี้

1) ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการกระจายเสียงที่มีทั้งที่เป็นคณะกรรมการและบุคคลเดียว มักเป็นคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้าน บุคคลเหล่านี้ต้องดูแลทั้งการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร และการจัดการกระจายเสียง ในขณะที่มีภารกิจอื่นที่ต้องรับผิดชอบทั้งการทำมาหากิน และงานส่วนรวมอื่นของชุมชน จึงไม่สามารถจัดสรรเวลาในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ความรู้และความสามารถในการจัดการสื่อสารมีจำกัด เพราะการจัดการส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของเทคโนโลยี ที่ถึงแม้หอกระจายข่าวสารจะประกอบด้วยอุปกรณ์ใช้งานง่าย แต่ก็จะเกิดความยุ่งยากเมื่ออุปกรณ์เกิดขัดข้อง ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขได้เอง หรือแม้กระทั่งความรู้ความสามารถในวิธีการจัดการกระจายเสียง ที่ต้องอาศัยความรู้และความชำนาญเฉพาะเรื่องเช่นกัน

2) สถานที่ตั้งเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการกระจายเสียงมักอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน การที่เครื่องเหล่านี้ตั้งอยู่ที่บ้านใครคนใดคนหนึ่ง อาจก่อให้เกิดปัญหาการผูกขาดการใช้และการจัดการ รวมถึงไม่มีใครกล้าเข้าไปใช้หรือใช้อย่างไม่สะดวก ซึ่งทำให้ความรู้สึกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เกิดขึ้น

3) ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมการดำเนินงานหอกระจายข่าว ตั้งแต่ในขั้นตอนของการก่อตั้งหรือการได้มา การร่วมคิดถึงเป้าหมายของการใช้หอกระจายข่าว การบริหารหอกระจายข่าว ตลอดจนการผลิตข่าวสารและเผยแพร่กระจายเสียง ประชาชนส่วนใหญ่ตกอยู่ในฐานะของผู้รับฟังเท่านั้น

4) ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นถึงคุณค่าของหอกระจายข่าวสาร ไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงไม่มีการสนับสนุนให้มีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างจริงจัง

5) อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการกระจายเสียงมีลักษณะที่เป็นปัญหา เช่น จำนวนไม่เพียงพอ อยู่ในสภาพชำรุด ขาดการดูแลรักษาและซ่อมแซม และคุณภาพไม่ดี

6) ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ค่าไฟ ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ เป็นต้น ที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือนไม่มีผู้ใดรับผิดชอบ

7) รูปแบบวิธีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านหอกระจายข่าวสารไม่น่าสนใจ ดังที่กล่าวมาแล้ว หอกระจายข่าวสารทำหน้าที่หลักคือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของราชการที่ส่งมาให้

เผยแพร่ในลักษณะสื่อสำเร็จรูป ดังนั้นเมื่อถามถึงปัญหาที่พบจากผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารในปัจจุบันจึงได้รับคำตอบว่ามีข้อมูลในการเผยแพร่ไม่เพียงพอ

สรุปได้ว่า หอกระจายข่าวสาร เป็นเครื่องมือสื่อสารของชุมชนที่มีอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน และมีอยู่อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ที่มาของหอกระจายข่าวสารมีหลายลักษณะ เช่น การบริจาคของชาวบ้าน งบพัฒนาจังหวัด ผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสารในหลายลักษณะ ส่วนใหญ่มักมีส่วนร่วมในฐานะของผู้ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานของตน กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทค่อนข้างชัดเจนกว่าหน่วยงานอื่น ในการเข้าไปใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อเผยแพร่ข้อมูลด้านสุขภาพ และพยายามสนับสนุนให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีประสิทธิภาพขึ้น หากแต่การเข้าไปของหน่วยงานต่าง ๆ นั้น ยังมีลักษณะของการนำไปให้ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูล อุปกรณ์ รวมทั้งความรู้ ล้วนเป็นการคิด วางแผน และผลิตโดยหน่วยงาน ซึ่งเป็นคนนอกชุมชนทั้งสิ้น อีกทั้งการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในปัจจุบันยังอยู่ในความรับผิดชอบของคนหรือกลุ่มคน เฉพาะที่เป็นผู้นำชุมชนเท่านั้น การกระจายเสียงยังมีลักษณะจำกัด คือ ถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง เปิดเทปข้อมูลจากส่วนกลาง ประกาศข่าวราชการ เรียกประชุมชาวบ้าน ส่งผลให้คนในชุมชนไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร ในปัจจุบันจึงยังไม่มีการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างแท้จริง ด้วยการนำเสนอข้อมูลของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ที่ชาวชุมชนต้องการ ด้วยรูปแบบการกระจายเสียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมิน

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

สมควร ฉ่ำพึ่ง และคณะ (2531) ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านในประเทศไทย พบว่า ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ส่วนใหญ่มีกลุ่มบุคคลร่วมกันรับผิดชอบ ส่วนใหญ่ทำการส่งกระจายเสียงทุกวัน โดยใช้วิธีจัดทำรายการสดมากที่สุด กระทรวงสาธารณสุขมีบทบาทเด่นชัดในการให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ทั้งการฝึกอบรม คู่มือ ม้วนเทปและเอกสาร ปัญหาในการดำเนินงาน คือ ขาดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน การซ่อมครุภัณฑ์ และการพัฒนาการดำเนินงาน ขาดข้อมูลข่าวสารทางวิชาการ ผู้ดำเนินงานขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดทำรายการและความรู้เกี่ยวกับการซ่อมบำรุงครุภัณฑ์ ด้านผู้รับฟัง พบว่าส่วนใหญ่รับฟังการกระจายเสียงเป็นประจำ และชอบฟังรายการข่าวทั่วไปมากที่สุด

ประไพพรรณ ธงอินเนตร (2532) ทำการวิจัยเรื่อง หน้าที่ของหอกระจายข่าวในการให้ความรู้ความเข้าใจด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ประชาชนในจังหวัดนครปฐม ผลปรากฏว่าหอกระจายข่าวยังไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นระบบเท่าที่ควร ปัญหาในการดำเนินงานคือ แม้ว่าหอกระจายข่าวสารจะมีการกำหนดตัวบุคคลให้ทำหน้าที่รับผิดชอบ เช่น รวบรวมข่าว จัดรายการประกาศข่าว ดูแลเครื่อง เป็นต้น แต่เมื่อปฏิบัติจริงก็มักจะไม่มีการแยกหน้าที่ชัดเจน บุคลากรบางคนต้องทำงานพร้อมๆ กันหลายด้านแทนกรรมการบางคน ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่าหอกระจายข่าวควรมีการจัดระบบในการบริหารงาน และระบบในการปฏิบัติหน้าที่ในรูปคณะกรรมการ และควรดำเนินการกระจายเสียงให้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ โดยควรจัดตั้งคณะทำงานหอกระจายข่าว ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มประชาชนในหมู่บ้านของตน คณะทำงานนี้ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการดำเนินงาน และผู้ที่ควรจะดูแลกำกับและเป็นผู้นำในการดำเนินงานควรจะเป็นพระ ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

บุพพัณห์ สัมฤทธิ์ และคณะ (2533) ศึกษาสภาพการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จังหวัดลำพูน พบว่า ลักษณะการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารตามความเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่ศึกษา มีจุดประสงค์หลักเพื่อแจ้งข่าวสารของหมู่บ้าน

แก่ประชาชน โดยมองเห็นประโยชน์ในแง่ของความรวดเร็วและทั่วถึง การดำเนินงานไม่มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน เวลาในการออกกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับข่าวสารที่ต้องการแจ้ง ส่วนใหญ่จะเป็นการแจ้งข่าวสารของหมู่บ้านและการนัดประชุมชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐซึ่งมีส่วนที่จะเผยแพร่ข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้ถูกต้อง รวดเร็วและทั่วถึงในระดับตำบลหมู่บ้าน เช่น ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เกษตรตำบล พัฒนากร ฯลฯ ซึ่งเป็นบุคลากรที่ใกล้ชิดกับประชาชน จะเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ ชี้แนะ สนับสนุนด้านวิชาการที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนได้เป็นอย่างดี

คมสัน หุตะแพทย์ (2535) พบว่า การผลิตสื่อให้ชาวบ้านติดตามฟังนั้นมีขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน มีการผลิตสื่อที่ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้และเข้าใจว่าโครงการเข้ามา ทำอะไร มีจุดมุ่งหมายอย่างไร เป็นการสร้างการยอมรับและพยายามกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในโครงการ เช่น การจัดทำข้อความในสปอตหลังเปิดกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวว่า “แนวกินเพื่อชีวิต แนวกินเพื่อชีวิต โดยชาวบ้านร่วมมือกับสถาบันวิจัยโภชนาการ เพื่อพัฒนาแนวกิน จะมาช่วยให้ชาวบ้านกินดีกินถูก แต่ผู้สิเฮ็ดนั้นคือตัวหมู่เฮา” เป็นต้น

ภูวดล จันทศร (2539) ศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรโดยวิธีการใช้เทปบันทึกเสียงผ่านหอกระจายข่าวในจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า งบประมาณในการสร้างหอกระจายข่าวสร้างจากเงินของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นส่วนมาก จำนวนครั้งของการออกอากาศของหอกระจายข่าวในหนึ่งวันที่เกษตรกรรับฟังส่วนใหญ่วันละหนึ่งครั้ง และการออกอากาศในหนึ่งสัปดาห์ส่วนใหญ่ออกอากาศทุกวัน นอกจากนี้ 9 ใน 10 รายของกลุ่มตัวอย่างสรุปว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ดูแลหอกระจายข่าวเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายของหอกระจายข่าว อีกรายระบุว่าใช้กองทุนหมู่บ้าน ส่วนช่วงเวลาการออกอากาศในตอนเช้าคือ 05.30 - 08.00 น. และตอนเย็น 17.30 - 19.00 น. และมีการเปิดเทปความรู้การเกษตรครั้งละหนึ่งเรื่อง โดยมีความถี่ในการเปิดสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง ส่วนปัญหาที่สำคัญของการดำเนินงานได้แก่ อุปกรณ์การกระจายเสียงชำรุดบ่อย และเครื่องขยายเสียงกำลังส่งไม่ดี

ชลธิรา ซึ้งจิตตวิสุทธิ และวิภา ไชยณรงค์ (2542) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ และมีความสามารถในการทำนายการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านที่ดีที่สุด คือ การได้รับความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ ในหมู่บ้าน การได้รับความร่วมมือจากเพื่อนบ้าน การมีรูปแบบการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการ ทัศนคติต่อการดำเนินงาน การได้รับการอบรมหรือคำแนะนำ และปัญหาเกี่ยวกับข่าวสารที่ใช้ในการดำเนินงานเผยแพร่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เสนอแนะว่า หากมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยมีผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้สนับสนุน จะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีกำลังใจในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น

2.3.2 **สภาพปัญหาความต้องการและการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร**

สนั่น สนธิสัมพันธ์ (2530) ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงสำหรับรายการกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวสาร ในชุมชนชนบทที่มีต่อการเรียนรู้เรื่องพยาธิใบไม้ตับเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน โดยเป็นการวิจัยเชิงทดลอง พบว่า รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงที่เหมาะสมในการให้ความรู้เรื่องพยาธิใบไม้ตับทางหอกระจายข่าวสารไปสู่ชุมชนชนบท ควรมีลักษณะดังนี้ 1) รายการควรมีความยาวประมาณ 20 นาที 2) ภาษาที่ใช้ควรเป็นภาษาถิ่น 3) ช่วงเวลาที่เหมาะสมควรเป็นช่วงเช้าระหว่าง 05.30 - 05.50 น.

รุ่งอรุณ อุดมศิลป์ (2536) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านในจังหวัดชัยภูมิ ตามการรับรู้ของผู้ดำเนินงานและประชาชนในท้องถิ่น พบว่า หอกระจายข่าวส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยมีกลุ่มบุคคลรับผิดชอบ และไม่มีการจัดทำตารางเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ สำหรับความคิดเห็นของประชาชนและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าว พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันทุกด้าน คือ 1) ด้านปัญหาในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ประชาชนเห็นว่าหอกระจายข่าวสาร มีปัญหาในการดำเนินงานมากกว่าที่ผู้ดำเนินงานคิด 2) ด้านวิธีการจัดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ประชาชนและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวฯ มีความเห็นแตกต่างกันทั้งในเรื่องช่วงเวลากระจายเสียงและการนำเสนอรายการ 3) ด้าน

ความต้องการในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ผู้ดำเนินงานต้องการจัดเสนอเนื้อหารายการที่ให้ข่าวสารและเนื้อหารายการที่ให้ความรู้มากกว่าที่ประชาชนคิด

สมพร พรจันทร์ (2537) ศึกษาสภาพความต้องการและปัญหาเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านในการเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้กระจายเสียงช่วงเช้า ใช้เวลานำเสนอรายการแต่ละเรื่อง 15-30 นาที โดยมีเพลงลูกทุ่งคั่นกลาง ผู้จัดรายการเป็นผู้ชายและใช้ภาษาท้องถิ่น ใช้รูปแบบเพลงพื้นบ้านเป็นสื่อ ให้มีการเชิญเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาสนทนา ต้องการให้มีการติดตามผลการดำเนินงานทุกเดือน ด้านปัญหาพบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องการจัดหาข้อมูลสำหรับการกระจายเสียง เนื่องจากมีสื่อสนับสนุนน้อย และขาดผู้รับผิดชอบในบางครั้ง

สุมน โมรากุล (2539) วิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า หอกระจายข่าวส่วนใหญ่จัดตั้งตามความต้องการของชุมชน และเป็นสื่อที่ใช้ประโยชน์ในชุมชนได้ดีกว่าสื่ออื่น มีระบบกระจายเสียงด้วยเทคโนโลยีง่ายๆ ไม่ซับซ้อนและราคาถูก อย่างไรก็ตาม แม้จะมีหน่วยงานจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ไม่มีหน่วยงานใดที่เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง นอกจากนี้ ยังขาดงบประมาณที่จะมาสนับสนุนการดำเนินงาน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ในการจัดรายการหอกระจายข่าว ขาดการสนับสนุนทางวิชาการ สื่ออุปกรณ์ต่างๆ อย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับพื้นที่ และยังขาดการพัฒนาด้านเทคนิค ดังนั้น หอกระจายข่าวควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน และควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

กิตติพันธ์ จันทาศรี (2540) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะที่จำเป็นขององค์ประกอบของหอกระจายข่าวที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในทัศนะของผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าคุณลักษณะที่จำเป็นในระดับมากขององค์ประกอบของหอกระจายข่าวที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในทัศนะของผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ ด้านผู้ใหญ่บ้านสามารถเสนอของบประมาณจากทางราชการเพื่อใช้จ่ายเกี่ยวกับหอกระจายข่าวปฏิบัติงานด้วยความเสีย

สละและเต็มใจ เคยรับการฝึกอบรมในเรื่องที่เผยแพร่และการเป็นผู้ประกาศ มีงบประมาณสนับสนุนอย่างพอเพียง มีอุปกรณ์ครบครัน เครื่องขยายเสียงมีกำลังมากพอ และมีห้องกระจายข่าวเป็นเอกเทศ เรื่องที่เผยแพร่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นและฤดูกาล อยู่ในรูปของการตอบปัญหา มีเอกสารประกอบเรื่องที่เผยแพร่ ผู้ฟังหรือเกษตรกรยินดีเข้าร่วมในการบำรุงรักษา เสนอความต้องการในเรื่องเนื้อหา สอบถามเพิ่มเติมกรณีไม่เข้าใจ และเสนอรูปแบบของการจัดรายการ

ไพชยนต์ ชนะกาญจน์ (2542) วิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการการดำเนินงานหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านของคณะกรรมการและผู้รับฟังในจังหวัดมหาสารคาม พบว่ามีปัญหาคือ อุปกรณ์ชำรุด ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวขาดความรู้ในการใช้อุปกรณ์และขาดทักษะในการจัดรายการ ขาดสื่อและข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเกิดปัญหาความขัดแย้งกันมากในการใช้สิทธิการเข้ามาใช้หอกระจายข่าวเพื่อการหาเสียงในการเลือกตั้งผู้นำระดับท้องถิ่น สำหรับด้านความต้องการ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ต้องการฟังทุกวันในเวลาเช้าประมาณ 15-30 นาที ต้องการสาระความรู้ด้านสาธารณสุข การเกษตร ข่าวสารราชการ ส่วนคณะกรรมการและผู้จัดทำรายการหอกระจายข่าวส่วนใหญ่ต้องการเข้ารับการฝึกอบรมการจัดรายการ การซ่อมบำรุงอุปกรณ์ เอกสารข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์อย่างสม่ำเสมอ และให้มีหน่วยงานมารับผิดชอบโดยตรง

2.3.3 การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเผยแพร่ความรู้

กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข (2527 อ้างใน ประไพพรรณ ธงอินเนตร 2532:16) ดำเนินการทดลองเพื่อประเมินประสิทธิผลของหอกระจายข่าวใน 8 หมู่บ้านตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนหมู่บ้านทุกภาคทั่วประเทศ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินงานเป็นเวลาประมาณหนึ่งปี ดังนี้ 1) ประชาชนในชุมชนที่ศึกษามีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับหัวข้อปัญหาที่รณรงค์และเรื่องอื่นๆ เพิ่มขึ้นร้อยละ 60-90 2) ในชุมชนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุที่เกี่ยวกับหัวข้อปัญหาที่รณรงค์ เช่น มีอัตราเพิ่มในการสร้างถังเก็บน้ำฝน ส้วม มีการร่วมมือในการพัฒนาความสะอาดของหมู่บ้าน เป็นต้น 3) ประชาชนในชุมชนมีความรู้และยอมรับหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านร้อยละ 50-100

ธงชัย เล็กกัมพร (2530) ศึกษาประสิทธิผลของการให้การศึกษาด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ครอบครัวโดยใช้หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านอย่างมีระบบ และแบบเรียนด้วย

ตนเอง พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตัวทางด้านสาธารณสุข เช่น การดูแลน้ำสะอาด การกำจัดขยะ และการใช้ส้วม ที่เผยแพร่ผ่านทางหอกระจายข่าวสารฯ ดีกว่าการให้ความรู้ดังกล่าวโดยใช้แบบเรียนด้วยตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนให้ความสนใจและเคยชินจากการรับข้อมูลข่าวสารที่ได้จากการฟังมากกว่าการอ่าน นอกจากนี้ยังพบว่า ถ้ามีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร อย่างมีระบบและต่อเนื่องแล้ว จะทำให้ประชาชนมีความรู้ ได้รับข้อมูลข่าวสารถูกต้องรวดเร็ว และยังสามารถนำไปปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวัน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อีกวิธีการหนึ่ง

วิจารณ์ คหัฏฐา (2531) ศึกษาประสิทธิผลของทีมงานในการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อการสนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐาน พบว่า เมื่อมีการจัดทีมงานหรือคณะทำงานหอกระจายข่าวสารที่มีประสิทธิภาพขึ้นมารับผิดชอบในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารแล้ว จะมีการจัดระบบการทำงานที่ดี โดยความร่วมมือของทีมงาน นอกจากนั้นยังมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการมอบหมายหน้าที่และช่วยกันแก้ไขวิธีดำเนินรายการทางหอกระจายข่าวสาร ทำให้ประชาชนให้ความสนใจและเห็นชอบการใช้หอกระจายข่าวสาร เป็นช่องทางเผยแพร่ความรู้ข่าวสารให้แก่เพื่อนบ้านได้เกิดความเข้าใจและรับรู้ในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งประชาชนยังเป็นผู้ประเมินผลการรับฟัง และแสดงความคิดเห็นให้คณะทำงานหอกระจายข่าวสารได้ปรับปรุงเวลาและวิธีการจัดรายการทางหอกระจายข่าวสารให้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไปอีกด้วย

มุกดา แก้วมุณีโชค (2531) ศึกษาประสิทธิผลของสื่อเสียงตามสายที่มีต่อความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหารของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี พบว่า หลังการได้รับฟังรายการความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหารทางสื่อเสียงตามสายแล้ว กลุ่มตัวอย่างมีการเพิ่มความรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติและการปฏิบัติตนไปในทางที่ถูกสุขลักษณะยิ่งขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ อายุและการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับความรู้และการปฏิบัติตนด้านสุขาภิบาลอาหารด้วย

วิชัย วิริยา (2533) วิจัยเรื่องประสิทธิผลการให้การศึกษาเรื่องโรคอุจจาระร่วงแก่ประชาชนโดยวิธีการฝึกอบรมและการฟังเทปทางหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จังหวัดน่าน

โดยเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ผลการวิจัยพบว่า การให้ความรู้ทั้งผ่านหอกระจายข่าวฯ และการฝึกอบรมมีผลต่อความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตัวของแม่บ้านในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงสูงขึ้น แต่คะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองทั้งสองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ปาริชาติ สายธนู (2534) ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของหอกระจายข่าวในการเผยแพร่รายการเพื่อการเกษตรของสองหมู่บ้าน พบว่า สื่อหอกระจายข่าวมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรในระดับสูงพอสมควร โดยพบว่าความถี่ในการฟัง อายุ และเพศ มีผลต่อความรู้ที่เกษตรกรตัวอย่างได้รับ และเมื่อเปรียบเทียบความรู้ภายหลังการรับฟังระหว่างเกษตรกรในพื้นที่พัฒนาต่างระดับกัน พบว่าเกษตรกรในพื้นที่ล้าหลังมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสูงกว่าเกษตรกรในพื้นที่ก้าวหน้า นอกจากนี้ พบว่ารูปแบบการนำเสนอรายการที่เกษตรกรพึงพอใจ คือรายการสนทนาสองคนชายหญิง แต่ไม่ต้องเปิดเพลงสลับการสนทนา

ธนพล โล่ห์สุวรรณ (2534) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของเสียงตามสายที่มีต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาลที่จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ชอบฟังเสียงตามสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเช้าและช่วงเย็นแต่จะมีความสนใจไม่สูงนัก เพราะส่วนใหญ่มักจะทำงานอื่นไปด้วย และยังพบว่ากลุ่มอายุที่แตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกัน ในขณะที่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างเพศ กับการเปิดรับข่าวสาร และระดับความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับซึ่งได้สรุป สามารถกล่าวได้ว่า เสียงตามสายมีประสิทธิภาพในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนพอสมควร

อัจฉริยา ดุลยกาญจน์ และคณะ (2539-2540) วิจัยเรื่อง การประเมินผลการดำเนินงานของผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ในเขตจังหวัดตราด พบว่า มีการแต่งตั้งฝ่ายสาธารณสุขเป็นคณะกรรมการรับผิดชอบดูแลหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านมากที่สุด แต่ส่วนใหญ่มอบให้เพียงคนใดคนหนึ่งดำเนินการ โดยจัดทำตารางออกอากาศไว้ในสมุดและในการออกอากาศจะมีการบันทึกการออกอากาศเพียงบางครั้งเท่านั้น การดำเนินงานจะมีการประสานงานกันไม่ถึง 4 ฝ่าย หน่วยงานที่สนับสนุนให้ความรู้ส่วนมากเป็นเจ้าหน้าที่จากกระทรวงสาธารณสุข รูปแบบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านจะเปิดข่าวหรือถ่ายทอดจากวิทยุ

เป็นส่วนมาก ถ้าอุปกรณ์ที่หอกระจายข่าวชำรุดจะนำไปซ่อมที่ร้านภายนอกหมู่บ้านโดยใช้เงินส่วนตัว ซึ่งเมื่อหอกระจายข่าวมีปัญหาบุคคลที่ให้คำปรึกษาส่วนใหญ่คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และสื่อที่ได้รับสนับสนุนมากที่สุดคือ ตลับเทปเสียงและบทความเผยแพร่

จากงานวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่า แม้สื่อหอกระจายข่าวจะเป็นที่ยอมรับของผู้รับสารจำนวนหนึ่ง และเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการสื่อสารในชุมชนระดับหมู่บ้าน เช่น การทดลองใช้หอกระจายข่าวให้ความรู้ด้านสาธารณสุข พบว่า ผู้ฟังมีความรู้เพิ่มขึ้นและปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องมากขึ้น อีกทั้งผู้ฟังส่วนใหญ่ยอมรับสื่อหอกระจายข่าว สิ่งเหล่านี้ แสดงให้เห็นศักยภาพของหอกระจายข่าวในการสื่อสารระดับท้องถิ่น แต่การดำเนินงานหอกระจายข่าวโดยทั่วไปยังพบปัญหาสำคัญหลายประการ ส่วนใหญ่เป็นเพราะขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ขาดผู้ดำเนินงาน การจัดรายการยังไม่สม่ำเสมอ ขาดข้อมูล ผู้ดำเนินงานขาดความรู้และทักษะในการจัดรายการและอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ คือ ปัญหาเครื่องเสียงชำรุด ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังขาดหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง เป็นผลให้ผู้ดำเนินงานต้องรับผิดชอบภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและการซ่อมบำรุง ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถนำหลักการมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินงาน ซึ่งการดำเนินงานหอกระจายข่าวโดยใช้หลักการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมจะทำให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมงานตามที่ตนเองมีทักษะ ทรัพยากรและความสามารถ เกิดการนำทุนของชุมชนมาบริหารจัดการ เกิดการพัฒนาตนเองในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน และก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งทุกส่วนจะสอดประสานกัน ทำให้สามารถพัฒนาหอกระจายข่าวให้เป็นสื่อที่เป็นสื่อกลางของชุมชน ทำให้ชุมชนดำเนินงานหอกระจายข่าวอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ 3
ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยระยะที่ 2 ที่มุ่งสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน และเกิดขึ้นแล้วในการวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยใช้เทคนิควิธีการ การมีส่วนร่วม (Participation) การสร้างพลัง (Empowerment) การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) และการสร้างเครือข่าย (Networking)

3.1 การเตรียมการ

เมื่อทราบว่าได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการวิจัยต่อเนื่อง คณะผู้วิจัยได้เดินทางเข้าพื้นที่ศึกษา พบปะผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ เพื่อแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานวิจัยต่อเนื่อง รับฟังข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในช่วงที่ผ่านมา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการร่วมกันดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารในช่วงถัดไป การเข้าพื้นที่ครั้งนี้เป็นการเตรียมการวิจัยด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความพร้อมสำหรับการดำเนินงาน อีกทั้งเป็นการถือโอกาสทำการนัดหมายผู้นำและผู้ปฏิบัติงานในทุกพื้นที่ ในการประชุมเพื่อปรึกษาการดำเนินงานร่วมกันซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของการวิจัย

3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. ประชุมผู้นำชุมชนและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่ผ่านมาและที่จะดำเนินการต่อไป ตอกย้ำถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน ยืนยันการสนับสนุนการดำเนินงาน ระดมความคิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน กระตุ้นให้เกิดการสร้างเครือข่ายผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของ 7 หมู่บ้าน

2. กระตุ้นให้ผู้นำชุมชนนำเรื่องการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้านทุกเดือน เชื่อมโยงการใช้หอกระจายข่าวสารกับช่องทางการสื่อสารที่ชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังสร้างช่องทางที่จะทำให้ชุมชนสามารถแสดง

ความต้องการและความคิดเห็นของต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้โดยสะดวก เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ

3. ประชุมผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อการจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างเป็นทางการ (เครือข่าย) มีการจัดระบบบริหาร การจัดบทบาทหน้าที่ การจัดการติดต่อสื่อสาร และการจัดกิจกรรมที่สมาชิกได้รับประโยชน์ร่วมกัน โดยในระยะแรกคณะผู้วิจัยจะเข้าไปสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม และจะค่อย ๆ ลดบทบาทลงเพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินงานได้ด้วยตนเอง

4. กระตุ้นและสนับสนุนให้มีการประชุมกลุ่มผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

5. จัดกิจกรรมในแต่ละพื้นที่ศึกษา เป็นกิจกรรมที่มีหอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น จัดประกวดร้องเพลง เชิญผู้อาวุโสมาเล่าความเป็นมาของชุมชน ให้เยาวชนแข่งขันจัดรายการเกี่ยวกับชุมชน เป็นต้น โดยแต่ละชุมชนเป็นผู้เสนอรูปแบบการกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนรับรู้ถึงบทบาทหอกระจายข่าวสารทางหนึ่งซึ่งอาจเป็นกิจกรรมพิเศษที่จัดตามเทศกาล ประเพณี หรือตามความต้องการของชุมชน

6. ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อให้เกิดการสนับสนุนทางด้านข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของชุมชน หน่วยงานเหล่านี้ ได้แก่ สาธารณสุขจังหวัด เกษตรจังหวัด พัฒนาชุมชน คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับจังหวัด พาณิชย์จังหวัด แรงงานจังหวัด และประชาสัมพันธ์จังหวัด ด้วยวิธีการเข้าพบชี้แจงเป็นรายหน่วยงาน

7. ประสานงานกับองค์การบริหารราชการส่วนจังหวัด (อบจ.) และองค์การบริหารราชการส่วนตำบล (อบต.) เพื่อให้เกิดการสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

8. ประสานงานกับสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร เพื่อให้เกิดความร่วมมือด้านความรู้ช่างเทคนิคการดูแล รักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร และการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้ร่วมรายการกระจายเสียง

9. ชุมชนคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารรุ่น 2

10. จัดการประชุมปฏิบัติการเพิ่มเสริมทักษะให้แก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

รุ่น 1 และเพื่อผลิตผู้ปฏิบัติงาน รุ่น 2 การจัดการประชุมเน้นการมีส่วนร่วมของรุ่นที่ 1 เพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งคณะผู้วิจัยคาดหวังว่าการสอนงานกันเองระหว่างคนในชุมชน จะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

11. จัดให้ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้ง 2 รุ่น ดูงานงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่อื่น ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการจัดการหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ทางหนึ่ง

12. จัดการฝึกอบรมความรู้ด้านช่างเทคนิคให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ในด้านการดูแล รักษา และซ่อมแซม อุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร

13. สนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

14. คณะผู้วิจัยติดตามผลและให้การสนับสนุนตามความต้องการของชุมชน

15. ประเมินผลการศึกษา (กล่าวโดยละเอียดในหัวข้อ การประเมินผลการศึกษา)

16. สรุปผลและนำเสนอผลการศึกษา

3.3 การประเมินผลการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการประเมินผล เนื่องจากมีการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างมากมายและต่อเนื่องในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงานวิจัย กิจกรรมเหล่านั้นทำให้เกิดความเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งในระดับผู้ปฏิบัติงาน ระดับหมู่บ้าน และระดับเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน การประเมินผลเพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติงาน สมาชิกของเครือข่าย ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน จะทำให้เห็นถึงแนวโน้มของความยั่งยืนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ศึกษา โครงการวิจัยนี้จึงกำหนดประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้การประเมินผล 4 วิธี ซึ่งแต่ละวิธีมีวัตถุประสงค์ ประเด็นที่ประเมิน วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

การประเมินผลรูปแบบที่ 1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

วัตถุประสงค์ : เพื่อทราบถึงวิธีการดำเนินงานและความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานทั้งในระดับแกนนำและผู้ปฏิบัติงานทั่วไป ต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารพื้นที่ศึกษา และการดำเนินงานในระดับเครือข่าย

ประเด็นที่ประเมิน

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน

2. วิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งในด้านการบริหารการจัดการ การจัดการกระจายเสียง และการบำรุงรักษาอุปกรณ์

3. การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

4. การประสานงานกับองค์การบริหารราชการส่วนตำบล และองค์กรภายนอกชุมชน

5. การสนับสนุนจากเครือข่ายผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

องค์ประกอบของกลุ่ม

กลุ่มที่ 1 เป็นคณะกรรมการบริหารชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน จำนวน 7 คน

กลุ่มที่ 2 เป็นสมาชิกชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน จำนวน 7 คน

วิธีการ : นัดหมายผู้ร่วมสนทนาล่วงหน้า เมื่อมาพร้อมกันแล้วจึงแจ้งวัตถุประสงค์ของการพูดคุย นักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนาตามแนวทางการสนทนาที่เตรียมไว้ โดยพยายามสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสนทนา ซึ่งแต่ละกลุ่มใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยการบันทึกเทป

เครื่องมือ : นักวิจัยมีแนวทางการสนทนาที่เตรียมไว้เป็นกรอบในการสนทนา ซึ่งมีประเด็นหลัก 6 ประเด็น ดังนี้ (รายละเอียดประเด็นการสนทนาอยู่ในภาคผนวก) ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน
2. วิธีดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
3. การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก
4. การประสานงานกับองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น
5. การสนับสนุนจากเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร
6. อนาคตของหอกระจายข่าวสาร

การประเมินผลรูปแบบที่ 2 การเสวนาชุมชน

วัตถุประสงค์ : เพื่อทราบความคิดเห็นและความพึงพอใจของชุมชน ที่มีต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

ประเด็นที่ประเมิน : การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการรับฟังการกระจายเสียง

วิธีการ : นัดหมายผู้นำชุมชนขอให้การประเมินเป็นวาระสุดท้ายของการประชุมหมู่บ้านประจำเดือนธันวาคม 2546 ดำเนินการเสวนาโดยนักวิจัยท้องถิ่นซึ่งมีความคุ้นเคยกับชาวบ้าน ใช้เวลาเสวนาพื้นที่ละประมาณ 30 นาที

เครื่องมือ : นักวิจัยมีแนวทางการประเมินเพื่อใช้เป็นกรอบการเสวนา ซึ่งมีประเด็นหลัก ดังนี้ (รายละเอียดแบบประเมินอยู่ในภาคผนวก)

1. ประเด็นการมีส่วนร่วม การเป็นผู้ฟัง การมีส่วนในการจัดการกระจายเสียง มีส่วนในการแสดงความคิดเห็น และร่วมแก้ไขปัญหา
2. ประเด็นการรับฟัง ความถี่ในการฟัง ความพอใจ

การประเมินผลรูปแบบที่ 3 การสัมภาษณ์ชาวชุมชน

วัตถุประสงค์ : เพื่อทราบถึงผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจากมุมมองของผู้ฟัง รวมทั้งทราบถึงความคิดเห็น และความต้องการของผู้ฟังที่มีต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ดังนั้น

ประเด็นที่ประเมิน

1. การรับฟัง
2. ความรู้สึกที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร รวมทั้งความคาดหวัง
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

วิธีการ : สัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา 7 หมู่บ้านๆ ละ 8 - 10 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เริ่มสัมภาษณ์ด้วยการบอกวัตถุประสงค์ให้ทราบ สัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่

เตรียมไว้ พยายามให้บรรยากาศกันเอง ใช้เวลาพูดคุยประมาณคนละ 1 ชั่วโมง จดบันทึกความคิดเห็นเพิ่มเติมโดยละเอียด

เครื่องมือ : แบบสัมภาษณ์ ที่ประกอบด้วยคำถาม 3 ส่วน คือ การรับฟัง ความรู้สึก และการมีส่วนร่วม (รายละเอียดแบบสัมภาษณ์อยู่ในภาคผนวก)

การประเมินผลรูปแบบที่ 4 การบันทึกการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

วัตถุประสงค์ :เพื่อประเมินการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ศึกษา ถึงวิธีการปฏิบัติงาน และความสม่ำเสมอในการจัด คณะผู้วิจัยจึงใช้วิธี**การบันทึก**การดำเนินงาน โดยให้ผู้ช่วยนักวิจัยที่ปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นผู้บันทึก การจดบันทึกทำเป็นรายสัปดาห์ ระหว่างเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2546 รวม 9 สัปดาห์ เนื่องจากช่วงระยะเวลาดังกล่าวคณะผู้วิจัยกำหนดให้เป็นช่วงที่แต่ละพื้นที่ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารด้วยกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยกลไกการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และแรงสนับสนุนจากเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร โดยปราศจากแรงกระตุ้นใดๆ จากคณะผู้วิจัย

วิธีการ : ใช้ผู้ช่วยนักวิจัยเก็บข้อมูลจำนวน 3 คน มีการประชุมชี้แจงเพื่อให้ผู้บันทึกข้อมูลมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการประเมินและรายละเอียดของแบบบันทึก จากนั้นมีการทดลองจดบันทึกข้อมูล และมีการปรับปรุงแก้ไขแบบบันทึก ก่อนปฏิบัติงานจริง

เครื่องมือ : แบบบันทึกการใช้งานหอกระจายข่าวสาร ประกอบด้วย 8 ประเด็น ดังนี้ (รายละเอียดแบบการจดบันทึกอยู่ในภาคผนวก)

1. ความถี่ในการกระจายเสียง
2. การกระจายเสียงเป็นไปตามแผนหรือไม่
3. ผู้จัด (หมายถึงผู้ประกาศ / ผู้ควบคุมการถ่ายทอด)คือใคร
4. ถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย หรือไม่
5. ถ่ายทอดรายการอื่นจากวิทยุหรือไม่
6. เปิดเทปของหน่วยงานราชการ หรือไม่
7. รายการที่จัดเองมีหรือไม่ รายละเอียดชื่อรายการ ประเด็นเนื้อหา รูปแบบ วัน/เวลา และผู้จัด
8. การประกาศข่าวสารภายในหมู่บ้าน

3.4 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

กิจกรรม	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. ประชุมผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
2. ผู้นำชุมชนนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน				---		---		---		---		---
3,4. ประชุมผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร		---				---						
5. จัดกิจกรรมเสริมบทบาทหอกระจายข่าวสาร												
6,7,8. ประสานงานหน่วยงานรัฐ อบต. สวท. ฯลฯ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
9. ชุมชนคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 2			---									
10. จัดประชุมฝึกปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 1และ รุ่น 2				---								
11. ดูงาน									---			
12. อบรมช่างเทคนิค										---		
13. สนับสนุนเครือข่าย												
14. ติดตามการปฏิบัติงาน				---	---	---	---	---	---	---	---	---
15. ประเมินผลการศึกษา	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
16. สรุปผลและนำเสนอผลการศึกษา											---	
											---	---

บทที่ 4
พื้นที่ศึกษาและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

4.1 ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของจังหวัดชุมพร

อำเภอปะทิวซึ่งเป็นพื้นที่ที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดชุมพร นับว่าเป็นอำเภอด่านแรกของจังหวัดชุมพร ตามหลักฐานเมืองปะทิวตั้งขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) กำหนดให้อำเภอปะทิวเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชุมพร

อำเภอปะทิวมีพื้นที่ 779.92 ตารางกิโลเมตร หรือ 487,450 ไร่เป็นพื้นที่ราบระหว่างภูเขา มีภูเขาหินและเนินเขาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้อำเภอปะทิวยังมีพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่ยาวถึง 80 กิโลเมตร ลักษณะอากาศร้อนชื้นมีฝนตกตลอดปี มีถนนเพชรเกษมเป็นถนนสายหลักตัดผ่าน นอกจากนี้ยังมีสถานีรถไฟ และสนามบินจังหวัดชุมพร ตั้งอยู่ในเขตอำเภอปะทิว

อำเภอปะทิวแบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางสน ตำบลทะเลทรัพย์ ตำบลชุมโค ตำบลสะพลี ตำบลปากคลอง ตำบลดอนยาง และตำบลเขาไชยราช ประกอบด้วย 68 หมู่บ้าน และ 10,749 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากร 41,871 คน อาชีพหลักคือเกษตรกรรมปลูกพืชผล ได้แก่ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา มะพร้าว กาแฟ ทุเรียน กระทกรก หม่อน และสับปะรด นอกจากนั้น มีการประมงบ้างในพื้นที่ชายทะเล รายได้เฉลี่ย 48,444 บาทต่อคนต่อปี (สำนักงานสถิติจังหวัดชุมพร, 2544) ประชากรส่วนใหญ่มีการศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้ โดยปกติใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยกลาง นับถือศาสนาพุทธ มีเพียง 1 ตำบล ที่นับถือศาสนาอิสลาม อำเภอปะทิว ไม่มีศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง และหนังสือพิมพ์ นอกจากนั้นในระดับหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านจะจัดการประชุมชาวบ้านทุกเดือน (ประมาณวันที่ 5) เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากการไปประชุมระดับอำเภอ พบว่าในหมู่บ้านมีการรวมตัวกันจัดทำกิจกรรม เช่น ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์ชุมชน บ้าง โดยปกติในแต่ละหมู่บ้านมีการจัดให้มีช่องทางการรับรู้ข้อมูลประจำหมู่บ้าน ได้แก่ ที่อ่านหนังสือ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน และการกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าวสาร ส่วนสถานที่ที่รวมคนในหมู่บ้าน ได้แก่ ศาลาประชาคม วัด มัสยิด โรงเรียน เป็นต้น

การใช้หอกระจายข่าวสารในจังหวัดชุมพร เริ่มมีครั้งแรกที่ใดและเมื่อใดไม่มีปรากฏหลักฐานชัดเจน อย่างไรก็ตาม พ.ศ. 2523 กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายให้ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสื่อสารในการเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารด้านสาธารณสุขสู่ชุมชน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชุมพรในขณะนั้นจึงเริ่มสำรวจจำนวนหอกระจายข่าวสาร และพบว่ามีหอกระจายข่าวสารอยู่ประมาณ 50 แห่ง ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นของส่วนตัว เช่น เป็นของผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียน และวัด มีการใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารภายในชุมชนเพื่อประกาศข่าวและเรียกประชุมเท่านั้น ต่อมาใน พ.ศ. 2532 เกิดพายุไต้ฝุ่นเกย์ขึ้น จังหวัดชุมพรได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอปะทิว และอำเภอท่าแซะ ได้รับความเสียหายมาก ส่งผลให้หอกระจายข่าวสารในสองอำเภอนี้เสียหายทั้งหมด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชุมพร จึงได้จัดทำโครงการของบประมาณสร้างหอกระจายข่าวสารขึ้นมาใหม่ให้แก่หมู่บ้านต่างๆ ในพื้นที่ 2 อำเภอนี้ ซึ่งได้รับอนุมัติงบประมาณในการจัดสร้างจำนวน 24 แห่ง เมื่อมีการสำรวจต่อมาพบว่า การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีลักษณะกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอ อุปสรรคสำคัญคือ การที่อุปกรณ์ในการจัดการกระจายเสียงชำรุดอยู่เสมอและไม่มีเงินทุนสำหรับการซ่อมบำรุง ซึ่งเป็นเหตุให้หอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่หยุดดำเนินการไป จนกระทั่งในช่วง พ.ศ. 2537 ถึง 2539 จึงมีการขยับขยายการจัดตั้งหอกระจายข่าวสารขึ้นในจังหวัดชุมพรอีกครั้งด้วยการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ส.จ.) ซึ่งเมื่อสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสำรวจอีกครั้งใน พ.ศ. 2542 พบว่ามีหอกระจายข่าวสารในจังหวัดชุมพร ทั้งสิ้น 254 แห่ง อยู่ในเขตอำเภอปะทิว 40 แห่ง และอยู่ในเขตตำบลชุมโค ทะเลทรัพย์ และสะพลี 19 แห่ง

สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยรวมของจังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาไม่สามารถใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง ยังไม่มีการร่วมรับผิดชอบจากชุมชนทั้งในด้านการบริหาร การกระจายเสียง และการซ่อมบำรุง ลักษณะการใช้งานส่วนใหญ่ยังใช้เพียงถ่ายทอดข่าวประจำวันจากส่วนกลาง ประกาศเรียกประชุม และเปิดเทปข้อมูลที่ได้รับจากส่วนกลางเท่านั้น ในขณะนี้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดชุมพร กรมประชาสัมพันธ์ ได้เข้ามามีบทบาทในการให้การสนับสนุนด้วยการจัดอบรมผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร และจัดตั้งเครือข่ายผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร หากแต่ยังไม่มีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในลักษณะที่เกิดจากการร่วมมือของชาวชุมชน

4.2 พื้นที่ศึกษาและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารใน 3 ช่วง : เริ่มโครงการวิจัย

ระยะ 1 สิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1 และเริ่มโครงการวิจัยระยะ 2

พื้นที่ศึกษาของโครงการวิจัยนี้คือ 7 หมู่บ้านใน 3 ตำบล ของอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านสมบูรณ์สุข ในตำบลชุมโค บ้านปากบ่อ ในตำบลทะเลทรัพย์ บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ในตำบลสะพลี

ในหัวข้อนี้จะเป็นการให้ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารช่วงเริ่มโครงการวิจัยระยะ1 สิ้นสุดโครงการระยะ1 และเริ่มโครงการระยะ 2

บ้านดอนทราย

หมู่บ้านดอนทรายเป็นหมู่บ้านที่มีมาแต่ดั้งเดิมหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเพเดิมที่อาศัยมาตั้งแต่เกิด ส่วนที่อพยพมาจากต่างถิ่นมีเพียงเล็กน้อย ลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ลักษณะภูมิอากาศ ร้อนชื้น และมีฝนตกมาก จนบางครั้งมีน้ำท่วมขังในที่ลุ่ม มีถนนลูกรังผ่านกลางหมู่บ้าน เป็นถนนที่แยกมาจากถนนเส้นหลักในอำเภอ ซึ่งชาวบ้านใช้ถนนเส้นนี้ติดต่อกับชุมชนอื่นๆ

ปัจจุบันมีประชากร 118 หลังคาเรือน และจำนวนประชากร 155 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนมะพร้าว และรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ ลักษณะบ้านเรือน เป็นบ้านเรือนไม้ใต้ถุนสูง แต่ละบ้านจะอยู่ห่างกัน เพราะต่างก็มีสวนพืชผลเป็นของตนเอง ในหมู่บ้านมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง ชาวบ้านส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ นับถือศาสนาพุทธ ไม่มีวัดในหมู่บ้าน ชาวบ้านมักไปทำบุญที่วัดในหมู่ที่ 3 ซึ่งอยู่ติดกัน และมีร้านค้า 1 ร้าน

ผู้มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้านคือกำนัน กำนันเป็นประธานในการประชุมหมู่บ้าน และเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมตามประเพณีและเทศกาลต่างๆ ผู้นำเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน เป็นผู้มีความสามารถในการพูด มักทำหน้าที่เป็นพิธีกรในงานต่างๆ ของหมู่บ้าน ปัจจุบันจึงยึดงานพิธีกรเป็นอาชีพ ในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. มีการประชุมหมู่บ้านที่ประชุมกันทุกวันที่ 5 ของเดือน เพื่อกำนันจะได้ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ที่กำนันไปประชุมหรือรับทราบมาจากที่ประชุมอำเภอให้ชาวบ้าน วัยรุ่นเดินทางไปเรียนหนังสือ ชาวบ้านเดินทางไปทำงาน จับจ่ายซื้อข้าวของในตัวอำเภอด้วยรถจักรยานยนต์ส่วนตัว

สำหรับการรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในชุมชนในหมู่บ้านมีหอกระจายข่าวสาร 1 แห่ง มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง มีหนังสือพิมพ์ให้อ่านเป็นประจำ และมีประชาชน ชาวบ้าน มาอ่านหนังสือพิมพ์เสมอ สำหรับสื่ออื่นๆ ที่ชาวบ้านมีแทบทุกหลังคาเรือน คือ โทรทัศน์

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนทราย ช่วงเริ่มโครงการวิจัย ระยะ 1

หอกระจายข่าวสารของบ้านดอนทราย ตั้งอยู่ที่ศาลาประชาร่วมใจ ใกล้บ้านกำนัน สร้างขึ้นจากโครงการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อ พ.ศ. 2535 การดำเนินของหอกระจายข่าวสารเคยมีคณะกรรมการรับผิดชอบในระยะแรก แต่งตั้งขึ้นโดยกำนัน แต่ไม่มีการประชุมหรือจัดกิจกรรมหรือดำเนินงานหอกระจายข่าวสารแต่อย่างใด คณะกรรมการบางคนไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่าเป็นกรรมการ ชุมชนไม่ทราบและไม่มีส่วนร่วมในการแต่งตั้ง ปัจจุบันกำนันเป็นผู้ดำเนินงานประกาศข่าวต่างๆ และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการเปิด-ปิดเครื่องเสียง มักใช้หอกระจายข่าวสารถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และเปิดเทปของหน่วยราชการ เช่น เทปจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เป็นต้น โดยเริ่มเปิดเครื่องประมาณ 5.00 น. เริ่มต้นด้วยเพลง ตามด้วยการถ่ายทอดข่าว และเปิดเทปหรือประกาศข่าว และหยุดการกระจายเสียงเวลา 8.00 น. นอกเหนือจากนี้อาจมีการใช้ประกาศบ้างหากมีข้อมูลข่าวสาร เมื่อเครื่องชำรุดเสียหายต้องซ่อมแซม กำนันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุง โดยเจียดจ่ายจากเงินเดือนที่ได้รับประจำ กำนันเองต้องการให้มีผู้ช่วยหรือผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารเพื่อทำให้เกิดการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่จัดตามเวลาสะดวกของกำนัน

หากแต่กำนันไม่มีใครมาร่วมรับผิดชอบ การกระจายเสียงจึงไม่สม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม สามารถรับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านสนใจฟังแต่ไม่ถึงกับติดตามฟัง

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนทราย ช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1

ในช่วงต้นของโครงการวิจัยระยะที่ 1 ชาวชุมชนบ้านดอนทรายได้มีการตั้งคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารจำนวน 14 คน เป็นการเลือกตั้งกันในที่ประชุมเสวนาชุมชนครั้งแรก ซึ่งมีผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นประธานซึ่งปรากฏในตอนท้ายโครงการว่าคณะกรรมการดังกล่าวไม่เคยมีการจัดประชุมอย่างเป็นทางการ แต่ได้มีการคัดเลือกกรรมการในชุดนี้จำนวน 4 คน เข้ารับการฝึกทักษะเป็นผู้จัดการกระจายเสียง และบุคคลเหล่านี้ได้กลายมาเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ส่วนในด้านสถานที่ มีการจัดห้องกระจายเสียงให้เป็นสัดส่วนมากยิ่งขึ้น ผู้ประกาศหลักยังคงเป็นกำนัน โดยเริ่มมีผู้ช่วยประกาศ คือ ช่างเทคนิค ที่ตามปกติทำหน้าที่เพียงเปิดปิดเครื่องเสียง กับผู้ที่ผ่านการฝึกปฏิบัติอีก 2 คน เริ่มช่วยจัดบ้าง แต่ยังไม่สม่ำเสมอ ซึ่งในขณะนั้น ชาวบ้านดอนทรายทราบว่า หอกระจายข่าวสารที่ชำรุดอยู่มีแนวโน้มจะได้รับการสนับสนุนให้ปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายในปีงบประมาณถัดไป ชาวบ้านจึงรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานบ้าง เพราะได้รับรู้ปัญหาและการดำเนินงาน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนการซ่อมบำรุงจาก อบต. (ประธานบริหาร) ให้ซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุด เปลี่ยนไมโครโฟน ปรับระดับลำโพงให้ต่ำลงหรือปรับความชัดเจนของเสียง นอกจากนี้ ยังมีการขอคำปรึกษานายช่างเทคนิคอย่างสม่ำเสมอ

เนื้อหาที่จัดมีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน กล่าวคือ เป็นเรื่องของชุมชนที่สามารถเอาไปปรับใช้ได้ มีการทดลองจัดรายการ เพลงและข่าวยามเช้าสู่ชุมชนโดยใช้ทั้งภาษากลางและภาษาถิ่นใต้ มีการประเมินโดยวิธีสอบถามชาวบ้าน ผู้ฟังบอกว่าการนำเสนอมีความชัดเจน ฟังแล้วเพลิดเพลินไม่น่าเบื่อ หลายคนขอให้มีการจัดหลายรูปแบบ และมีเพลงประกอบ ทั้งนี้ชาวบ้านสนใจติดตามฟังรายการและฟังอย่างตั้งใจ

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนทราย ช่วงเริ่มต้นโครงการวิจัย ระยะ 2

กำนันสุชาติยังคงเป็นผู้ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นหลัก โดยมีทีมงานที่ผ่านการประชุมปฏิบัติการครั้งที่ 1 ร่วมปฏิบัติงาน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่ฯรับผิดชอบการเปิดปิดเครื่องและประกาศข่าวสั้น ทีมงานที่เป็นผู้หญิงได้ทดลองจัดบ้าง แต่ยังไม่สามารถรับผิดชอบการจัดในลักษณะประจำ เนื่องจากยังไม่มีความมั่นใจในความสามารถของตนเองและไม่สามารถจัดสรร

เวลาได้ ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวบ้านผู้รับฟัง กำนันดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยยังคงเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีการสอบถามความต้องการชุมชน โดยการใช้ช่องทางการประชุมหมู่บ้านในการพูดคุยเรื่องหอกระจายข่าวสาร รวมถึง มีการเรี่ยไรเงินเพื่อเป็นค่าซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร ซึ่งกำนันบอกว่าได้รับความร่วมมือทุกครั้ง “จากคนนั้น 10 บาท คนนี้ 20 บาท ใครจะช่วยบ้าง”

มีการใช้เพลงเป็นสัญลักษณ์รายการ เช่น หากเริ่มต้นด้วยเพลงลูกทุ่งเพราะๆ ชุมชนจะทราบว่าเป็นรายการฟังเบาๆ เป็นการให้ข้อมูลสลับเพลง แต่หากเริ่มต้นด้วยเพลงปลุกใจ ชุมชนจะทราบว่าเป็นรายการที่เกี่ยวกับการพัฒนา เป็นต้น

ในระยะหลังมีการร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9 บ้านดอนปลักหมู ในการจัดการกระจายเสียง เนื่องจาก 2 หมู่บ้านนี้มีพื้นที่ติดกัน เมื่อหมู่หนึ่งเปิดเครื่องกระจายเสียงอีกหมู่หนึ่งจะได้ยินด้วย ดังนั้นกำนันและผู้ใหญ่บ้านจึงมีการตกลงเวลาจัดไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน และมีการกล่าวอ้างชื่อของอีกฝ่ายเพื่อให้ชุมชนเข้าใจได้ว่าเป็นข้อมูลที่มาจากผู้นำ/ผู้จัดการกระจายเสียงของตนด้วย

บ้านดอนปลักหมู

บ้านดอนปลักหมู เป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากหมู่ที่ 3 ตำบลชุมโคเมื่อ พ.ศ. 2534 หรือประมาณ 10 ปีที่แล้ว ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของตำบลชุมโค มีขนาดพื้นที่ประมาณ 5,000 ไร่ พื้นที่เป็นที่ลุ่ม เป็นที่ดอนบ้างเล็กน้อย และมีพื้นที่บางส่วนติดชายทะเล มีถนนลูกรังผ่านในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านจะใช้เป็นเส้นทางติดต่อกับหมู่บ้านอื่น การเดินทางไปอำเภอในฤดูฝน ค่อนข้างลำบาก เพราะมีน้ำท่วมขังในที่ลุ่ม สำหรับภูมิอากาศโดยทั่วไปร้อนชื้น มีฝนตกมากในฤดูฝน มีลมแรงจากชายทะเลขึ้นมาเป็นบางครั้ง

ประชากรในบ้านดอนปลักหมูส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเพดั้งเดิมของที่นี่ มีผู้อพยพมาจากต่างจังหวัดเพียงเล็กน้อย ใช้ภาษาท้องถิ่น มีประชากรทั้งสิ้น 460 คน มี 107 หลังคาเรือน ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียน ส่วนใหญ่เดินทางไปเรียนในอำเภอ ชาวบ้านส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ อาชีพหลักทำสวนมะพร้าว สวนปาล์มน้ำมัน ประมง และรับจ้างบ้างเล็กน้อย ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

มีการรวมกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. และคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น มีการประชุมหมู่บ้านเป็นประจำทุกวันที่ 9 ของเดือน ซึ่งมีชาวบ้านมาประชุมกัน

เกือบทุกหลังคาเรือน เพื่อรับทราบข่าวจากทางราชการ ปัญหาของหมู่บ้าน และร่วมกันแสดงความคิดเห็น มีการพบปะกันในหมู่บ้านเป็นประจำที่ร้านค้าในหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่ 3 แห่ง มักมาพบปะรวมกลุ่มกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำ คือ ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือ สำหรับกิจกรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ มักจะจัดขึ้นตามวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งในหมู่บ้านไม่มีวัด ชาวบ้านจึงไปร่วมทำบุญเทศกาลต่างๆ ที่วัดของบ้านดอนคา นอกจากนี้ ชาวบ้านแทบทุกหลังคาเรือนมีโทรทัศน์และดูเป็นประจำทุกวัน ส่วนวิทยุมีเป็นส่วนน้อย

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนปลักหมู ช่วงเริ่มต้นโครงการวิจัย ระยะ 1

หอกระจายข่าวสารที่หมู่ 9 นี้ เกิดมาจากการได้รับงบประมาณจากกองทุนมิยาซาวา เมื่อ พ.ศ. 2542 ตั้งอยู่ในศาลาเฉลิมพระเกียรติซึ่งเป็นศาลาขนาดเล็ก ตั้งอยู่ใกล้บ้านของผู้ใหญ่บ้าน การกระจายเสียงยังได้ยินไม่ทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน ทั้งๆ ที่มีเสาติดตั้งลำโพงสูงถึง 18 เมตร เนื่องจากลมแรงจึงทำให้ได้ยินไม่ชัดเจน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลและดำเนินงานเองโดยตลอด ไม่มีคณะกรรมการ การกระจายเสียงไม่ได้ทำเป็นประจำ ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ เช่น มีการนัดประชุมชาวบ้าน บางครั้งมีการเปิดเทปบันทึกเสียงของกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงสาธารณสุข ภายใน 2 ปีที่ผ่านมา ได้ดูแลซ่อมแซม 2 ครั้ง โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ออกเงินซ่อมแซมเอง ปัจจุบันคุณภาพของเสียงไม่ค่อยดีนัก

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนปลักหมู ช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัย ระยะ 1

บ้านดอนปลักหมูมีความเคลื่อนไหวเรื่องคนในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการหอกระจายข่าวสาร มีการตั้งคณะกรรมการหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านกรรมการจำนวน 10 คน ซึ่งแม้ยังไม่เริ่มจัดประชุมคณะกรรมการ แต่มีการตกลงกันว่าจะประชุมหลังการประชุมหมู่บ้าน บ้านดอนปลักหมูมีการคัดเลือกกรรมการจำนวน 3 คนเข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะแต่มีผู้เข้าประชุมเพียง 1 คน คือผู้ใหญ่บ้าน แต่ได้มีการแต่งตั้งผู้ดูแลอุปกรณ์ซึ่งเดิมไม่มี สำหรับด้านอุปกรณ์นั้น มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างชัดเจน คือ เดิมเคยปล่อยทิ้งร้าง ได้มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คือ มีการซ่อมอุปกรณ์ทันทีที่เสีย ไม่ปล่อยทิ้งไว้เช่นเดิม และในระยะหลังมีการทำแผนที่หมู่บ้าน กำหนดขอบเขตพื้นที่ แบ่งตามการได้ยินเพื่อใช้ในการปรับปรุง นอกจากนี้ ยังมีความพยายามในการหาช่องทางปรับปรุงอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารเพื่อให้ได้ยินอย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้านอีก

ด้วย ทำให้อุปกรณ์ใช้การได้ดี เนื่องจากมีการบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ โดยมีนายช่างเทคนิคเป็นที่ปรึกษา ที่สำคัญมีการเปิดให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในด้านต่างๆ คือ มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับฟังเรื่องของการบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร แสดงความต้องการของตน และหาแนวทางปรับปรุงต่อไป

ผู้ใหญ่บ้านดอนปลักหมูยังคงเป็นผู้จัดหรือผู้ประกาศหลัก โดยมีผู้ประกาศเพิ่มอีก 1 คน ทั้งยังมี “กลุ่มใหม่” แสดงความต้องการที่จะฝึกฝนการจัดการกระจายเสียง แต่โดยทั่วไป การจัดรายการยังไม่สม่ำเสมอนัก แม้ในระยะหลังมีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอขึ้น ในเวลา 6.00-8.00 น. แต่เป็นการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางเป็นหลัก ทั้งนี้ ผู้ดำเนินงานได้มีการขอคำแนะนำติชมจากชาวบ้าน ซึ่งได้รับการแนะนำอย่างตรงไปตรงมาว่า เนื้อหายังไม่น่าสนใจ ส่วนใหญ่เห็นว่ายังใช้ประโยชน์ไม่ได้ พูดไม่ชัดเจน ไม่มีความแปลกใหม่ อย่างไรก็ตาม ชุมชนพอใจกับการที่ได้ยินเสียงที่หลากหลายขึ้น ไม่ได้มีเฉพาะผู้ใหญ่บ้านเพียงคนเดียว ส่วนใหญ่ยังคงฟังอย่างไม่สม่ำเสมอ ยังไม่ติดตามและไม่ตั้งใจฟัง

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนปลักหมู ช่วงเริ่มต้นโครงการวิจัยระยะ 2

มีการจัดการกระจายเสียงมากขึ้นกว่าเดิม โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญเป็นน้องชายผู้ใหญ่บ้านที่อดีตเป็นข้าราชการ ผู้ที่ในช่วงท้ายของงานวิจัยระยะที่ 1 ได้เข้ามาร่วมรับรู้ถึงบทบาทและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่บ้านดอนปลักหมูจึงมีผู้รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสาร 2 คน คือผู้ใหญ่บ้านและน้องชาย มีการปรับปรุงอุปกรณ์ให้สามารถใช้งานได้อยู่เสมอ โดยมีการปรึกษาลุงขำ (นายช่างเทคนิคประจำโครงการวิจัย) เป็นประจำ และผู้ใหญ่บ้านมีความคิดที่จะหาเงินเพื่อเปลี่ยนเป็นเสียงตามสาย คณะวิจัยได้ช่วยประสานงานเพื่อของบประมาณจาก อบจ. ได้งบประมาณมา 20,000 บาท เพื่อปรับปรุงหอกระจายข่าวสารโดยการเดินสายไฟไปยังจุดที่รับฟังไม่ชัดเจน และในระยะหลัง มีการร่วมมือกับกำนัน หมู่ 2 บ้านดอนทราย ในการจัดรายการ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

บ้านชุมทรัพย์

บ้านชุมทรัพย์เป็นหมู่บ้านที่ตั้งมาตั้งแต่ก่อนเกิดพายุไต้ฝุ่นเกย์ใน พ.ศ. 2532 ซึ่งแต่เดิมนั้น พื้นที่ที่ตั้งหมู่บ้านเป็นพื้นที่ป่าสงวน ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่มาจากจังหวัดในภาคกลาง เช่น

จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรปราการ ราชบุรี และนครปฐม ได้เข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อทำสวนผลไม้และเลี้ยงวัว ต่อมาเมื่อเกิดพายุเกย์ สวนผลไม้ถูกทำลาย จากนั้นจึงมีการสร้างสวนขึ้นมาใหม่ เป็นสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน กาแฟ และผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด และส้ม หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของตำบลซุมโค ถนนเข้าหมู่บ้านแยกมาจากถนนเส้นใหญ่เป็นถนนลูกรังขรุขระมาก เดินทางลำบาก โดยเฉพาะฤดูฝน ถนนเส้นนี้ยาวประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งเป็นเส้นทางหลักที่ชาวบ้านใช้เดินทางบรรทุกผลผลิตออกจากหมู่บ้าน พื้นที่เป็นภูเขาไม่สูงนักสลับพื้นราบ ภูมิอากาศร้อนชื้นและฝนตก

ส่วนใหญ่ชาวบ้านใช้ภาษากลางในการสื่อสารกัน มีอาชีพทำสวน มีฐานะทางการเงินค่อนข้างดี ประชากรทั้งหมดมี 479 คน 121 หลังคาเรือน ไม่มีโรงเรียน เด็กๆ ในหมู่บ้าน ไปเรียนที่หมู่บ้านใกล้เคียงและในอำเภอ ไม่มีวัดในหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องไปทำบุญที่วัดในหมู่บ้านใกล้เคียง

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่ม ตามกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มสวนกาแฟ กลุ่มสวนปาล์ม กลุ่มยางพารา กลุ่มปรับปรุงพืชสวน (สับปะรด ทุเรียน มังคุด เงาะ) มีธนาคารหมู่บ้านที่ชาวบ้านเป็นสมาชิกเกือบทุกหลังคาเรือน มีทุนให้กู้ยืม มีการประชุมสมาชิกทุกวันที่ 5 ของเดือนในเวลาประมาณ 4-5 โมงเย็น เพราะเป็นเวลาที่ชาวบ้านกลับจากทำสวน สำหรับกลุ่มอื่นๆ นั้น จะมีการประชุมเป็นครั้งคราวเมื่อมีกิจกรรมที่จะทำร่วมกัน สำหรับผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำในชุมชนคือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งชาวบ้านให้ความนับถือยำเกรง และมักเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของหมู่บ้าน สถานที่ที่คนในชุมชนพบปะกันเป็นประจำ คือ ร้านค้าในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านมักมารับประทานอาหารหรือดื่มกาแฟ เมื่อกลับจากการทำงานแล้ว ทุกบ้านมีโทรทัศน์ แต่มีวิทยุไม่มากนัก

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านซุมทรัพย์ ช่วงเริ่มโครงการวิจัย ระยะ 1

บ้านซุมทรัพย์มีหอกระจายข่าวสาร 2 แห่ง อยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านและอยู่ที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หอกระจายข่าวสารที่บ้านผู้ใหญ่บ้านเป็นหอที่มีอยู่เดิม กล่าวคือ เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่หลังพายุไต้ฝุ่นเกย์ พ.ศ. 2532 โดยใช้งบประมาณของกระทรวงสาธารณสุขที่สนับสนุนให้มีการก่อตั้งหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ที่ประสบภัย ครั้งแรกตั้งอยู่บริเวณศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน

ดำเนินการโดยคณะกรรมการ และมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประกาศและดูแล ต่อมาได้ชำรุดเสียหายหลายครั้ง ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นได้ซ่อมแซมโดยใช้เงินส่วนตัว ต่อมาได้หยุดกระจายเสียงไประยะหนึ่ง จนกระทั่งใน พ.ศ. 2539-2540 ได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด จัดสร้างขึ้นมาโดยเพิ่มเติมบางส่วนจากหอกระจายข่าวสารเดิมที่ชำรุดไป และได้ย้ายที่ตั้งมาไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ซึ่งได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันนี้เป็นเวลา 10 กว่าปี สามารถกระจายเสียงครอบคลุม ประมาณ 50-60 หลังคาเรือน สำหรับหอกระจายข่าวสารแห่งที่สอง ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นหอกระจายข่าวสารที่ได้รับการสนับสนุนจากงบพัฒนาจังหวัดที่ผ่านมาทางสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การกระจายเสียงครอบคลุมประมาณ 20 หลังคาเรือน ปัจจุบันการดำเนินการหอกระจายข่าวแยกจากกัน ต่างคนต่างทำ การกระจายเสียงเปิดช่วงเช้าเพื่อถ่ายทอดข่าวจากวิทยุ เมื่อจบข่าวก็ปิด มีการประกาศพิเศษบ้างถ้ามีเรื่อง มักไม่ประกาศข่าวราชการเพราะมีความเห็นว่าข้อมูลไม่ชัดเจนและครบถ้วน การใช้หอกระจายข่าวสารยังไม่สม่ำเสมอ เพราะมีปัญหาเครื่องเสียบ่อยและไม่สามารถซ่อมแซมให้ดีพอที่จะใช้งานได้ในระยะยาว หอกระจายข่าวสารจึงตกอยู่ในสภาพใช้งานไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ ค่าใช้จ่ายการซ่อมบำรุงผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบและบอกว่าไม่เป็นปัญหา ปัญหาอยู่ที่ไม่สามารถซ่อมได้มากกว่า การรับฟังได้ยินไม่ทั่วถึงแม้จะมีถึง 2 จุดก็ตาม ชาวบ้านจึงฟังอย่างไม่ต่อเนื่องและติดตาม

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านชุมทรัพย์ ช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1

บ้านชุมทรัพย์มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ยังไม่เคยมีการประชุมกรรมการ มีการคัดเลือกบุคคลเข้ารับการฝึกปฏิบัติจำนวน 4 คน ซึ่งคนกลุ่มนี้มีส่วนในการผลักดันให้เกิดการขยับขยายและเปลี่ยนแปลงสถานที่ตั้งอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร โดยชาวบ้านรับรู้ถึงการดำเนินงานและช่วยกันย้ายเครื่องมือและอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร จากบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาไว้ที่ศาลาประชาคม มีการจัดทำอย่างตั้งใจ ติดตั้งลำโพงถึง 8 ตัว บนเสาสูง 18 เมตร รวมทั้งมีอุปกรณ์เครื่องเสียงเสริม จัดทำห้องกระจายเสียงที่มีความสะดวกสบายในการจัดรายการมากขึ้น แต่การดำเนินงานยังคงขึ้นกับผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าซ่อมแซม และมีชาวบ้านที่มีความรู้ความชำนาญในด้านเทคนิครับหน้าที่ดูแลอุปกรณ์

ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นผู้จัดการกระจายเสียงและมีผู้ผ่านการฝึกปฏิบัติร่วมจัดด้วย ร่วมกันทำแผนการกระจายเสียงและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ มีการเปิดใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น นำเสนอเนื้อหาที่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับชุมชนซึ่งเอาไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังริเริ่มการจัดรายการรูปแบบใหม่เป็นการพูดคุยกับผู้ฟังร่วมกับการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง นอกจากนั้น มีการพูดคุยสอบถามชุมชนถึงความพอใจในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารพบว่า โดยภาพรวม ชุมชนบ้านชุมทรัพย์พึงพอใจกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ผู้จัด (ผู้ใหญ่บ้าน) พูดชัดเจน เข้าใจง่าย ทำให้ชาวบ้านฟังอย่างตั้งใจ แต่ด้วยสภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านทำให้ได้ยินไม่ทั่วถึง

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านชุมทรัพย์ช่วงเริ่มต้นโครงการวิจัยระยะ 2

ผู้ใหญ่บ้านรับผิดชอบการจัดการกระจายเสียงเพียงผู้เดียว ทีมงานที่เคยเข้ารับการฝึกปฏิบัติรุ่นที่ 1 ไม่สามารถร่วมงานได้เนื่องจากทุกคนมีปัญหาภายในครอบครัว การจัดการกระจายเสียงยังไม่สม่ำเสมอขึ้นกับความพร้อมของผู้ใหญ่ แต่ได้มีความพยายามที่จะทำให้มีความน่าสนใจ เช่น การอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ในรูปแบบที่เป็นกันเอง โดยซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับเย็นเพื่อให้เป็นฉบับวันรุ่งขึ้นที่มีข้อมูลข่าวสารทันเหตุการณ์ การพูดถึงข่าวคราวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในลักษณะสนุกสนาน เป็นต้น มีรายการที่เปิดประจำ คือรายการนายกพบประชาชน และมีการย้ายเครื่องกระจายเสียงกลับมาไว้ที่บ้านของผู้ใหญ่บ้านเพื่อความสะดวกในการจัด และผู้ใหญ่บ้านยังคงดำเนินการเพียงคนเดียว

บ้านสมบูรณ์สุข

บริเวณที่บ้านสมบูรณ์สุขตั้งอยู่ในปัจจุบันเดิมเป็นป่าเขาไม่มีชาวบ้านอยู่อาศัย เมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่ผ่านมา ได้มีกลุ่มชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามจากกรุงเทพมหานคร ชลบุรี และฉะเชิงเทรา ได้พากันอพยพและเข้ามาจับจองที่ดินทำสวนปาล์ม สวนกาแฟ และสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ผลจากพายุไต้ฝุ่นเกย์ ทำให้พืชสวนต่างๆ เสียหายหมด ชาวบ้านจึงได้เปลี่ยนแปลงการปลูกสวนผลไม้ เป็นสวนยางพารา พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านมีประมาณ 8,000 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขา ชาวบ้านปลูกบ้านเรือนในที่ลาดของภูเขา และอยู่ตามสวนยางพารา ซึ่งแต่ละบ้านตั้งกระจายห่างๆ กัน การคมนาคมจากตัวอำเภอเป็นถนนราดยางมาตลอดระยะทาง

ประมาณ 5 กิโลเมตร และมีทางแยกเข้าหมู่บ้านระยะทางอีก 3 กิโลเมตร เป็นถนนสายเล็กๆ และเป็นลูกรังตัดผ่านสวนยางพาราถึงหมู่บ้าน สภาพภูมิอากาศของหมู่บ้านร้อนชื้น และมีฝนตก

มีประชากรทั้งสิ้น 310 คน จำนวน 87 หลังคาเรือน ในหมู่บ้านมีมัสยิด 1 แห่ง มีโรงเรียนสอนศาสนา 1 แห่ง อาชีพของชาวบ้านคือทำสวนยางพารา และสวนปาล์มน้ำมัน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างดี ในกลุ่มอายุตั้งแต่วัยรุ่นขึ้นไปจนถึงประมาณ 45 ปี สามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ดี ถ้าเป็นผู้สูงอายุจะอ่านและเขียนภาษาไทยไม่ได้ มีโต๊ะอิหม่าม 1 คน และมีครูสอนศาสนา 2 คน ภาษาที่ใช้ประจำคือภาษากลาง

หมู่บ้านนี้เคร่งครัดในการปฏิบัติตนตามบทบัญญัติทางศาสนา นอกจากนี้จะมีการรวมกลุ่มกันในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในหมู่บ้าน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน โดยผู้ชายมีหน้าที่ในการก่อสร้าง ผู้หญิงช่วยกันทำอาหาร การจัดกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ใช้เงินกองทุนของมัสยิดที่ได้มาจากการบริจาค ผู้ชายมีบทบาทเป็นผู้นำในชุมชนแห่งนี้ และผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม ครูสอนศาสนา และกรรมการมัสยิด ซึ่งมีจำนวน 15 คน ส่วนผู้หญิงมีบทบาทในด้านสาธารณสุขและการดูแลสุขภาพของคนในหมู่บ้าน การติดต่อกับภายนอกหมู่บ้าน มีการเดินทางเพื่อนำผลผลิตไปขายในอำเภอและจังหวัด โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ

ชาวบ้านมักใช้มัสยิดเป็นสถานที่พบปะพูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีศาลาอเนกประสงค์ที่มีร้านค้าของหมู่บ้านอยู่ด้วย ซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวบ้านมาพบกันอีกแห่งหนึ่ง มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ของหมู่บ้านอยู่ในร้านค้าแห่งนี้ และเป็นที่ตั้งของโทรศัพท์ (ทศท.) สาธารณะ ซึ่งคนในหมู่บ้านใช้บริการเป็นประจำ มีโทรทัศน์แทบทุกหลังคาเรือน และมีวิทยุเป็นบางส่วน แต่รับสัญญาณไม่ค่อยชัดเจน

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านสมบูรณ์สุขช่วงเริ่มโครงการวิจัยระยะ 1

บ้านสมบูรณ์สุขมีหอกระจายข่าวสาร 3 แห่ง แห่งแรกสร้างขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2538 ตั้งอยู่ในบริเวณมัสยิด ได้รับงบประมาณจาก นายปณิธาน ศรีชลบุตร สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด(ส.จ.) ต่อมาได้ตั้งหอกระจายข่าวสารแห่งที่สอง อยู่ที่โรงเรียนสอนศาสนา ใช้งบประมาณ

ก่อตั้งจากงบประมาณของหมู่บ้านซึ่งคนในชุมชนร่วมกันบริจาค หอกระจายข่าวสารอีกแห่งหนึ่งตั้งอยู่ที่บ้านของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งใช้งบประมาณส่วนตัวของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเอง สาเหตุสำคัญที่มีถึง 3 แห่ง คือ ต้องการให้ได้ยินทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน การกระจายเสียงมักใช้ในกิจของศาสนาเป็นหลัก กระจายเสียงประจำวันละ 3 ครั้ง คือ ตอนเช้า เวลา 07.00 น. ตอนเที่ยงครึ่ง และก่อน 1 ทุ่ม ส่วนข้อมูลด้านอื่นมีการกระจายเสียงด้วยเช่นกันแต่น้อยมาก

คณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ประกอบด้วยกรรมการ 15 คน ซึ่งเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการมัสยิด ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา และกรรมการมัสยิดบางท่าน การประกาศจะหมุนเวียนกันเป็นผู้ประกาศ ระหว่างกรรมการ 3 คน โดยประกาศเหมือนกันทั้ง 3 จุด เช่น เมื่อผู้ใหญ่บ้านประกาศเวลาละหมาดที่โรงเรียนสอนศาสนาแล้ว ต้องไปประกาศเรื่องเดิมที่มัสยิดและที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านด้วย สำหรับการดูแลและซ่อมแซมนั้น ใช้เงินงบกลางของหมู่บ้าน

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านสมบูรณ์สุขช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัย ระยะ 1

มีคณะกรรมการดูแลหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะ ซึ่งมีบุคคลที่เคยเข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะมีบทบาทเป็นผู้นำการกระจายเสียง และดูแลบำรุงรักษาอุปกรณ์โดยใช้งบประมาณซ่อมแซมของส่วนกลาง บ้านสมบูรณ์สุขได้รับงบประมาณผ่าน อบจ.เพื่อปรับปรุงหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย ผู้ดำเนินงานปรึกษาการบำรุงรักษาเครื่องจากนายช่างเทคนิคอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะเรื่องการเตรียมการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสาย สำหรับคุณภาพการรับฟังนั้น ดังที่กล่าวข้างต้นแล้วว่า หมู่บ้านนี้มีจัดกระจายเสียง 3 แห่ง ทำให้ได้ยินค่อนข้างทั่วถึงและชัดเจน อย่างไรก็ดี ชาวบ้านคิดว่าตัวเองมีส่วนร่วมในการดำเนินงานไม่มากนัก และเห็นว่ามีการทำงานโดยกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ชุมชนแห่งนี้ต่างก็มีส่วนสนับสนุนงานหอกระจายข่าว และผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารก็ดำเนินงานโดยรับฟังและคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนโดยรวมเป็นที่ตั้ง

บ้านสมบูรณ์สุขเปิดหอกระจายข่าวสารเป็นประจำทุกวัน โดยมีผู้จัดเป็นกลุ่มคนที่ผ่านการฝึกปฏิบัติ ส่วนใหญ่ใช้เพื่อกิจกรรมทางศาสนา เช่น บอกเวลาละหมาด ซึ่งแม้ยังไม่มีรูป

แบบใหม่ที่ชัดเจนและจริงจังมากนักแต่ก็เริ่มมีการนำเสนอเนื้อหาอื่นๆ นอกเหนือจากเรื่องศาสนา และมีลักษณะของการมีส่วนร่วมอีกด้วย เช่น เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกระจายเสียง คือ ให้ผู้ที่มีข่าวสำคัญที่จะแจ้งคนในหมู่บ้านมาประกาศข่าวนั้น*ด้วยตนเอง* ทำให้มีการติดตามรับฟังโดยตลอดด้วยความตั้งใจและสนใจ โดยเฉพาะเนื้อหาด้านศาสนาเพราะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวมุสลิมซึ่งจะได้รับประโยชน์โดยตรงอย่างเต็มที่

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านสมบูรณ์สุขช่วงเริ่มต้นโครงการวิจัย ระยะ 2

หลังจากที่ได้มีการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสาย (เมื่อตอนท้ายของงานวิจัยระยะที่ 1) มีการใช้งานมากขึ้นเพราะชุมชนได้ยินทั่วถึง หากแต่ยังมีปัญหาเสียงสะท้อน จึงยังต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป และยังคงใช้หอกระจายข่าวสารในบางโอกาส มีการจัดการกระจายเสียงเพื่อศาสนกิจเป็นหลัก มีการเพิ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น มีการจัดการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมากขึ้น และลดการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางลง

บ้านปากบ่อ

บ้านปากบ่อเป็นหมู่บ้านเก่าแก่หลายชั่วอายุคน อยู่ในตำบลทะเลทรัพย์ มีพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ตำบลชุมโค ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของบ้านชุมทรัพย์ และมีพื้นที่ติดกันเป็นเนินเขาสลับกันไป มีถนนสายหลักแยกจากถนนเพชรเกษมเข้ามาในอำเภอ ตัดผ่านหมู่บ้านนี้บางส่วน ทางแยกจากถนนสายนี้เข้าหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง เดินทางไม่สะดวกในฤดูฝน ลักษณะอากาศในพื้นที่เหมือนกับพื้นที่อื่นคือร้อนชื้น และมีฝนตก

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่เป็นคนเกิดที่นี่ มีเพียงเล็กน้อยที่มาจากจังหวัดอื่น ประชากรทั้งสิ้น 1,145 คน จำนวน 292 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ปลูกพืชสวน เช่น เงาะ ทุเรียน กาแฟ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านเป็นภาษาท้องถิ่นใต้ ส่วนใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้

มีการรวมกลุ่มในหมู่บ้านหลายกลุ่ม แยกตามกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่ม อสม. กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ และกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน แต่ละกลุ่มมีกิจ

กรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเน้นการพัฒนาหมู่บ้าน มีการประชุมของกลุ่มต่าง ๆ ทุกวันที่ 5 ของเดือน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในหมู่บ้าน มีคณะกรรมการชุดต่างๆ รับผิดชอบ นอกจากผู้ใหญ่บ้านแล้วนี้ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านที่มีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือชุมชนในด้านทุนทรัพย์บริจาคเงินเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ชาวชุมชนนี้มีความสัมพันธ์คุ้นเคยกันเป็นอย่างดี มาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กันอยู่เสมอ และพร้อมเพรียงกัน ในหมู่บ้านมีร้านค้า 2 แห่ง ซึ่งชาวบ้านมักใช้เป็นสถานที่พบปะและรับประทานอาหารกันอยู่เสมอ มีที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน มีศาลาอเนกประสงค์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของหอกระจายข่าวสาร และเป็นที่ตั้งของ ศสมช. ประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านคิดว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะส่งข่าวสารต่างๆ ให้ชาวบ้านได้รับรู้ ชาวบ้านในหมู่บ้านนี้มีโทรทัศน์เกือบทุกหลังคาเรือน แต่วิทยุกระจายเสียงมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านปากบ่อช่วงเริ่มโครงการวิจัย

ระยะ 1

หอกระจายข่าวสารที่บ้านปากบ่อนี้ จัดตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2528 โดยการรวบรวมเงินจากการจัดงานและเงินบริจาคของผู้นำชุมชนในสมัยนั้น การจัดการกระจายเสียงดำเนินงานโดยบุคคลที่มีใจรักการกระจายเสียง ซึ่งเป็นบุคคลที่ดูแลตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน สามารถดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารจนได้รับรางวัลเป็นหอกระจายข่าวดีเด่นของจังหวัดใน พ.ศ. 2539 เป็นบุคคลที่มีบทบาทในชุมชน นอกจากรับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารแล้ว ยังเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) และอาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้านด้วย หอกระจายข่าวสารได้ถูกใช้งานมาอย่างเต็มที่ตั้งแต่แรกเริ่ม ด้วยการถ่ายทอดข่าวสารจากราชการ จนกระทั่ง พ.ศ. 2532 เกิดพายุเกย์ ทำให้หมู่บ้านรวมทั้งหอกระจายข่าวสารได้รับความเสียหายและหยุดการกระจายเสียงไป จน พ.ศ. 2533 จึงเริ่มจัดตั้งหอกระจายข่าวสารขึ้นใหม่ โดยจัดตั้งที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน และเป็นพื้นที่ที่ได้รับการบริจาคที่ดินจากชาวบ้าน

ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจัดการกระจายเสียงเป็นประจำทุกวัน 2 ช่วง คือ เวลา 5.30 – 8.00 น. และ 17.30 – 19.00 น. ด้วยการเปิดเพลง ถ่ายทอดข่าว ประกาศข่าวราชการ เปิดเทปข้อมูลของหน่วยราชการ และเรียกประชุม มีคณะกรรมการบริหารดูแลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ประกอบด้วยกรรมการ 7 คน มีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นที่ปรึกษา มีผู้ทำหน้าที่ประกาศ 1 คน และดูแลรักษาเครื่อง 1 คน ค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาซ่อม

แซมมาจากเงินส่วนตัวของผู้ดำเนินงาน งบส่วนกลางของหมู่บ้านบางส่วนและการบริจาคของชาวบ้านที่เห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวและทราบว่าขาดแคลน

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านปากบ่อ ช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1

มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ แต่ในทางปฏิบัติมีผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียงเพียง 1 คน กับผู้ดูแลเครื่องมืออุปกรณ์อีก 1 คน แม้มีผู้ผ่านการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะการกระจายเสียง 1 คน แต่ในระยะนี้ยังไม่มีโอกาสได้ทดลองจัดการกระจายเสียง ส่วนทางด้านเทคนิคผู้ฟังในหมู่บ้านได้ยินไม่ทั่วถึง ลำโพงขาดบ่อยครั้งจึงมีการซ่อมแซมบ่อย ต่อมาจึงติดตั้งลำโพงใหม่โดยย้ายไปยังตำแหน่งที่ทำให้การได้ยินมีความชัดเจนมากขึ้น สำหรับด้านการมีส่วนร่วม ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมหอกระจายข่าวสารในลักษณะร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมสนับสนุนการทำงานบ้าง แต่ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการกระจายเสียง

ผู้จัดการกระจายเสียงยังคงมีเพียงคนเดียวซึ่งเป็นคนเดิมที่เคยจัดและยังคงจัดรายการด้วยเนื้อหาแบบเดิม กล่าวคือ ยังคงถ่ายทอดข่าว เปิดเทป และอ่านประกาศของทางราชการ ซึ่งแม้จะเป็นเนื้อหาที่ควรรู้ แต่ผู้ฟังบอกว่ารายการไม่มีความแปลกใหม่ มีผู้เสนอให้จัดรายการที่มีเนื้อหาประเภทบันเทิง ข่าวสลับเพลง รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมงานหอกระจายข่าวสารบ้าง อีกทั้งต้องการให้เพิ่มผู้จัดรายการให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ผู้จัดที่อยู่ในวัยรุ่น อย่างไรก็ดีผู้ฟังรับฟังหอกระจายข่าวสารเป็นประจำและฟังอย่างตั้งใจ

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านปากบ่อ ช่วงเริ่มต้นโครงการวิจัยระยะ 2

ยังคงเป็นพื้นที่ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการจัดการกระจายเสียง ผู้จัดยังเป็นคนเดียวและคนเดิม ทีมงานผู้ผ่านการฝึกปฏิบัติมายังไม่มีโอกาสจัด มีการแก้ไขซ่อมแซมอุปกรณ์โดยขอคำแนะนำจากลุงขำ

บ้านดอนคา

บ้านดอนคา เป็นหมู่บ้านดั้งเดิม ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2399 ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นคนในท้องถิ่น และเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่กลางตำบลสะพลี พื้นที่อยู่ใกล้ทะเล แต่ไม่ติดทะเล พื้นที่ประมาณ 5,625 ไร่ มีถนนราดยาง แยกจากถนนที่มาจากตัวจังหวัด ประมาณ 12 กิโลเมตร แยกเข้ากลางหมู่บ้านอีก 3 กิโลเมตร ทำให้การเดินทางสะดวก มีรถยนต์เข้าถึงตลอดเวลา ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบ ปลูกบ้านเรือนติดๆ กัน มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 5 คุ้ม มีตัวแทนของแต่ละคุ้มมาร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน มีการปลูกพืชสวน เช่น ปาล์มน้ำมัน

ประชากรในหมู่บ้านนี้มีทั้งสิ้น 412 คน จำนวน 103 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ทำสวนปาล์มน้ำมัน และมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับปานกลาง ในหมู่บ้านมีการเปิดสอนการศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่ง ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ ไม่มีวัดในหมู่บ้าน ชาวบ้านมักไปทำบุญที่วัดในหมู่บ้านใกล้เคียง ชาวบ้านมีความเชื่อในเจ้าพ่อเขาหราดที่มีรูปปั้นเสืออยู่กลางหมู่บ้าน ซึ่งมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าเป็นเจ้าพ่อที่คุ้มครองชาวบ้าน และอาศัยอยู่บนเขาด้านหลังหมู่บ้าน มีการจัดประเพณีสักการะเจ้าพ่อเขาหราดในเดือนพฤษภาคมของทุกปี

ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันและมีลักษณะตื่นตัวต่อการพัฒนา โดยสะท้อนจากการมีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนามากมายหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้านสุขาภิบาลอาหาร กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา กลุ่มผู้เลี้ยงโค กลุ่มอาสาพัฒนาสตรี เป็นต้น มีการประชุมหมู่บ้านทุกวันที่ 5 ของเดือน เพื่อชี้แจงข่าวสารต่างๆ ที่กำนันไปรับทราบจากที่ประชุมอำเภอ ผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำ ได้แก่ กำนันของตำบลสะพลี กำนันเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ มีความสามารถในการพูดในที่ชุมชน เป็นผู้ที่มีการศึกษาและมีประสบการณ์ในการทำงานชุมชนเป็นอย่างดี ส่งผลให้ชุมชนนี้มีกิจกรรมการรวมกลุ่มกันอย่างโดดเด่น จนเป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น เป็นศูนย์การเรียนรู้ตัวอย่างดีเด่น เป็นหมู่บ้านปลอดอาชญากรรม หมู่บ้านปลอดยาเสพติด ได้รับรางวัลระดับอำเภอจากการมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ดีเด่น และศูนย์สาธารณสุขมูลฐานดีเด่น เป็นต้น คนในหมู่บ้านจะไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ เพราะลักษณะของบ้านเรือนจะอยู่ใกล้กัน และมีร้านค้าในหมู่บ้าน มีศาลาอเนกประสงค์ตั้งอยู่กลางหมู่บ้านซึ่งเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมาพบปะกัน และใช้เป็นศูนย์รวมกิจกรรมของหมู่บ้าน เป็นห้องเรียนของการศึกษาผู้ใหญ่ (กศ.น.) เป็นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เกือบทุกบ้านมีวิทยุและโทรทัศน์

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนคาช่วงเริ่มโครงการวิจัย

ระยะ 1

หอกระจายข่าวสารของบ้านดอนคาเป็นรางวัลที่หมู่บ้านนี้ได้รับจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เมื่อ พ.ศ. 2537 เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ใช้สิทธิ์เลือกตั้ง 100% ปัจจุบันมีกรรมการดูแล ประกอบด้วยกรรมการ 14 คน ที่มีบุคคลจากฝ่ายต่างๆ เช่น พัฒนาอาชีพ สาธารณสุข การศึกษา วัฒนธรรม สวัสดิการสังคม กิจการสตรี รวมถึง อบต.

การดำเนินงานกระจายเสียงเป็นไปอย่างต่อเนื่องทุกเช้าและเย็น ด้วยการถ่ายทอดข่าวจากวิทยุกระจายเสียง ประกาศข่าว อ่านข่าวจากหน่วยราชการต่างๆ เปิดเทป และประกาศข่าวของคนในชุมชน เช่น งานบุญ งานศพ งานแต่งงาน นอกจากนี้กำนันเล่าว่าเคยใช้หอกระจายข่าวสารประกาศให้คนในหมู่บ้านช่วยกันจับขโมยมาแล้ว ที่น่าสนใจคือไม่มีการจำกัดว่าผู้ประกาศจะต้องเป็นผู้หนึ่งผู้ใด นอกจากกำนันแล้วใครที่มีข้อมูลและต้องการประกาศก็สามารถใช้หอกระจายข่าวสารได้ ดังนั้นจึงมีผู้ประกาศหลายคน ซึ่งส่วนใหญ่คือผู้นำกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามการรับฟังยังไม่ครอบคลุมทั่วทั้งหมู่บ้าน

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนคาช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัย

ระยะ 1

บ้านดอนคามีคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและมีการแต่งตั้งผู้เข้ารับการฝึกปฏิบัติฯ จำนวน 5 คน โดยคนกลุ่มนี้กลายเป็นคณะทำงานหลักและเป็นกลุ่มที่ทำการควบคุมการกระจายเสียง ทั้งเป็นแกนนำในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารซึ่งจะเริ่มจากการปรึกษาหารือกันในกลุ่มและผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมหมู่บ้าน สำหรับปัญหาด้านเทคนิคตลอดจนการซ่อมแซมนั้น ได้รับการแก้ไขโดยนายช่างเทคนิคร่วมทั้งมีการปรึกษาหารือจากช่างเทคนิคเป็นระยะๆ โดยใช้งบกลางของหมู่บ้าน ในเดือนมีนาคม 2545 บ้านดอนคาได้รับงบประมาณ (ผ่านงบประมาณ อบต.) ให้ปรับปรุงเป็นเสียงตามสาย และ อบจ. สนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงเครื่องขยายเสียงให้มีกำลังส่งสูงขึ้น เพราะยังได้ยินไม่ทั่วถึง ส่วนในด้านการมีส่วนร่วมนั้น ชุมชนรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการบริหารหอกระจายข่าวสารพอสมควร โดยมีโอกาสร่วมรับฟังและแก้ไขปัญหา รวมทั้งเห็นว่าการทำงานหอกระจายข่าวสารเป็นกลุ่มดีอยู่แล้ว

ตามที่กล่าวข้างต้นว่า บ้านดอนคามีคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทำให้มีผู้จัดรายการหลายคน นอกจากนั้นยังมีจุดเด่นหลายอย่างคือ มีการแบ่งหน้าที่กันตามความถนัด มีการหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภายในหมู่บ้านและสื่อมวลชนเพิ่มขึ้นจากเดิม มีการสำรวจความคิดเห็นจากชุมชน มีการจัดทำปฏิทินการออกอากาศ กำหนดเวลา เนื้อหา และผู้รับผิดชอบชัดเจน โดยแบ่งผู้รับผิดชอบตามความชำนาญในเนื้อหานั้นๆ นอกจากนี้ คณะกรรมการต้องการให้คนกลุ่มอื่นได้รับการฝึกทักษะเพื่อมาช่วยงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้น ส่วนเนื้อหาก็มีหลากหลาย เช่น ข่าวสารบ้านเมือง ข่าวสารจากอำเภอ ยาเสพย์ติด ธรรมะ และพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้ตรงกับความต้องการของผู้ฟัง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับชุมชน ชาวบ้านจึงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งในระยะนี้มีการทดลองจัดรายการรูปแบบใหม่บ้าง แม้ยังไม่ทำจริงจัง แต่ได้มีการกำหนดว่าจะทำเมื่อได้ปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายแล้ว สำหรับหอกระจายข่าวสารบ้านดอนคาเปิดทุกวัน ตั้งแต่เวลา 6.00 –7.00 น. ชาวบ้านส่วนใหญ่ติดตามฟังประจำและสนใจฟังมาก บางคนถึงกับเดินออกจากตัวบ้านมาฟัง หรือขี่มอเตอร์ไซค์ออกมาฟังในจุดที่ได้ยินชัดเจน

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนคาช่วงเริ่มต้นโครงการวิจัยระยะที่ 2

หลังจากมีการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายแล้ว มีการจัดการกระจายเสียงเพิ่มมากขึ้น โดยผู้ที่ผ่านการฝึกปฏิบัติรุ่นที่ 1 มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการแบ่งงานและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการจัดรายการในรูปแบบของการสนทนา(จัด 2 คน พูดคุยในประเด็นที่อยู่ในความสนใจของชุมชน) ซึ่งได้รับการตอบรับจากชุมชนเป็นอย่างดีโดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

เริ่มจากการสำรวจความต้องการด้านเนื้อหา โดยใช้วิธีการสอบถามทั้งทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้นมีการติดตั้งกล่องรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้าน ซึ่งทำให้ทราบความต้องการด้านเนื้อหา จากนั้นจึงกำหนดผังรายการ

วันจันทร์	กฎหมายน่ารู้ / ยาเสพติด
วันอังคาร	การท่องเที่ยว / ความรู้ทั่วไป
วันพุธ	เกษตร / ยาเสพติด
วันพฤหัส	ข่าวท้องถิ่น / การศึกษา
วันศุกร์	ข่าวเมืองไทยน่ารู้ / การศึกษา
วันเสาร์	สุขภาพ

วันอาทิตย์ ธรรมะ / ยาเสพติด

มีการกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดการกระจายเสียงในแต่ละวันอย่างชัดเจน ซึ่งในทางปฏิบัติจะยืดหยุ่น และมีการแบ่งหน้าที่คือนอกเหนือจากจะทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศแล้ว ยังทำหน้าที่หาข่าวหรือข้อมูลและกรองหรือคัดเลือกข้อมูลด้วย ผู้ปฏิบัติงานคือผู้ที่ผ่านการฝึกปฏิบัติรุ่นที่ 1 มีจำนวน 4 คนการดำเนินงานอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกำนัน

รูปแบบรายการ มีการจัดคนเดียวและสองคน มีเพลงนำประจำรายการที่ทำให้คนในชุมชนทราบได้ทันทีว่าวันนี้จะได้ยินเสียงผู้จัดคนใด ใช้ทั้งภาษากลางและภาษาท้องถิ่นขึ้นกับเนื้อหา ข้อมูลที่ใช้มีความหลากหลายทั้งภายใน / ภายนอกชุมชน และจากหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งจะใช้ฉบับล่วงหน้า ถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางน้อยลง(จะถ่ายทอดในวันที่มีข้อมูลในการพูดน้อยหรือเตรียมการไม่ทัน) มีการปรับปรุงเนื้อหาตามสถานการณ์ เช่น มีพูดเรื่องยาเสพติดเพิ่มมากขึ้นเป็น 3 วัน ส่วนรายการธรรมะใช้วิธีเชิญกรรมการหมู่บ้านฝ่ายศาสนา มาพูดคุย ซึ่งกรรมการหมู่บ้านผู้นั้นจะศึกษาเตรียมการมาพูดทุกสัปดาห์

บ้านทุ่งวัวแล่น

บ้านทุ่งวัวแล่น เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดทะเล ชาวบ้านมีพื้นเพอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแต่ดั้งเดิม พื้นที่มีลักษณะลาดลงสู่ทะเล พื้นที่ประมาณ 2,800 ไร่ มีถนนราดยางที่มาจากตัวจังหวัดผ่าน ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร และมีทางแยกเข้าหมู่บ้านเป็นทางเล็กๆ เป็นหมู่บ้านที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ คือ หาดทุ่งวัวแล่น ภูมิอากาศของหมู่บ้านเป็นลักษณะของอากาศชายทะเล มีลมพัดแรงเป็นบางฤดู บ้านเรือนตั้งกระจายกันแต่ไม่ห่างกันมากนัก บริเวณชายทะเลเป็นสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น บ้านพัก บังกะโล โรงแรม และรีสอร์ท

ประชากรทั้งสิ้นจำนวน 2,760 คน 178 หลังคาเรือน มีชาวบ้านส่วนหนึ่งเป็นคนดั้งเดิมในหมู่บ้าน และส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่ย้ายมาจากที่อื่น โดยมักประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น สร้างบ้านพักตากอากาศ ประชากรจึงค่อนข้างหลากหลาย ภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาพื้นบ้านทางใต้ และภาษากลาง อาชีพของชาวบ้าน คือ ประมง และรับจ้าง ฐานะของชาวบ้านอยู่ในระดับปานกลาง มีโรงเรียนในหมู่บ้าน 1 แห่ง มีวัด 1 แห่ง ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อการพัฒนา เช่น มีคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้ประกอบการสถานที่ท่องเที่ยว กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณชายหาด ผู้นำที่มีบทบาทในชุมชน คือผู้ใหญ่บ้านที่มีความตั้งใจพัฒนาหมู่บ้าน มีการร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว อนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงมีผู้คนในอำเภอหรือจังหวัดอื่นมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลปีใหม่และสงกรานต์ ซึ่งกรรมการหมู่บ้านจะมีการเตรียมงานไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ที่หมู่บ้านทุ่งวัวแล่นนี้ยังมีผลิตภัณฑ์จากทะเลที่รู้จักกันทั่วไป คือ กะปิ สถานที่ที่ชาวบ้านจะมาพบปะกัน หรือมาประชุมกันเป็นประจำ คือ ศูนย์หมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน เป็นที่ทำการของศูนย์ อปพร. ของหมู่บ้าน สำหรับสื่ออื่นๆ ที่ชาวบ้านใช้กันมากคือโทรทัศน์

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านทุ่งวัวแล่นช่วงเริ่มโครงการวิจัย

ระยะ 1

หอกระจายข่าวสารบ้านทุ่งวัวแล่น ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2539 ได้รับงบประมาณจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตั้งอยู่ที่บ้านของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ประกาศ ดูแล และรับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งหมด คุณภาพของเสียงไม่ค่อยดีเพราะอยู่ติดชายทะเล กระแสลมพัดแรงได้ยินไม่ทั่วถึง ต่อมาย้ายมาอยู่ที่ศูนย์ประจำหมู่บ้าน สามแยกริมถนนใกล้ชายทะเล ซึ่งเป็นร้านค้าชุมชนด้วย การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารยังไม่มีคณะกรรมการ ดำเนินงาน ในแต่ละวันโดยการถ่ายทอดข่าวจากวิทยุกระจายเสียง เวลา 7.00 – 8.00 น. และประกาศข่าวราชการกระจายเสียงไม่เป็นเวลาที่แน่นอน หากสภาพอากาศไม่ดีลมแรงก็ไม่สามารถกระจายเสียงได้ ดังนั้นเมื่อมีข่าวต้องประกาศ ผู้ใหญ่บ้านจึงใช้เครื่องขยายเสียงติดรถยนต์ตระเวนออกประกาศทั่วหมู่บ้านแทน เมื่อเครื่องชำรุดเสียหายผู้ใหญ่บ้านมักใช้เงินส่วนตัวและมีการขอบริจาคจากชาวบ้านมาซ่อมแซมบ้าง

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านทุ่งวัวแล่นช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัย

ระยะ 1

มีคณะกรรมการและคณะทำงาน 5 คน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ คณะกรรมการทั้งหมดผ่านการฝึกปฏิบัติการ และมีหน้าที่ดูแลการจัดการกระจายเสียง ซึ่งมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การพูดคุยในที่ประชุมหมู่บ้าน ทำ

ให้ชาวบ้านรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร มีโอกาสรับรู้เรื่องหอกระจายข่าวสาร และบางส่วนมีความคิดในการร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่าย หอกระจายข่าวสารบ้านทุ่งวัวแล่นได้รับเสียงตามสายในเดือนมีนาคม 2545 จากงบประมาณ อบจ. มีการซ่อมแซมเครื่องอยู่บ่อยครั้ง มีการจัดคนดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์อย่างชัดเจนโดยปรึกษาช่างเทคนิค สร้างห้องจัดการกระจายเสียงที่เป็นสัดส่วน และมีจุดเด่นในเรื่องการใช้สื่อรถยนต์ติดเครื่องขยายเสียงช่วยงานหอกระจายข่าวสาร และมีโครงการจัดกิจกรรมหารายได้มาใช้ในกิจการหอกระจายข่าวสาร

หอกระจายข่าวสารบ้านทุ่งวัวแล่นมีการออกอากาศเป็นประจำทุกวัน 6.30–8.00 น. มีผู้จัดหลายคน มีการจัดทำปฏิทินออกอากาศและมีโครงการจัดทำรายการเพิ่มเติม สำหรับด้านเนื้อหาและรูปแบบการจัดรายการมีความแปลกใหม่กว่าเดิมและมีประโยชน์ต่อผู้ฟังมากขึ้น เช่น มีการออกข่าวของชุมชนแทนบัตรเชิญ จัดรายการเกี่ยวกับข่าวราชการ ข่าวพัฒนาหมู่บ้าน วันเสาร์และอาทิตย์เพิ่มรายการธรรมะ มีการสอบถามความต้องการของชาวบ้านซึ่งได้รับข้อเสนอแนะให้เชิญคนที่มีความรู้มาพูดคุยผ่านหอกระจายข่าวสารบ้าง

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของบ้านทุ่งวัวแล่นช่วงเริ่มต้นโครงการวิจัยระยะ 2

ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงจากหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสายแล้วก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านยังคงใช้รถกระจายเสียงเคลื่อนที่ทำหน้าที่กระจายเสียงควบคู่ไปด้วย เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยังคงได้ยินไม่ชัดเจน ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นผู้ทำหน้าที่ผู้ประกาศหลักโดยมีผู้ที่ผ่านการฝึกปฏิบัติ รุ่นที่ 1 เป็นผู้ช่วย

การจัดมีความสม่ำเสมอทุกวันตอนเช้า(6.00 – 8.00 น.) รายการที่ถ่ายทอดประจำคือ รายการนายกฯ พบประชาชน(ทุกเช้าวันเสาร์) และรายการ 1-2-3 ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ทุกวัน 6.30-7.00 น.) เนื้อหาในการจัดการกระจายเสียงเกี่ยวกับ อาชีพ ยาเสพติด ธรรมะ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการใช้เสียงตามสายตามเหตุการณ์ เช่น ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานตามเทศกาลของชุมชน ใช้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวในช่วงที่มีคนเข้าไปท่องเที่ยวจำนวนมาก เป็นต้น การจัดการกระจายเสียงนี้ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของชุมชน โดยใช้สภากาแฟเป็นช่องทางสำคัญในการสำรวจความต้องการด้านเนื้อหาและความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการกระจายเสียง

4.3 ภาพรวมลักษณะพื้นที่และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารใน 3 ช่วง : เริ่มโครงการวิจัยระยะ 1 สิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1 และเริ่มโครงการวิจัยระยะ 2

หมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในด้านอาชีพที่ทั้งหมดมีอาชีพหลักทำสวนยางพารา ปาล์ม และสวนผลไม้ นับถือศาสนาพุทธ 6 แห่ง และศาสนาอิสลาม 1 แห่ง ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทชัดเจนคือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางถึงค่อนข้างดี มีเพียงบ้านดอนปลักหมูที่ได้รับการจัดจากจังหวัดให้เป็นหมู่บ้านยากจน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการพัฒนาให้เห็นในทุกหมู่บ้าน มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่พื้นที่ กิจกรรมทางศาสนาไม่ชัดเจน ยกเว้นบ้านสมบูรณ์สุขที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ การคมนาคมสะดวก มีสถานที่พบปะพูดคุยภายในหมู่บ้าน และมีการประชุมหมู่บ้าน(ทุกต้นเดือน)ที่เป็นช่องทางพบปะกันอย่างเป็นทางการ

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของทั้ง 7 หมู่บ้าน ช่วงเริ่มโครงการวิจัยระยะที่ 1

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง มีความเหมือนและแตกต่างกันในรูปแบบการกำกับดูแล แหล่งทุน ผู้จัดการกระจายเสียง เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ ความสม่ำเสมอในการกระจายเสียง และปัญหาอุปสรรค ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ศึกษาช่วงเริ่มโครงการวิจัยระยะ 1

พื้นที่ศึกษา	รูปแบบการบริหารงาน			งบประมาณ		ผู้จัดกระจายเสียง		เนื้อหาและรูปแบบ		ความสม่ำเสมอ		ปัญหาอุปสรรค
	คณะกรรมการกลางของชุมชน	คณะกรรมการดูแลงานหอฯ	ไม่มีกรรมการดูแลโดยตรง	ส่วนกลางของหมู่บ้าน	ส่วนตัว	คนเดียว	กลุ่มคน	ของรัฐ	ของชุมชน	ประจำ	ไม่ประจำ	ด้านเทคนิคอุปกรณ์
บ้านดอนทราย			✓		✓	✓		✓			✓	✓
บ้านดอนปลักหมู			✓		✓	✓		✓			✓	✓
บ้านชุมทรัพย์			✓		✓	✓		✓			✓	✓
บ้านสมบูรณ์สุข	✓			✓			✓	✓	✓	✓		✓
บ้านปากบ่อ	✓			✓		✓		✓		✓		✓
บ้านดอนคา		✓		✓			✓	✓	✓	✓		✓
บ้านทุ่งวัวแล่น			✓		✓	✓		✓			✓	✓

จากตารางดังกล่าวจะเห็นว่า การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ในส่วนของการกำกับดูแลการดำเนินงาน มี 3 รูปแบบ กล่าวคือ

1. มีคณะกรรมการดูแลรับผิดชอบโดยเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการกลางของหมู่บ้าน 2 แห่ง
2. มีคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นหรือดูแลกิจการหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะ 1 แห่ง
3. ไม่มีคณะกรรมการ มีเพียงบุคคลรับผิดชอบ 4 แห่ง โดยเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน หากใช้รูปแบบการกำกับดูแลการดำเนินงานในรูปแบบที่ 1 และ 2 ซึ่งมีคณะกรรมการ จะใช้งบกลางของหมู่บ้าน ส่วนหมู่ที่มีผู้รับผิดชอบเป็นบุคคล หรือรูปแบบที่ 3 ผู้รับผิดชอบงานจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายด้วย

สำหรับผู้จัดการกระจายเสียง ส่วนใหญ่ถึง 5 หมู่บ้าน จัดการกระจายเสียงด้วยบุคคลเพียงคนเดียว ซึ่งเป็นกำนัน 1 แห่ง ผู้ใหญ่บ้าน 3 แห่ง และผู้ที่รับหน้าที่จัดมาตั้งแต่เริ่มตั้งหอกระจายข่าวสาร 1 แห่ง มีเพียง 2 แห่งที่มีผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นกลุ่มคน

เนื้อหาและวิธีการกระจายเสียงมีส่วนที่เหมือนกันทั้ง 7 หมู่บ้าน คือ ถ่ายทอดข่าวเปิดเทปของหน่วยราชการ ประกาศข่าวราชการ ประกาศเรียกประชุม ส่วนที่แตกต่างคือ มีอยู่ 2

แห่งที่ใช้เพื่อกิจการของชุมชน คือ บ้านสมบูรณ์สุข ที่ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อศาสนกิจเป็นส่วนใหญ่ และบ้านดอนคา ที่มีการประกาศเพื่อแจ้งข้อมูลโดยกลุ่มพัฒนาต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

สำหรับความสม่ำเสมอในการกระจายเสียง มี 3 แห่ง ที่มีการกระจายเสียงเป็นประจำทุกวัน ประชาชนจะฟังเป็นประจำเช่นกัน ในบางหมู่ถ้าไม่ได้ยินเสียงจากหอกระจายข่าวสารจะบอกว่า *"รู้สึกเหมือนขาดอะไร"* อีก 4 แห่ง มีการกระจายเสียงตามความสะดวกของผู้รับผิดชอบ ประชาชนในหมู่บ้าน 4 แห่งนี้ บอกว่าฟังบ้างไม่ฟังบ้าง ไม่ได้ติดตาม และบางหมู่บ้านไม่เห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร และยังมีความเข้าใจว่าซ้ำซ้อนกับวิทยุหรือโทรทัศน์

ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่พบคล้ายกันทั้ง 7 หมู่บ้านคือ ไม่สามารถจัดการกับเครื่องมือหรืออุปกรณ์กระจายข่าวสารที่เสียบ่อยและการได้ยินไม่ทั่วถึงเพราะลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่อยู่กระจัดกระจาย จึงมีความคิดที่จะทำเสียงตามสาย

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้ง 7 หมู่บ้าน มีความแตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร โดยเฉพาะในส่วนของแหล่งทุนและความสม่ำเสมอในการจัดการกระจายเสียง กล่าวคือในพื้นที่ที่บริหารงานโดยคณะกรรมการ (ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการกลาง หรือคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเพื่องานหอกระจายข่าวสาร) ทั้ง 3 แห่ง ใช้งบประมาณส่วนกลางของหมู่บ้านในการดูแลรักษาหอกระจายข่าวสาร และมีการจัดการกระจายเสียงอย่างสม่ำเสมอ ส่วนพื้นที่ที่บริหารงานโดยบุคคลคือผู้นำทั้ง 4 แห่ง ใช้งบประมาณส่วนตัวในการดูแลรักษาหอกระจายข่าวสาร และจัดการกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอ

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของทั้ง 7 หมู่บ้านช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1

ความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

1. **การบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร**
   - **โครงสร้างการบริหารงาน**

ในการสำรวจการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในระยะแรก พบว่าพื้นที่ศึกษา 3 แห่งที่มีการบริหารงานหอกระจายข่าวสารในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่ง 2 แห่ง (บ้านปากบ่อ และบ้านสมบูรณ์สุข) เป็นหอกระจายข่าวสารที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน และใช้คณะกรรมการชุดเดียวกันกับคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน/ประจำมัสยิด ส่วนอีก 1 แห่ง (บ้านดอนคา) เป็นหอกระจายข่าวสารที่ได้รับเป็นรางวัลจากกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ใช้สิทธิเลือกตั้ง 100% เมื่อ พ.ศ.2537 มีคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเพื่อดูแลงานหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะทั้ง 3 แห่ง ใช้เงินส่วนกลางของหมู่บ้านในการบำรุงรักษาและซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร

สำหรับพื้นที่ที่ไม่มีคณะกรรมการดูแลงานหอกระจายข่าวสารที่มีถึง 4 แห่ง มีบุคคลเพียงคนเดียวดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งล้วนเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่รับผิดชอบทั้งการจัดการกระจายเสียง การดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งหลังจากที่ผู้นำชุมชนและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในขณะนั้นมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น

คณะกรรมการที่เกิดขึ้นนี้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกสรรบุคคล (ดำเนินการในช่วงของการเสวนาชุมชนครั้งที่ 1 และการประชุมหมู่บ้าน) อย่างไรก็ดี ชุมชนทั้ง 4 แห่งยังไม่สามารถจัดการในเรื่องของค่าใช้จ่าย กำนันและผู้ใหญ่บ้านยังคงรับผิดชอบเช่นเดิม ซึ่งในระยะสิ้นสุดโครงการวิจัย บางหมู่บ้านเริ่มมีการปรึกษาหารือกันในการประชุมหมู่บ้านถึงวิธีการหาเงินเพื่อบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร มีเพียงผู้ใหญ่บ้านบ้านชุมทรัพย์ ยังยืนยันว่าไม่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย จึงไม่มีการปรึกษาหารือในเรื่องค่าใช้จ่ายในหมู่บ้านแห่งนี้

ดังนั้นเมื่อสิ้นสุดโครงการ ทุกพื้นที่ศึกษาจึงดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยคณะกรรมการ หากแต่ในทางปฏิบัติ คณะกรรมการดังกล่าวแทบจะไม่มีบทบาทในการบริหารงาน งานดำเนินไปได้ด้วยคณะทำงานซึ่งเป็นคนกลุ่มเล็กและมีหน้าที่จัดการกระจายเสียง การประชุมคณะกรรมการแทบจะไม่ปรากฏ เมื่อสอบถามถึงสาเหตุของการไม่ประชุม ส่วนใหญ่บอกว่าใช้วิธีพูดคุยกันเมื่อพบกัน ดังนั้นจึงเป็นการปรึกษาหารือกันแบบไม่เป็นทางการมากกว่า

นอกจากนี้ทุกหมู่บ้านยังมีการนำเรื่องราวเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้านที่มีการประชุมทุกต้นเดือน ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการบริหารงานหอกระจายข่าวสารด้วยการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนเหล่านี้

โครงสร้างการบริหารงาน

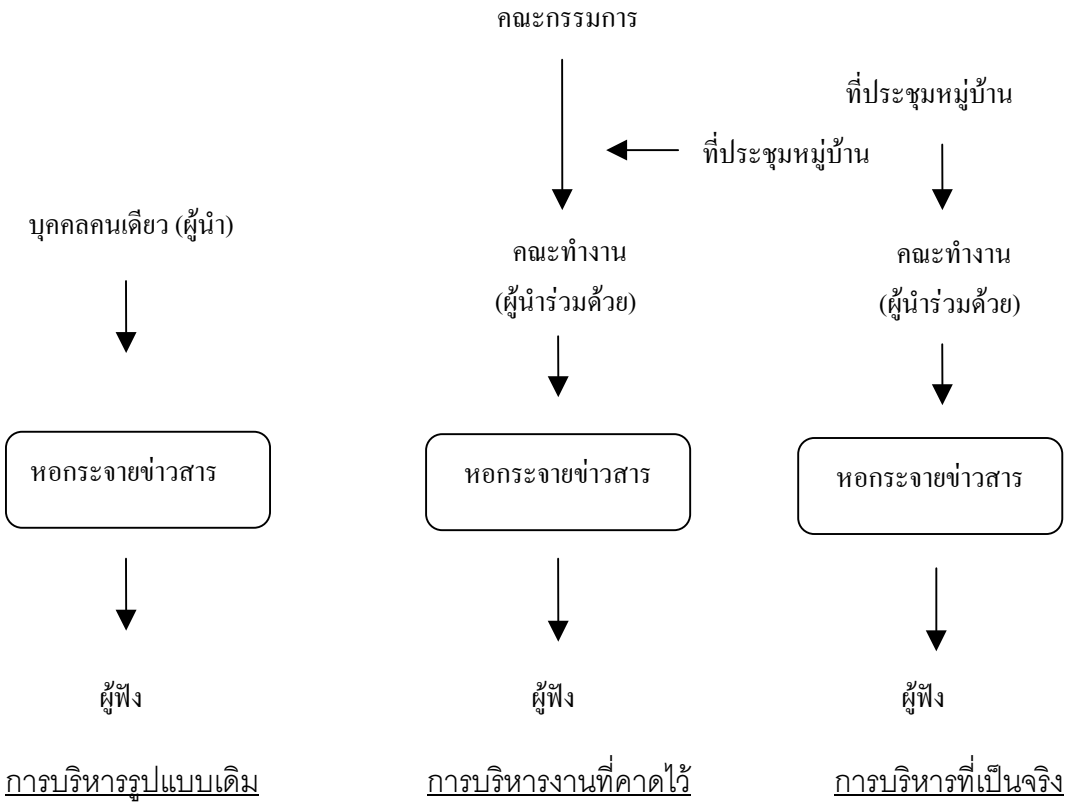

- การบำรุง ดูแลรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์

เป็นส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงชัดเจนที่สุด โดยเมื่อเริ่มงานวิจัยพบว่า ทุกพื้นที่มีปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารที่มักเสียบ่อย เมื่อซ่อมแล้วกลับมาใช้เพียงไม่นานก็จะเสียอีก ได้ยินไม่ทั่วถึง ไม่รู้วิธีใช้ที่ถูกต้องและการดูแลรักษา เมื่อโครงการวิจัยนี้ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ ได้แก่ ความรู้ การจัดให้มีนายช่างเทคนิคเป็นที่ปรึกษาเมื่อมีปัญหา การให้ความสะดวกในการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุดและการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซม จึงพบว่า เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัย ทุกพื้นที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านสถานที่จัดการกระจายเสียงที่มีการสร้างห้องจัดอย่างเป็นสัดส่วน มีอุปกรณ์พร้อมใช้งานเสมอ และมีการได้ยินที่ทั่วถึงมากขึ้น

ด้วยลักษณะพื้นที่ที่บ้านเรือนค่อนข้างกระจาย ทุกหมู่บ้านจึงมีการพูดถึงการปรับปรุงให้เป็นเสียงตามสายซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายสูง อย่างไรก็ตามมีถึง 3 หมู่บ้าน (บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น) ที่ได้ใช้ความพยายามของงบประมาณไปยังองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นและในที่สุด ได้รับงบประมาณผ่านองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 หมู่บ้าน และผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล 1 หมู่บ้าน ซึ่งการดำเนินงานของงบประมาณผ่านไปยังองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นนี้ ต้องผ่านความเห็นชอบของประชาคม นั่นคือ ชุมชนมีส่วนในการได้มาซึ่งเสียงตามสายนี้

- **การจัดกิจกรรมเสริมงานหอกระจายข่าวสาร**

การจัดกิจกรรมเสริมงานหอกระจายข่าวสาร คือ การจัดงานพิเศษ หรือจัดเหตุการณ์พิเศษ โดยใช้หอกระจายข่าวสารหรือผ่านทางหอกระจายข่าวสารในวาระพิเศษ หรือตามเทศกาลประจำปีของชุมชน เช่น การคิดริเริ่มหรือวางแผนจะจัดร้องเพลงในหมู่บ้านทางหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนคา การจัดกิจรรมรำวงที่ลานเพลิน หรือลานหน้าศูนย์บริการการท่องเที่ยวเพื่อหารายได้สมทบกองทุนหอกระจายข่าวสารของบ้านทุ่งวัวแล่น และการจัดงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาเงินเข้ากองทุนหมู่บ้านและส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับหอกระจายข่าวสารของบ้านสมบูรณ์สุข การจัดกิจกรรมพิเศษเสริมงานหอกระจายข่าวสารนี้พบใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านสมบูรณ์สุข และบ้านดอนคา เป็นการจัดกิจกรรมที่สะท้อนความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกิจกรรมทางสังคมของชุมชนได้ นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นว่าในบางพื้นที่เริ่มเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงจัดกิจกรรมที่มุ่งสนับสนุนการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารโดยตรง

2. การจัดการกระจายเสียง

เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัย พบความเปลี่ยนแปลงในการจัดการกระจายเสียงในส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้จัด วิธีการจัด จนถึงชาวบ้านผู้ฟัง และเพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงใช้องค์ประกอบการสื่อสารที่ ได้แก่ ผู้ส่งสาร(source) สาร(message) สื่อ(channel) และผู้รับสาร(receiver) เป็นกรอบในการนำเสนอ

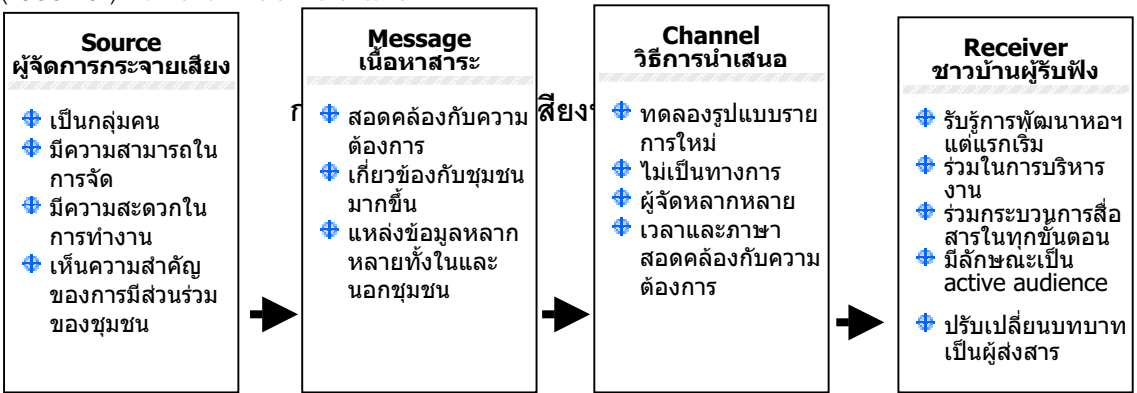

ผู้จัดการกระจายเสียง (Source)

มีลักษณะที่เปลี่ยนไปจากเดิม ในระยะแรกพบว่าผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียงเป็นคนเพียงคนเดียวที่พบใน 6 หมู่บ้าน เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยปรากฏว่าผู้รับผิดชอบการกระจายเสียงมีลักษณะเป็นกลุ่มคนถึง 6 หมู่ (ยกเว้น บ้านปากบ่อ ที่ผู้จัดยังเป็นคนเดียวเช่นเดิม) ขนาดของกลุ่มที่เกิดขึ้นนี้เฉลี่ยกลุ่มละ 3 คน ซึ่งชุมชนมีส่วนในการคัดเลือกคนเหล่านี้ การมีจำนวนผู้ปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นทำให้สามารถผลัดเปลี่ยนกันทำงาน การจัดการกระจายเสียงจึงมีความสม่ำเสมอมากขึ้น และด้วยกระบวนการของการวิจัยในส่วนของการสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้คนกลุ่มนี้ (รายละเอียด ข้อ 5.3 ในบทที่ 5) ทำให้คนกลุ่มนี้มีศักยภาพในด้านความรู้และทักษะการจัดการกระจายเสียง เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเข้าใจในศักยภาพความเป็นสื่อเฉพาะกิจของหอกระจายข่าวสาร ได้มีโอกาสเรียนรู้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่อื่น ได้รับการสนับสนุนการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่จากคณะผู้วิจัย และประการสำคัญเป็นบุคคลที่เข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ส่งผลให้เมื่อปฏิบัติงานในฐานะผู้ส่งสารจึงมีการสอบถามถึงความต้องการของชุมชน พยายามจัดเนื้อหาให้ตรงกับความต้องการ และมีการประเมินผลการจัดจากชุมชนด้วย

อย่างไรก็ตาม คณะผู้จัดการกระจายเสียงเหล่านี้ยังไม่สามารถจัดสรรเวลาให้กับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้อย่างลงตัว จึงทำให้ยังไม่สามารถจัดการกระจายเสียงได้ทุกวัน ซึ่งหมายความว่ายังคงต้องมีการเพิ่มจำนวนผู้จัดเพิ่มขึ้นเพื่อให้การจัดการกระจายเสียงซึ่งเป็นงานอาสาสมัครไม่มีค่าตอบแทน มีความสม่ำเสมอมีการจัดทุกวันอย่างต่อเนื่อง

- **เนื้อหาสาระ** (Message)

มีการปรับปรุงลักษณะเนื้อหาที่นำเสนอผ่านหอกระจายข่าวสารใน 6 พื้นที่ ไม่เปลี่ยนแปลงใน 1 พื้นที่ (บ้านปากบ่อ) กล่าวคือ จากเดิมที่ส่วนใหญ่นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มาจากภายนอกพื้นที่ ได้แก่การถ่ายทอดข่าวสารจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และเปิดเทปของหน่วยงานราชการ เป็นหลัก มีเพียงการประกาศเรียกประชุมเท่านั้นที่เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน ยกเว้นบ้านสมบูรณ์สุข ที่มีการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อกิจกรรมทางศาสนา และบ้านดอนคา ที่มีการเปิดโอกาสให้มีการแจ้งข่าวจากกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัย พบว่า คณะผู้จัดการกระจายเสียงได้พยายามจัดเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนมากขึ้น เช่น เรื่องการจัดสรรกองทุนหมู่บ้าน การรับบริการตามโครงการ 30 บาทรักษาทุก

โรค การป้องกันโรคไข้เลือดออกที่กำลังระบาด สรุปข่าวสารจากอำเภอ สถานการณ์ยาเสพย์ติด วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว(บ้านทุ่งวัวแล่น ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่) ตลอดจน ข่าวคราวกิจกรรมของคนในหมู่บ้าน เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เป็นต้น

สำหรับแหล่งข้อมูลที่ใช้มีความหลากหลายขึ้น หากเป็นแหล่งข้อมูลภายนอกมีการใช้ข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น จากอำเภอ และบ้านดอนคามีการใช้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์รายวันร่วมด้วย มีการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความสนใจของชาวบ้าน สำหรับแหล่งข้อมูลภายในชุมชนจากเดิมที่พบน้อยมาก หากมีก็คือกำนันและผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น ในระยะหลังพบว่ามีการใช้แหล่งข้อมูลภายในชุมชนเพิ่มขึ้น เช่น จากคนในชุมชมที่กำลังจะจัดกิจกรรมทางสังคม ผู้อาวุโส อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น

- **รูปแบบ/เวลา/ภาษา การนำเสนอเนื้อหา** (Channel)

พื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ 6 หมู่บ้าน มีความพยายามที่จะทดลองจัดรูปแบบรายการใหม่ รูปแบบรายการสาระสลับเพลงดูจะเป็นที่นิยม อย่างไรก็ตามยังอยู่ในขั้นตอนของการทดลอง ดังนั้น แต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกัน บางพื้นที่มีการทดลองจัดอย่างเต็มรูปแบบ เช่นบ้านดอนทราย จัดรายการเพลงและข่าวยามเช้าสู่ชุมชน บ้านดอนคา จัดรายการบอกเล่าข้อมูลข่าวสารจากอำเภอ บ้านทุ่งวัวแล่นจัดรายการบอกเล่ากิจกรรมภายในชุมชน เป็นต้น รูปแบบหรือลักษณะรายการมีความหลากหลายมากขึ้น มีความยืดหยุ่นไปตามประเภทของเนื้อหา ไม่เป็นทางการอย่างเดียวเช่นในอดีตที่รูปแบบรายการมีเพียงข่าวจากส่วนกลาง การแจ้งข้อมูลจากหน่วยราชการ หรือการประกาศข่าวสั้นๆ เท่านั้น นอกจากนี้ผู้จัดรายการมีความหลากหลายมากขึ้น ชาวบ้านจึงได้ยินเสียงที่แตกต่างไปจากเดิมรวมทั้งเสียงผู้หญิง ไม่ใช่เสียงกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น

สำหรับเวลาส่วนใหญ่ยังคงใช้เวลาเช้าช่วง 6.00-8.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่คนในชุมชนมีโอกาสได้ฟังและเป็นเวลาที่ชุมชนต้องการ ในบางหมู่บ้านมีการจัดรายการเป็นพิเศษในวันเสาร์และอาทิตย์ เช่น บ้านทุ่งวัวแล่น มีรายการเกี่ยวกับธรรมะเพิ่มขึ้น

การจัดรายการรูปแบบใหม่เหล่านี้ ยังไม่มีความสม่ำเสมอ ด้วยเหตุของความไม่พร้อมด้านเวลาของผู้จัด และผู้จัดส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าต้องการทดลองอย่างเต็มรูปแบบเมื่อมีการปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ให้พร้อมเสียก่อน ซึ่งรวมถึงการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายในหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลและจังหวัด

ภาษาที่ใช้ไม่เป็นปัญหาหรือประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญมากนัก ส่วนใหญ่สามารถฟังได้ไม่ว่าจะเป็นภาษากลางหรือภาษาท้องถิ่น สิ่งที่เปลี่ยนแปลงดูจะเป็นความมั่นใจของผู้จัดที่จะใช้ภาษาท้องถิ่นมากขึ้นเท่านั้น

- **ชาวบ้านผู้รับฟังหอกระจายข่าวสาร** (Receiver)

จากการประเมินผลชาวบ้าน รายละเอียดในตารางที่ 4 พบว่า ชุมชนมีส่วนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากขึ้นอย่างชัดเจน กล่าวคือ ได้ร่วมรับรู้ถึงการพัฒนาหอกระจายข่าวสารตั้งแต่แรกเริ่มงานวิจัย มีส่วนในการคัดสรรคนจัดการกระจายเสียง ร่วมแสดงความต้องการในด้านเนื้อหาสาระ เวลาและภาษา ร่วมรับรู้ถึงการดำเนินงาน ปัญหา และร่วมคิดหาวิธีการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร ส่งผลให้ชาวบ้านสนใจฟังหอกระจายข่าวสารมากขึ้น เห็นว่าเนื้อหามีความน่าสนใจมากขึ้น แม้ในบางหมู่บ้านที่การทดลองยังไม่เริ่มอย่างจริงจัง เช่น บ้านดอนปลักหมู ชาวบ้านก็แสดงความพอใจที่ได้ยินเสียงแปลกๆ ของผู้จัดคนใหม่ที่ไม่เคยได้ยินมาก่อน

ชาวบ้านมีลักษณะของผู้รับสารแบบ active ที่นอกจากบอกความต้องการแล้วยังมีปฏิกิริยาป้อนกลับ(feedback) มายังผู้จัดด้วย โดยในระยะแรกผู้จัดเป็นผู้ขอทราบผลการทดลองจัดด้วยการสอบถาม แต่ในระยะต่อมาชาวบ้านเป็นผู้แสดงความคิดเห็นโดยไม่รอให้สอบถาม การแสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่ไม่เป็นทางการโดยเป็นการพูดคุย และมีบางส่วนที่เป็นการแสดงความคิดเห็นในการประชุมหมู่บ้านที่มีความเป็นทางการมากกว่า อย่างไรก็ตาม ทำให้เห็นภาพว่า ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษามีความกระตือรือร้นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากกว่าเดิม ที่เป็นเพียงผู้รับฟังอย่างเดียวเป็นผู้รับสารแบบ passive

ผู้รับสารบางส่วนของบ้านดอนคา ได้มีส่วนร่วมงานหอกระจายข่าวสารที่สำคัญ คือ มีโอกาสเปลี่ยนฐานะจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสาร ได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโสที่ได้ใช้หอกระจายข่าวสารกล่าวอวยพรชาวชุมชนเนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการจัดการกระจายเสียง ดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการนำเสนอภาพรวมของทุกพื้นที่ศึกษา ซึ่งในแต่ละพื้นที่ศึกษามีความแตกต่างกันในรายละเอียด ดังนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน จึงขอนำเสนอรายละเอียดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการจัดการกระจายเสียงในแต่ละพื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 4.2 สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาช่วงสิ้นสุดโครงการวิจัย ระยะ 1

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร					การจัดการกระจายเสียง				มีบทบาทเป็นสื่อกลางของชุมชนด้วย
	บริหารโดยคณะกรรมการ	ใช้งบประมาณส่วนกลาง	นำเรื่องเข้าที่ประชุมหมู่บ้าน	จัดกิจกรรมเสริม	ดูแลอุปกรณ์มากขึ้น	ผู้จัดเป็นกลุ่ม	เนื้อหาเกี่ยวกับชุมชน	นำเสนอรูปแบบใหม่	ชุมชนมีส่วนร่วม	
บ้านดอนทราย	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓
บ้านดอนปลักหมู	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	×	✓	✓
บ้านชุมทรัพย์	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	×	✓	✓
บ้านสมบูรณ์สุข	มีอยู่แล้ว	มีอยู่แล้ว	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓
บ้านปากบ่อ	มีอยู่แล้ว	มีอยู่แล้ว	✓	×	✓	×	×	×	×	×
บ้านดอนคา	มีอยู่แล้ว	มีอยู่แล้ว	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
บ้านทุ่งวัวแล่น	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = มีความเปลี่ยนแปลง

× = ไม่มีความเปลี่ยนแปลง

จากตารางแสดงว่าเมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยระยะที่ 1 เกิดความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหลายเรื่องในปริมาณแตกต่างกัน เรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกพื้นที่ คือ มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้าน แสดงว่าผู้นำในทุกพื้นที่มีความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งเป็นพัฒนาการสำคัญและสัญญาณที่ดีของความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระข่าวสาร ที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนต่อไป นอกจากนี้ทุกพื้นที่ยังมีการดูแลอุปกรณ์มากขึ้น และมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารงาน ซึ่งเป็นความตั้งใจของทุกชุมชนที่จะมีคณะกรรมการบริหารงาน แต่พบว่าการดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการนี้ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง เป็นเพียงกรรมการบางคนที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการกระจายเสียง ได้กลายมาเป็นกลุ่มคนรับผิดชอบดำเนินงาน ส่วนที่มีการเปลี่ยนในทุกพื้นที่ยกเว้นที่บ้านปากบ่อ คือ มีผู้จัดเป็นกลุ่มคน มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น ชุมชนมีส่วนร่วมในงาน และหอกระจายข่าวสารมีบทบาทเป็นสื่อกลางของชุมชน ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย คือ การนำเสนอเนื้อหาด้วยรูปแบบใหม่ที่ต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัว ร่วมกับความรู้ความสามารถที่ทุกคนได้รับการส่งเสริมจากโครงการ

วิจัย และการจัดกิจกรรมเสริม ส่วนที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ หมู่บ้านที่ยังไม่มีการใช้งบประมาณส่วนกลางในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เมื่อสิ้นสุดโครงการก็ยังคงไม่มีการใช้งบประมาณส่วนกลางเช่นเดิม ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารยังคงมีความเกรงใจไม่กล้าออกปาก บางคนยังคงสามารถรับผิดชอบได้กับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น และการใช้งบประมาณส่วนกลางของชุมชนเป็นเรื่องที่ต้องได้รับฉันทามติจากชุมชน ซึ่งการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนนี้ เพิ่งอยู่ในระยะเริ่มต้น ชาวชุมชนเริ่มหันมาฟัง และเพิ่มความสนใจ ในระยะต่อไปหากหอกระจายข่าวสารสามารถทำหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือสื่อสารภายในชุมชนได้ดีและมีความต่อเนื่อง ชาวชุมชนเห็นถึงประโยชน์และความจำเป็น เมื่อนั้นชาวชุมชนคงยินดีที่จะให้ใช้งบประมาณส่วนกลางเพื่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของทั้ง 7 หมู่บ้านช่วงเริ่มโครงการวิจัยระยะ 2

การปรับเปลี่ยนการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนโดยเฉพาะในช่วงท้ายของโครงการวิจัยระยะที่ 1 ยังคงเกิดขึ้นและดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง จากข้อสรุปของงานวิจัยระยะที่ 1 ที่พบว่า มี 3 พื้นที่ ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนนั้น ในช่วงก่อนเริ่มโครงการวิจัยระยะที่ 2 ต้น พ.ศ. 2546 พื้นที่เหล่านี้ยังคงมีการขยับขยายการดำเนินงาน ส่วนในกลุ่มที่มีความเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลาง ที่มี 3 พื้นที่ ได้แก่ บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านสมบูรณ์สุข นั้น ก็มีการขยับขยาย โดยเฉพาะบ้านสมบูรณ์สุขที่มีการปรับเปลี่ยนจากหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย และสำหรับบ้านปากบ่อที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดนั้น ในช่วง พ.ศ. 2545 ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงน้อยและเป็นการขยับขยายในด้านการอุปกรณ์

อย่างไรก็ดี มีความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาซึ่งเป็นรอยต่อของโครงการ 2 ระยะนี้หลายประการกล่าวคือ

- มีการร่วมมือระหว่างหมู่บ้านดอนทรายและบ้านดอนปลักหมู
- มีการปรับปรุงรูปแบบ เช่น ใช้เพลงเป็นสัญลักษณ์ประจำรายการ มีการจัดในรูปแบบของการสนทนา

- มีการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสาย 3 หมู่บ้าน (บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น) แต่ยังติดขัดไม่สามารถใช้งานได้อย่างสมบูรณ์
- ลดการถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยลงใน 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านสมบูรณ์สุข และบ้านดอนคา

บทที่ 5
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารอย่างยั่งยืน

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ PAR (Participatory Action Research) ที่มีการจัดกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ โดยมุ่งไปสู่การทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนมีความยั่งยืน กำหนดกิจกรรมภายในกรอบแนวคิดและทฤษฎี การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) การสร้างเสริมพลัง (Empowerment) การใช้แรงสนับสนุนทางสังคม(Social Support) และการสร้างเครือข่าย (Networking) ซึ่งสามารถแบ่งการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ การดำเนินกิจกรรมไปอย่างเป็นลำดับมีขั้นมีตอน และการดำเนินกิจกรรมที่ทำตลอดโครงการวิจัย ในบทนี้จะนำเสนอการดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่ 1 ที่เป็นไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ที่มีทั้งสิ้น 4 ขั้นตอน ได้แก่ สานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ สร้างผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 2 และดูงาน กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นทางการ และสนับสนุนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่าย

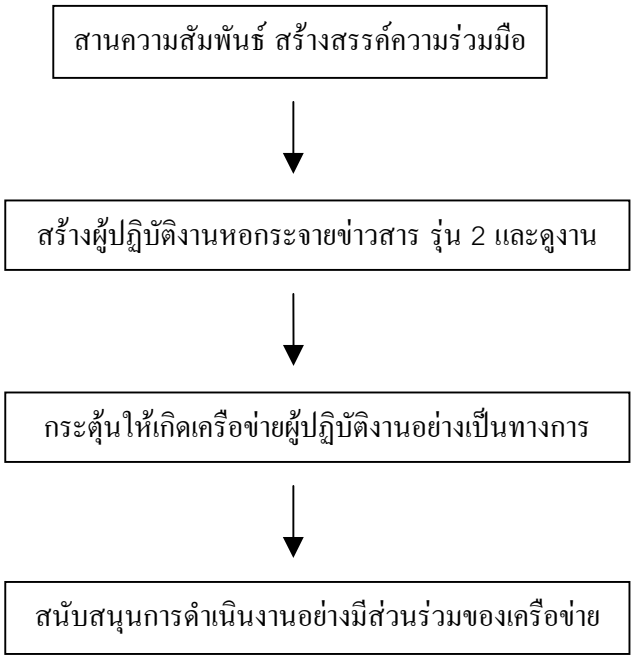

5.1 สานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ

หลังจากที่โครงการวิจัยได้รับอนุมัติให้ดำเนินการต่อเนื่องเป็นระยะ 2 คณะผู้วิจัยได้เดินทางพบผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารทุกพื้นที่ศึกษา เพื่อเยี่ยมเยือนและบอกเล่าให้ทราบถึงการดำเนินงานต่อเนื่อง รวมถึงเพื่อนัดแนะให้มีการพบปะผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารที่เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยระยะ 1 มีจำนวนทั้งสิ้น 25 คนจาก 7 หมู่บ้าน

การพบปะผู้ปฏิบัติงานจึงเกิดขึ้นในวันที่ 17 มีนาคม 2546 โดยการประสานงานของคณะผู้วิจัย มีผู้ปฏิบัติงานเข้าร่วมการประชุม 13 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนและแกนนำในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร บรรยากาศเป็นไปอย่างกันเองเนื่องจากคนเหล่านี้มีความคุ้นเคยกันตั้งแต่โครงการวิจัยระยะ 1 ซึ่งมีการติดต่อพูดคุยและปรึกษาหารือกันในเรื่องหอกระจายข่าวสารในระยะต่อมา

วัตถุประสงค์ของการประชุมเป็นไปเพื่อ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่ผ่านมาและที่จะทำต่อไป ตอกย้ำถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชุมชน ยืนยันการสนับสนุนของคณะผู้วิจัย ระดมความคิดในการพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร ประเด็นหลักในการประชุมจึงได้แก่ การทำงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ในรอบปีที่ผ่านมา และ แนวทางการทำงานหอกระจายข่าวสารในปี 2546 ผลของการพบปะพูดคุยในครั้งนี้เป็นดังนี้

- ปัญหาสำคัญของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร คือ ผู้ปฏิบัติงานมีน้อย ทำให้การกระจายเสียงติดขัดไม่สม่ำเสมอ จึงควรมีผู้ปฏิบัติงานเพิ่มในทุกพื้นที่ พื้นที่ละ 4 - 6 คน และจากประสบการณ์ทำให้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมาร่วมงานหอกระจายข่าวสารว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีเวลา มีใจรักในงาน และมีประสบการณ์ โดยทุกพื้นที่จะกลับไปยังชุมชนเพื่อคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าว

- เห็นพ้องต้องกันว่าสมควรจัดให้มีการประชุมปฏิบัติการฝึกการจัดการกระจายเสียงให้แก่ผู้จัดรุ่นใหม่เหมือนเช่นที่ทุกคนเคยมีโอกาสเข้าร่วมแล้ว โดยให้นับว่าครั้งนี้เป็นรุ่นที่ 2 ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้ความรู้และประสบการณ์แก่ผู้ที่เข้ามาร่วมงานโดยมีการปรึกษาหารือในเรื่องรูปแบบการประชุม วัน สถานที่จัดการประชุม และบทบาทของรุ่น 1 ในส่วนของเนื้อหาวิชาการ ตกลงให้จัดเหมือนรุ่นที่ 1 จัด 3 วัน เป็นวันเสาร์ถึงวันจันทร์ที่ 24 - 26 พฤษภาคม 2546 ใช้สถานที่ไม่ใกล้นักเพื่อให้ผู้เข้าประชุมได้พักค้างคืนร่วมกัน โดยกลุ่มหรือผู้ผ่านการฝึกปฏิบัติรุ่นที่ 1 จะเข้ามามีบทบาทร่วมถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และร่วมเป็นพี่เลี้ยงในระหว่างฝึกปฏิบัติ

♦ ที่ประชุมเห็นว่าปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ บางพื้นที่ไม่มีแหล่งทุนสำหรับรองรับค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดูแลรักษา และซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร ที่ประชุมได้มีการพิจารณาแนวทางแก้ไขและได้ข้อสรุปว่าให้มีการเจรจากับองค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือส่วนตำบลเพื่อขอการสนับสนุนต่อไป

♦ กลุ่มเห็นพ้องว่าน่าจะมีการพบปะกันเช่นนี้ อย่างสม่ำเสมอ ให้สถานที่ประชุมเป็นภายในหมู่บ้านโดยผลัดเปลี่ยนกันไปทีละหมู่บ้าน เพื่อถือโอกาสเยี่ยมชมหอกระจายข่าวสารของพื้นที่นั้นด้วย

อนึ่ง ในการประชุมดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้จัดทำทำเนียบผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารแจกจ่าย เพื่อเอื้อให้เกิดความสะดวกในการติดต่อกัน

5.2 สร้างผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 2 และดูงาน

สืบเนื่องจากการพูดคุยกันของแกนนำผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร ที่เห็นความจำเป็นของการเพิ่มจำนวนผู้ปฏิบัติงาน และได้ตกลงกันที่จะให้ชุมชนช่วยกันคัดสรรบุคคลเพื่อเป็นการเพิ่มจำนวนผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งจากประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้มองเห็นว่าการพูดเก่ง ไม่ใช่คุณสมบัติที่สำคัญของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร แต่ควรเป็นผู้ที่มีเวลา มีใจรัก และมีประสบการณ์ โดยทุกพื้นที่คัดสรรบุคคลที่เหมาะสมจำนวน 4 – 6 คน รวมทั้งตกลงที่จะจัดการประชุมและฝึกปฏิบัติให้แก่รุ่นใหม่ที่เรียกว่า รุ่น 2 ซึ่งจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 24-26 พฤษภาคม 2546 มีผู้เข้าร่วมจากทั้ง 7 หมู่บ้านจำนวน 35 คน เป็นคนรุ่นใหม่จำนวน 22 คน และคนรุ่นแรกที่ต้องการทบทวนความรู้ จำนวน 13 คน อนึ่ง เนื่องจากงานวิจัยนี้ มุ่งหวังให้การจัดการประชุมครั้งนี้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความยั่งยืนให้กับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา จึงกำหนดใช้กลยุทธ์การมีส่วนร่วม และการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับรุ่นต่อๆ ไปได้ กล่าวคือ

♦ ให้ผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่แล้ว หรือ รุ่นที่ 1 หรือ รุ่นพี่ มีส่วนร่วมในการจัดการประชุมตั้งแต่การกำหนดเนื้อหา วัน/เวลา และสถานที่ รวมถึงการมีส่วนร่วมในระหว่างการประชุมทั้งในฐานะวิทยากรร่วม พิธีกร ผู้ฝึก และผู้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของงานและร่วมรับผิดชอบงาน ซึ่งในส่วนของความรับผิดชอบนี้ น่าจะส่งผลทำให้เกิดความพยายามที่จะทำงานให้ได้ผลดี

นอกจากนี้ ในระหว่างการประชุมฝึกปฏิบัติ ยังใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมของผู้เข้าประชุม ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม(Participatory Learning) ผู้เข้าประชุมมีส่วนในการเรียนรู้ สามารถใช้ความคิดและประสบการณ์ของตนร่วมในการเรียนรู้มิใช่รับฟังและปฏิบัติตามเท่านั้น

◆ การให้รุ่นที่ 1 ร่วมเป็นวิทยากร พิธีกร ผู้ฝึก และผู้ให้คำแนะนำในผลงานของรุ่น 2 ทำให้คนเหล่านี้ได้มีโอกาสเรียนรู้วิธีการการจัดการประชุม และการสอนต่อ(อย่างมีส่วนร่วม) เป็นการสอนกันเองในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และความเชื่อมั่นในความสามารถของตน นำไปสู่ความเป็นไปได้ที่คนกลุ่มนี้จะจัดการฝึกปฏิบัติในลักษณะนี้ด้วยตนเอง

◆ การประชุมและฝึกปฏิบัติครั้งนี้ ผู้เข้าการประชุมมีทั้งคนเก่าและคนใหม่ จากทั้ง 7 หมู่บ้าน บางส่วนรู้จักกันแล้วแต่บางส่วนยังไม่รู้จักกัน ในการประชุมครั้งนี้ได้มีความพยายามที่จะทำให้คนทั้งหลายเหล่านี้รู้จักกันและสามารถทำงานร่วมกันได้ โดยคาดหวังว่าจะเกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารที่เน้นสนองตอบความต้องการของชุมชนขึ้น การรวมตัวเป็นเครือข่ายจะช่วยผลักดันในงานของทั้งกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยดี จะร่วมมือกันทำงาน จะช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดแนวทางการทำแผนพัฒนาการทำงานหอกระจายข่าวสารด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและการได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเทคนิคการจัดรายการรูปแบบ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้มีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ลักษณะกิจกรรมในการประชุมฝึกปฏิบัติการ

1. การบรรยาย อภิปราย แสดงความคิดเห็น การสาธิต การเล่าประสบการณ์ โดยวิทยากร ที่ได้แก่คณะผู้วิจัยและผู้ปฏิบัติงานรุ่นที่ 1

2. การจัดกิจกรรมกลุ่ม การละลายพฤติกรรม และการสร้างทีมงาน

3. การทดลองฝึกปฏิบัติการจัดรายการรูปแบบต่างๆ โดยเป็นการฝึกปฏิบัติและถ่ายทอดประสบการณ์ของรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 โดยคณะผู้วิจัยเป็นที่ปรึกษา

4. การนำเสนอผลงานการจัดรายการของแต่ละกลุ่ม โดยผู้เข้าร่วมประชุมและคณะผู้วิจัยร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ

5. การประชุมกลุ่มระดมสมองและสร้างความคิดรวบยอดในการวางแผนงานอนาคต

รายละเอียดการประชุมฝึกปฏิบัติ : เนื้อหา วิธีการ และผลที่เกิดขึ้น

การประชุม 3 วัน วันแรกเป็นการปรับความรู้และความคิดที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร ในเรื่องของบทบาทของหอกระจายข่าวสารในฐานะสื่อเพื่อชุมชน การบริหารจัดการ และการจัดการกระจายเสียง จากนั้นช่วงท้ายวันแรกและวันที่สองเป็นการฝึกปฏิบัติรายการต่าง ๆ 5 รูปแบบ ได้แก่ ข่าว บทความ การสนทนาและสัมภาษณ์ สาระสลับเพลง/spot และนิตยสารทางอากาศที่การประชุมครั้งนี้เรียกว่า “ทั้งเพ” ช่วงค่ำของวันที่สองเป็นการพูดคุยวิธีการใช้การดูแลรักษา และซ่อมแซมหอกระจายข่าวสารและให้คำปรึกษาในรายพื้นที่ โดย ลุงขำ ที่ปรึกษาด้านเทคนิคของโครงการวิจัย สำหรับในวันที่สามซึ่งเป็นวันสุดท้าย เวลาส่วนใหญ่เป็นเวทีสำหรับรุ่นที่ 1 ที่ใช้บอกเล่าประสบการณ์ ให้ข้อคิดเห็น และคำแนะนำต่างๆ นอกจากนั้นในแต่ละพื้นที่ยังมีการพิจารณาถึงงานที่จะทำต่อไปในอนาคต และปิดการประชุมด้วยการมอบวุฒิบัตรโดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร โดยมีรายละเอียดดังนี้ (กำหนดการประชุมอยู่ในภาคผนวก)

วันแรกของการประชุม (วันที่ 24 พฤษภาคม 2546)

เริ่มต้นด้วยการเล่าถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของการประชุม จากนั้นมีการเล่าถึงภาพรวม สถานการณ์หอกระจายข่าวสารในพื้นที่อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เพื่อให้รุ่น 2 ได้รับรู้ความเป็นมา หลังจากนั้นได้ให้ผู้เข้าอบรมรุ่น 1 ที่มีประสบการณ์ได้ร่วมมีบทบาทในการบรรยายถึงการทำงานหอกระจายข่าวสารของตน

อนึ่ง คณะผู้วิจัยตระหนักถึงประเด็นของการทำให้ผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสารได้เห็นถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสารซึ่งเป็นสื่อของชุมชนในหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งหากผู้ดำเนินการมีพื้นฐานความคิดในเรื่องนี้ ประกอบกับคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่สำคัญได้แก่การมีจิตใจเป็นสาธารณะ พร้อมที่จะเสียสละเวลาส่วนตัวมาทำงานหอกระจายข่าวสาร จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของชุมชนต่อไป จึงกำหนดให้บทบาทของหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้านเป็นหัวข้อหนึ่งในการพูดคุยในช่วงแรกของการประชุม

หลังจากรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน จึงเข้าสู่เนื้อหาการอบรมอย่างเข้มข้น คือ “การบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร” ซึ่งเน้นประเด็น การทำอย่างไรให้เกิดการกระจายเสียงขึ้นได้ ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ได้แก่ คน เงิน และอุปกรณ์ ซึ่งจะต้องผสมผสานกับศิลปะการทำงานเป็นหมู่คณะ กล่าวคือ จะต้องมีวิธีการบริหารจัดการที่ดี เช่นการแบ่งงานกันทำโดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน การตอบแทนผู้ทำงานหอกระจายข่าวสารด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งซึ่งไม่ใช่ตัวเงิน เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ รวมทั้งวิธีการจัด

รายการหอกระจายข่าวสารให้เข้ากับชุมชน เช่น เนื้อหาสาระควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน วิธีนำเสนอควรขึ้นกับผู้ฟัง สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และเป็นเรื่องที่ผู้ฟังต้องการ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดเป็นข้อเสนอแนะของผู้วิจัยที่เปิดกว้างให้ผู้เข้าอบรมสามารถเสนอแนะและแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพิ่มเติมได้ ซึ่งผู้เข้าอบรมทั้งรุ่น 1 และรุ่น 2 ร่วมอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง เช่น การบริหารจัดการ การมอบหมายหน้าที่กันทำอย่างชัดเจน โดยวิทยากรเสนอให้คุณวินัย ซึ่งเป็นสมาชิกรุ่นที่ 1 บรรยายเสริมในเรื่องลักษณะการแบ่งงานกันทำของบ้านดอนคา ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีทีมงานรับผิดชอบการทำงานหอกระจายข่าวสารอย่างชัดเจน

> “ก็มีการแบ่งหน้าที่กันคร่าวๆ นะครับ มีอยู่ 5 ฝ่าย มี ท่านประธานคือท่านกำนัน กรรมการฝ่ายข่าวหมายถึง ผู้ที่หาข่าวหาข้อมูลข่าวสารภายในท้องถิ่น เพื่อนำมาให้อีกฝ่ายหนึ่งนำเสนอ แล้วก็มีฝ่ายเทคนิค คือจะเป็นผู้ที่ดูแลเครื่องทั้งหมด เกี่ยวกับระบบขยายเสียง แล้วก็ฝ่ายวิเคราะห์ข่าวซึ่งจะได้ข้อมูลจากฝ่ายข่าวและนำมาวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่งว่าจะออกอากาศได้ไหม นี่คือการวิเคราะห์ข่าวนะครับ ข่าวนี้เท็จจริงประการใด น่าจะลดช่วงไหน และฝ่ายที่ 5 คือฝ่ายสำรวจปัญหา ปัญหานี้คือปัญหาหลายๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นด้านการรับฟัง ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาที่นำออกไปแล้วนั้นผู้ฟังชอบ ไม่ชอบอย่างไร สำหรับในหมู่บ้านจะเป็นอย่างนี้ครับ หลัก ๆ”

ในเรื่องการซ่อมอุปกรณ์ คุณบุญสม ต้องการให้มีหน่วยซ่อมสำหรับ 7 หมู่บ้านซึ่งทำงานหอกระจายข่าวสารร่วมกัน เพื่อซ่อมแซมอุปกรณ์ โดยลดปัญหาที่อาจเกิดกับร้านค้าโดยต้องการให้นักวิจัยประสานงานให้

> “ผมว่าน่าจะมีหน่วยงานสำหรับซ่อมอุปกรณ์ของหอกระจายข่าวโดยเฉพาะ ไม่ต้องแบบหมู่นั้นไปร้านนั้น หมู่นี้ไปร้านนี้ ขอให้เป็นของสวท. สักหน่วยได้ไหม จะได้ไม่ต้องกังวลร้านนั้นของดีไม่ดี ขอให้ประสานให้หน่อยครับ”

ประเด็นเรื่องงบประมาณเพื่อให้การบริหารจัดการดำเนินต่อไปได้ เช่น ผู้ใหญ่ทวี มีความเห็นว่า เรื่องเงินทุนไม่ใช่ปัญหาหลัก เพราะทุกหมู่บ้านมีกองทุนสำหรับสาธารณะอยู่ แต่คนที่

จะจัดสรรเวลามาทำงานหอกระจายข่าวสารและเนื้อหาที่จะนำมาออกหอกระจายข่าวสารต่างหากที่เป็นปัญหาสำคัญ

> "ผมเคยพูดในหลายๆ ที่ว่า เงินไม่เป็นปัญหา ไม่ใช่ว่าผมรวยนะครับ แต่ว่าเรื่องอุปกรณ์นี้ ผมว่า 3 - 4 หมื่นเราในหมู่บ้าน รวมๆ กันได้ เงินไม่ใช่ปัญหา ทุกหมู่บ้านมีกองทุนหมู่บ้าน เงินสาธารณะที่บอกว่ากันไว้ 10 % นั้นเอามาใช้ได้เลย เพราะเขียนไว้แล้วว่าเอาไปทำเพื่อสาธารณะ เฉพาะเงินไม่ใช่ปัญหา ที่มีปัญหาก็คือบุคลากร พวกเรานี้แหละ กับเวลาที่จะทำ และเนื้อหาที่จะเอามานั่นแหละปัญหา"

คุณจำนงค์ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นเวลาออกอากาศว่า ควรเป็นไปตามความต้องการของชุมชนซึ่งสนับสนุนการบรรยายของวิทยากรว่า

> ".....การจัดรายการทุกรายการต้องขึ้นกับผู้ฟัง ในหมู่บ้านผมนะครับ ช่วงเช้าจะเป็นเวลาที่ดีที่สุดเวลาแรก เพราะว่าถ้าสายแล้วคนจะไปทำงาน ถ้าจะทำข่าวจริงๆ แล้ว น่าจะเป็นตอนเช้าและตอนเย็น นี่เฉพาะหมู่ผม แต่ละที่ไม่เหมือนกัน"

จากการอภิปรายของผู้เข้าอบรม แม้จะมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปบ้างตามประสบการณ์และปัจจัยแวดล้อมของแต่ละคน ความคิดเห็นของคุณบุญสมตรงกับแผนงานของโครงการวิจัย ความคิดเห็นของผู้ใหญ่ทวี อาจแตกต่างจากผู้อื่น เนื่องจากเศรษฐกิจของบางหมู่บ้านค่อนข้างดี แต่เมื่อพิจารณาลึกลงไปแล้วจะเห็นว่าแต่ละคนต้องการจุดร่วมเดียวกัน คือ ต่างมีความต้องการเห็นหอกระจายข่าวสารพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ทั้งของหมู่บ้านตนเอง และหมู่บ้านอื่น ๆ

หลังอาหารว่างตอนบ่าย จึงเริ่มเข้าสู่การอบรมการจัดรายการกระจายเสียงรูปแบบต่างๆ ทุกรูปแบบผู้วิจัยซึ่งเป็นวิทยากรจะอธิบายหลักการจากนั้นจึงแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ และนำเสนอผลงาน โดยผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดรับฟังและร่วมกันให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

เริ่มด้วยรายการประเภท "ข่าว" โดยเรียนรู้ตั้งแต่วิธีการเลือกข่าว เขียนข่าว และอัดเสียง เมื่อบรรยายเสร็จ มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อทดลองฝึกผลิตรายการข่าว ตามที่ได้เรียนรู้หลักการไปแล้ว โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสมาชิกจากพื้นที่ต่างๆ คละกัน ทำให้ได้รู้จักกันมากขึ้นเนื่องจากได้ทำงานร่วมกัน จากนั้นแต่ละกลุ่มแยกย้ายกันไปผลิตรายการข่าว เมื่อได้เวลา

ที่นัดหมายจึงกลับมานำเสนอผลงานของกลุ่ม โดยทุกกลุ่มส่งผู้แทนออกมาเล่าถึงวิธีการทำงานในกลุ่ม บ้างส่งมาคนเดียวบ้างส่งมาเป็นคู่ เมื่อจบการนำเสนอของแต่ละกลุ่ม คณะผู้วิจัยและผู้ปฏิบัติงานรุ่นที่ 1 ทำหน้าที่วิจารณ์ แนะนำแก้ไขสำหรับกลุ่มที่มีสิ่งที่ควรแก้ไขทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ มีการชี้ให้เห็นจุดเด่นจุดด้อยของผลงานและแนะนำให้กลุ่มอื่นพิจารณานำไปใช้ต่อไป

ตัวอย่างผลงาน ข่าว

กลุ่มที่ 1

คุณจำนงค์: “สวัสดีตอนเช้าครับ ท่านผู้ฟังที่เคารพครับ ตอนนี้คิดว่าท่านผู้ฟังที่เคารพบางท่านเตรียมตัวไปทำงาน บางท่านเตรียมตัวไปส่งลูกหลานที่โรงเรียน สำหรับหลายๆ ท่านก็มาฟังข่าวสำคัญจากอำเภอ ขอประกาศว่าในวันนี้เราจะอ่านเรื่องที่ลงทะเบียนเลือกตั้งว่าตรวจสอบรายชื่อผู้มีชื่อลงทะเบียนเลือกตั้งที่บ้านผมศาลากลางบ้านของเรา ขอให้ท่านมาตรวจสอบทะเบียนเลือกตั้ง ตั้งแต่เวลา 8.30 น. ถึงเวลา 15.30 น สวัสดีครับ”

กลุ่มที่ 2

คุณกฤษณา: “สวัสดีตอนเช้านะคะ ของหอกระจายข่าวกลุ่มที่ 2 ตอนนี้ก็มีข่าวมาแจ้งให้พ่อแม่พี่น้องได้ทราบกันนะคะ ตั้งใจฟังกันสักนิดเป็นข่าวดีสำหรับทุกคนนะคะ ข่าวนี้เวลา 9.00 น. จะมีเจ้าหน้าที่จากปศุสัตว์เดินทางมาในพื้นที่ ต. สะพลี นำโดยกำนันจงใจ ใจเอื้อ และผู้ใหญ่อุดม นะคะก็ขอเชิญพ่อแม่พี่น้องที่บ้านเลี้ยงสุนัขเอาไว้หรือว่ามีหมา แมว ให้นำมาฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้านะคะ ช่วงนี้ช่วงหน้าร้อนโรคนี้กำลังระบาดนะคะ ก็ขอเชิญให้พ่อแม่พี่น้องนำมาด้วยเราก็จะให้นำมาที่ศาลากลางประชาชม หอกระจายข่าวหมู่ที่ 2 นะคะ หรือว่าจะให้เจ้าหน้าที่ไปรับก็ได้แต่ท่านต้องมารับนะคะเพราะเจ้าหน้าที่ไปไม่ถูก ก็เป็นข่าวดีสำหรับทุกคนนะคะ ก็แจ้งให้ทราบ ขอเชิญนะคะมาใช้บริการกัน ขอบคุณค่ะ”

กลุ่มที่ 3

คุณธงชัย:“สวัสดีครับ พบกันอีกแล้วตอนเช้าวันที่ 24 พ.ค. 2546 กับรายการข่าวท้องถิ่น วันนี้จะเสนอข่าวเรื่องการรณรงค์ป้องกันไข้มาลาเรีย ไข้เลือดออก สำนักงานควบคุมโรคติดต่อโดยจ.ชุมพรได้จัดรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออก ระหว่างวันที่ 19-28 ครับ พ่อแม่พี่น้องที่อยู่ในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงขอให้พ่อแม่พี่น้องช่วยควบคุมและทำความสะอาดรอบๆ บ้าน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดไข้เลือดออกในหมู่บ้านของเรานะครับ และนอกจากนั้นทางสำนักงานได้แจกยาสำหรับฆ่ายุงลายนะครับ และให้พวกเราช่วยกันดูและควบคุมอย่าให้ถึงในหมู่บ้านของเรานะครับ สำหรับวันนี้รายการข่าวท้องถิ่นได้หมดเวลาลงแล้ว พบกันใหม่พรุ่งนี้เวลาเดียวกัน กระผมนายธงชัยเป็นผู้เสนอข่าวครับ”

กลุ่มที่ 4

คุณบุญสม: “สวัสดีครับวันนี้ผมกับคุณอัมพรก็มาเสนอข่าวเป็นประจำตอนเช้าในหมู่เราได้ทราบกันนะครับ วันนี้มีข่าวอะไรมาแจ้งให้พี่น้องทราบบ้างครับ

คุณอัมพร: ครับเรื่องน้ำดื่ม

คุณบุญสม: ตอนนี้มีเรื่องอะไรบ้างครับที่จะแจ้งให้ชาวบ้านทราบ

คุณอัมพร: ครับเป็นข่าวดีสำหรับพี่น้องในหมู่บ้านของเรา....ในปีนี้รัฐบาลได้จัดงบประมาณเพื่อพัฒนาสุขาภิบาล สิ่งแวดล้อมในชุมชนโดย (หยุด) โดยเฉพาะในเรื่องพวกน้ำดื่มที่สะอาดเป็นจำนวนเงินถึง 6 พันล้านจึงขอให้พี่น้องที่รักทุกท่านขอได้โปรดสำรวจดูน้ำในครัวเรือนของท่านว่ามีจำนวนเพียงพอที่จะบรรจุน้ำใช้ได้ตลอดปีหรือไม่โดยคิดจำนวนน้ำดื่มในอัตรา 5 ลิตรต่อคน ขอให้ท่านรีบสำรวจแล้วแจ้งผู้ใหญ่บ้านทราบภายในสิ้นเดือนนี้นะครับ

คุณบุญสม: แต่ถ้าท่านที่ไม่มีโอ่งทำยังไงครับ

คุณอัมพร: ถ้าไม่มีโอ่งนะครับก็....

คุณบุญสม: แล้วมีงบจัดซื้อไหมครับตรงนี้

คุณอัมพร: ก็ต้องขอไปยังอบต. ครับ ทางเสียงตามสายก็แจ้งให้พี่น้องหมู่เราทราบนะครับ

คุณบุญสม: ขอบคุณ คุณอัมพรมากครับที่เสนอข่าวที่เป็นประโยชน์ให้กับชาวบ้านได้ทราบ สวัสดีครับ"

เมื่อนำเสนอครบทุกกลุ่มก็เป็นอันสิ้นสุดการอบรมในวันแรก หลังจากนั้นทุกคนก็รับประทานอาหารเย็นร่วมกันและสังสรรค์กันเพื่อเพิ่มความสัมพันธ์

วันที่สองของการประชุม(25 พฤษภาคม 2546)

เป็นวันผู้เข้าอบรมได้รู้จักและเรียนรู้วิธีการจัดรายการประเภทต่างๆ คือ รายการประเภท "บทความ" "สนทนา – สัมภาษณ์" "สาระความรู้/เพลินเพลง/สปอต" และ "นิตยสารทางอากาศ" หรือในการประชุมครั้งนี้ได้ใช้ภาษาถิ่นที่เรียกว่า "ทั้งเพ" ซึ่งเป็นการรวมลักษณะรายการหลายรูปแบบไว้ในรายการเดียวกัน โดยมีบทเชื่อมเช่น เพลงหรือการใช้บทพูด ให้ทราบลักษณะเด่นของแต่ละรายการ และสอนให้รู้ถึงรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย เทคนิคจัดทำรายการดังกล่าวให้มีความน่าสนใจและดึงดูดใจผู้ฟัง เมื่อมีการบรรยายหลักการแล้ว จึงแบ่งกลุ่มเป็น 4 กลุ่มเช่นเดียวกับวันแรก โดยให้ได้คนจากหลายหมู่บ้านมาอยู่ในกลุ่มเดียวกันและมีรุ่นที่ 1 อยู่ในกลุ่มด้วย เพื่อให้เป็นพี่เลี้ยงในการทำงาน และรุ่น 2 ได้เรียนรู้เทคนิคการทำงานจากรุ่น 1 ด้วย

ตัวอย่างผลงาน สปอต

(เทป) …เสียงดนตรีนำ (เสียงภาษาถิ่นใต้) …

อ.สมชาย : "พี่น้องครับ ทุกวันนี้ยาเสพติดเป็นปัญหาที่ยิ่งใหญ่ ของสังคมไทย ยาเสพติดเป็นบ่อเกิดแห่งความเสื่อม ความหายนะของสังคมเรา พวกเราต้องช่วยกันต่อต้าน หลีกเลี่ยงอย่าให้พวกเรา ลูกหลานของเรา อยากยาเสพติดนะครับ" 'ลูกหลานปลอดภัย เมื่ออยู่ไกลยาเสพติด ย้ำความคิดก่อนทำย้ำเข้าไว้

อย่าเข้าหาแลให้ดีมีให้ไป จำใส่ใจ อันตราย ตาย ฟรี ๆ' (เสียงดนตรีทำนองปลุกใจ)

นอกจากการวิจารณ์ของคณะนักวิจัย ซึ่งเป็นการชี้แนะให้ผู้เข้าประชุมได้ทราบถึงจุดเด่นจุดด้อยของงานที่นำเสนอแล้ว ผู้เข้าประชุมที่มีประสบการณ์การจัดรายการหอกระจายข่าวสาร ร่วมทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ผลงานของเพื่อนร่วมงานอย่างสร้างสรรค์ด้วย เช่น คุณวินัย วิจารณ์การทำสปอตของกลุ่มที่นำเสนอให้ประชาชนยึดหลักธรรมะในการดำเนินชีวิตว่า

"ผมมีข้อเสนอแนะให้กับกลุ่มที่ทำเรื่องธรรมะนิดนึงนะครับ ตามความรู้สึกของผมที่เป็นผู้ฟัง รู้สึกว่าเป็นกลอนที่กว้าง ฟังแล้วต้องมาแปลใหม่ กลอนของผมคือฟังแล้วรู้เรื่องได้เลย น่าจะชัดเจนเลย ไม่ต้องคิดมากถ้าฟังแล้วรู้เรื่องเลยน่าจะดี"

การวิจารณ์งานร่วมกัน ช่วยสร้างความเข้าใจว่างานที่นำเสนอควรพัฒนาในจุดใด ทำให้ผู้เข้าประชุมรู้ถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติ ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้านของตนต่อไป

นอกจากนั้น ในการประชุมครั้งนี้ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารบ้านดอนคา จำนวน 2 คน ผู้ผ่านการประชุมฝึกปฏิบัติในรุ่นที่ 1 ได้ร่วมบรรยายการทำงานหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนคา และสาธิตการจัดรายการประเภทสนทนา และสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการจำลองการจัดรายการที่ทำเป็นประจำ ให้ทุกคนได้เห็นวิธีการทำงานและเบื้องหลังการทำงาน ซึ่งต่อไปนี้เป็นตัวอย่างบางส่วนของการบรรยาย

คุณวินัย: "การเตรียมการสำหรับการจัดรายการแต่ละคนใช้แต่ละวิธีต่างกันไป บางคนใช้สคริปต์ ในการบอกว่าเราจะพูดอะไรบ้าง ไปจดมา บางคนไม่ใช้ ผมกับจรัลส่วนใหญ่ไม่ใช้ อาศัยจากการอ่านการจำ แล้วนำมาเล่าให้ฟัง คือสนทนากันไปเรื่อยๆ ส่วนการเริ่มแรกก็มาจากผู้ประกาศก่อน ผมเรียนจากท่านกำนันบ้าง ผู้ใหญ่อุดมบ้าง เป็นแม่แบบตั้งแต่เริ่มแรกและจำมา เพราะว่าท่านผู้ใหญ่อุดมมือหนึ่งของตำบลสะพลี ผมก็จำท่านมาบ้าง จำจากสถานีวิทยุกระจายเสียงบ้าง ลีลาลักษณะการพูดมารวมๆ กัน และทำเรื่อยๆ เรามีความชำนาญขึ้นบ้างไม่มากนัก ต่อจากนี้เรา จะ

จำลองภาพให้ชม น้องใหม่รุ่น 2 ก็ดูไว้ ว่าเริ่มจากอะไร เนื้อหาเป็นยังไง จบยังไง สามารถนำไปปฏิบัติได้"

จากการนำสมาชิกรุ่น 1 มาสาธิตรายการสนทนา ทำให้ผู้เข้าประชุมรู้สึกสนใจเป็นอย่างมาก สังเกตได้จาก ระหว่างการสาธิต ผู้เข้าร่วมอบรมตั้งใจฟังจนจบ จากนั้นได้ร่วมตั้งข้อสังเกต ร่วมวิพากษ์วิจารณ์ และเสนอแนะการสาธิตอย่างกว้างขวาง ทั้งในลักษณะการใช้คำพูดและลีลาการจัดรายการ เช่น

กำนันจงใจ : "เท่าที่ฟังทั้งสองนักจัดรายการบ้านดอนคา เมื่อกี้ที่จัดไปก็จัดได้ดีกว่าอาจารย์ ฟังแล้วชอบเนื้อหาสาระ บางทีลูกศิษย์ก็เก่งกว่าก็ขอชมว่าจัดรายการดี แต่นักจัดรายการต้องใช้จิตวิญญาณนิดหนึ่ง คุณจรัลจะเครียดนิดนึง คุณวินัยจะทำตัวเบิร์ด ๆ (สบายๆ) ดีแล้ว แต่อยากให้คุณจรัลอย่าเครียดนัก บางคำพูดจะติดบางคำจะซ้ำ ก็ขอปรับปรุงตรงนี้นิดนึง"

ผู้ใหญ่อุดม : "ไม่ว่าจะนำข่าวมาจากหนังสือพิมพ์ ทีวี เราควรดูข่าวใหม่ๆ ไม่ให้ข่าวตามหลัง พยายามไขว่คว้าเรื่องใหม่ๆ ให้ข่าวมันสด ..... ผมอยากให้ทุกคนทำอย่างคุณจรัลกับคุณวินัย เพราะตอนที่เขาเตรียมหาข่าว เขาตั้งใจมากๆ เลย .... อันนี้ฝากเอาไว้ไม่ว่ารุ่นพี่รุ่นน้อง ขอให้ตั้งใจทำงานตรงนี้"

ผู้สาธิตแม้จะถูกวิจารณ์ทั้งทางบวกและทางลบ แต่ทั้งสองคนรับฟังโดยดี นอกจากนั้น คุณจรัลยังบอกว่าตนเองเข้าใจรุ่น 2 เป็นอย่างดี เนื่องจากก่อนที่ตนเองจะมาทำรายการหอกระจายข่าวสาร ตนพูดไม่ได้อย่างทุกวันนี้ แต่เมื่อมีโอกาสมาเป็นผู้จัดรายการหอกระจายข่าวจึงค่อยๆ เก็บประสบการณ์ พัฒนาทักษะการพูดขึ้นมา จึงรู้สึกว่าเข้าใจรุ่น 2 มาก และยังได้ให้กำลังใจกับสมาชิกรุ่น 2 อีกด้วย

"ขอเล่าประสบการณ์ของผมให้ฟังสัก 2 - 3 นาที เพราะว่าจริงๆ แล้ว หลายท่าน ผมเชื่อว่าคงจะเริ่มต้นมาไม่แตกต่างจากผมเท่าไหร่ ผมเดิมทีนั้นพูดไม่เป็น พูดได้แต่พูดไม่เป็น ผมก็ได้มีพี่เลี้ยงคือพี่วินัยจัดกับท่านกำนัน ก็เริ่มหัด และผมเข้าไปได้เรื่องการดำเนินรายการหลังจากได้อบรมจากตะวันฉาย เริ่มด้วยดูพี่วินัยจัด

ก่อน เราคงไม่เป็นมาก่อน อย่าเพิ่งท้อแท้ ว่าเราทำไม่ได้ สิ่งที่ผมจัดกับพี่วินัยเมื่อสักครู่บางทีอาจดูแล้ว รู้สึกว่าเราคงทำไม่ได้ อย่าเพิ่งคิดอย่างนั้น เพราะอย่างไรก็ยังมีคณะวิทยากร ยังสอบถามปรึกษากันได้ ...อย่าเพิ่งท้อ..."

หลังจากนั้น จึงมีการบรรยายการจัดทำรายการนิตยสาร ที่เรียกกันในที่ประชุมว่าทั้งเพ ที่มีลักษณะหลากหลาย ต้องเรียนรู้วิธีเชื่อมโยงรายการแต่ละแบบเข้าด้วยกัน แล้วแบ่งกลุ่มให้ผู้เข้าอบรมแยกย้ายไปฝึกจัดทำรายการ "ทั้งเพ"

ตัวอย่างผลงาน ทั้งเพ

คุณบุญสม : "สวัสดีครับพ่อแม่พี่น้องที่เคารพทุกท่านครับ วันนี้รายการคุยกัน 10 นาที ทางรายการมีข่าวจากกระทรวงสาธารณสุข เรื่องโปลิโอ ซึ่งมีสาระดังนี้ครับ

คุณอรพิณ: วันพรุ่งนี้คือวันที่ 26 เวลา 8.00 น. ให้พ่อแม่พี่น้องนำบุตรหลานของท่านที่อายุ 0.5 ปีออกมารับการหยอดวัคซีนป้องกันโรคโปลิโอที่ศูนย์ปฏิบัติการบ้านดอนคา เวลา8.00 น.จะมีอสม.ในหมู่บ้านออกมารับ ให้บริการกับท่านอย่างตรงเวลานัดหมายนะคะ เราจะให้บริการกับท่านตั้งแต่ 8 โมงเช้าถึงเที่ยงตรง

คุณบุญสม: ครับท่านผู้ฟังที่เคารพ เพราะฉะนั้นในวันพรุ่งนี้ท่านอย่าลืมนำลูกหลานมารับการหยอดวัคซีน ป้องกันโรคโปลิโอนะครับ ครับท่านผู้ฟังที่เคารพครับ ขณะนี้ทางหมู่บ้านละล้านซึ่งวันนี้ผมจะนำตัวแทนของหมู่บ้าน ซึ่งประสบผลสำเร็จในการบริหารกองทุนมาให้พี่น้องได้รับทราบครับ สวัสดีครับคุณจำรัส

คุณจำรัส : สวัสดีค่ะ

คุณบุญสม: ไม่ทราบว่ากองทุนหมู่บ้านของคุณจำรัส กองทุนหมู่บ้านอะไรครับ

คุณจำรัส : กองทุนหมู่บ้านตอนทรายค่ะ

คุณบุญสม : อยากทราบว่าบริหารอย่างไร ให้ประสบความสำเร็จในการบริหารกองทุนของดอนทราย

คุณจำรัส : ก็เริ่มจากการจัดเวทีประชาคมโดยให้ประชากรในหมู่บ้าน 3 ใน 4 ของประชากรที่มีอยู่ในหมู่บ้านนะคะ คัดเลือกคณะทำงานขึ้นมาบริหารเงินกองทุน 15 คน เป็นชาย 8 คน หญิง 7 คน มาบริหารเงินจำนวนนี้

คุณบุญสม : ตอนนี้กองทุนของคุณจำรัสมีสมาชิกอยู่เท่าไหร่ครับ

คุณจำรัส: สมาชิกของกองทุนบ้านดอนทราย ตอนนี้มีทั้งหมด 17 คนค่ะ

คุณบุญสม: การอบรมจัดการกู้เงินให้สมาชิกอย่างไรบ้างในการที่จะแนะนำครับ

คุณจำรัส : จากการที่ตั้งไว้ตรงนี้นะคะจะให้สมาชิกกู้เงินในระยะเวลาการชำระหนี้

คุณบุญสม : เงินที่ปล่อยกู้ไปมีกลุ่มที่ไม่สามารถคืนได้ มีบ้างหรือเปล่า

คุณจำรัส : ตอนนี้ไม่มีค่ะ สมาชิกกองทุนของหมู่บ้านดอนทรายเรานี้นะคะ เป็นสมาชิกที่รับผิดชอบมากเลยค่ะ ส่งเงินคืนตามระยะเวลากำหนดทุกคน

คุณบุญสม: รัฐบาลได้จัดสรรเงินกองทุนตรงนี้มีผลดีกับหมู่บ้านอย่างไรบ้างครับ

คุณจำรัส : ผลดีที่ได้จากเงินตรงนี้นะคะ ผลคือทำให้ประชากรในหมู่บ้านมีเงินหมุนเวียน ได้สร้างอาชีพ ได้มีการรวมกลุ่มและรับผิดชอบร่วมกัน และสามารถทำให้หมู่บ้านของเรามีความเข้มแข็งขึ้นค่ะ

คุณบุญสม : ครับขอขอบคุณคุณจำรัสมากครับที่มาให้ความรู้เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน ให้ส่วนพี่น้องได้รับทราบ ขอบคุณมากครับ ต่อไปนี้ขอเชิญรับฟังเพลงก่อนนะครับ (ร้องเพลงตอนจบเอง) (ฮา !) ก็ผ่านไปแล้วนะครับ หนึ่งผลงานเพลง ท่านผู้ฟังครับสำหรับวันนี้ บ้านเมืองของเราเต็มไปด้วยยาเสพติด ซึ่งในวันนี้ทางรายการจะเสนอบทความเกี่ยวกับยาเสพติดให้ท่านฟัง

'หมายนำจับปราบอิทธิพลเริ่มต้นแล้ว ดูกล้าแกล้วยิ่งนักคุณทักษิณ
กำจัดยาเสพติดให้เป็นจริง ว่าจะล้างให้สิ้นแผ่นดินไทย'

ในปัจจุบันสังคมวัยรุ่นที่ห่างไกลสายตาผู้ใหญ่ส่วนมากจะให้เวลาว่างเกาะกลุ่มหรือมั่วสุมกับสิ่งที่เพื่อนชักนำ ฉะนั้นถ้าเพื่อนชักนำสิ่งที่ผิดก็จะถอนตัวยาก ตอนนี้ที่ฮิตกันก็คือเรื่องของยาเสพติด เพราะฉะนั้น ยามว่างควรปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์กับสังคม หรือคนรอบข้างหรือเล่นกีฬายามพัก

คุณบุญสม: ครับ ยาเสพติดเป็นภัยต่อชีวิต เป็นพิษต่อสังคม สำหรับวันนี้รายการของเราได้หมดเวลาลงแล้ว พบกันใหม่ในวันอาทิตย์หน้า เวลาเดียวกันนี้ สวัสดีครับ"

จากการสังเกตการฝึกปฏิบัติการจัดรายการรูปแบบต่างๆนี้ พบว่า ผู้เข้าประชุมเอาใจใส่ต่อการฝึกผลิตรายการกันมาก ใช้เวลาในการทำงานอย่างเต็มที่ทุกกลุ่ม มีความต้องการให้ได้ผลงานที่สมบูรณ์ บางกลุ่มใช้เวลาในการเขียนบทมาก บางกลุ่มมีการแก้ไขการอัดเสียง ซึ่งสมาชิกเห็นพ้องกันว่าให้สมาชิกรุ่น 2 ได้มีโอกาสทดลองเป็นผู้จัดมากที่สุด มีการใช้เทคนิคการอัดเสียงเพลงประกอบเข้าไปในเนื้อหารายการ โดยใช้เครื่องเสียงในรถยนต์เปิดเพลง บรรยากาศระหว่างการฝึกปฏิบัติเป็นไปอย่างสนุกสนาน เช่น มีการตั้งสมญานามให้กับกลุ่มที่ใช้เวลาทำงานมากกว่ากลุ่มอื่น เนื่องจากมีการแก้ไขหลายครั้งเพื่อให้ได้ผลงานที่ดีที่สุดว่าเป็น "กลุ่มคุณชาย 100 เทค" เป็นต้น

ในช่วงค่ำหลังจากรับประทานอาหารมื้อเย็นเรียบร้อยแล้ว มีการบรรยายการดูแลรักษาและซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร โดย "ลุงขำ" ซึ่งเป็นนายช่างเทคนิคของ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร และเป็นที่ปรึกษาด้านเทคนิคประจำโครงการวิจัย อธิบาย

ลักษณะภาพรวมของเครื่องมือ วิธีใช้งานอย่างถูกต้อง ข้อควรระวัง โดยนำเครื่องเสียงของหอกระจายข่าวสารมาสาธิตด้วย

> “พอเปิดไมค์ขึ้นมาปุ๊บ เราก็สวัสดีครับ เฮลโหล...เทสต์ทดสอบเสียง พอเสียงดังพอดี...เราก็ฟังดูว่าเราชอบแบบไหน ปรับให้เป็นเราเป็นธรรมชาติ ฟังรู้เรื่อง ปรับเบสนิดหน่อย เบส(bass) คือเสียงทุ้ม แหลมนิดนึง แหลมนี้คือทรีเบิ้ล(treble)...ฟังว่ามันเป็นเสียงเรารึเปล่า ปรับให้เสียงที่ออกลำโพงกับเสียงที่เราพูดนั้นเหมือนกัน ถ้าได้จุดนี้แล้ว พอเราเพิ่มความดังขึ้นไป เสียงจะไม่เปลี่ยน”

เรื่องการรักษาความสะอาดของเครื่อง ให้ปราศจากฝุ่นและความชื้นก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ลุงขำให้ความสำคัญ เพราะจะทำให้เครื่องชำรุดเร็วขึ้น จึงเป็นหนึ่งในข้อควรระวังในการใช้เครื่อง

> “ ...ที่ผมคุยไปก็เพื่อให้เป็นกัน ไม่ต้องเก่งหรอก แต่ขอให้ช่วยกันดูแลรักษา ผมห่วงเรื่องความสะอาด เรื่องการใช้พัดลม มีปัญหามากเลย โดยเฉพาะช่วงฝนตก ถ้าเครื่องร้อนให้หงายขึ้นหรือมาตั้งไว้ข้างนอก ไม่ใช่เป่าพัดลมอัด ยิ่งถนนแดงด้วยพอฝุ่นเข้ามาทีก็เข้าไปในเครื่อง มันจะทำให้เครื่องเสียเร็ว”

แนะนำวิธีการเลือกซื้อไมโครโฟนของแท้

> “ในการซื้อไมค์ถ้าเราอยากได้ชัวร์ ให้สังเกตนิดนึง คือ ไปที่ร้านบอกว่าตัวมาตรฐานคือตัวของแท้ของอังกฤษ มันจะมีสติ๊กเกอร์อยู่ตรงนี้นะครับ (ชี้ด้ามไมค์)ข้างๆ ตัวไมค์ ใสๆ เขียนว่า SHURE เป็นแถบรับประกัน นั่นคือของแท้ ถ้าของปลอม เหมือนกันทุกอย่าง เป็น SHURE ฮ่องกง มันจะไม่มีสติ๊กเกอร์เลย มันจะเกลี้ยง”

ทำให้ผู้ประชุมเกิดความสนใจ โดยเฉพาะรุ่น 2 ซึ่งยังไม่คุ้นเคยกับตัวเครื่องมากนัก และมีหลายคนที่อยู่สอบถามปัญหาของเครื่องในหมู่บ้านของตนกับลุงขำหลังจบการบรรยาย ทำให้บางคนเกิดความรู้สึกอยากจะซ่อมเครื่องให้เป็น เพื่อจะได้สามารถซ่อมแซมเองได้อย่างรวดเร็วเมื่อเครื่องของหมู่บ้านของตนชำรุด ประเด็นนี้ คณะวิจัยได้นำไปพิจารณาแนวทางการบำรุงรักษา

เครื่องในระยะยาว ซึ่งเป็นการอบรมผู้สนใจการบำรุงรักษาเครื่องมือ เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการป้องกันปัญหาทางด้านเทคนิค

วันที่สามของการประชุม (26 พฤษภาคม 2546)

วันสุดท้ายของการประชุมทุกคนทั้งรุ่น 1 รุ่น 2 คณะวิจัย ทีมงานของโครงการวิจัย ต่างใส่เสื้อทีมหอกระจายข่าวสารที่คณะวิจัยจัดเตรียมมาอย่างพร้อมเพรียงกัน ตามที่ได้นัดหมายกันไว้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นหนึ่งเดียว หลังจากทุกคนรับประทานอาหารเช้าร่วมกันแล้ว ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารรุ่นที่ 1 นำโดยกำนันสุชาติ และผู้ใหญ่อุดม เป็นผู้นำการสนทนา แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการทำงานหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้านของตนที่ผ่านมาในหลายประเด็น ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของการทำให้รุ่นที่ 1 ได้เข้ามามีส่วนร่วมการประชุมในฐานะวิทยากร

จากนั้น มีการแบ่งกลุ่ม 7 กลุ่ม ตามหมู่บ้าน ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารทั้งรุ่น 1 และรุ่น 2 ร่วมกันวางแผนการทำงานเมื่อกลับไปยังชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่คิดถึงการปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการจัดการกระจายเสียง แผนงานโดยสรุปมีดังนี้

บ้านดอนทราย กำหนดปรับปรุงสถานที่ให้มีความสะดวกและสวยงามขึ้น นอกจากนี้จะเชิญบุคคลที่มีความรู้จากหน่วยงานภายนอกมาพูดคุยในประเด็นที่ชาวบ้านต้องการ

บ้านดอนปลักหมู มีกำหนดจะดำเนินงานให้มีความสม่ำเสมอมากขึ้น และจะใช้บทเรียนที่ได้จากการประชุมไปใช้ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

บ้านสมบูรณ์สุข จะพยายามแก้ปัญหาด้านเทคนิคที่ยังคงมีอยู่เมื่อเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายให้อยู่ในสภาพดีเพื่อสามารถดำเนินการกระจายเสียงได้เต็มที่

บ้านปากบ่อ กำหนดจะมีการหมุนเวียนผู้ประกาศ โดยให้ผู้ผ่านการประชุมนี้ได้ร่วมจัดการกระจายเสียงด้วย รวมถึงกำหนดจะฝึกเด็กนักเรียนอ่านข่าวเพื่อมาร่วมงานหอกระจายข่าวสารด้วย

บ้านดอนคา จะให้ผู้ผ่านการประชุมรุ่น 2 นี้เข้ามาร่วมจัดการกระจายเสียง จะมีรายการธรรมะเพิ่มเติมในวันพระ รวมถึงจะปรับปรุงวิธีการใช้และดูแลหอกระจายข่าวสาร

บ้านทุ่งวัวแล่น จะมีการเพิ่มเติมรายการที่มีเนื้อหาหลากหลาย สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต และให้คนอื่นในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น มีการอ่านข่าวและบทความโดยเด็กนักเรียน เชิญนักท่องเที่ยวมาพูดคุยเรื่องการท่องเที่ยว เจ้าหน้าตำรวจหรือเจ้าหน้าป้องกันสาธารณภัยมาพูดเรื่องความปลอดภัยของหมู่บ้าน มีการประชาสัมพันธ์เรื่องความสะอาดและสิ่งแวดล้อม ให้สมาชิกรุ่นใหม่จัดรายการเสริมสมาชิกรุ่นแรกโดยเฉพาะสมาชิกผู้หญิง จะเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดโดยมุ่งไปที่เยาวชน

เมื่อผู้เข้าร่วมการประชุมกลับมารวมกลุ่มกันอีกครั้งได้มีการเสนอให้ตั้งชมรมหอกระจายข่าวสารเพื่อเป็นศูนย์รวมคนทำงานหอกระจายข่าวสารของทั้ง 7 หมู่บ้าน โดยในเบื้องต้นมีการเลือกบุคคลเป็นกรรมการชมรม จำนวน 14 คน ซึ่งเป็นผู้แทนจากหมู่บ้านละ 2 คน โดยมีกำนันสุชาติจากบ้านดอนทรายเป็นประธานชมรมฯ ทั้งนี้ ที่ประชุมคาดว่าจะจัดประชุมชมรมหมุนเวียนไปทุกหมู่ และได้นัดหมายเพื่อประชุมกรรมการชมรมครั้งที่ 1 ในวันที่ 21 มิถุนายน 2546

ระหว่างการประชุมนอกจากทุกคนจะใส่เสื้อเหมือนกันที่สามารถสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว คณะผู้วิจัยยังได้จัดทำทำเนียบผู้เข้าอบรมทั้ง 2 รุ่นแจกทุกคน สำหรับใช้ประโยชน์ในการติดต่อประสานงานการทำงานหอฯ ด้านต่างๆ และสร้างความสัมพันธ์กันต่อไป

ในตอนท้ายของการประชุม ได้มีการแจกวุฒิบัตร โดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร ทำให้ผู้เข้าประชุมรู้สึกตื่นเต้นและรู้สึกปลาบปลื้มใจ ซึ่งนับเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารอย่างมาก ต่างช่วยกันเตรียมงานพิธีปิด ซักซ้อมกันอย่างพร้อมเพรียง มีสมาชิกรุ่นที่ 2 ได้แต่งคำกลอนอำลา สำหรับกล่าวในตอนท้ายของการอบรมด้วย

“อนิจจาฟ้ามาพลบค่ำ	จวบจนย่ำสนธยาฟ้าเริ่มหม่น
อรุณรุ่งพรุ่งนี้ ยังเวียนวน	กลับอีกอยู่ที่ตนนิจนิรันดร์
ท่านกับเราห่างกันไม่ไกลนัก	เราคงกลับมาพบกันในวันหน้า
ถึงวันนี้เราจะกล่าวคำอำลา	วันหน้ากลับมาพบกันทั้งฉันเธอ”

สุดท้ายพร้อมใจกันร้องเพลง “คำมั่นสัญญา” และถ่ายรูปร่วมกัน เป็นการปิดท้ายการประชุมครั้งนี้

สรุปผลการจัดการประชุมฝึกปฏิบัติ

การประชุมซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 24 - 26 พฤษภาคม 2546 ณ หาดทรายรีสอร์ท อ.ปะทิว จ.ชุมพร นั้น จัดโดยมีพื้นฐานแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) การสอนกันเอง มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง มีการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้ปฏิบัติงานมาเป็นผู้สอนและผู้เรียนไปพร้อมๆ กัน โดยใช้การ

สื่อสารทุกรูปแบบ เช่น การพูด การสนทนา การเขียน การแสดงบทบาทสมมติ ในการจัดรายการและการฝึกปฏิบัติ นอกจากนี้ยังนำแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม มีการสร้างกระบวนการทำงานของกลุ่มให้เกิดขึ้นระหว่างการประชุม

การประชุมครั้งนี้ทำให้แต่ละหมู่บ้านมีผู้ปฏิบัติงานรุ่นใหม่ที่มีความรู้ในการบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร และมีประสบการณ์จากการฝึกทักษะการกระจายเสียงรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้ยังทำให้ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารรุ่นที่ 1 ซึ่งเคยเข้ารับการอบรมลักษณะเดียวกันนี้มาแล้วครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ.2544 ได้รื้อฟื้นและเพิ่มเติมความรู้ ขณะเดียวกันได้ เรียนรู้ทักษะการปฏิบัติงานของผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสารของหมู่อื่นด้วย การประชุมฝึกปฏิบัติครั้งนี้ “รุ่นพี่” ในฐานะที่เป็นผู้มีประสบการณ์ได้มีโอกาสแสดงความสามารถด้านต่างๆ เช่น บรรยายการจัดการกระจายเสียง สาธิตการกระจายเสียงหอกระจายข่าวสารรายการสัมภาษณ์และสนทนา รวมทั้งร่วมแสดงความคิดเห็นซึ่งล้วนเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ และเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมประชุมทั้ง 2 รุ่นด้วย

สรุปผลที่เกิดขึ้นจากการจัดประชุมฝึกปฏิบัติการรุ่น 2

- ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้รับความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหอกระจายข่าวสารในฐานะสื่อเพื่อชุมชน ทำให้เกิดความเข้าใจว่าการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารสามารถแยกได้เป็นส่วนของการบริหารจัดการ และการจัดการกระจายเสียง
- ได้มีความรู้และประสบการณ์การจัดรายการรูปแบบ ข่าว บทความ สาระและเพลง สปอต สนทนา สัมภาษณ์ และทั้งเพ
- ผู้ปฏิบัติงานรุ่นที่ 1 ได้เรียนรู้วิธีการจัดการประชุมและการเป็นวิทยากร เกิดกระบวนการสอนกันเองภายในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน
- เกิดการทบทวนการทำงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ วางแผนสำหรับอนาคต และเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานนำไปสู่การปรับปรุงงานในพื้นที่ของตน
- ผู้เข้าประชุม เกิดความคุ้นเคยและความสามัคคี เป็นที่มาของการก่อตั้งชมรมที่สมาชิกต้องการใช้เป็นศูนย์กลางการทำงานหอกระจายข่าวสารร่วมกันของทั้ง 7 พื้นที่

นอกจากการจัดการประชุมปฏิบัติการแล้ว ยังมีการจัดนำผู้ปฏิบัติงานทั้งสองรุ่นเดินทางไปดูงานการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่บ้านปากคลองวัดแดง ตำบลเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2546 มีผู้ร่วมเดินทางทั้งสิ้น 40

คน การเดินทางไปดูงานครั้งนี้ คณะผู้วิจัยประสานพื้นที่สำหรับการดูงานและสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ส่วนการจัดการด้านการเดินทางผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะรุ่น 1 มีบทบาทเป็นผู้ดำเนินการ บรรยากาศการเดินทางและการดูงานเป็นไปอย่างคึกคัก และมีความกระตือรือร้นที่ได้มีโอกาสเดินทางไปดูงานในพื้นที่อื่น โดยเฉพาะได้ไปเยี่ยมชมหอกระจายข่าวสารที่ได้รับรางวัลดีเด่นของจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ดูงานได้เรียนรู้การทำงานที่มีระบบ มีการวางแผนงาน มีการทำงานเป็นทีมที่มีการแบ่งงานอย่างชัดเจน ดำเนินงานโดยให้ความสำคัญกับการรับฟังของคนในชุมชนมีการประเมินผลการฟังจากชุมชนด้วย ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานในพื้นที่ของตน ประการสำคัญ การเดินทางไปดูงานในครั้งนี้เป็นโอกาสอันดีที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง เพิ่มความสนิทสนมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอันเป็นฐานสำคัญของการเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง

5.3 กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นทางการ

ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยระยะ 2 นี้ ได้เกิดการรวมตัวของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารอย่างเป็นทางการ ได้แก่ การจัดตั้งเป็นชมรม ข่าวสารเพื่อชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นกลไกที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนางานหอกระจายข่าวสารให้มีความยั่งยืน การรวมตัวเป็นเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานนี้เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับตั้งแต่โครงการวิจัยระยะ 1 โดยเครือข่ายมีพัฒนาการในด้านเป้าหมาย ความสัมพันธ์ วิธีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และผลที่เกิดขึ้นจากการมีเครือข่าย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ช่วงที่ 1 เป็นการรวมตัวกันของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารอย่างหลวมๆ กล่าวคือ เมื่อโครงการวิจัยระยะที่ 1 เริ่มดำเนินการ งานวิจัยเน้นไปที่กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารซึ่งเป็นการวิจัยในแต่ละพื้นที่ศึกษา ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารไม่มีโอกาสพบปะกัน ต่อเมื่อมีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการการกระจายเสียงหอกระจายข่าวสารรุ่น 1 เมื่อวันที่ 8-10 กันยายน 2544 จึงนับว่าเป็นโอกาสแรกที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารซึ่งได้รับการคัดเลือกจากชุมชน จาก 7 หมู่บ้านจำนวนทั้งสิ้น 24 คน ได้มาพบปะกัน และด้วยเวลา 3 วันที่อยู่ด้วยกันทั้งวันทั้งคืน ร่วมการประชุม ร่วมการฝึกปฏิบัติ ร่วมกันกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน รวมถึง ร่วมกำหนดว่าจะกลับมาพบกันอีกครั้งเมื่อได้ไปทดลองปฏิบัติงานระยะหนึ่ง ทำให้คนกลุ่มนี้มีความคุ้นเคยกัน เมื่อต่างแยกย้ายกันกลับไปปฏิบัติงานจึง

ยังมีการติดต่อถึงกัน ซึ่งเป็นในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการและไม่ทั่วถึงกันทุกคน เรื่องที่ติดต่อนั้นมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับงานหอกระจายข่าวสารและที่ไม่เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์มีลักษณะของคนรู้จักกันที่ทำงานในลักษณะเดียวกันของคนกลุ่มนี้เพิ่มความสนิทสนมกันมากขึ้น เมื่อมีการเดินทางไปดูงานหอกระจายข่าวสารที่จังหวัดระนอง และเมื่อกลับมาประชุมเพื่อบอกเล่าการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเมื่อต้นเดือนธันวาคม 2544 ตามที่นัดหมายกันไว้

ผลของการมีกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในลักษณะเดียวกันทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เช่น เมื่อหมู่ 2 บ้านดอนทราย ปรับปรุงศาลาประชาคม ได้มีการมอบเสาไม้ที่ไม่ใช้งานแล้วให้กับหมู่ 9 บ้านดอนปลักหมู เพื่อใช้เป็นเสาไฟฟ้าสำหรับการขยายจุดกระจายเสียง เป็นต้น

ช่วงที่ 2 เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มแกนนำ กล่าวคือ เมื่อเวลาผ่านไป โดยเฉพาะเมื่องานวิจัยระยะที่ 1 จบสิ้นลง (มีนาคม 2545) ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารบางส่วนลดบทบาทลง เนื่องจากเหตุผลหลายประการ ประการสำคัญคือไม่สามารถจัดสรรเวลาให้ได้ในระยะยาว ดังนั้นกลุ่มที่มีการติดต่อกันอยู่จึงลดจำนวนลง ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนโดยตำแหน่ง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ที่มีโอกาสพบปะกันอยู่เสมอในการทำงานด้านปกครอง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนที่ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารอยู่อย่างสม่ำเสมอ คนทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีประมาณ 12 - 15 คน การติดต่อสัมพันธ์กันเป็นในลักษณะไม่เป็นทางการ มีการพูดคุยถึงงานหอกระจายข่าวสารบ้าง และมีความพร้อมที่จะประสานงานกันในงานหอกระจายข่าวสาร ดังนั้นเมื่อมีการนัดพบกันเมื่อโครงการวิจัยระยะที่ 2 เริ่มต้นขึ้น เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร คนกลุ่มนี้จึงมากันอย่างพร้อมเพรียง มีความสนใจ และแสดงความตั้งใจในการร่วมพัฒนาหอกระจายข่าวสารต่อไป(รายละเอียดได้กล่าวไปแล้วใน 5.1)

ประการสำคัญ กลุ่มแกนนำเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในการจัดการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 ทั้งในช่วงของการเตรียมงานและช่วงของการประชุม เกิดการทำงานร่วมกัน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น

ช่วงที่ 3 เป็นการรวมตัวกันของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารอย่างเป็นทางการ และมีเป้าหมายการรวมกลุ่มที่ชัดเจน กล่าวคือ ในการประชุมฝึกปฏิบัติ รุ่นที่ 2 ที่มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 45 คน เป็นรุ่น 1 ที่ต้องการรื้อฟื้นความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และช่วยให้คำแนะนำ จำนวน 13 คน และในวันสุดท้ายของการประชุมได้มีผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารรุ่นที่ 1 มาสมทบเพิ่มขึ้นเป็นการแสดงถึงความพร้อมที่จะร่วมงาน ในการประชุมครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดทำเสื้อให้ทุกคนใส่

เหมือนกันในวันสุดท้ายของการประชุม เพื่อเสริมบรรยากาศของความเป็นพวกเดียวกัน ในการประชุมครั้งนี้ได้มีการพูดถึงการตั้งกลุ่มหรือชมรมหอกระจายข่าวสารตั้งแต่วันแรกของการประชุม โดยวัตถุประสงค์เพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงาน เพราะจากการประชุมทุกคนเห็นว่า แต่ละคนแต่ละหมู่บ้านมีจุดแข็งและจุดอ่อนแตกต่างกัน บางแห่งมีคนเก่งทางด้านจัดรายการ บางแห่งมีคนที่มีประสบการณ์ทำงานหอกระจายข่าวสารมานาน บางแห่งมีคนพร้อมร่วมงานหลายคน บางแห่งมีคนที่มีความรู้เรื่องช่าง ฯลฯ และบรรยากาศของการประชุมทำให้เห็นว่าทั้ง 7 หมู่บ้าน สามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ และสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้

ในการประชุมวันสุดท้ายจึงมีการพิจารณาการตั้งชมรมโดยมีการสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งทุกคนเห็นด้วยกับการมีชมรมและให้มีการเลือกคณะกรรมการชมรมในวันนั้น กระบวนการเลือกตั้งกรรมการที่มีความน่าสนใจ แสดงความเป็นประชาธิปไตย และสะท้อนความคิดในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยในครั้งแรกมีการเสนอชื่ออย่างอิสระทันทีที่ประชุมเห็นพ้องต้องกันว่าจะตั้งชมรม โดยผู้ที่ถูกเสนอชื่อส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความสามารถในงานหอกระจายข่าวสารและเป็นผู้นำชุมชน ระหว่างที่มีการเสนอชื่อนั้น ที่ประชุมได้มีการอภิปรายกันถึงคุณสมบัติของกรรมการ และมีผู้เสนอว่าน่าจะพิจารณาเสนอชื่อกรรมการโดยพิจารณาจากลักษณะงานที่กรรมการจะต้องทำ ที่ประชุมจึงร่วมกันพิจารณาและเห็นว่าคณะกรรมการควรประกอบไปด้วยตำแหน่ง ประธาน รองประธาน กรรมการฝ่ายช่าง กรรมการฝ่ายข้อมูล กรรมการฝ่ายพัฒนารูปแบบรายการ ประชาสัมพันธ์ เหรัญญิก และเลขานุการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการดูแลอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาสาระที่จะนำเสนอ และรูปแบบรายการหรือวิธีการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งล้วนเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินงาน ที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อชุมชนที่มีความน่าสนใจ และมีความแตกต่างจากอดีต ที่ไม่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามเมื่อมีการเสนอชื่อโดยใช้ภารกิจของกรรมการเป็นเกณฑ์ก็ปรากฏว่า กรรมการหลายคนมาจากหมู่บ้านเดียวกัน จึงมีการเสนอให้เฉลี่ยกรรมการให้มาจากหมู่บ้านละ 2 คน ซึ่งที่ประชุมเห็นชอบด้วยและในที่สุดจึงได้คณะกรรมการที่ประกอบด้วยกรรมการ 14 คน ในที่ประชุมมีการเลือกตั้งเฉพาะตำแหน่งประธานคณะกรรมการและมอบหมายให้ประธานดำเนินการแต่งตั้งตำแหน่งต่างๆ ต่อไป

ข้อสังเกตที่ได้จากวิธีการเลือกตั้งคณะกรรมการในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารจัดการ การออกแบบโครงสร้างคณะกรรมการของชุมชน ที่ในตอนแรกใช้

ลักษณะงานที่เกิดขึ้นจริงเป็นเกณฑ์ แต่เมื่อประสบปัญหาที่ปรากฏว่าบางพื้นที่ไม่มีผู้ปฏิบัติงานเข้าร่วมเป็นกรรมการ จึงมีการปรับเปลี่ยนเกณฑ์โดยกำหนดให้กรรมการต้องเป็นตัวแทนที่มาจากทุกพื้นที่ในจำนวนที่เท่ากัน ทำให้ทุกพื้นที่มีส่วนร่วมในงานเท่าเทียมกัน ความสามารถนี้เกิดขึ้นเนื่องมาจาก สมาชิกส่วนหนึ่งเป็นผู้นำชุมชนจึงมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ และสามารถโยกถ่ายความรู้มาบริหารจัดการงานหอกระจายข่าวสารได้

บรรยากาศของที่ประชุมระหว่างที่มีการเลือกคณะกรรมการเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และเป็นกันเอง เมื่อมีผู้เสนอความคิดก็จะรับฟัง อภิปราย และตัดสินตามเสียงส่วนใหญ่ นอกจากนี้ที่ประชุมยังมีการตกลงกติกาการเลือกตั้ง โดยใช้วิธีการเสนอชื่อกันอย่างเปิดเผย ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อห้ามปฏิเสธ และให้มีผู้เข้าประชุมปฏิบัติการรุ่นที่ 2 ร่วมเป็นกรรมการด้วย

ชมรมหอกระจายข่าวสารจึงก่อตั้งขึ้นโดยมีคณะกรรมการดำเนินงาน 14 คน และมีสมาชิกเมื่อเริ่มต้นทั้งสิ้น 45 คน เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจึงเริ่มมีลักษณะที่เป็นทางการมากขึ้น และนับจากวันที่มีการตั้งชมรมฯ (26 พฤษภาคม 2546) เครือข่ายงานหอกระจายข่าวสารในรูปของชมรมนี้ได้ดำเนินงานและมีผลงานที่น่าสนใจหลายประการ (ดังรายละเอียดในข้อ 5.4)

ดังนั้น การเกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร จึงเป็นไปอย่างมีลำดับต่อเนื่องมาตั้งแต่โครงการวิจัยระยะ 1 ซึ่งสามารถสรุปเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 5.1 สรุปลักษณะเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

ลำดับ	ผู้ร่วมเครือข่าย	เป้าหมาย	ความสัมพันธ์	วิธีการสื่อสาร	ผล
ช่วง 1	ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 1 (24 คน)	- งานหอกระจายข่าวสาร - งานสังคม	- คนรู้จัก	- ไม่เป็นทางการ - ไม่ทั่วถึง	-พึ่งพากันด้านเครื่องมือหอกระจายข่าวสาร -ร่วมงานเชิงสังคม
ช่วง 2	-ผู้ปฏิบัติงานที่เป็นแกนหลัก - ผู้นำชุมชน(จำนวนน้อยลงประมาณ 12-15 คน)	-งานหอฯ -งานปกครอง -งานสังคม	-สนิทกันมากขึ้น -มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	-ไม่เป็นทางการ -พบกันบ่อย -เป็นไปอย่างทั่วถึง	-มีความพร้อมที่จะร่วมมือกันทำงาน -เกิดการรวมตัวกันเพื่องานหอกระจายข่าวสาร เช่น ร่วมงานจัดการประชุมรุ่น2
ช่วง 3	ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 1 และรุ่น 2 (45 คน)	-ร่วมมือช่วยเหลือและส่งเสริมกันปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร	-สนิทสนม -มีความรู้สึกร่วม	-ติดต่อกันโดยเอกสาร -ติดต่อกันอย่างเป็นทางการและไม่ เป็นทางการ -การประชุมชมรมฯ อย่างไม่เป็นทางการ -เป็นไปอย่างทั่วถึง	-เกิดชมรม -เกิดผลงานด้านหอกระจายข่าวสาร

เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเริ่มเกิดขึ้นเมื่อพวกเขาได้มีโอกาสพบกันในการประชุมปฏิบัติการรุ่นที่ 1 ซึ่งเป็นเครือข่ายในลักษณะไม่เป็นทางการ ไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม ไม่เห็นแนวทางหรือเป้าหมายของการรวมกลุ่ม ความสัมพันธ์จึงเป็นเพียงคนรู้จัก และมีการร่วมมือแลกเปลี่ยนเรื่องการดำเนินงานบ้างแต่เกิดขึ้นเฉพาะในพื้นที่ที่อยู่ใกล้กัน ส่วนใหญ่มีการติดต่อสัมพันธ์กันในงานสังคมทั่วไป เช่น งานแต่งงาน งานประเพณี เป็นต้น ในระยะนี้กลุ่มมีโอกาสพบกันก็ต่อคณะผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานให้ และทุกครั้งที่มาพบกันความเป็นกลุ่มดูจะมีความชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตามผู้นำชุมชนดูจะเป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันได้มากกว่าคนอื่น อาจเนื่องมา

จากโดยตำแหน่งงานทำให้มีโอกาสพบกัน คนกลุ่มนี้จึงมีลักษณะเป็นแกนนำการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร หากแต่ยังเป็นการรวมตัวกันในลักษณะไม่เป็นทางการและยังไม่มีการพบปะกันเพื่อพูดคุยเรื่องการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร คณะผู้วิจัยยังคงมีบทบาทในการประสานให้มีการพบปะกันคนกลุ่มนี้ได้แสดงให้เห็นว่ามีความต้องการที่จะพัฒนาหอกระจายข่าวสารโดยมาร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียง แสดงความเห็นพ้องที่จะร่วมมือกันพัฒนาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และมีบทบาทร่วมในการพัฒนานั้น

เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารมีลักษณะเป็นทางการเมื่อมีการตั้งชมรมซึ่งดำเนินงานโดยมีคณะกรรมการที่ผ่านได้รับการคัดเลือกจากกลุ่ม มีความชัดเจนในการดำเนินงาน เช่น มีชื่อชมรม มีการระบุบทบาทหน้าที่ของกรรมการ มีการจัดการประชุมชมรม มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรม มีการร่วมกันจัดตั้งกองทุนฯ เป็นต้น การดำเนินการต่างๆ คณะผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย และค่อยๆ ลดบทบาทลงในกิจกรรมที่กลุ่มสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง

5.4 สนับสนุนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่าย

นับจากวันที่มีการก่อตั้งชมรมหอกระจายข่าวสารเป็นต้นมา ชมรมฯ ได้ดำเนินงานในเรื่องต่างๆ มากมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของคนกลุ่มนี้ที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร และสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจที่จะพัฒนาหอกระจายข่าวสารร่วมกัน อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนที่เป็นอยู่ มีความต่อเนื่องและยั่งยืน คณะผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น โดยคอยเป็นพี่เลี้ยง ให้คำปรึกษา มีการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่พบ ค่อยๆ ลดบทบาทลง และในที่สุดเป็นเพียงผู้ที่คอยสังเกตการณ์เท่านั้น

ภายในระยะเวลา 7 เดือน (มิถุนายน ถึง ธันวาคม 2546) การรวมกลุ่มเป็นไปอย่างแข็งขัน สมาชิกกระตือรือร้น และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันโดยการใช้เสื้อเป็นสัญลักษณ์ เป็นที่ยอมรับของสังคม ทั้งเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่หมู่บ้านใกล้เคียงที่ชื่นชมการรวมกลุ่มพัฒนาหอกระจายข่าวสาร องค์กรรัฐที่ทราบเรื่อง นายอำเภอปะทิวที่มีความต้องการให้ขยายพื้นที่เป็นระดับอำเภอ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ชมรมฯ มีผลงานสามารถสร้างกิจกรรมต่างๆ ได้มากมาย ที่สำคัญได้แก่ จัดประชุมพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ จัดทำข้อตกลงและระเบียบการต่างๆ และจัดประชุมปฏิบัติการรุ่น 3 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.4.1 จัดการประชุมอย่างสม่ำเสมอ

มีการจัดประชุมชมรมฯ เป็นประจำทุกเดือน ซึ่งมักเป็นช่วงวันที่ 10 โดยมีการตกลงนัดหมายวันที่สมาชิกส่วนใหญ่สะดวก และมักกำหนดวันประชุมครั้งต่อไปในช่วงท้ายของการประชุม เช่น นัดหมายวัน/เวลาประชุมครั้งที่ 2 ในช่วงท้ายของการประชุมชมรมฯ ครั้งที่ 1 เป็นต้น มีการผลัดเปลี่ยนสถานที่ประชุมไปในทุกพื้นที่ที่เรียกกันเองว่าเป็นการประชุมสัญจร และเป็นข้อตกลงกันว่าจัดประชุมที่พื้นที่ใดให้ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่นั้นเล่าถึงการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และช่วยกันแก้ไขปัญหา คุณวินัย เลขานุการของคณะกรรมการบริหารเป็นผู้คอยเตือนเมื่อใกล้วันประชุม โดยแจ้งผ่านไปทางผู้นำชุมชนหรือแกนนำงานหอกระจายข่าวสารในชุมชน ตกลงที่จะเชิญ ลุงขำ ช่างเทคนิคประจำสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของโครงการวิจัยด้านเทคนิคตั้งแต่โครงการวิจัยระยะ 1 เป็นต้นมา และเป็นที่พึ่งด้านการดูแลและซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาตลอดมาเข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง นอกจากนี้ยังตกลงใส่เสื้อทีมให้เหมือนกันทุกคนทุกครั้งที่มาประชุมหรือร่วมกิจกรรมของชมรมฯ การประชุมส่วนใหญ่ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ในช่วงเช้า มีการรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันโดยเจ้าของพื้นที่เป็นเจ้าภาพ จากนั้นจึงแยกย้ายกันกลับ

การประชุม 7 ครั้งที่ผ่านมามีผู้เข้าร่วมการประชุมเฉลี่ยครั้งละ 30 คน การประชุมในครั้งแรกๆเป็นเรื่องข้อตกลงของชมรม สร้างกติกาการอยู่ร่วมกัน การแบ่ง และมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ การสร้างระเบียบชมรมฯและระเบียบกองทุนชมรมฯ การตั้งชื่อชมรม เป็นต้น การประชุมต่อๆ มามีการเชิญบุคคลภายนอกที่มีบทบาทต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสารเข้าร่วมประชุมบ้างเป็นครั้งคราว เช่น เชิญนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเข้าร่วมการประชุมครั้งที่ 3 ซึ่งนายกได้ส่งเจ้าหน้าที่สำนักงานระดับผู้อำนวยการกองเข้าร่วม 2 คน นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนตำบลชุมโค และตำบลทะเลทรัพย์เข้าร่วมการประชุมครั้งที่ 4 เป็นต้น การเข้าร่วมการประชุมของบุคคลเหล่านี้ชมรมฯเชิญให้มาเสนอข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ซึ่งในความเป็นจริงคนกลุ่มนี้กลับได้มาร่วมรับรู้การดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารของชมรมฯ และมักกล่าวว่ามีความเข้าใจงานมากขึ้นและพร้อมให้การสนับสนุน (น่าจะมีผลต่อการได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้มีเสียงตามสายใน 4 หมู่บ้านที่เหลือจากโครงการวิจัยระยะ 1)

การประชุมแต่ละครั้งมีการกำหนดวาระหรือประเด็นว่าจะพูดคุยเรื่องใดบ้าง กำหนดโดยเลขานุการ ซึ่งเป็นผู้จัดทำเอกสาร รวมทั้งจัดทำรายงานการประชุม ในการประชุมทุกครั้งจะมีการนำรายงานการประชุมครั้งก่อนมาพิจารณาเพื่อความต่อเนื่อง กำนันสุชาติ ประธานชมรมฯ เป็นบุคคลสำคัญในการสร้างบรรยากาศ ดังเช่นในการประชุมชมรมฯ ครั้งแรก ได้กล่าวนำถึงวัตถุประสงค์ของการมารวมกลุ่มกันด้วยข้อความสั้นๆ แต่สะท้อนถึงความตั้งใจที่ชัดเจน

"พวกเรามาร่วมกันทำงานอย่างที่เรียกว่าไม่สงวนกัน
หมายความว่า ถ้าเราดีก็อยากให้เพื่อนได้ดีด้วย"

การประชุมเป็นไปอย่างกันเองเป็นการประชุมแบบทางการที่ไม่เป็นทางการ มีการพูดจาหยอกล้ออย่างสนุกสนาน และเมื่อถึงเวลาที่ความคิดแตกแยกจำเป็นต้องมีการตัดสิน เช่น จำนวนเงินที่สมาชิกจะร่วมกันลงขันเพื่อก่อตั้งชมรมฯ หรือ การตั้งชื่อชมรมฯ เป็นต้น ที่ประชุมจะใช้วิธีการยกมือและตัดสินจากเสียงส่วนใหญ่

5.4.2 จัดทำข้อตกลงและระเบียบการ

1) การมอบหมายตำแหน่งในคณะกรรมการ

ความเข้มแข็งของชมรมฯเริ่มจากการจัดระบบการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ การมอบหมายหน้าที่ให้กับกรรมการบริหาร(14 คน) ที่ได้รับเลือกจากสมาชิก การจัดทำระเบียบชมรมฯ การจัดทำระเบียบกองทุนชมรมฯ และการตั้งชื่อชมรมฯ ซึ่งในการดำเนินงานแต่ละเรื่องสามารถสะท้อนความคิดในการร่วมกันพัฒนางานหอกระจายข่าวสารได้ชัดเจน

ในการเลือกตั้งกรรมการบริหารชมรมฯ (ในวันสุดท้ายของการประชุมปฏิบัติการรุ่น 2) มีการกำหนดตำแหน่งประธานไว้เพียงตำแหน่งเดียว ซึ่งได้แก่ กำนันสุชาติจากบ้านดอนทรายที่มีอาวุโสที่สุด ที่ประชุมได้ให้สิทธิแก่ประธานในการไปดำเนินการกำหนดตำแหน่งอื่นประธานชมรมฯโดยการสนับสนุนของคณะผู้วิจัยจึงจัดการประชุมครั้งแรกขึ้น ซึ่งกรรมการบริหารชมรมฯ มาร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียง รวมทั้งยังพาสมาชิกที่มิใช่กรรมการบริหารมาด้วย จึงเป็นเหตุให้กรรมการบริหารชมรมฯลงความเห็นกันว่า ในการประชุมชมรมฯทุกครั้งต่อจากนี้เป็นการประชุมสมาชิกทั้งหมดไม่ใช่เฉพาะกรรมการบริหารเท่านั้น

การมอบหมายตำแหน่ง เริ่มจากตำแหน่งรองประธาน ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มนี้มีกำนัน 2 คน เมื่อกำนันคนหนึ่งเป็นประธาน กำนันอีกคนหนึ่งคือ กำนันจงใจ จึงได้รับมอบ

หมายให้เป็นรองประธาน ตำแหน่งถัดมาคือเลขานุการที่ประชุมได้มอบหมายหน้าที่นี้ให้แก่คุณวินัย ซึ่งเป็นบุคคลที่ตลอดระยะเวลาของการร่วมงานกัน(เป็นผู้ปฏิบัติงานรุ่น 1) ได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเขียนและการพูด ประสานงาน เป็นที่ยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งต่อมาบุคคลนี้มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของชมรมฯ นอกจากนี้มีการมอบหมายตำแหน่งเหรัญญิกให้กับผู้ใหญ่ทวี จากบ้านชุมทรัพย์ ที่รู้กันว่าเป็นพื้นที่ที่มีฐานะดี ไม่มีปัญหาเรื่องเงิน รวมทั้งมีประสบการณ์ในการจัดการเงินกองทุนหมู่บ้านมาแล้ว จากบ้านสมบูรณ์สุขเป็นปฏิคม และผู้ใหญ่อุดม จากบ้านทุ่งวัวแล่นเป็นประชาสัมพันธ์ โดยทุกตำแหน่งมีผู้ช่วยร่วมทำงานด้วย ข้อสังเกต กรรมการที่เป็นผู้หญิง(2 คน) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วย คือ ผู้ช่วยเลขานุการ และผู้ช่วยเหรัญญิก กรรมการชุดนี้มีวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี

2) การจัดทำระเบียบชมรมฯ และการจัดทำระเบียบกองทุนชมรมฯ

ในการประชุมชมรมฯ ตั้งแต่ครั้งแรกมีการพูดคุยกันถึงการจัดทำระเบียบของชมรมฯเพื่อให้เป็นหลักการที่ใช้ในการทำงานร่วมกัน รวมทั้งเมื่อมีความคิดเห็นตรงกันว่าสมควรมีกองทุนของชมรมฯ เพื่อใช้ในการดำเนินงานซึ่งจำเป็นต้องมีระเบียบกองทุนของชมรมฯ เช่นกัน การจัดทำระเบียบทั้งสองนี้ มีความน่าสนใจไม่ใช่เพียงเนื้อหาของระเบียบเท่านั้น แต่กระบวนการจัดทำระเบียบก็มีความน่าสนใจเช่นกัน

ก. เนื้อหาระเบียบ

เนื้อหาของระเบียบชมรมฯ เริ่มจากการพูดคุยถึงเป้าหมายของการมารวมกลุ่ม ที่ต้องการร่วมมือกันทำงานหอกระจายข่าวสาร ต้องการที่จะสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยแลกเปลี่ยนความสามารถที่แต่ละพื้นที่มีความถนัดไม่เหมือนกัน ภายหลังจากที่มีการอภิปรายกันในการประชุมชมรมฯครั้งที่ 1 และ 2 จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรมฯ 4 ข้อ คือ

- เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และประสบการณ์การทำงานหอกระจายข่าวสาร
- เพื่อร่วมมือกันและสนับสนุนซึ่งกันและกันในการทำงานหอกระจายข่าวสาร
- เพื่อพัฒนาความสามารถของบุคลากรที่ทำงานหอกระจายข่าวสาร
- เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงานหอกระจายข่าวสาร

จากนั้นจึงมีการพูดคุยกันถึงคุณสมบัติของสมาชิกที่กำหนดได้ว่าสมาชิกมีอยู่ 3 ประเภท คือ สมาชิกสามัญ ที่หมายถึงผู้ที่ผ่านการประชุมปฏิบัติการของชมรมฯ สมาชิกวิสามัญ

คือ ผู้ที่ยังไม่ผ่านการประชุมปฏิบัติการแต่มีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งจะเป็นสมาชิกวิสามัญได้ก็ต่อเมื่อมีสมาชิกสามัญอย่างน้อย 5 คนให้การรับรอง และสมาชิกกิตติมศักดิ์ คือผู้ที่ชมรมฯ เชิญให้เป็นสมาชิก การขาดสภาพการเป็นสมาชิก มีอยู่ด้วยกัน 4 กรณี คือ ขาดประชุมติดต่อกัน 3 ครั้งโดยไม่แจ้ง ลาออก เสียชีวิต หรือ ไม่สามารถปฏิบัติตามระเบียบชมรมฯ ได้

ส่วนการบริหารงานชมรมฯนอกจากมีคณะกรรมการบริหารจำนวน 14 คนที่มาจากการเลือกตั้ง และมีวาระ 2 ปีแล้ว ยังตกลงกันว่ากรรมการจะพ้นสภาพเมื่อ ลาออก เสียชีวิต เป็นมติที่ประชุมให้ออก และออกตามวาระ โดยให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 30 วันหลังจากวันพ้นสภาพ มีการกำหนดให้มีการประชุมชมรมฯอย่างน้อยปีละ 4 ครั้ง ประการสำคัญมีการกำหนดกิจกรรมของชมรมฯที่ได้แก่

- พัฒนาความรู้ความสามารถให้กับผู้ทำงานหอกระจายข่าวสาร
- จัดทำข่าวของชมรมฯ
- จัดกิจกรรมหารายได้
- จัดให้มีนายช่างเทคนิคประจำชมรมฯ
- จัดตั้งและดำเนินงานกองทุนฯ
- กิจกรรมอื่นๆ

สำหรับเนื้อหาของระเบียบกองทุนชมรมฯ สมาชิกชมรมฯ ต่างมีความเห็นพ้องกันว่า ชมรมฯควรจัดตั้งกองทุนเพื่อเป็นแหล่ง เก็บ และหาเงินของชมรมฯ รวมทั้งมีการควบคุมการใช้จ่ายเงินรายได้ของชมรมฯ อย่างเป็นระบบ และตรวจสอบได้ โดยแบ่งการพิจารณาเป็น 3 ประเด็น คือ ลักษณะของรายได้ การใช้ และการตรวจสอบเงินกองทุน

ลักษณะหรือที่มาของรายได้ของชมรมฯ แบ่งเป็น 5 ช่องทาง ได้แก่

- เงินค่าบำรุงที่สมาชิกจ่ายให้คนละอย่างน้อย 100 บาท
- ทรัพย์สินจากสมาชิกชมรมฯ
- เงินและทรัพย์สินที่มีผู้บริจาค
- รายได้และดอกผลจากการลงทุนและจัดกิจกรรม
- รายได้และทรัพย์สินจากแหล่งอื่น

สมาชิกต่างให้ความสำคัญกับการพิจารณากำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ดังเช่น ในกรณีของการเก็บเงินค่าบำรุงจากสมาชิก มีการถกเถียงแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางทั้งในแง่

ของจำนวนเงินและวิธีการ กว่าที่จะสามารถตกลงให้รวบรวมจากสมาชิกทุกคนในอัตราคนละไม่น้อยกว่า 100บาท ได้มีการเสนอแนวทางอื่นๆ เช่น จำนวนเงินลดหลั่นกันตามตำแหน่งในชมรมฯ (ประธาน 1,000 บาท กรรมการบริหารคนละ 300 บาท สมาชิกคนละ 100 บาท) หรือ เก็บในอัตราส่วนหมู่บ้านละ 1,000 บาทโดยให้แต่ละหมู่บ้านพิจารณาแหล่งเงินที่เหมาะสมเอง หรือ เก็บจากสมาชิกโดยไม่ระบุจำนวน ให้ขึ้นกับจิตศรัทธาของสมาชิกแต่ละคน เป็นต้น

มีการกำหนดให้เปิดบัญชีธนาคารแล้วนำเงินกองทุนเข้าบัญชีดังกล่าว โดยมีระเบียบการใช้เงินกองทุนฯ ให้ผู้ขอใช้แจ้งรายละเอียดของกิจกรรม วัตถุประสงค์ และวิธีใช้เป็นลายลักษณ์อักษร การอนุมัติต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารจำนวนไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง ยกเว้นถ้าไม่เกิน 1,000 บาทให้ประธานชมรมฯ มีอำนาจอนุมัติ สำหรับการตรวจสอบให้มีการรายงานในที่ประชุมชมรมฯ ทุกครั้ง และจัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรเสนอในที่ประชุมชมรมฯ ครั้งที่ 1 ของปี(รายละเอียดเนื้อหาระเบียบชมรมฯ และระเบียบกองทุนชมรมฯ มีอยู่ในภาคผนวก)

ข. กระบวนการจัดทำระเบียบ

นอกจากเนื้อหาของระเบียบทั้ง 2 ฉบับแสดงถึงความเอาจริงเอาจังของสมาชิกที่มีความตั้งใจที่จะใช้ชมรมฯ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนางานหอกระจายข่าวสารของทุกพื้นที่แล้ว กระบวนการจัดทำระเบียบทั้งสองนี้มีความน่าสนใจเช่นกัน กล่าวคือ ในการประชุมชมรมฯครั้งแรก เมื่อผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นกรรมการบริหารชมรมฯจำนวน 14 คน มาพบปะพูดคุยกันทุกคนมีตำแหน่งหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ มีการพูดถึงความจำเป็นในการมีชื่อชมรม มีกองทุนของชมรม รวมถึงการมีระเบียบของชมรมฯที่เป็นลายลักษณ์อักษร จึงมีความพยายามในการจัดทำระเบียบซึ่งแบ่งเป็น 2 ชุด คือ ระเบียบชมรมฯ และระเบียบกองทุนชมรมฯ ที่ประชุมได้มอบหมายให้เลขานุการชมรมฯ เป็นผู้ร่างระเบียบโดยคณะผู้วิจัยรับเป็นที่ปรึกษาและให้การสนับสนุน การจัดทำระเบียบแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นเตรียมการ หลังจากที่ได้รับมอบหมายจากที่ประชุม เลขานุการชมรมฯได้ศึกษาระเบียบการของชมรมต่างๆ ที่คณะผู้วิจัยช่วยสรรหาและจัดส่งไปให้เพื่อใช้เป็นตัวอย่าง อีกทั้งเลขานุการชมรมฯ เองมีประสบการณ์ในการเป็นกรรมการพิจารณาจัดสรรกองทุนหมู่บ้าน ที่มีระเบียบการกำกับการทำงาน จึงทราบเค้าโครงของระเบียบการ และมีการนำเนื้อหาของระเบียบเข้าสู่การประชุมชมรมฯครั้งที่ 2, 3 และ 4 เพื่อทราบความคิดเห็นของสมาชิกส่วนใหญ่ต่อประเด็นนั้นๆ เช่น ที่มาของแหล่งเงินของกองทุนฯ วาระการทำงานของคณะกรรมการชมรมฯ

เป็นต้น ในที่สุด เลขานุการชมรมฯสามารถร่างระเบียบการของชมรมฯ โดยคณะผู้วิจัยให้คำปรึกษา และช่วยจัดพิมพ์เป็นระเบียบการฉบับร่าง

ขั้นการพิจารณาของคณะกรรมการบริหาร มีการนัดหมายการประชุมนัดพิเศษที่มีเฉพาะกรรมการชมรมฯเข้าร่วมประชุมและพิจารณาเฉพาะเรื่องระเบียบ กรรมการมาร่วมประชุมกันอย่างพร้อมเพรียง มีการช่วยกันเขียนร่างระเบียบในกระดาษแผ่นใหญ่เพื่อติดให้เห็นอย่างชัดเจนและร่วมกันพิจารณาไปที่ละประเด็น เช่น การพิจารณาประเภทของสมาชิกที่ฉบับร่างมี 2 ประเภทคือ สมาชิกสามัญ และสมาชิกวิสามัญ ที่ประชุมเห็นควรให้เพิ่มประเภทกิตติมศักดิ์ หรือการพิจารณาถึงจำนวนครั้งของการประชุมชมรมฯที่ร่างไว้อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ให้แก้เป็นอย่างน้อยปีละ 4 ครั้ง เป็นต้น การประชุมใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง คณะกรรมการได้ร่วมกันพิจารณาถึงความเหมาะสมของระเบียบการ โดยให้เป็นระเบียบการที่สั้น ไม่ลงรายละเอียดมาก ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายชัดเจน และสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง อย่างไรก็ตามคณะกรรมการยังมีความเห็นว่าน่าจะมีการแก้ไขเมื่อใช้ระเบียบการนี้ไประยะหนึ่งหรือเมื่อเห็นข้อบกพร่อง

ขั้นนำเสนอเข้าสู่การพิจารณาให้ความเห็นชอบจากสมาชิกชมรมฯ เมื่อร่างระเบียบการทั้ง 2 ฉบับ ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารชมรมฯแล้ว จึงมีการนำร่างทั้ง 2 ฉบับเข้าสู่การประชุมชมรมฯ ครั้งที่ 5 ให้สมาชิกทั้งหมดได้ร่วมกันพิจารณา ซึ่งมีการปรับปรุงแก้อีกเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของภาษาที่ปรับให้เข้าใจง่ายและมีความรอบคอบ เช่น ให้ปรับปรุงภาษาในข้อสุดท้ายของระเบียบชมรมฯ ให้สามารถนำมาใช้ได้จริงหากมีปัญหาในอนาคต โดยให้มีข้อความ หากมีกรณีอื่นที่นอกเหนือจากระเบียบนี้ให้คณะกรรมการชมรมมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดและถือว่าการตัดสินนั้นสิ้นสุด จึงมีการลงนามระเบียบการทั้งสองโดยประธานชมรมฯ และประกาศใช้ในวันที่ 11 ตุลาคม 2546 หรือวันที่มีการประชุมชมรมฯ ครั้งที่ 5 นั่นเอง

ค) การตั้งชื่อชมรม

การตั้งชื่อชมรมฯ เป็นวาระหนึ่งของการประชุมชมรม ครั้งที่ 2 ซึ่งมีความพยายามที่จะตั้งชื่อชมรมในการประชุมชมรมครั้งที่ 1 หากแต่ในที่สุดมีผู้เสนอว่าน่าจะให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตั้งชื่อ จึงกำหนดให้มีการพิจารณากันในที่ประชุมครั้งที่ 2 และให้สมาชิกเตรียมคิดชื่อเพื่อนำเสนอ บรรยากาศในที่ประชุมเพื่อพิจารณาชื่อชมรมเป็นไปอย่างสนุกสนานมีชีวิตชีวา มีการเสนอความคิดเห็นที่หลากหลาย มีการอภิปรายกันอย่างทั่วถึง มีการรับฟังซึ่งกันและกัน และได้ข้อสรุปที่ชัดเจน โดยในวันนั้นมีผู้เสนอชื่อชมรมจำนวนมากถึง 59 ชื่อ มีการเขียนชื่อทั้งหมดใน

กระดาษแผ่นใหญ่ติดที่ฝาผนังของศาลาประชาคมให้ทุกคนเห็น และร่วมกันตั้งกติกาให้สมาชิกแต่ละคนเดินมาเลือกชื่อที่ชอบคนละ 1 ชื่อ จากนั้นจึงคัดเลือกชื่อที่มีผู้ลงชื่อไว้ซึ่งมีทั้งหมด 6 ชื่อ ดังนี้

ชมรมหอกระจายข่าวเพื่อชุมชนคนปะทิว
ชมรมเสียงชุมชน
ชมรมกระจายข่าวโปร่งใสทันใจชุมชน
ชมรมรักชุมชนคนปะทิว
ชมรมกระจายเสียงเรื่องทั้งเพ
ชมรมข่าวสารบ้านเรา

จากนั้นที่ประชุมได้เปิดให้มีการอภิปรายชื่อที่ได้รับเลือกเหล่านี้ เช่น การพูดกันถึงขอบเขตของงานหอกระจายข่าวของชมรมว่าจะเฉพาะพื้นที่ 7 หมู่บ้าน หรือ ขอบเขตทั้งอำเภอปะทิว หรือจะมีการขยายขอบเขตให้กว้างขวางขึ้นเป็นระดับจังหวัดในอนาคต ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าน่าจะตั้งชื่อให้กว้างไม่ควรระบุพื้นที่แคบ เพราะน่าจะมีการขยายงานในอนาคต อย่างไรก็ตามมีสมาชิกอีกจำนวนหนึ่งที่เห็นว่าควรจำกัดขอบเขตเฉพาะภายในอำเภอปะทิวเท่านั้น ภายหลังการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง จึงช่วยกันปรับปรุงชื่อทั้ง 6 ชื่อ ให้เหลือ 4 ชื่อ เพื่อคัดเลือกให้เหลือเพียง 1 ชื่อ ต่อไป ชื่อทั้ง 4 มีดังนี้

ชมรมหอกระจายข่าวเพื่อชุมชนคนปะทิว
ชมรมหอกระจายข่าวเพื่อชุมชน
ชมรมหอกระจายข่าวเสียงชุมชน
ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน

ชื่อที่ได้รับการลงคะแนนสูงสุดและได้รับคัดเลือกเป็นชื่อของชมรม คือ ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน

5.4.3 **จัดการประชุมฝึกปฏิบัติหอกระจายข่าวสาร รุ่น** 3

เมื่อชมรมฯ ได้ดำเนินงานไประยะหนึ่ง จึงมีการพูดคุยกันถึงการพัฒนาความสามารถของผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งของชมรมฯ จากนั้นจึงมีการพูดคุยกันอย่างจริงจังในการประชุมชมรมฯ ครั้งที่ 5 โดยบางพื้นที่ เช่น บ้านปากบ่อ บ้านสมบูรณ์สุข และบ้านดอนปลักหมู มีความต้องการเพิ่มจำนวนผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ยังมีการอภิปรายกันถึงการช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถให้แก่ผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวในพื้นที่ใกล้เคียง เนื้อหาของการ

ประชุม วิทยากร การแบ่งและมอบหมายหน้าที่ การเชิญบุคคลภายนอก การเชิญประธานในพิธีเปิด-ปิด วัน/เวลา สถานที่ และที่สำคัญคือแหล่งเงินที่ใช้ในการจัดงาน ซึ่งได้ข้อสรุป ดังนี้

การประชุมครั้งนี้ซึ่งเป็นการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่นที่ 3 ให้รวมความถึงการดำเนินงานเสียงตามสายด้วย ทั้งนี้เนื่องจากมีหลายพื้นที่ ได้ปรับเปลี่ยนจากหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสายแล้ว ให้เชิญผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวในหมู่บ้านต่างๆ ที่มีความสนใจเข้าร่วมการประชุม โดยมีการจัดลำดับความสำคัญให้กับคนที่มาจากพื้นที่ 7 หมู่นี้ก่อน จากนั้นจึงเป็นผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวในพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งอยู่ในพื้นที่ 3 ตำบลเดิม คือ ชุมโค ทะเลทรัพย์ และสะพลี และผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวในพื้นที่อื่นเป็นลำดับสุดท้าย การประชุมใช้เวลา 2 วัน กำหนดเป็นวันที่ 11-12 ธันวาคม 2546 และใช้เวลาช่วงเย็นในการจัดกิจกรรม โดยเลือกสถานที่ภายในอำเภอปะทิวและให้ความสะดวกแก่ผู้ที่อยู่ไกลได้พักค้าง

เนื้อหาของการประชุมยังคงเน้นการทำความเข้าใจในบทบาทของหอกระจายข่าวและการส่วนร่วมของชาวบ้าน ก่อนเริ่มการเรียนรู้การจัดรายการรูปแบบต่างๆ และเห็นพ้องให้ตัดส่วนของ การดูแลรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าว ซึ่งเป็นส่วนที่ ลุงขำ นายช่างเทคนิคที่ปรึกษาด้านเทคนิคของโครงการวิจัยเป็นผู้บรรยายและเป็นรายการที่มีในการประชุมทั้งรุ่นที่ 1 และ 2 ทั้งนี้เนื่องจาก ในการประชุม 2 ครั้งที่ผ่านมามีผู้เข้าประชุมบางคนที่มีความรู้ ความสนใจ และความถนัดด้านช่างเท่านั้นที่ให้ความสนใจ จึงน่าจะมีการจัดประชุมเฉพาะเรื่องนี้ให้แก่ผู้สนใจจะเป็นประโยชน์มากกว่า (ซึ่งมีการจัดประชุมในลำดับต่อมา)

มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในหน้าที่ต่างๆ เช่น เป็นวิทยากร และเป็นพี่เลี้ยงในการฝึกหัดปฏิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานรุ่น 1 ประธานชมรมฯรับหน้าที่ติดต่อเชิญประธานในพิธีเปิด-ปิด ผู้ใหญ่บ้านทุ่งวัวแล่นช่วยติดต่อสถานที่ (เนื่องจากสถานที่จัดอยู่ในพื้นที่ของบ้านทุ่งวัวแล่น) คณะผู้วิจัยคอยให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุน และพยายามมีบทบาทให้น้อยที่สุด เช่น ในเบื้องต้นผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้ขอให้คณะผู้วิจัยเป็นวิทยากรร่วม ซึ่งคณะผู้วิจัยแสดงความมั่นใจว่าพวกเขามีความสามารถเป็นวิทยากรได้ และจะคอยเสริมข้อมูลหรือสรุปข้อความสำคัญเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในกำหนดการประชุม ยังคงปรากฏชื่อของคณะผู้วิจัยเป็นวิทยากรร่วม ทั้งนี้เป็นเพียงเพื่อสร้างความมั่นใจ แต่ในการประชุมจริงคณะผู้วิจัยมิได้ปฏิบัติตนเป็นวิทยากรแต่อย่างใด เป็นต้น นอกจากนี้ทุกพื้นที่จะช่วยกันพิจารณาคัดสรรผู้เข้าร่วมประชุมครั้งนี้

ที่ประชุมโดยเฉพาะประธานชมรมฯ ซึ่งเป็นผู้อาวุโสของชมรม ได้เสนอให้พิจารณาเชิญบุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และน่าจะมีบทบาทต่องานหอกระจายข่าว เข้าร่วมเป็นเกียรติในการประชุม ซึ่งบุคคลที่มีการกล่าวถึง คือ นายอำเภอปะทิว และ รองผู้ว่าราชการจังหวัด

ที่เคยเป็นนายอำเภอที่อำเภอปะทิวและมีความสนิทสนมกับสมาชิกชมรมฯ อีกทั้งตกลงกันที่จะขอการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด(อบจ.) ที่เคยเข้าร่วมประชุมชมรมฯ และแสดงความประสงค์ที่จะให้การสนับสนุนงานของชมรมฯ ประธานชมรมฯ โดยการประสานงานของนักวิจัยท้องถิ่นได้พบและเจรจานายก อบจ. ซึ่งได้ให้การสนับสนุน จึงมีการกำหนดให้นายก อบจ.เป็นประธานในพิธีเปิด และรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานในพิธีปิด โดยให้นายอำเภอปะทิว ได้พบปะพูดคุยกับผู้เข้าร่วมประชุมในประเด็น ความสำคัญของหอกระจายข่าวและการมีส่วนร่วมของชุมชน หลังพิธีเปิด

รายละเอียดการประชุมฝึกปฏิบัติ รุ่น 3 : เนื้อหา วิธีการ และผลที่เกิดขึ้น

การประชุมครั้งนี้ มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้นจำนวน 22 คน (เป็นคนจากพื้นที่ศึกษา จำนวน 6 คน เป็นคนจากหมู่บ้านอื่นๆ จาก 3 ตำบล จำนวน 14 คน และเป็นคนจากพื้นที่อื่นจำนวน 2 คน) ช่วงเช้าของวันแรกเป็นการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความสำคัญของหอกระจายข่าวและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงาน นอกจากนั้นมีการบรรยายให้เห็นถึงวิธีการบริหารงานหอกระจายข่าวสารและวิธีการจัดการกระจายเสียงที่เน้นที่มาของข้อมูลภายในชุมชน ช่วงบ่ายของวันแรกเป็นการฝึกปฏิบัติการจัดรายการรูปแบบข่าว รูปแบบสนทนา-สัมภาษณ์ และรูปแบบสาระความรู้-เพลินเพลง ช่วงเช้าของวันที่สองเป็นการฝึกปฏิบัติการจัดรายการรูปแบบทั้งเพ และการพูดคุยของรุ่น 1 และ2 เพื่อให้เห็นประสบการณ์การทำงาน ในช่วงบ่ายของวันที่สองเป็นการแบ่งกลุ่มตามพื้นที่เพื่อวางแผนการทำงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ของตน (รายละเอียดกำหนดการประชุมอยู่ในภาคผนวก)

วันแรกของการประชุม (วันที่ 11 ธันวาคม 2546)

เนื่องจากในวันแรกมีพายุฝนตกอย่างหนัก สมาชิกจึงทยอยกันเดินทางเข้าประชุมเมื่อสมควรแก่เวลา กรรมการชมรมทุกคนแสดงบทบาทเป็นแกนนำในการจัดประชุมโดยมีพิธีกร 2 คนเป็นผู้ดำเนินรายการคือ คุณวินัย (เลขานุการชมรมฯ) และคุณจรัญ กรรมการชมรม ซึ่งทั้ง 2 คนนี้ เมื่อครั้งที่ทีมวิจัยจัดประชุมฝึกปฏิบัติการฯ รุ่น 2 พวกเขาเคยเป็นผู้บรรยายเสริมในเรื่อง ลักษณะการแบ่งงานกันทำของหมู่บ้านดอนคา และสาธิตการจัดรายการแบบสนทนา และในครั้งนี้มาเป็นแกนนำในการจัดประชุมในรุ่น 3 คุณวินัยได้เริ่มการประชุมด้วยการแนะนำพื้นฐานการใช้ไมโครโฟนอย่างถูกต้อง เช่น การจับไมค์ การใช้คำพูดรวมถึงมารยาทการใช้ไมค์ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานสำหรับผู้ที่ยังไม่คุ้นเคย จากนั้น กำนันสุชาติ ประธานชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน ได้กล่าวแนะนำ

ที่มาของการประชุมฝึกปฏิบัติการครั้งนี้ รวมทั้งได้ให้ทุกคนที่เข้าประชุมกล่าวแนะนำตัวเพื่อทุกคนจะได้รู้จักกัน จากนั้นกล่าวรายงานต่อนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร ประธานเปิดการประชุม หลังจากนั้น เป็นการบรรยายของนายอำเภอปะทิว เรื่อง “ความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชุมชน” และกำนันจงใจ รองประธานชมรมฯ บรรยายเรื่อง “การบริหารจัดการและการจัดการกระจายเสียง” เนื่องจากเป็นผู้หนึ่งที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้านดอนคา ในวันนั้น กำนันจงใจได้ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสมาชิกรุ่น 3 เพื่อนำไปบริหารจัดการให้หอกระจายข่าวสารมีการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำเสนอให้ผู้เข้าประชุมเข้าใจง่ายและตรงประเด็นเนื่องจากเป็นการพูดจากประสบการณ์จริงผสมรวมกับความรู้ที่ได้รับจากการประชุมทั้ง 2 รุ่นที่ผ่านมา รวมทั้งประสบการณ์ที่สั่งสมมาจากการเป็นผู้นำชุมชน โดยมีประเด็นสำคัญ คือ

1) ด้านการบริหารจัดการ

มีประเด็นย่อยหลายประเด็น ได้แก่ การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยคำนึงถึงชุมชนเป็นที่ตั้ง การทำงานเป็นทีม การแบ่งงานกันทำตามศักยภาพและความถนัด การพัฒนางาน และเปิดรับความคิดเห็นของชุมชน

> “ต้องเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชน ไม่หวังประโยชน์ มีความพร้อม ต้องมีเวลาให้กับหอกระจายข่าว ทำงานเป็นทีม ขั้นแรก วิธีบริหารต้องจัดตั้งเป็นทีมขึ้นมาอย่างน้อย 6 - 7 คน เพื่อจะได้แบ่งงาน ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ มอบหมายหน้าที่กัน เอาคนในชุมชนที่มีเวลาให้ส่วนรวม ให้คนที่พอมีภูมิปัญญาที่จะพูดได้ เป็นช่างเทคนิค ทีมนี้จะต้องมีการปรับปรุง ทำงานให้ต่อเนื่อง ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมรับทราบปัญหา ให้ชุมชนเสนอมา และทีมต้องช่วยกันแก้ไข”

2) ข้อมูลและวิธีการนำเสนอข้อมูล

กำนันจงใจ เน้นการนำเสนอข้อมูลอย่างถูกต้อง มีแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้และเป็นเรื่องใกล้ตัวที่อยู่ในความสนใจของผู้ฟัง เน้นการนำเสนอข้อมูลให้ง่ายต่อความเข้าใจ โดยอาจใช้วิธีการนำเสนอด้วยการใช้คน 2 คนเล่าข่าวที่ทันสมัยและควรใช้ภาษาท้องถิ่นบ้าง เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้ฟัง

> “เนื้อหาสาระ และข้อมูลของข่าว พยายามหาเรื่องใกล้ตัว คือเรื่องในหมู่บ้าน พยายามหาเรื่องที่ชาวบ้านเข้าใจง่าย เนื้อหาสาระน่าจะเป็นเรื่องในชุมชนก่อน และหาผู้อ้างอิงให้คนฟังสามารถไปบอกต่อได้ อยู่ในการจัดการของทีมงานว่าทำอย่างไรถึงจะให้สาระ ข้อมูล ให้ชาวบ้านได้รับฟังอย่างชัดเจน ข่าวต้องมีความชัดเจน วิเคราะห์ข่าวก่อนที่จะออกหอกระจายข่าว ...การอ่านข่าว 2 คน ดีมาก ข่าวต้องไม่ซ้ำเพราะจะทำให้คนฟังเบื่อ ต้องหาข่าวที่แปลกๆ และข่าวที่ทันเหตุการณ์ ถ้าจะให้ดีควรเป็นภาษาท้องถิ่นบ้าง ชาวบ้านบางคนชอบภาษาถิ่น แม้ชุมชนเรามีคนใช้ภาษากลางแต่คนท้องถิ่นก็เยอะ”

3) การวางแผนการทำงานและการประเมินผล

กำนันจงใจเสนอแนะในเรื่องการวางแผนออกอากาศ คือ ให้จัดทำผังรายการนั่นเอง เพื่อให้เกิดความชัดเจนสำหรับผู้จัดรายการและเพื่อให้ผู้ฟังรับรู้ว่าจะได้ฟังรายการอะไรเมื่อใด นอกจากนั้น ยังเป็นประโยชน์ต่อการติดตามผลการรับฟังเพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงคุณภาพการจัดรายการอีกด้วย

> “เรื่องตารางการจัดเวลาออกข่าว ตั้งแต่วันจันทร์ถึงอาทิตย์ ต้องมีตารางการจัดเวลาออกข่าว ในการเสนอวันอาทิตย์จะจัดข่าวอะไร หรือจะเป็นเรื่องธรรมะ วันจันทร์เรื่องเกษตร วันอังคารเรื่องสาธารณสุข วันพุธเรื่องกีฬา เมื่อเราออกอากาศไปแล้วเราต้องวิเคราะห์ว่าวันอาทิตย์เราเอาพระมาเทศน์ที่หอฯ เรา ชาวบ้านเขาฟังหรือเปล่า เพราะฉะนั้น การนำเสนอข่าวต่างๆ ต้องมีตาราง วัน เวลา ให้ชาวบ้านรู้ ชาวบ้านจะได้รอฟัง เพราะฉะนั้น ต้องมีการวิเคราะห์ข่าว และคอยวิ่งดูว่าบ้านนี้ฟังไหม”

จากประสบการณ์การทำงานหอกระจายข่าวสารของกำนันจงใจ เห็นว่าการจัดทำผังรายการที่ชัดเจน นอกจากจะทำให้เกิดความสม่ำเสมอในการกระจายเสียงแล้ว ยังทำให้เกิดผลพลอยได้ตามมา คือ เมื่อเกิดเหตุขัดข้องเช่น หยุดออกอากาศ จะทำให้ชุมชนหรือผู้สนับสนุนงบประมาณทราบว่าขณะนี้หอกระจายข่าวเสีย และยื่นมือเข้ามาสนับสนุน

> “การบริหารจัดการที่ผมได้ประสบการณ์มา เมื่อทำตารางเวลาของหอกระจายข่าวเรียบร้อยแล้ว ถ้าเกิดหอฯ เสียขึ้นมาตอนนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลจะยื่นมือเข้ามาช่วย ในการจัดซ่อม หรือว่าเราจะหาเงินทางเอกชนก็ได้ ถ้าหอฯ เสีย 1.) ท่านทำเรื่องส่งไปยังอบต. ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้เราที่สุด เขียนชื่อกรรมการ ชื่อหอกระจายข่าวยื่นอบต. เพื่ออบต.จะได้จัดงบประมาณเข้ามาช่วย 2.) พยายามหาเงินในชุมชน อย่างน้อย ในชุมชนจะได้มีจิตสำนึกว่า ตอนนี้ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลหอกระจายข่าว ชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ร่วมแก้ปัญหากับหอกระจายข่าวของเรา ชุมชนจะได้ภูมิใจ หลักการนี้คงไม่ยากถ้าเอาไปปฏิบัติ”

ดังที่กล่าวแล้วว่าการประชุมฝึกปฏิบัติในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยไม่ได้เป็นวิทยากรหลัก หากแต่มีกรรมการชมรมฯ รับหน้าที่วิทยากรของแต่ละเรื่อง ช่วงบ่ายของวันแรกเป็นการฝึกจัดรายการ 3 รูปแบบ คือ ข่าว โดยคุณจรัญ สนทนา-สัมภาษณ์ โดยผู้ใหญ่อุดม และสาระความรู้-เพลินเพลง โดยกำนันสุชาติ ระหว่างที่การประชุมฯ ดำเนินไปตามกำหนดการ วิทยากรทั้งหมดซึ่งผ่านการประชุมฝึกปฏิบัติมาแล้ว 2 รุ่น (โปรดดูกำหนดการในภาคผนวกท้ายเล่ม) คณะผู้วิจัยสังเกตเห็นบทบาทของสมาชิกชมรมว่า แต่ละคนพัฒนาบทบาทของความเป็นรุ่นพี่อย่างเด่นชัด มีความมั่นใจในเนื้อหาการอบรมและทำหน้าที่ได้อย่างเป็นธรรมชาติมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ หลังจากวิทยากรบรรยายหัวข้อต่างๆ แล้วสมาชิกชมรม “รุ่นพี่” หลายคนได้ให้ข้อเสนอแนะ วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่างๆ รวมทั้งแบ่งปันประสบการณ์ที่ได้รับโดยตรงจากการทำงานในพื้นที่ของตนเอง ทำให้สมาชิกรุ่น 3 ได้รับความรู้และเทคนิคการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารอย่างเต็มที่

> ผู้ใหญ่อุดม: “ในวันนี้ผมไม่ได้มาในฐานะอาจารย์ หรือครูสอน แต่มาในฐานะที่มีประสบการณ์ อยากเรียนให้ทุกท่านได้ทราบเพื่อนำไปปฏิบัติต่อไปในอนาคตข้างหน้า คือการสนทนาหรือการสัมภาษณ์ รูปแบบต้องมี 2 คน ผมอยากจะเน้นเรื่องการใช้ภาษา ตัว ร. ต้องเป็นตัว ร. ตัว ล. ต้องเป็นตัว ล. บางหอฯ ถ้าไม่จำเป็นต้องใช้ภาษากลางก็ใช้ภาษาถิ่น เพราะไม่เหมือนกับสถานี

วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เพราะภาษาถิ่นสามารถสื่อสารได้สะดวกที่สุด”

กำนันสุชาติ: “การใช้เสียงในการพูด ใช้เสียงให้ถูกกับเนื้อหาสาระ การใช้เสียงเป็นเรื่องสำคัญ คือ เนื้อหาสาระเรื่องที่จะพูดเป็นเรื่องสนุก หรือเรื่องเศร้า หรือข่าวราชการ ให้แตกต่างกันคนละเสียง และต้องมีการเตรียมเนื้อเรื่อง ว่าจะพูดเรื่องอะไร และมีการกำหนดเวลาในการพูด อย่าใช้บ่อยกับคำว่า ‘วันนี้ผมมีเวลาน้อย’ พูดว่าเวลาน้อยไป 5 ครั้ง นั่นแหละมันใช้เวลาไม่น้อย พูดไปเลยว่า 15 นาทีต่อจากนี้เป็นรายการข่าว...”

โดยมีคุณจรัญ เป็นพิธีกรทำหน้าที่สรุปประเด็นที่วิทยากรนำเสนอรวมทั้งร่วมแบ่งปันประสบการณ์ที่น่าสนใจของการเป็นผู้จัดรายการอีกด้วย

คุณจรัญ “หลักการพูดง่ายๆ คือ เวลาพูด นั่งสบายๆ พูดคุยไปตามเรื่องราว อย่าไปคิดว่าข้างหน้ามีคนมากมาย เวลาเราอยู่หอกระจายข่าวเราก็อยู่คนเดียว ถ้าเกร็ง คิดมากไป ภาษาที่พูดไปจะเกิดอาการติดขัด เวลาเรานั่งพูดแล้วเรารู้สึกสบายที่สุด”

เมื่อถึงขั้นตอนการแบ่งกลุ่มเพื่อฝึกปฏิบัติจริง “รุ่นพี่” แต่ละคนได้แสดงประสบการณ์ ความสามารถที่เคยได้รับการอบรมจากการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 1 และ 2 มาแนะนำรุ่นน้องอย่างชัดเจน บางคนแม้ไม่ได้เป็นวิทยากรแต่ได้ช่วยจัดการประชุมและช่วยสอนรุ่นน้องขณะแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติด้วย (มีรูป เช่น คุณไลลาสอนรุ่น 3) เช่น สอนการเขียนบท การใช้ลีลาน้ำเสียง รวมทั้งสอนเทคนิคการผสมเสียงเพลง การร้องเพลงสด การอัดเทป เป็นต้น ทั้งนี้ คณะวิจัยต่างทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์อยู่ห่างๆ และคอยเป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือเพียงการจัดการทั่วไปให้เป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วเท่านั้น เช่น บันทึกภาพ บันทึกเสียง ประสานงานกับสื่อมวลชนท้องถิ่นและช่วยเตรียมเอกสารลงทะเบียนและอุปกรณ์ประกอบการอบรม เป็นต้น เมื่อการประชุมดำเนินมาถึงช่วงที่เป็นหลักการหรือประเด็นสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามไปได้นั้น คณะวิจัยก็จะตอกย้ำ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เห็นถึงความสำคัญและเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัย “อย่างน้อย วันนี้ทุกคนเห็นแล้วว่า ถ้าจะทำต่อไปข้างหน้า จะต้องมีแผน เพียงแต่ก้าวที่ 1 ของแต่ละคน ไม่เหมือนกัน ที่สำคัญที่สุดคือ ทุกคนเห็นว่าจุดสุดท้ายคืออะไร... เดิมทีเราใช้หอกระจายข่าวในฐานะผู้ประกาศ แต่ตอนนี้ เราเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ หน้าที่ ประโยชน์ของหอกระจายข่าวสารและเสียงตามสาย เรารู้ว่าเราไม่ใช่เป็นเพียงผู้ประกาศ แต่เราเป็นผู้จัดรายการ เราจะเป็นคนเชื่อมคนในชุมชน เชื่อมชุมชนกับโลกภายนอก เพราะฉะนั้นเราทุกคนมีความสำคัญและทำให้คนในชุมชนมีข้อมูล...”

ผู้วิจัย “วิธีการของหอกระจายข่าวสารเหมือนกับรายการวิทยุกระจายเสียง แตกต่างกันตรงที่จะต้องดึงลงมาให้ใกล้ชิดกับชุมชน 1. ต้องเป็นเรื่องภายในของเรา 2. เกี่ยวข้องกับเรา 3. มีผลกระทบกับเรา เมื่อวานได้ไปเก็บข้อมูลเจอผู้หญิงแก่ๆ 3 คนอายุประมาณ 80-90 ปี อยู่บ้านหลังเดียวกันและไม่ได้ติดต่อกับใครเลย บอกว่าอยากฟังหอกระจายข่าวสาร เพราะออกไปไหนไม่ได้ ไม่มีใครมาหา เขาบอกว่าต้องรอฟังกำนันชาติ 1 เดือนถึงจะได้ยินครั้งนึง ทุกวันที่ 5 จะได้ยินเสียงหอกระจายข่าวสาร ทุกอย่างในบ้านจะปิดหมด เพราะตั้งใจฟังหอฯ อย่างเดียว เพราะฉะนั้น จุดเด่นที่สุดของเราคือการเป็นสายใยของความรู้สึกทั้งมวลในหมู่บ้าน เพราะฉะนั้น 1. เรื่องของเรา 2. เกี่ยวข้องกับเรา 3. มีผลกระทบกับเรา ”

นอกจากนั้น ตอนท้ายการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 3 คุณวินัย เลขานุการชมรมฯ ซึ่งทำหน้าที่พิธีกรได้เน้นย้ำถึงการทำงานของ ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน ในเรื่องการเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารในด้านต่างๆ ได้ หากสมาชิกใช้ชมรมให้เป็นประโยชน์ โดยการนำปัญหาเข้ามาปรึกษาในการประชุมที่กำหนดว่าจะจัดขึ้นทุกเดือน ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีแนวโน้มว่าจะมีความต่อเนื่องต่อไป

> “ชมรมฯ สามารถช่วยท่านได้เกือบจะทุกๆ เรื่อง เพราะว่าทางชมรมเรามีการจัดประชุมเดือนละครั้ง เพราะฉะนั้น ปัญหาของท่าน เมื่อนำเข้าที่ประชุมแล้ว ที่ประชุมสามารถช่วยท่านในการแก้ไขปัญหาของท่านได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอุปกรณ์ งบประมาณ หรือวิธีดำเนินการ เรามีวิธีที่จะช่วยท่านได้ เพื่อจะให้หอกระจายข่าวและเสียงตามสายของท่านใช้งานได้อย่างมีประโยชน์สูงสุด เมื่อทุกท่านกลับไปแล้วสำรวจว่าปัญหาของท่านมีอะไรบ้าง พรุ่งนี้มานำเสนอในที่ประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไป”

ในวันที่ 2 ของการประชุม(12 ธันวาคม 2546) ผู้จัดการประชุมนัดให้ทุกคนใส่เสื้อหอกระจายข่าวสารโดยพร้อมเพรียงกัน ซึ่งในวันนี้นอกจากทุกคนจะได้นำความรู้จากวันแรกมาจัดรายการแบบผสมผสาน(ฝึกทำรายการทั้งเพ) สมาชิกทั้ง 3 รุ่นได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานหอกระจายข่าวสารในบรรยายกาศแบบพี่น้อง จากนั้นแต่ละหมู่บ้านได้มีการวางแผนการทำงานหอกระจายข่าวสารแล้วออกมานำเสนอ ซึ่งแต่ละหมู่บ้านก็ได้รับคำแนะนำที่หลากหลายจากรุ่นพี่ เพื่อสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ต่อไป เมื่อเสร็จเรียบร้อยจึงเป็นการซ้อมรับวุฒิบัตรเพื่อให้พิธีการรับวุฒิบัตรจากประธานพิธีปิดการประชุมฯ (รองผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร) เป็นไปด้วยความเรียบร้อย รวดเร็ว และสง่างาม ซึ่งสามารถสร้างกำลังใจและความภาคภูมิใจให้แก่สมาชิกรุ่น 3 ได้เป็นอย่างมาก ก่อนการปิดการประชุมครั้งนี้ คณะวิจัยได้ประสานงานกับสื่อมวลชนท้องถิ่น จึงมีผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์มติชน สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย(สวท.) และโทรทัศน์ท้องถิ่น(ช่อง 3 และช่อง 11) เดินทางมาทำข่าวด้วย ท้ายการประชุมฯ ได้มีการแลกเปลี่ยนที่อยู่เพื่อจัดทำทำเนียบสมาชิกรุ่น 3 เพื่อให้สมาชิกสามารถติดต่อกันได้ต่อไป จากนั้นถ่ายภาพหมู่เป็นที่ระลึกร่วมกัน

ผลการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 3 ที่จัดโดยชมรมฯ นี้ ทำให้เกิด

1. บ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านสมบูรณ์สุข และบ้านปากบ่อ มีผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้น

2. หมู่บ้านต่างๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าร่วมฝึกปฏิบัติ หลังจากที่ได้รับทราบการดำเนินงานตามโครงการวิจัยนี้มานานพอสมควร เป็นการขยายผลไปยังพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งเป็นการคิดริเริ่มของชมรมฯ

3. ชมรมฯ มีผลงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน และพัฒนาความสามารถของ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

4. มีสมาชิกเพิ่มขึ้น 22 คน สมาชิกในชมรมฯ มีความมั่นใจในความสามารถของตนและพร้อมที่จะขยายผลต่อไปยังพื้นที่อื่นหากมีโอกาส

บทที่ 6
การสนับสนุน การกระตุ้น
และผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นของบทที่ 5 ว่า วิธีดำเนินการวิจัยในโครงการนี้มี 2 ลักษณะ คือ การดำเนินกิจกรรมที่ไปอย่างเป็นลำดับประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ซึ่งได้กล่าวอย่างละเอียดไว้ในบทที่ 5 ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือ การดำเนินกิจกรรมตลอดทั้งโครงการซึ่งมุ่งสนับสนุนและกระตุ้นการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ให้ดำเนินไปได้โดยสะดวกปราศจากอุปสรรค ซึ่งมีทั้งหมด 3 วิธีการได้แก่ การสนับสนุนการปฏิบัติงาน กระตุ้นการปฏิบัติงานแบบชุมชนมีส่วนร่วม และ กระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม ซึ่งจะนำเสนอรายละเอียดเป็นเนื้อหาส่วนแรกของบทนี้ สำหรับเนื้อหาส่วนที่สอง จะเป็นการแสดงผลการดำเนินงานวิจัยที่รวบรวมจากการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม 4 วิธีการ โดยจะประมวลให้เห็นผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ศึกษาและการดำเนินงานในภาพรวมของทุกพื้นที่

6.1 การสนับสนุนและการกระตุ้นการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

ในขณะที่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารแต่ละคนเป็นสมาชิกของชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน ปฏิบัติภารกิจในฐานะของกรรมการชมรมฯ บ้าง สมาชิกสามัญของชมรมฯ บ้าง แต่ทุกคนยังคงปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านของตน จึงทำให้หอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่จึงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คณะผู้วิจัยพิจารณาใช้วิธีการสนับสนุนและกระตุ้นการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในทุกพื้นที่ศึกษา ด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงาน กระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และกระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม ดังนี้

6.1.1 สนับสนุนการปฏิบัติงาน

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านประกอบด้วยงาน 2 ส่วน คืองานบริหารจัดการ และ งานจัดการกระจายเสียง งานบริหารจัดการเป็นการปฏิบัติงานเพื่อสนับสนุนให้การจัดการกระจายเสียงดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เป็นที่พอใจของชาวบ้านผู้รับฟัง ที่ปรากฏว่าในแต่ละพื้นที่กลุ่มคนที่รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารมักเป็นกลุ่มคนที่ดำเนินงานในทั้ง 2 ส่วน เพียงแต่ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นหนึ่งในคนกลุ่มนี้ จะเป็นผู้ที่มีบทบาทนำในด้านการบริหารงานอย่างชัดเจน ในขณะที่ในบางพื้นที่ผู้นำชุมชนมิได้เป็นผู้นำในการจัดการกระจายเสียง การบริหารงานประกอบ

ด้วย การวางแผนการปฏิบัติงาน การสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของชุมชน การบำรุงดูแลและรักษาอุปกรณ์ งบประมาณค่าใช้จ่าย การสร้างกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มบทบาทให้กับหอกระจายข่าวสาร การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ส่วนการจัดการกระจายเสียง ประกอบด้วย กลุ่มผู้จัดที่มีความรู้ความสามารถ มีใจรัก มีเวลา มีประสบการณ์และมีขวัญกำลังใจ ข้อมูลสำหรับการจัดที่เป็นทั้งข้อมูลภายในและภายนอกชุมชน และมีแหล่งข่าวที่หลากหลาย

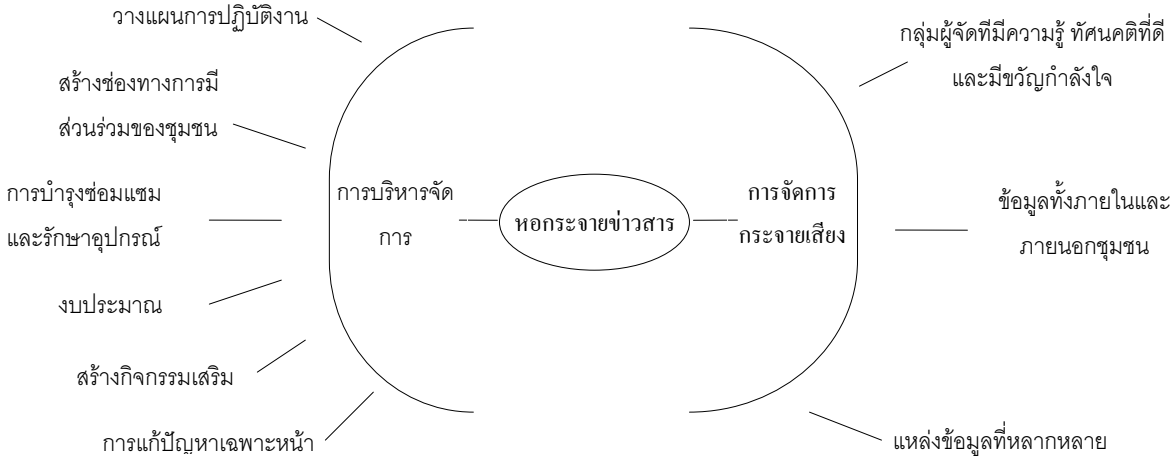

กลุ่มผู้ปฏิบัติงานสามารถการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งในส่วนการบริหารจัดการและการจัดการกระจายเสียงได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ขึ้นกับศักยภาพทัศนคติ และความพร้อมของผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ในขณะเดียวกันการสนับสนุนจากภายนอกก็เป็นสิ่งจำเป็นโดยอาจเป็นการสนับสนุนเฉพาะในระยะเริ่มต้นหรือเป็นการสนับสนุนตลอดไป คณะผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการให้การสนับสนุนการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจากภายนอก จึงให้การสนับสนุนการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านกำลังใจ ด้านข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดรายการ ด้านงบประมาณหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ และด้านความรู้ที่ใช้ในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะความรู้ด้านช่างและด้านอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร โดยดำเนินงานด้วยวิธีการต่างๆ กล่าวคือ

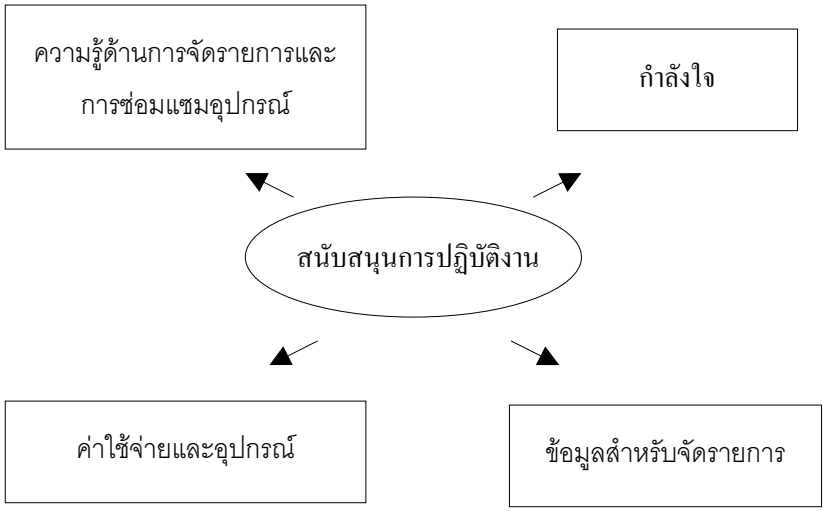

1) คณะผู้วิจัยเข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดเมื่อเริ่มต้นการดำเนินงานวิจัย เพื่อมอบผลงานวิจัยระยะที่ 1 และแจ้งการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 2 ได้มีโอกาสพูดคุยและชี้แจงให้เห็นถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร อีกทั้งโอกาสในการพัฒนาให้เป็นสื่อของชุมชนที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน หากดำเนินงานด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ท่านผู้ว่าให้ความสนใจ พูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นเวลานาน ส่งผลให้งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากจังหวัด และในเวลาต่อมาท่านผู้ว่าได้ให้ความร่วมมือให้เกียรติมาเป็นประธานในพิธีปิดและแจกวุฒิบัตรในการประชุมฝึกปฏิบัติ รุ่น 2 รวมทั้งการที่ในการประชุมฝึกปฏิบัติ รุ่น 3 ที่จัดโดยชมรมฯ มีการเชิญนายอำเภอเป็นวิทยากรบรรยาย และรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานในพิธีปิดและแจกวุฒิบัตรนั้น สามารถสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารที่เข้าร่วมประชุมเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้นยังได้รับความร่วมมือและความสนใจจากสื่อมวลชนท้องถิ่นทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์มาทำข่าวเผยแพร่การจัดประชุม ซึ่งเป็นที่ตื่นเต้นและภาคภูมิใจแก่ผู้เข้าร่วมประชุม

2) คณะผู้วิจัยประสานงานกับหน่วยราชการระดับจังหวัดเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านข้อมูล โดยประสานงานทั้งด้วยวาจาและเป็นลายลักษณ์อักษร ได้เข้าพบผู้รับผิดชอบชี้แจงพูดคุย และส่งเอกสารขอความร่วมมืออย่างเป็นทางการ การประสานงานนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือการขอรับการสนับสนุนข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของชุมชน โดยที่หน่วยงานอาจพิจารณาจัดส่งข้อมูลไปให้เอง รวมถึงการจัดส่งตามคำขอจากชุมชน ซึ่งในการประสานงานได้พูด

คุยถึงรูปแบบของการให้ข้อมูลว่าอาจเป็นทั้งในรูปแบบของเอกสารสิ่งพิมพ์ หรือ ส่งบุคลากรไปชี้แจงข้อมูล

หน่วยราชการเหล่านั้นได้แก่

- สาธารณสุขจังหวัด
- เกษตรและสหกรณ์จังหวัด
- พัฒนาการจังหวัด
- พาณิชย์จังหวัด
- แรงงานจังหวัด
- ประชาสัมพันธ์จังหวัด
- คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

3) สำหรับการสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะค่าอุปกรณ์และค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ที่เป็นภาระหนักสำหรับผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร กรณีนี้ส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากเงินกองทุนชมรมฯ ในการให้ยืม นอกจากนี้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาระยะยาว จึงมีการประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการไปพบ เชิญพูดคุยแบบไม่เป็นทางการเพื่อสร้างความสนิทสนม และการเชิญอย่างเป็นทางการจากทางชมรมฯ ให้เข้าร่วมประชุมของชมรมฯ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวมากขึ้น เกิดการร่วมมือกันหาแนวทางการตั้งงบประมาณสำหรับการดูแลและซ่อมแซมหอกระจายข่าวสารให้เป็นงบประมาณประจำ และมีการตั้งประมาณการไว้ในงบประมาณประจำปีของอบต.ทะเลทรัพย์และสะพลี โดยปลัดอบต.ทะเลทรัพย์บอกว่า

> “ถ้าไม่ได้นั่งลงคุยกันก็คงไม่เข้าใจและยังไม่เห็นถึงความสำคัญเมื่อเทียบกับงานโครงสร้างพื้นฐานที่ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ งานหอกระจายข่าวสารจัดอยู่ในหมวดพัฒนาคุณภาพชีวิต/ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งไม่เห็นผลเป็นรูปธรรม งานหอกระจายข่าวสารจึงจัดอยู่ในลำดับรองตั้งแต่การพิจารณาระดับหมู่บ้านแล้ว”

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ นายกอบต.ทั้ง ตำบลทะเลทรัพย์ และ ตำบลสะพลี ต่างเห็นพ้องกันว่าหอกระจายข่าวสารเป็นของชุมชนไม่ใช่เป็นของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง อีกทั้ง

ไม่มีความคิดว่าเมื่อได้รับงบประมาณสนับสนุนจากอบต.แล้วหอกระจายข่าวสารต้องเป็นของอบต. ดังที่บางแห่งเข้าใจ

สำหรับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ทุกพื้นที่มีความต้องการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการกระจายเสียง จากหอกระจายข่าวสารให้เป็นเสียงตามสายเพื่อให้ได้ยินทั่วถึงมากขึ้น ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัด(อบจ.) มีบทบาทในส่วนนี้ เนื่องจากการปรับเปลี่ยนหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสายจะต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง จึงมีการประสานงานกับอบจ. มีการพบปะพูดคุยทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในระดับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำและนายกอบจ. ทำให้ 4 หมู่บ้าน ที่ยังไม่ได้รับงบประมาณให้ปรับเป็นเสียงตามสายในโครงการวิจัยระยะ 1 จะได้รับในกลางปีงบประมาณ 2547 หรือประมาณเดือนมีนาคม 2547 นอกจากนี้เนื่องจากนายกอบจ.ได้รับการลงคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งเมื่อเดือนมีนาคม 2547 ให้เป็นนายกต่ออีกสมัยหนึ่ง จึงทำให้เห็นแนวโน้มว่างานหอกระจายข่าวสารโดยรวมของจังหวัดชุมพรจะได้รับการสนับสนุนต่อไป

4) การสนับสนุนด้านความรู้ ซึ่งแบ่งเป็นความรู้ด้านการจัดรายการ และความรู้ด้านการซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร สำหรับความรู้ด้านการจัดรายการนี้ นอกจากผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาจะมีความรู้พื้นฐานการจัดรายการและสามารถถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่แล้ว คณะผู้วิจัยยังเห็นว่าประสบการณ์การจัดรายการวิทยุอาจเป็นอีกทางหนึ่งที่ช่วยพัฒนาความรู้การจัดรายการ อีกทั้งเป็นการกระตุ้นการทำงานที่ดีทางหนึ่ง เพราะการมีโอกาสจัดรายการหรือร่วมรายการทางวิทยุกระจายเสียง ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวผู้นั้นมีความตื่นตัวและมีความพยายามที่จะทำให้ดียิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยจึงประสานงานกับสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดชุมพร และผู้จัดรายการวิทยุอิสระ ในการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้ร่วมรายการวิทยุ ประการสำคัญที่ทำให้การสนับสนุนด้านนี้เป็นจริงมากขึ้น คือ การที่นักวิจัยท้องถิ่นประจำโครงการวิจัยนี้ รับผิดชอบรายการวิทยุอยู่ 2 รายการ ได้แก่ รายการ จันทร์บ่ายสไตล์สาธารณสุข ทุกวันจันทร์ เวลา 15.00- 15.30 น. ทาง FM 100 และรายการ ที่นี่กรมหลวงฯ ทุกวันพฤหัสบดี เวลา 9.30 – 10.00 น. ทาง FM 104.25 จึงเชิญผู้ปฏิบัติงานหอกกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาร่วมรายการเป็นประจำ

สำหรับความรู้ด้านการซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร คณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร โดยพบผู้อำนวยการสถานี ชี้แจงผลการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1 แจ้งการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 2 และขออนุญาตให้ ลุงขำ นายช่างเทคนิคประจำสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร เข้าร่วมงานวิจัยโดยเป็นที่ปรึกษาของคณะผู้วิจัยและชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้าน ในการดูแล รักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจาย

ข่าวสาร รวมถึงการเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เช่นเดียวกับที่เคยอนุญาตในช่วงของการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ 1 ซึ่งได้รับความร่วมมือด้วยดี ลุงขำ เข้าร่วมงานในฐานะของคนที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารต่างให้ความเคารพและขอคำแนะนำอยู่เป็นประจำ รวมทั้งเชิญลุงขำเข้าร่วมการประชุมชมรมฯ ทุกครั้ง

อนึ่ง กิจกรรมหนึ่งที่ชมรมฯ มีเป้าหมายที่จะดำเนินการ คือการทำให้มีช่างเทคนิคประจำชมรมฯ อีกทั้งคณะผู้วิจัยเองได้พิจารณาเห็นว่าความสามารถในการพึ่งตนเองด้านการดูแลรักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความต่อเนื่องในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร หากในอนาคตเมื่อโครงการวิจัยสิ้นสุดหรือเมื่อลุงขำไม่สะดวกในการให้คำปรึกษางานหอกระจายข่าวสารอาจพบอุปสรรคและทำให้หยุดดำเนินงานได้ จึงมีการปรึกษาหารือระหว่างคณะผู้วิจัย ลุงขำ และชมรมฯ และ**กำหนดให้มีการจัดอบรมนายช่างเทคนิคให้แก่ชุมชนในพื้นที่ศึกษา โดยมีการพูดคุยในการประชุมชมรมฯและมีการคัดเลือกผู้แทนจากหมู่บ้าน**ต่างๆ ที่เป็นผู้มีความรู้ มีความสนใจ หรือมีความถนัดด้านช่างอยู่บ้าง จำนวน9 คน ลุงขำเป็นผู้กำหนดรายการอบรมและเป็นวิทยากร คณะผู้วิจัยให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น การอบรมจัดขึ้นในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2546 ใช้ศาลากลางบ้านของบ้านทุ่งวัวแล่นเป็นสถานที่อบรม ใช้เวลา 1 วัน ตั้งแต่ 9.00-17.00 น. เนื้อหาการอบรมประกอบด้วยการแนะนำให้รู้จักเครื่องเสียงและอุปกรณ์ต่างๆ การดูแลและรักษา การใช้ และการซ่อมแซมเบื้องต้น ผู้เข้าอบรมต่างให้ความสนใจและอยู่ร่วมการอบรมอย่างครบถ้วนตลอดวันและคนเหล่านี้ได้กลายมาเป็นช่างประจำชมรมฯ

6.1.2 กระตุ้นการปฏิบัติงานแบบชุมชนมีส่วนร่วม

เนื่องจากการวิจัยเน้นการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน คณะผู้วิจัยจึงเน้นย้ำผู้ปฏิบัติงานทุกพื้นที่ มิให้ลืมดำเนินการในส่วนนี้ เน้นย้ำผู้นำชุมชนในการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าพูดคุยในที่ประชุมหมู่บ้านทุกเดือน เพื่อเป็นการทำให้ชุมชนร่วมรับทราบ หรือร่วมปรึกษาหารือเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เน้นย้ำผู้ปฏิบัติงานให้สอบถามความคิดเห็น และความต้องการของชาวชุมชน ตลอดจนประเมินผลการดำเนินงานจากชาวชุมชนอยู่เสมอ ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจะเป็นผู้ที่ดำเนินงานเองคณะผู้วิจัยจึงทำหน้าที่เป็นผู้คอยกระตุ้นให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

6.1.3 กระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม

กิจกรรมเสริมเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเป็นพิเศษเพื่อเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้าน อาจเป็นกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราว นอกเหนือจากการดำเนินงานเป็นประจำ หรือเป็นกิจกรรมที่คิดริเริ่มจัดขึ้นให้สอดคล้องกับกิจกรรมในเทศกาลหรือวันสำคัญก็ได้ เพื่อเสริมให้หอกระจายข่าวสารมีบทบาทในชุมชนมากยิ่งขึ้นระหว่างการดำเนินงานวิจัย พบว่า การจัดกิจกรรมเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของทั้ง 7 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นการจัดกิจกรรมเสริมงานตามเทศกาล ยกเว้นที่บ้านสมบูรณ์สุข และบ้านทุ่งวัวแล่น มีการจัดกิจกรรมอื่นเสริมด้วย

บ้านดอนทราย

ในเทศกาลงานประเพณีต่างๆ ได้แก่ สงกรานต์ วันออกพรรษา วันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ ใช้ประกาศและบอกเล่าเรื่องต่างๆ เช่น ความเป็นมาของประเพณีสงกรานต์ ประกาศให้ประชาชนไปทำบุญร่วมกันเนื่องในวันปีใหม่ของไทยด้วยการจัดสำรับอาหารไปถวายพระที่วัด ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถเมื่อเดือนสิงหาคม 2546 ผู้ดำเนินการฯ ได้เชิญผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลอำเภอปะทิว ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนทรายและได้เข้าร่วมการประชุมฝึกปฏิบัติ รุ่นที่ 2 มาบรรยายเกี่ยวกับวันแม่ รวมทั้งเชิญชวนชาวบ้านพัฒนาหมู่บ้าน ทำความสะอาดหมู่บ้าน ประดับธงชาติ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

ส่วนในวันที่ 5 ธันวาคม 2546 ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และเป็นวันเวลาเดียวกันกับที่คณะผู้วิจัยเข้าพื้นที่หมู่บ้านดอนทรายเพื่อทำเสวนาชุมชนตอนท้ายการประชุมหมู่บ้าน(หมู่บ้านนี้จัดประชุมหมู่บ้านทุกวันที่ 5 ของเดือน) บ้านดอนทรายได้ใช้หอกระจายข่าวสารในการสร้างบรรยากาศโดยการเปิดเพลงพัฒนา-ปลุกใจเพื่อให้ลูกบ้านมารวมตัวกันในตอนเช้า ผู้ใหญ่บ้านมอบหมายให้ลูกบ้านแยกย้ายไปพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ตัดหญ้ารก ตัดกิ่งไม้ ขุดลอกคลอง ทำความสะอาดพื้นที่ ขณะเดียวกันก็เปิดเพลงลูกทุ่งสร้างบรรยากาศให้คึกคัก หลังจากพัฒนาหมู่บ้านเสร็จก็มารับประทานอาหารกลางวันร่วมกันที่ศาลาประชาคม และเข้าประชุมประจำเดือนในช่วงบ่าย ซึ่งได้ใช้หอกระจายข่าวสารถ่ายทอดเสียงการประชุมหมู่บ้านเช่นเคย

บ้านสมบูรณ์สุข

จัดกิจกรรมพิเศษเพื่อเสริมกิจกรรมในวันตรุษอิสลาม(อี ดิ้น อัฏ ฮา) หรืออิ๊ดใหญ่ เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2546 วันอิ๊ดใหญ่เป็นวันที่ผู้นับถือศาสนาอิสลามจะมารวมกันที่มัสยิดเพื่อ

ทำศาสนกิจ ประกอบอาหาร และรับประทานอาหารร่วมกันทุกครัวเรือน จัดกิจกรรมเสริม คือ ให้นักเรียนแข่งขันตอบปัญหาทางศาสนาและปัญหาทั่วไปผ่านหอกระจายข่าวสาร การแข่งขันครั้งนี้โครงการวิจัยได้มีส่วนร่วมงานโดยสนับสนุนรางวัลสำหรับผู้ชนะ

นอกจากนี้ยังใช้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า เพื่อให้นักเรียนเตรียมตัวก่อนวันงานด้วย จากการจัดกิจกรรมตอบคำถามผ่านหอกระจายข่าวสารครั้งนี้ ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นในด้านอื่น นอกเหนือจากการใช้ในกิจศาสนาซึ่งเป็นภารกิจหลักของหอกระจายข่าวสารในชุมชนอิสลามแห่งนี้

ต่อมา บ้านสมบูรณ์สุขยังได้ใช้หอกระจายข่าวเป็นสื่อหนึ่งที่ช่วยการจัดงานเลี้ยงน้ำชา ซึ่งเป็นงานที่เชิญชาวมุสลิมจากจังหวัดต่างๆ มาร่วมงานด้วย เพื่อพบปะกันและร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อสนับสนุนงานด้านศาสนา หมู่บ้านและโรงเรียนสอนศาสนาโดยได้จัดไปเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2546 ณ โรงเรียนสอนศาสนาในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่ตั้งของหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านด้วย มีการใช้หอกระจายข่าวสารประสมกับสื่ออื่นในการประชาสัมพันธ์งานเลี้ยงน้ำชา ได้แก่ จดหมายและบัตรเชิญในการประชาสัมพันธ์กำหนดการจัดงานให้มุสลิมในจังหวัดอื่นทราบ สำหรับมุสลิมในหมู่บ้านก็ได้ใช้หอกระจายข่าวสารแจ้งให้ทราบและเชิญชวนเป็นระยะๆ ก่อนวันงาน และในวันงานมีการใช้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อหลักในการดำเนินงาน เชิญแขกผู้มีเกียรติจากท้องถิ่นอื่นที่มาร่วมงานกล่าวพบปะกับประชาชนผ่านหอกระจายข่าวสาร

ในเดือนตุลาคม 2546 มีการจัดกิจกรรมตอบปัญหาในวันอี๊ดเล็ก(อี ดิ้น ฟิต ตรี) หรือวันตรุษอิสลาม มีลักษณะเหมือนงานอี๊ดใหญ่ คือ จะมีการรวมตัวกันของชายหญิงชาวมุสลิม เพื่อทำศาสนกิจ ทำอาหาร และรับประทานอาหารร่วมกันที่มัสยิด แต่จัดในเวลากลางคืน

บ้านปากบ่อ

มีการใช้หอกระจายข่าวสารประกาศเชิญชวนประชาชนในวันงานประเพณีและเทศกาลต่างๆ เช่นกัน เช่นในเทศกาลสงกรานต์ มีการประกาศชักชวนให้มาร่วมงานทำบุญใส่บาตรในวันที่ 11 เมษายน 2546 มีการถ่ายทอดการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุสลับกับการเปิดเพลง และมีการเปิดเพลงตลอดช่วงเย็น

สำหรับบ้านปากบ่อ ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้วางแผนภายหลังการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 แล้ว ว่าจะจัดการฝึกหรือการแข่งขันอ่านข่าวผ่านหอกระจายข่าวสารให้แก่เยาวชนในหมู่บ้าน แต่ ณ ปัจจุบันยังไม่มีการดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมตามแผนดังกล่าวแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ผู้ดำเนินงานซึ่งเดิมทำงานเพียงคนเดียวเริ่มตระหนักถึงการทำงานเป็นกลุ่มและด้วยวิธีการที่หลากหลายยิ่งขึ้น และเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหมู่บ้านปากบ่อคือ เริ่มมีผู้จัดรายการหอกระจายข่าวสารเพศหญิงเข้ามาดำเนินงาน ซึ่งสร้างความสนใจให้กับคนในหมู่บ้านเป็นอย่างยิ่ง และทำให้ชาวบ้านสนใจฟังรายการโดยตลอด (ดังรายละเอียดในข้อ 6.2.2 ผลการประเมินการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่) นอกจากนี้ ในการประชุมฝึกปฏิบัติฯ รุ่น 3 นี้มีสมาชิกชมรมฯ เพิ่มขึ้น หนึ่งในนั้นเป็นผู้ใหญ่บ้านปากบ่อซึ่งได้รับเลือกให้เป็นประธานรุ่นที่ 3 จึงอาจมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่คณะผู้วิจัยคาดหวัง

บ้านดอนคา

ผู้ดำเนินงานเสียงตามสายของบ้านดอนคา จัดงานวันสงกรานต์ เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์ประเพณีขึ้นปีใหม่ของไทยอันดีงามไว้ สร้างความสำคัญให้กับสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในกลุ่มประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ไปทำงานในต่างถิ่นและกลับมาภูมิลำเนาในช่วงสงกรานต์ซึ่งมีมากในพื้นที่ กับคนในหมู่บ้านเพื่อให้ได้รู้จักคุ้นเคย การจัดกิจกรรมสำเร็จด้วยดี ก็ด้วยการมีเสียงตามสายของหมู่บ้านเป็นเครื่องมือสื่อสารทำให้คนในชุมชนรับทราบงาน และมีความสนใจเข้าร่วมงาน ลักษณะการใช้เสียงตามสายในเทศกาลสงกรานต์ของบ้านดอนคา เป็นการเพิ่มบทบาทหอกระจายข่าวสารขึ้นจากเดิม มีลักษณะพิเศษกว่าการประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนประชาชนให้มาร่วมกิจกรรมทั่วไป กล่าวคือมีการถ่ายทอดสดการจัดกิจกรรมที่จัดขึ้นให้ประชาชนได้รับรู้และทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมในกิจกรรมในท้องถิ่นของตนและให้ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน การจัดให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเล่าถึงงานสงกรานต์ในอดีตของหมู่บ้าน รวมทั้งอวยพรปีใหม่ผ่านเสียงตามสาย ทำให้เกิดความกลมเกลียว

ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังที่เป็นคนท้องถิ่นเดียวกันและยังเป็นการเริ่มปรับเปลี่ยนและเริ่มสร้างความรู้สึกใหม่ๆ ที่มีต่อสื่อท้องถิ่นชนิดนี้ว่าเป็นสื่อของชุมชนอย่างแท้จริง

ในวันเข้าพรรษา ผู้ดำเนินงานใช้เสียงตามสายในการเป็นศูนย์รับบริจาคเงินซื้อเทียนพรรษา โดยใช้ประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า เวลาค่ำนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และถ่ายทอดเสียงผ่านเสียงตามสาย และกำหนดไว้ว่าจะเป็นศูนย์กลางในการจัดงานวันขึ้นปีใหม่ทุกปี โดยจะจัดคล้ายกับที่จัดในเทศกาลสงกรานต์ นอกจากนี้ มีการวางแผนจัดโครงการ “ยุวชนนักจัดรายการ” เพื่อให้เยาวชนอายุระหว่าง 8 – 12 ปี (ชั้นประถมปีที่ 6 ที่สังกัดโรงเรียนในตำบลสะพลีทั้งสิ้น 6 โรงเรียน) ได้รู้จักการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อชุมชน และเพื่อให้ยุวชนเห็นประโยชน์ของหอกระจายข่าวสารขณะเดียวกันยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องชุมชน ให้แก่คนรุ่นใหม่อีกด้วย โดยจะขอความร่วมมือผู้อำนวยการโรงเรียนส่งตัวแทนเข้าประกวดการจัดรายการผ่านหอกระจายข่าวสารตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด คาดว่าจะจัดในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ผู้ชนะจะได้รับถ้วยรางวัลพร้อมเงินรางวัล ทั้งนี้ผู้จัดคาดว่าจะได้รับประโยชน์คือ 1. เพื่อสร้างความแปลกใหม่ให้ผู้ฟัง 2. เพื่อให้ยุวชนได้กล้าแสดงออกในสิ่งที่ดี 3. เพื่อให้ชุมชนและโรงเรียนได้มีโอกาสสานความสัมพันธ์ และ 4. เพื่อเป็นการเพิ่มบทบาทของหอกระจายข่าวสารและกระตุ้นผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

บ้านทุ่งวัวแล่น

เทศกาลสงกรานต์ที่หาดทุ่งวัวแล่นเป็นงานใหญ่ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งจากจังหวัดชุมพรและจังหวัดอื่นเดินทางมาร่วมงานจำนวนมากทุกปี ในปีนี้ก็เช่นกันชุมชนโดยอบต.สะพลีได้จัดงานสงกรานต์ โดยใช้ชื่องานว่า “ปิดหาดสาดน้ำ” และใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสื่อสาร โดยในช่วงเช้ามีการใช้หอกระจายข่าวสารประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนนำอาหารไปทำบุญที่วัด และร่วมรับพรวันปีใหม่จากผู้สูงอายุ สำหรับช่วงบ่ายซึ่งเป็นเวลาที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาในบริเวณหาดทุ่งวัวแล่น จึงมีการใช้หอกระจายข่าวสารในการประชาสัมพันธ์อำนวยความสะดวกให้กับประชาชนที่มาร่วมงานในเรื่องต่างๆ และใช้รถติดตั้งเครื่องขยายเสียงประกาศไปทั่วบริเวณ เสริมการกระจายเสียงจากหอกระจายข่าวสารด้วย นอกจากนี้ยังเปิดเทปประเพณีสงกรานต์ โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก ชุมพรคาบาน่า รีสอร์ท ซึ่งเป็นสถานที่พักตากอากาศขนาดใหญ่ในพื้นที่

นอกจากนี้ผู้ใหญ่อุดมยังจัดแข่งขันเขียนบทความและอ่านออกอากาศสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ชิงรางวัลทุนการศึกษา เนื่องในวันแม่แห่งชาติ(12 สิงหาคม 2546) โดยผู้ใหญ่อุดมได้ร่วมมือกับโรงเรียน 3 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านทุ่งวัวแล่น โรงเรียนบ้านปากด่าน และโรงเรียนบ้านสามเสียม มีอาจารย์จากทุกโรงเรียนจำนวน 7 คน ร่วมกับคณะผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าว

สารของหมู่บ้านทุ่งวัวแล่น กำหนดกติกาการแข่งขัน คือ เขียนบทความ 3 ประเด็น คือ เรื่องยาเสพติด ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ปลุกจิตสำนึกในชุมชนให้รักแผ่นดินเกิด แล้วอ่านออกอากาศ โดยคณะกรรมการจะให้คะแนนตามเกณฑ์ คือ การแนะนำตนเอง 5 คะแนน น้ำเสียงชัดเจน 5 คะแนน เนื้อหาตรงประเด็น 10 คะแนน อ่านคล่องแคล่ว 5 คะแนน อักขระ ร ล ควบกล้ำ 5 คะแนน มีนักเรียนเข้าประกวด 9 คน โดยผู้ชนะได้รับรางวัลเป็นเงินสด และวุฒิบัตร ซึ่งโครงการวิจัยสนับสนุนรางวัล และภายหลังเสร็จสิ้นการประกวด ประธานกรรมการหอกระจายข่าวสารบ้านทุ่งวัวแล่น ได้ส่งหนังสือขอบคุณมายังโครงการวิจัยด้วย(โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก)

คณะผู้จัดการหอกระจายข่าวสารบ้านทุ่งวัวแล่นยังมีแผนที่จะจัดรายการโดยให้ชาวต่างชาติมาสนทนาภาษาอังกฤษ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวออกอากาศช่วงบ่ายถึงเย็น เป็นเวลา 20 – 30 นาที สัปดาห์ละประมาณ 3 – 4 ครั้ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้เข้าใจเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติของหาดทุ่งวัวแล่น สภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน วัฒนธรรมไทย และให้เข้าใจถึงสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ รวมทั้ง หากเกิดปัญหาต้องการความช่วยเหลือสามารถขอความช่วยเหลือจากใครได้บ้าง เป็นต้น โดยกิจกรรมนี้ ผู้ดำเนินการฯ ตั้งใจจะจัดเป็นกิจกรรมนำร่อง หากได้ผลตอบรับที่ดีก็จะจัดเป็นประจำต่อไป จากการที่ผู้ใหญ่บ้านได้ประสานงานกับนาย Richard ซึ่งเป็นชาวต่างชาติที่พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลานานและสามารถพูดภาษาไทยได้ด้วยนั้น พบว่าเขาและเพื่อนมีความยินดีที่จะมาร่วมกิจกรรมสนทนาผ่านหอกระจายข่าวสาร

6.2 ผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างมีส่วนร่วม

เมื่อดำเนินงานวิจัยทั้งในลักษณะที่ดำเนินงานเป็นขั้นตอนและดำเนินงานตลอดทั้งโครงการเสร็จทุกขั้นตอนและกิจกรรม จึงจัดให้มีการประเมินผล เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังนั้นการประเมินผลจึงมุ่งประเมินประเด็นที่เป็นปัจจัยของความยั่งยืน ได้แก่ การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งในส่วนของการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง ตั้งแต่ทัศนคติและบทบาทของผู้นำในการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบงานมีความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการปฏิบัติงานรวมทั้งมีความสามารถในการถ่ายทอดงาน นอกจากนี้ยังประเมินการรับฟังและความพึงพอใจของชาวชุมชน การมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร การมีเครือข่ายสนับสนุน และการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก โดยใช้วิธีการประเมินผล 4 วิธี (ซึ่งได้กล่าวโดยละเอียดไว้ในบทที่ 3 แล้ว) ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทุกประเด็น มาจากหลากหลายมุมมอง และมีความเป็นกลาง ซึ่งประเมินโดยผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร(รวมผู้นำชุมชนซึ่งเป็นหนึ่งในคณะผู้ปฏิบัติงาน) ชาวบ้านในแต่ละพื้นที่

และคณะผู้วิจัย ต่อไปนี้จะเป็นการแสดงผลการประเมิน โดยเสนอเป็นภาพแยกในแต่ละพื้นที่และเสนอเป็นภาพรวมของทั้ง 7 พื้นที่

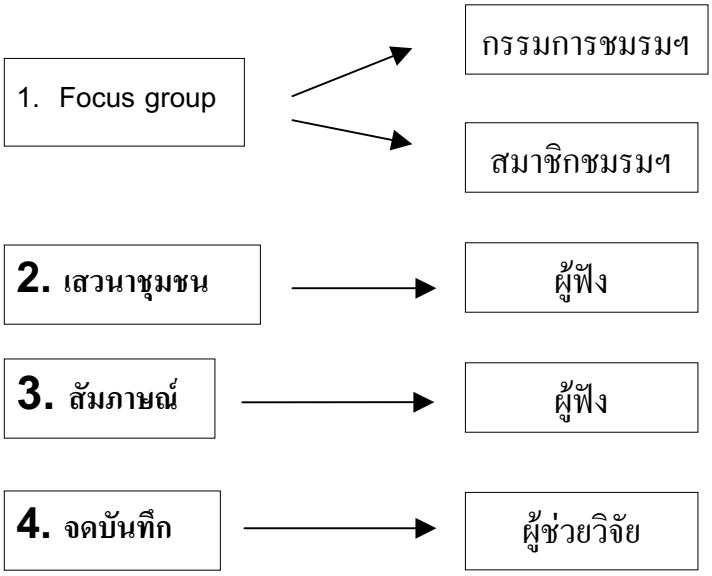

6.2.1 ผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่

ผลการประเมินในแต่ละพื้นที่นี้เป็นการประมวลมาจากการประเมินผลทั้ง 4 วิธีการ จากการบันทึกการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นรายสัปดาห์(ตุลาคม-พฤศจิกายน 2546) โดยผู้ช่วยวิจัย ทำให้ทราบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่เน้นด้านการกระจายเสียง จากการสัมภาษณ์และการเสวนาชุมชนทำให้ทราบความคิดเห็นและความพึงพอใจของคนในหมู่บ้าน ที่มีต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และจากการสนทนากลุ่มผู้ปฏิบัติงานทำให้ทราบวิธีการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ **ผลการประเมินจะนำเสนอในขอบข่ายของประเด็นหลักที่ประเมินได้แก่ การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร การรับฟังและความพึงพอใจในการรับฟัง และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน**

บ้านดอนทราย

1) การดำเนินงาน

จากการบันทึกการจัดรายการโดยผู้ช่วยวิจัยพบว่า ในช่วง 3 สัปดาห์แรก บ้านดอนทรายประสบปัญหาทางธรรมชาติ ฝนตกหนักและเกิดภาวะน้ำท่วม ทำให้การใช้หอกระจายข่าว

ไม่สม่ำเสมอและมีการใช้น้อย เมื่อฝนหยุดตกและน้ำลดจึงเริ่มใช้งานตามปกติ ที่บ้านดอนทรายมีผู้เข้ามาร่วมรับผิดชอบงานเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ที่นี่ส่งผู้แทนเข้าประชุมฝึกปฏิบัติการทั้งรุ่น 2 และรุ่น 3 รวมทั้งส่งผู้แทนเข้าอบรมความรู้ด้านช่างด้วย ผู้รับผิดชอบหลัก ได้แก่ กำนันสุชาติ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโดยผู้ช่วยมีบทบาทในการเป็นผู้ประกาศ-จัดรายการมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีสารวัตรตำบลซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่เข้าร่วมการประชุมฝึกปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 1 มีโอกาสเข้ามาเป็นผู้จัดการกระจายเสียงด้วย มีผู้รับผิดชอบดูแลเครื่องเสียง 3 คน จากเดิมที่มี 1 คน การใช้หอกระจายข่าวสารมิได้เปิดใช้ทุกวันแต่เปิดทุกสัปดาห์ เฉลี่ยสัปดาห์ละ 2-3 วัน โดยเนื้อหาส่วนใหญ่นอกเหนือจากการใช้เพื่อเรียกประชุมแล้ว มีการแจ้งให้ทราบถึงนโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ข่าวจากอำเภอ ข่าวในหมู่บ้าน และมีการถ่ายทอดการประชุมหมู่บ้านผ่านหอกระจายข่าวสาร จากการสัมภาษณ์พบว่ารูปแบบการจัดมีหลายแบบ มีเพลงนำประกาศ มีเพลงสลับข่าวสาร หรือบางทีเป็นการประกาศอย่างเดียว ส่วนใหญ่ใช้ภาษากลาง ชาวบ้านได้ยินทั่วถึงกันมากขึ้นเนื่องจากมีการปรับปรุงอุปกรณ์เครื่องเสียง

2) การรับฟังและความพึงพอใจ

ชาวบ้านแสดงความรู้สึกต่อหอกระจายข่าวสารในเชิงบวก กล่าวคือไม่รู้สึกรำคาญ *“อยากฟังทุกวันเพราะได้รับทราบข่าว”* หรือ *“ถ้าได้ยินเสียงจะตั้งใจฟังเพราะจะมีข่าว”* และบอกว่า*ข้อมูล*ส่วนใหญ่ตรงกับความต้องการ เป็นความจริง มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันและฟังแล้วเพลิดเพลินดี บางคนเสนอให้จัดมากขึ้น เพิ่มเรื่องราวที่ทันสมัยอยู่ในกระแสและเกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตร *“น่าจะพูดเรื่องทำนา ทำสวนยาง สวนปาล์ม สวนมะพร้าว”* มีความคิดเห็นว่าไม่ควรเอาเรื่องไกลตัวมาพูดควรพูดเรื่องใกล้ตัวเรื่องความเคลื่อนไหวในหมู่บ้านโดยเฉพาะที่จะมีผลกระทบกับชาวบ้าน เช่น จะมีโรงงานมาตั้งใกล้หมู่บ้าน หมู่บ้านได้รับงบประมาณอะไรบ้างจำนวนเท่าใดและจะใช้อย่างไร เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีความคิดเห็นอื่นๆ เช่น *“อยากให้ออกเสียงให้ชัดเจน พูดให้เป็นธรรมชาติไม่ใช่อ่านให้ฟัง”* หรือ *“เชิญคนอื่นมาสัมภาษณ์หรือพูดบ้าง”* หรือ *“อยากให้เปิดบ่อยกว่านี้”* ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถเดินทางไปร่วมประชุมประจำเดือนได้แสดงความพึงพอใจต่อการถ่ายทอดการประชุมผ่านหอกระจายข่าวสาร ที่นอกจากทำให้ทราบความเคลื่อนไหวต่าง ๆ แล้วยังช่วยทำให้หายเหงาด้วย

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน

ชาวบ้านผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่ายังมีส่วนน้อย ไม่ค่อยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเท่าใดนัก และในส่วนของผู้ปฏิบัติงานเองยังไม่กล้าออกปากขอความช่วยเหลือโดยใช้คำว่า *"ยังไม่มีการเรียกร้อง"* อย่างไรก็ตามชาวบ้านต่างแสดงความดีใจเมื่อทราบว่า จะมีการปรับปรุงหอกระจายข่าวให้เป็นเสียงตามสาย

บ้านดอนปลักหมู

1) การดำเนินงาน

จากการเพิ่มจุดการกระจายเสียงด้วยการตั้งเสาและติดลำโพงเพิ่มขึ้น ซึ่งดำเนินการในช่วงโครงการวิจัยระยะที่ 1 ทำให้การกระจายเสียงที่บ้านดอนปลักหมู มีการพัฒนาทำให้ชาวบ้านได้ยินอย่างทั่วถึงมากขึ้น ผู้รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารที่นี่คะเนว่าปัจจุบันสามารถได้ยินประมาณ 70% ของพื้นที่ หอกระจายข่าวสารมีการเปิดใช้อย่างสม่ำเสมอ ในช่วงเดือนตุลาคม ซึ่งฝนตกหนักและพายุแรง มีการใช้หอกระจายข่าวสารแจ้งเรื่องพายุและการเตรียมรับสภาวะน้ำท่วม ส่วนในเดือนพฤศจิกายน มีการเปิดการกระจายเสียงทุกวัน เวลา 6.30-8.00 น. (มีการขยับเวลาในช่วงอากาศหนาว) และมีการถ่ายทอดรายการนายกพบประชาชนทุกเช้าวันเสาร์ มีผู้จัดหลัก 4 คน ผู้ใหญ่บ้านไม่ใช่ผู้ทำหน้าที่ประกาศหรือจัดรายการเพียงคนเดียวอีกต่อไป แต่คุณบุญสม ซึ่งเป็นผู้ที่มีท่าทีสนใจมาตั้งแต่โครงการวิจัยระยะที่ 1 และมีโอกาสเข้าร่วมประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 มีบทบาทเป็นผู้รับผิดชอบมากขึ้น นอกจากนั้นมีผู้ร่วมจัดอีก 2 คน และผู้ผ่านการอบรมด้านช่าง ทำหน้าที่ดูแลอุปกรณ์ คนกลุ่มนี้มีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังเช่นเมื่อโครงการวิจัยเข้าช่วยขยับขยายติดตั้งเสาติดลำโพงเพิ่ม เพื่อให้การรับฟังทั่วถึงมากขึ้นและเกิดเสียงเรียกร้องจากชาวบ้านบางส่วนที่ยังไม่ได้ยิน คณะผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้ร่วมกันแก้ปัญหา ด้วยการช่วยหาวัสดุสายไฟ เสาไม้ และช่วยกันย้ายลำโพงจากเสาเดิมมาติดตั้ง รวมทั้งมีการพัฒนาการจัดรายการและมีแผนงานในอนาคตด้วย

การดำเนินงานกระจายเสียง มีการถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ถ่ายทอดรายการรอบด้านบ้านเรา แต่ไม่มีการเปิดเทปของหน่วยงานราชการ แจ้งเชิญชวนชาวบ้านร่วมกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน ดังเช่น ประกาศร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ประกาศว่า "*ใครมีจอบให้เอาจอบมา ใครมีเครื่องตัดหญ้าเอาเครื่องตัดหญ้ามา*" ซึ่งปรากฏว่ามีคนมาร่วมงานกว่า 50 คน มักจัดรายการ

โดยไม่มีการเปิดเพลงประกอบ ส่วนใหญ่ใช้ภาษากลาง และมีโครงการจะถ่ายทอดการประชุมหมู่บ้านตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 เป็นต้นไป รวมทั้งเพิ่มการจัดรายการประเภทสนทนา

2) การรับฟังและความพึงพอใจ

ชาวบ้านส่วนใหญ่แสดงความพอใจกับข้อมูลข่าวสารที่ได้ยิน ติดตามฟัง ตั้งใจฟัง และต้องการฟังเป็นประจำ เพราะมีประโยชน์มาก มีผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า *"ฟังข่าวจากหอกระจายข่าวดีกว่าดูจากโทรทัศน์เนื่องจากมักถูกลูกหลานแย่งเปลี่ยนช่อง"* ชอบที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน อย่างไรก็ตาม ยังต้องการฟังข้อมูลประเภทอื่นที่นอกเหนือจากข่าว เช่น สารคดี ความรู้ เพลง ธรรมะ เป็นต้น ต้องการให้มีรูปแบบรายการที่สนุกสนานบ้างอีกทั้งต้องการให้เพิ่มคนจัดให้มี ผู้หญิง หรือคนแก่บ้าง นอกจากนี้ยังมีความพอใจในหอกระจายข่าวสาร ในฐานะที่เป็นสื่อที่ช่วยเตือนความจำและช่วยกระตุ้นให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจได้ในกรณีของการประชุมและการจัดกิจกรรมในชุมชน อย่างไรก็ดีต้องการให้ปรับปรุงระบบเสียง *"อยากให้ชัดกว่านี้อยากให้ครบทุกจุด"* จึงยินดีที่ทราบว่าจะมีการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายในไม่ช้านี้

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการสัมภาษณ์และวงเสวนาพบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมงานหอกระจายข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง คือพอจะมีบ้างแต่ไม่ทั่วถึงและเด่นชัด เช่น เป็นการแนะนำผู้จัดรายการด้านเนื้อหา เรื่องความดังของเสียง บางคนร่วมบริจาคเงินช่วยซ่อมเครื่องเสียง และมีหลายคนต้องการเข้ามาร่วมงานแต่ไม่มีเวลา อย่างไรก็ดีเมื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานกับในอดีตแล้วส่วนใหญ่เห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน มีผู้จัดรายการเพิ่มขึ้น เนื้อหาสาระเป็นเรื่องราวของชุมชน มีการขยับขยายด้านอุปกรณ์ และมีการจัดอย่างสม่ำเสมอ

บ้านชุมทรัพย์

1) การดำเนินงาน

หอกระจายข่าวสารที่บ้านชุมทรัพย์มีการเปิดใช้ทุกวัน ตั้งแต่เวลาประมาณ 5.30-7.00 น. ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นผู้จัดรายการหลัก โดยมีผู้ช่วยจัดอีกหนึ่งคน มีการย้ายเครื่องเสียงไปอยู่ในบ้านและมีการสร้างห้องกระจายเสียงแยกต่างหากในภายหลัง ยังคงมีปัญหาด้านการได้ยินไม่ทั่วถึง รายการหนึ่งที่จัดเป็นประจำ คือ รายการผู้ใหญ่บ้านพบประชาชน เป็นรายการที่ผู้ใหญ่จัด โดยเป็นการเสนอข่าว(ใช้คำว่าเล่าข่าว) จากหนังสือพิมพ์(ผู้ใหญ่จะซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับบ่าย

ของทุกวัน เพื่อให้เป็นข่าวประจำวันรุ่งขึ้น) แจ้งข่าวในหมู่บ้าน สลับด้วยเพลงซึ่งร้องเองเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นเป็นการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง รายการข่าวยามเช้า รายการข่าวเช้าตรู่ และเปิดเทปของส่วนราชการ ซึ่งรายการเหล่านี้เปิดสลับกันไปไม่ประจำเหมือนรายการผู้ใหญ่บ้านพบประชาชน การประกาศข่าวของหมู่บ้าน เช่น การเรียกประชุมกรรมการต่างๆ ข่าวกองทุนหมู่บ้าน ราคาพืชผล ข่าวที่ อบต.ฝากประกาศ เป็นต้น จัดรายการด้วยภาษากลาง มีการติดตามผล สอบถามการได้ยิน และสอบถามความต้องการฟังจากชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้านมีความต้องการที่จะพัฒนางานหอกระจายข่าวสาร โดยในช่วงกลางเดือนพฤศจิกายน 2546 มีความพยายามที่จะเพิ่มผู้รับผิดชอบงาน อีกทั้งมีการจัดสถานที่จัดรายการให้เป็นสัดส่วน และคำนึงถึงความสะดวกของผู้จัดรายการคนอื่น ผู้ใหญ่ได้บอกเทคนิคการจัดแก่คณะผู้วิจัยว่า *"พูดจากใจจริง"* และมีความคิดว่าหอกระจายข่าวสารเป็นสื่อภายในชุมชนเพราะฉะนั้นสามารถพูดคุยเนื้อหาที่มีความเฉพาะได้โดยไม่ต้องเกรงคนนอก *"ได้ยินเฉพาะในหมู่บ้านไม่เป็นไร"*

2) การรับฟังและความพึงพอใจ

ชาวบ้านบอกว่าชอบฟัง ตั้งใจฟัง และติดตามโดยตลอด บางรายบอกว่า *"กรีดยางไป ฟังไป ชอบที่ผู้ใหญ่เล่าข่าว"* ชอบใจการเปิดเพลงและการร้องเพลงของผู้ใหญ่ มีข้อเสนอเช่น อยากให้มีข่าวเด็ก วัยรุ่นบ้าง อยากให้เปิดเพลงมากขึ้น อยากให้มีคนอื่นมาคุยบ้าง อยากให้จัดนานกว่านี้ หรือเพิ่มการจัดในช่วงเย็น เป็นต้น ซึ่งโดยรวมแล้ว ชาวบ้านพอใจกับการจัดรายการของผู้ใหญ่ สังเกตได้จากประโยคที่ว่า *"ดีอยู่แล้วถ้ามีคนอื่นมาจัดกลัวไม่ดี"*

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน

สำหรับการมีส่วนร่วม ชาวบ้านมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นในการประชุมหมู่บ้านประจำเดือน ถึงเรื่องที่ต้องการฟังและความชัดเจนของการได้ยิน อีกทั้งยินดีร่วมบริจาคเงินหากมีปัญหาด้านเครื่องเสียง

บ้านสมบูรณ์สุข

1) การดำเนินงาน

การจัดเสียงตามสายที่บ้านสมบูรณ์สุขเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ผู้รับผิดชอบงานเสียงตามสายที่นี่เป็นกลุ่มคนจำนวนมาก โดยมีผู้จัดหลักอยู่ 5 คน เนื่องจากมีการส่งคนไปร่วมประชุมฝึกปฏิบัติทุกรุ่น โดยผู้ใหญ่บ้านเข้าร่วมงานในระยะหลัง โดยร่วมประชุมฝึกปฏิบัติ รุ่นที่ 3 รวมถึงส่งคนเข้าร่วมการอบรมความรู้ด้านช่าง การจัดการกระจายเสียงจึงมีความเข้มข้น มีแผนการจัดการกระจายเสียงแต่ในทางปฏิบัติงานจริงมิได้คำนึงถึงแผนเท่าไรนัก จะมีการพูดคุยกันและตกลงกันว่าใครจะทำวันไหนเป็นระยะๆเช่นเป็นสัปดาห์ๆไป จึงทำให้ผู้จัดการกระจายเสียงมีความหลากหลาย ชาวบ้านที่นี่ส่วนใหญ่เป็นคนมุสลิม เนื้อหาส่วนหนึ่งจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่มิใช่แค่การเรียกหรือบอกเวลาทำละหมาดวันละ 5 ครั้งเช่นแต่ก่อน แต่ในขณะนี้มีการจัดรายการธรรมะกับการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องศาสนาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน รูปแบบรายการเป็นการพูดคุยและมีการสลับผู้จัดเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ตัวอย่างเนื้อหารายการ เช่น การปฏิบัติตนระหว่างการถือศีลอด การปฏิบัติตนระหว่างเดือนรอมฎอน การเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับวันฮารียอ เป็นต้น เสียงตามสายมีประโยชน์เป็นอย่างมากในการแจ้งข่าวการตาย เพราะต้องจัดกิจกรรมตามหลักศาสนาให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว นอกจากนี้ยังมีสาระอื่นๆ เช่น ผู้ว่า CEO กับแนวทางการบริหาร การทำบัตรทองและวิธีใช้บัตรทองที่จัดร่วมกับอสม. มีการประกาศเชิญชวนร่วมกิจกรรมของชุมชน มีการแจ้งเรื่องด่วน เช่น ข่าวน้ำท่วม แจ้งราคายาง เป็นต้น ที่น่าสนใจคือการร่วมกับเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยชุมโคจัดรายการ สถานีอนามัยพบประชาชน มีการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิต เช่นการรักษาสุขภาพช่วงรอมฎอน เป็นต้น มีการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางเป็นบางวัน และไม่เปิดเทปของหน่วยงานราชการ ในแต่ละวันมีผู้รับผิดชอบอย่างน้อย 2 คน สลับกันทุกวัน และจากการบันทึกการจัดการกระจายเสียงโดยผู้ช่วยวิจัย พบว่า ในเดือนพฤศจิกายน ซึ่งเป็นเดือนถือศีลอดมีการจัดรายการน้อยลงจากเดือนตุลาคม ส่วนใหญ่ใช้ภาษากลาง

2) การรับฟังและความพึงพอใจ

ชาวบ้านแสดงความพอใจกับการกระจายเสียงที่เป็นอยู่ ได้ยินเสียงชัดเจนดีเกือบทั่วถึงประมาณ 80% ของพื้นที่หมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม ยังมีบางคนที่ต้องการให้เพิ่มเนื้อหาอื่นที่ไม่ใช่เรื่องของศาสนา *“อยากให้มีข่าวอื่นๆอีกสักครึ่งชั่วโมง เช่น เกษตรผสมผสาน สังคม สุขภาพ”* บ้างต้องการให้มีบันเทิง *“น่าจะเสริมให้สนุกมากขึ้น เป็นเพลงบ้าง เล่าเรื่องบ้าง เล่านิทาน บ้าง เพื่อไม่เครียดจนเกินไป”* ผู้จัดการกระจายเสียงบอกว่า เด็ก ๆ เคยมาถามว่าทำไมไม่เปิดเพลงบ้าง

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน

ชาวบ้านบ้านสมบูรณ์สุขมีส่วนร่วมในการจัดการเสียงตามสาย โดยแสดงความคิดเห็นและความต้องการผ่านการประชุมหมู่บ้าน และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ที่บ้านสมบูรณ์สุขยังมีการจัดกิจกรรมเสริมบทบาทหอกระจายข่าวสารอยู่หลายครั้ง เช่น จัดการแข่งขันตอบคำถามเนื่องในวันตรุษ(อีดิ้นอัฏฮา)ผ่านทางหอกระจายข่าวสาร เป็นต้น ซึ่งทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกที่ดีต่อหอกระจายข่าวสาร เห็นว่าหอกระจายข่าวสารสามารถมีบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมลักษณะอื่นๆ และการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้ เป็นช่องทางที่ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้ามาร่วมใช้หอกระจายข่าวสารอีกทางหนึ่งด้วย

บ้านปากบ่อ

1) การดำเนินงาน

เมื่อหลายปีก่อนบ้านปากบ่อเคยได้รับรางวัลหอกระจายข่าวดีเด่นของจังหวัด แต่ในโครงการวิจัยระยะ 1 ผลปรากฏว่าบ้านปากบ่อเป็นบ้านที่มีความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารน้อยที่สุด คุณจำนงค์เป็นผู้จัดเพียงคนเดียว เป็นผู้ที่มีความสามารถและมีใจรักในงาน เป็นผู้ที่ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมาตั้งแต่เริ่มต้น มีความมั่นใจในแบบแผนการดำเนินงานของตน ที่มีการจัดเป็นประจำ หากแต่เป็นการใช้หอกระจายข่าวสารในบทบาทของสื่อกลางจากรัฐสู่ชุมชน มากกว่าการใช้หอกระจายข่าวสารให้เป็นสื่อกลางของชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศมากกว่าเป็นผู้จัดรายการ ชุมชนไม่มีส่วนร่วมแม้แต่ผู้ใหญ่บ้านเองก็ยังไม่มีส่วนในการดำเนินงาน ในโครงการวิจัยระยะที่ 2 คณะผู้วิจัยได้พยายามเชิญชวนบุคคลผู้นี้ให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น เชิญร่วมการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่นที่ 2 ในฐานะวิทยากรที่มีประสบการณ์ ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นเขาได้มีโอกาสเรียนรู้บทบาทอื่นๆของหอกระจายข่าวสาร เรียนรู้วิธีการหาข้อมูลและจัดรายการที่มีความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง ซึ่งส่งผลให้ในระยะหลังนี้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาและรูปแบบรายการ อีกทั้งยินยอมให้คนอื่นร่วมเป็นผู้จัดด้วย ซึ่งการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่บ้านปากบ่อน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากในช่วงท้ายของโครงการวิจัยระยะที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านเริ่มให้ความสนใจ เข้าร่วมการประชุมฝึกปฏิบัติในรุ่นที่ 3 และมีความตั้งใจที่จะร่วมใช้หอกระจายข่าวสารให้เป็นสื่อของชุมชนมากยิ่งขึ้น

ที่บ้านปากบ่อมีการจัดการกระจายเสียงทุกวันเวลาเช้า ส่วนของการจัดที่ยังคงเดิมคือ การถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง เปิดเทปของหน่วยงานราชการ ประกาศเรียกประชุมต่างๆ เช่น กรรมการธนาคารหมู่บ้าน กลุ่ม อสม. กลุ่มสตรี เป็นต้น ส่วนที่เพิ่มเติมขึ้น ได้แก่ การถ่ายทอด

รายการราชดำริสัมพันธ์ รายการโต๊ะข่าวเช้าตรู่ ซึ่งเป็นรายการท้องถิ่น มีการจัดรายการประจำทุกวันจันทร์-พุธ-ศุกร์ ที่มีรูปแบบเป็นรายการผสมระหว่าง ข่าว-อ่านบทความ-การสนทนา เนื้อหาเปลี่ยนไปทุกสัปดาห์ เช่น สัปดาห์หนึ่งเป็นรายการ ชุมชนปากบ่อหน้าบ้านน่ามอง เนื้อหาเป็นการปรับปรุงที่พักอาศัย สัปดาห์ที่สองเป็นรายการ รณรงค์ควบคุมโรคไข้เลือดออก เป็นการแจ้งกำหนดการออกพื้นที่สำรวจลูกน้ำของกลุ่มอสม. สัปดาห์ที่สามเป็นรายการธนาคารหมู่บ้านเรา เป็นการรายงานสถานการณ์ธนาคารหมู่บ้านปากบ่อและกองทุน สัปดาห์ต่อๆมา รายการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต รายการวิจารณ์ข่าวจากหนังสือพิมพ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการแจ้งข่าวภายในชุมชนมากขึ้น เช่น เชิญชวนร่วมพัฒนาศาลากลางบ้านเนื่องในวันปิยะมหาราช พัฒนาถนน พัฒนาวัดปากบ่อ เชิญชวนร่วมทอดกฐินสามัคคีที่วัดปากบ่อ เป็นต้น ผู้จัดหลักยังเป็นคนเดิมที่พูดด้วยภาษากลาง ต่อมามีผู้จัดเพิ่มขึ้นเป็นผู้หญิงและจัดด้วยภาษาถิ่นซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้าน

2) การรับฟังและความพึงพอใจ

เมื่อสอบถามถึงความคิดเห็นที่มีต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จึงได้รับคำตอบว่าต้องการให้การจัดมีความหลากหลายมากขึ้น *“อยากให้มีรูปแบบทันสมัย มีคนจัดหลากหลาย”* หรือ *“อยากให้มีภาคบันเทิงบ้าง ฟังง่ายๆไม่เคร่งเครียด”* และต่างเห็นถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสารไม่รู้สึกรำคาญ ตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลข่าวสาร *“มีความอยากรู้ อยากฟัง เพราะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน”* และบางคนถึงกับ ปิดวิทยุ/เบาโทรทัศน์ เพื่อให้ได้ยินเสียงจากหอกระจายข่าวสาร

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน

ชาวบ้านมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้น ผู้จัดใหม่มีการประเมินด้วยสอบถามถึงการได้ยิน และความชอบ ชาวบ้านรับทราบเรื่องหอกระจายข่าวสารจากที่ประชุมหมู่บ้าน มีส่วนในการช่วยออกเงินเพื่อซ่อมแซมอุปกรณ์ และกลุ่มพัฒนาต่างๆมีการนำข้อมูลข่าวสารมาฝากประกาศ

บ้านดอนคา

1) การดำเนินงาน

บ้านดอนคาเป็นพื้นที่ศึกษาหนึ่งที่มีการพัฒนางานหอกระจายข่าวสารอย่างชัดเจน ในตอนท้ายของโครงการวิจัยระยะที่ 1 หอกระจายข่าวสารที่นี่ได้รับการปรับปรุงให้เป็นเสียงตามสายที่ส่งผลให้เสียงมีคุณภาพดีขึ้นได้ยินทั่วถึงและมีความชัดเจนมากขึ้น นอกจากนั้นที่นี่มีการจัดการกระจายเสียงโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการสอบถามความต้องการและมีการประเมินผลการจัดเป็นระยะ มีผู้จัด 5 คน แต่กำนันจงใจและผู้ร่วมงานอีก 2 คนเป็นผู้จัดหลัก ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดรายการให้มีความน่าสนใจ ที่โดดเด่นคือ มีการจัดในรูปแบบการสนทนา เป็นที่ชื่นชอบและทำให้ชาวชุมชนต่างให้ความสนใจและตั้งใจฟังมากขึ้น ในโครงการวิจัยระยะที่ 2 นี้ การดำเนินงานเสียงตามสายยังคงเป็นไปอย่างสม่ำเสมอทุกวัน เปิดตอนเช้าเวลา 6.00-7.00 น. และเวลาอื่นถ้ามีเหตุการณ์เร่งด่วน มีการถ่ายทอดรายการจากวิทยุกระจายเสียง เช่น รายการข่าวจากส่วนกลาง รายการ 1-2-3-4 ของกรมตำรวจ รายการโต๊ะข่าวเช้าตรู่ รายการนายกพบประชาชน เป็นต้น มีการใช้เสียงตามสายแจ้งข้อมูลข่าวสารของชุมชน ตั้งแต่ประกาศเรียกประชุม แจ้งข่าวงานบุญ งานทอดกฐิน งานศพ ของหาย แจ้งเหตุเตือนภัยภาวะฝนตกน้ำท่วม โดยในช่วงเดือนตุลาคม ที่มีพายุฝนและน้ำท่วม ที่นี่ได้ใช้รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียงวิ่งแจ้งเหตุเป็นการเพิ่มช่องทางการสื่อสารอีกทางหนึ่ง รูปแบบรายการที่ทั้งการถ่ายทอด การประกาศ และการสนทนา แหล่งข้อมูลมาจากในหมู่บ้าน ราชการและหนังสือพิมพ์ โดยมีการเตรียมการล่วงหน้าเช่นอ่านหนังสือพิมพ์มาล่วงหน้าแล้วนำมาบอกเล่าเป็นคำพูดของผู้จัดเอง ผู้จัดรายการมีหลายคนจัดสลับกันตามความถนัด เช่น ข่าวพัฒนาจัดโดยผู้ช่วยกำนัน ข่าวจากอำเภอและข่าวชาวบ้านจัดโดยกำนัน ข่าวจากอบต.จัดโดยสมาชิกอบต. เป็นต้น ส่วนใหญ่จัดด้วยภาษาท้องถิ่น

2) การรับฟังและความพึงพอใจ

ผู้ฟังส่วนใหญ่มีความพึงพอใจตั้งใจฟังและติดตาม บางคนบอกว่า *“อยู่ในบ้านไม่ค่อยได้ยินต้องออกมาฟังข้างนอกบ้าน”* มีความเห็นว่าเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง อย่างไรก็ดียังมีความต้องการให้มีข้อมูลด้านการออกกำลังกาย ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเด็กบ้าง และเพิ่มการจัดให้มีความน่าสนใจมากขึ้นไปอีก

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน

ชาวบ้านมีส่วนร่วมในงานเสียงตามสาย เนื่องจากมีการนำเรื่องเข้าปรึกษาหารือในการประชุมหมู่บ้านทุกเดือน โดยกำนันจะบอกเล่าการดำเนินงานรวมทั้งปัญหาและอุปสรรค จากนั้นจะเปิดรับฟังความคิดเห็นและความต้องการ นอกจากนั้นผู้จัดรายการเองยังมีการสอบถามการได้ยิน และความต้องการจากชาวบ้านในลักษณะไม่เป็นทางการ และมีการติดตั้งตู้รับความคิดเห็นไว้ที่ศาลาประชาคมด้วย ชาวบ้านเองเมื่อไม่ได้ยินหรือไม่ชัดเจนมักมาบอกในเชิงต่อว่า บางคนที่ไม่ได้ยินมีการสอบถามว่าพูดเรื่องอะไรไปบ้าง

เสียงตามสายของบ้านดอนคามีการใช้งานเพื่อชุมชนค่อนข้างโดดเด่น มีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นคณะผู้จัดสามารถเข้ามาใช้ประกาศสื่อสารกับคนในชุมชนด้วยกันเองได้ ทำให้โดยรวมแล้วมีเรื่องราวในหมู่บ้านค่อนข้างมาก บางคนไม่ประกาศเองแต่จะนำข้อมูลมาฝากประกาศ บางคนก็พูดเอง เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหม่อนไหม กลุ่มทำไวน์ เป็นต้น นอกจากนั้นมีเรื่องงานบุญ ขอความร่วมมือ นัดหมายพัฒนาท้องถิ่น วัวหาย โทรศัพท์มือถือหาย ฯลฯ บางคนเขียนข้อความมาให้ช่วยประกาศ ทำให้บ้านดอนคามีการจัดการเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารภายในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง และในยามเช้าที่ร้านกาแฟซึ่งมีลำโพงติดอยู่ใกล้ๆเกิดการ *"ฟังไปคุยไป..... วิพากษ์วิจารณ์"* หรือแม้กระทั่ง *"ฟังแล้วมีการลุ้นว่าใครเป็นผู้จัด"* เป็นการเพิ่มสีสันให้กับท้องถิ่น ซึ่งทุกคนต่างมีความเห็นว่ามีความแตกต่างจาก 2 ปีที่แล้วอย่างสิ้นเชิง ทั้งคนทำที่เดิมมีเพียงกำนันเป็นรับผิดชอบแต่ในปัจจุบันมีผู้ร่วมรับผิดชอบหลายคน มีความเปลี่ยนแปลงในด้านอุปกรณ์ เนื้อหาและรูปแบบรายการ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

บ้านทุ่งวัวแล่น

1) การดำเนินงาน

บ้านทุ่งวัวแล่นเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีการปรับเปลี่ยนหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสายในช่วงท้ายของโครงการวิจัยระยะที่ 1 ยังคงไม่ได้ยินทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน แต่มีการติดตั้งลำโพงในบริเวณที่มีบ้านหรือบริเวณที่เป็นที่ชุมนุมของชาวบ้าน ที่น่าสนใจคือบริเวณร้านกาแฟที่ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่พบปะกันในยามเช้า ดื่มกาแฟ ฟังเสียงตามสาย และพูดคุยกัน นอกจากนี้ที่นี่ยังคงใช้รถยนต์ติดลำโพงวิ่งกระจายเสียงอีกทางหนึ่งเช่นเดิม จากการประเมินผลพบว่ามีการจัดการกระจายเสียงทุกวัน เวลา 7.00-8.00 น. ผู้ใหญ่บ้านและผู้ร่วมจัดรวม 3 คนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก มีการจัดทำเป็นแผนการจัดรายการ ซึ่งแผนนี้เกิดจากการพูดคุยกันของผู้ปฏิบัติงาน และมีการมอบหมายงานที่ตรงกับความถนัดของแต่ละคน การจัดรายการมีหลายรูปแบบ รูปแบบของการถ่าย

ทอดรายการจากวิทยุกระจายเสียง รายการที่ถ่ายทอด ได้แก่ ข่าวประจำวันจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย รายการ 1-2-3-4 ของตำรวจ รายการโต๊ะข่าวเช้าตรู่ รายการนายกพบประชาชนทุกเช้าวันเสาร์ และมีการถ่ายทอดรายการที่มีความสำคัญเป็นวาระพิเศษ คือ การถ่ายทอดกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา นอกจากนี้มีการเปิดเทปของหน่วยราชการบ้าง ส่วนที่จัดเอง ได้แก่ การอ่านและวิเคราะห์ข่าวจากหนังสือพิมพ์ การแจ้งข่าวภายในชุมชน (งานบวช งานศพ งานทอดกฐิน งานพัฒนา) การประกาศเรียกประชุม การจัดมักเปิดเพลงสลับกับการพูด มีการสัมภาษณ์ และจัดรายการด้วยภาษาถิ่น

2) การรับฟังและความพึงพอใจ

ชาวบ้านที่ได้ยินการกระจายเสียงเริ่มมีความรู้สึกรอคอยเวลาที่จะได้ฟัง *"หากวันไหนไม่เปิดจะรู้สึกเงียบเหงา"* ต่างชอบใจกับการจัดรายการ โดยเฉพาะวิธีพูดของผู้จัดที่มีความชัดเจนและเป็นกันเอง แต่ยังต้องการข้อมูลด้านอื่นๆอีก "*เนื้อหาดี เข้าใจดี คำพูดเข้าใจชัดเจน จัดดีแล้วแต่อยากฟังข่าว ชอบเรื่องการเมือง อยากให้มากกว่านี้*" และบางรายแสดงความสนใจเข้าเป็นผู้ร่วมจัดรายการ เพราะคิดว่าจะสามารถทำให้รายการมีความแปลกใหม่มากขึ้นและเป็นโอกาสที่จะได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการเป็นผู้จัดรายการหรือดีเจ

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมมีการแสดงความคิดเห็นต่อการได้ยิน และการจัดรายการ เป็นลักษณะบอก *"เคยบอกเรื่องฟังไม่ชัดและชมกับผู้ใหญ่ว่าพูดดี"* ร้านค้าที่มีฐานะให้การสนับสนุนสายไฟและมีการร่วมแรงซ่อมขาตั้งลำโพงที่หักเพราะถูกลมพัด จากการจัดประกวดนักเรียนจาก 3 โรงเรียนในพื้นที่ ในการเขียนและอ่านบทความผ่านหอกระจายข่าวสาร เป็นกิจกรรมที่สามารถดึงครู นักเรียนและชุมชน เข้าร่วมงานหอกระจายข่าวสารได้เป็นอย่างดี ผู้จัดเองมีความพยายามประเมินการทำงานเช่นกัน โดยมีการสอบถามทั้งในการประชุมหมู่บ้าน การพูดคุย และการรับฟังเสียงติชมในร้านกาแฟแหล่งชุมนุมของชาวบ้าน

ตารางที่ 6.1 สรุปการบริหารงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา	ผู้รับผิดชอบ	แหล่งทุน	นำเข้าที่ประชุมหมู่บ้าน	การจัดกิจกรรมเสริม	อุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร
บ้านดอนทราย	กำนันสุชาติและคณะเป็นผู้บริหารงานหอกระจายข่าวสาร	กำนันและผู้ช่วยฯ เพราะยังไม่กล้าออกปากในขณะที่ชาวบ้านพร้อมร่วมมือ	นำเข้าที่ประชุม	ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานวันสำคัญของหมู่บ้าน ประธานคณะกรรมการหอกระจายข่าวสาร(ผู้อำนวยการโรงเรียนฯ)จัดรายการพิเศษเนื่องในโอกาสวันแม่	มีการปรับปรุงทำให้ได้ยินทั่วถึงมากขึ้น ปัจจุบันมีผู้รับผิดชอบดูแลรักษาอุปกรณ์ที่มีความรู้จากการเข้ารับการอบรม ในอนาคตจะได้รับเสียงตามสาย
บ้านดอนปลักหมู	ผู้ใหญ่สันติและคณะ	ผู้ใหญ่บ้านผู้จัดรายการและชาวบ้าน	นำเข้าที่ประชุม	ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานสำคัญต่างๆ ไม่มีการจัดกิจกรรมเสริม	มีผู้ที่มีความรู้ด้านช่างร่วมงาน มีความยายามกระจายลำโพงไปยังจุดต่างๆ ปัจจุบันได้ยินประมาณ 70% จะได้รับการปรับปรุงเป็นเสียงตามสาย
บ้านชุมทรัพย์	ผู้ใหญ่ทวีและคณะ	ใช้เงินส่วนกลางของหมู่บ้าน	นำเข้าที่ประชุม	ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานวันสำคัญและไม่มีการจัดกิจกรรมเสริม	มีการโยกย้ายสถานที่จัดการกระจายเสียงและในที่สุดมีการสร้างห้องสำหรับการกระจายเสียงเป็นการเฉพาะ ได้รับการสนับสนุนให้ปรับเป็นเสียงตามสายเช่นกัน

ตารางที่ 6.1 สรุปการบริหารงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

พื้นที่ศึกษา	ผู้รับผิดชอบ	แหล่งทุน	นำเข้าที่ประชุม	การจัดกิจกรรมเสริม	อุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร

			หมู่บ้าน		
บ้าน สมบูรณ์สุข	คณะกรรมการผู้ใหญ่บ้าน คุณยูซบ(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)และคณะ	ใช้เงินส่วนกลางของหมู่บ้าน	นำเข้าที่ประชุม	ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานวันสำคัญต่างๆ และมีการจัดกิจกรรมเสริมบทบาทหอกระจายข่าวสารหลายครั้ง	มีผู้ที่มีความรู้รับผิดชอบอุปกรณ์ ได้รับการปรับให้เป็นเสียงตามสายตั้งแต่โครงการวิจัยระยะ 1 ชาวบ้านได้ยินค่อนข้างทั่วถึง
บ้าน ปากบ่อ	คุณจำนงค์เป็นบุคคลหลักและผู้ใหญ่บ้านเข้ามาร่วมในช่วงท้ายโครงการ	ใช้เงินส่วนกลางของหมู่บ้าน	นำเข้าที่ประชุม	มีการใช้ในการจัดงานเทศกาลสงกรานต์และเชิญชวนร่วมพัฒนาในวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ	มีผู้ดูแล และมิได้เข้ารับการอบรมเพิ่มเติม จะได้รับการปรับปรุงเป็นเสียงตามสาย
บ้านดอนคา	กำนันจงใจและคณะผู้จัดการกระจายเสียง	เงินส่วนกลางของหมู่บ้านและการบริจาคของชาวบ้าน	นำเข้าที่ประชุม	ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานวันสำคัญต่างๆ ที่ไม่ใช่ใช้ประกาศแจ้งให้ทราบหรือเชิญชวนแต่มีการใช้เป็นส่วนหนึ่งเช่น การถ่ายทอดงาน เชิญชาวบ้านมาร่วมสนทนา และมีแผนจัดการประกวดยุวชนนักจัดรายการ	มีช่างที่มีความรู้ที่ได้รับจากการอบรมคอยดูแลรักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์ อีกทั้งยังพยายามปรับปรุงเสียงตามสายที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น

ตารางที่ 6.1 สรุปการบริหารงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

พื้นที่ศึกษา	ผู้รับผิดชอบ	แหล่งทุน	นำเข้าที่ประชุม	การจัดกิจกรรมเสริม	อุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร

			หมู่บ้าน		
บ้านทุ่งวัวแล่น	ผู้ใหญ่อุดมและคณะ	ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านที่มีฐานะ	นำเข้าที่ประชุม	ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานวันสำคัญต่างๆ รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมพิเศษ เช่น การประกวดเขียนและอ่านบทความของนักเรียน และมีแผนจัดรายการสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมาก	มีช่างผู้มีความรู้คอยดูแลรักษาอุปกรณ์ และพยายามปรับปรุงเสียงตามสายให้อยู่ในสภาพดี

ตารางที่ 6.2 **สรุปการจัดการกระจายเสียงของแต่ละพื้นที่ศึกษา**

พื้นที่ศึกษา	ผู้จัด	เนื้อหา	รูปแบบ	ความถี่
บ้านดอนทราย	ผู้จัดหลักคือกำนันสุชาติ ผู้ช่วย และสารวัตรตำบล	เรียกประชุม แจ้งข่าวจากรัฐ แจ้งข่าวในชุมชน	ถ่ายทอดการประชุมหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นการประกาศ โดยมีเพลงสลับใช้ทั้งภาษา กลางและภาษาท้องถิ่น ไม่ถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางและไม่เปิดเทปของราชการ	สัปดาห์ละ 2-3 วัน
บ้านดอนปลักหมู	ผู้จัดหลัก 4 คน รวมผู้ใหญ่บ้าน	ข้อมูลข่าวจากส่วนกลางและท้องถิ่น ข่าวในชุมชน โดยเฉพาะแจ้งเหตุเตือนภัยจากพายุและน้ำท่วม วางแผนจะ	ถ่ายทอดจากวิทยุ จัดรายการสลับด้วยเพลง ไม่เปิดเทปของราชการ มีแผนจะจัดรายการแบบสนทนา ส่วนใหญ่ใช้ภาษากลาง	จัดทุกวัน

ตารางที่ 6.2 สรุปการจัดการกระจายเสียงของแต่ละพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

พื้นที่ศึกษา	ผู้จัด	เนื้อหา	รูปแบบ	ความถี่
		ถ่ายทอดการประชุมหมู่บ้านในอนาคต		

บ้าน ชุมทรัพย์	ผู้จัดหลัก 2 คนผู้ใหญ่บ้าน และมีผู้ร่วมจัดอีก 1 คน	ข้อมูลข่าวสารจากส่วนกลางและท้องถิ่น ข้อมูลของหน่วยงานราชการ และข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน	ถ่ายทอดจากวิทยุ บอกเล่าข่าวจากหนังสือพิมพ์ เปิดเทป จัดรายการ ผู้ใหญ่บ้านพบประชาชนพูดคุยสลับเพลง ส่วนใหญ่ใช้ภาษากลาง	จัดทุกวัน
บ้าน สมบูรณ์สุข	ผู้จัดหลัก 5 คน รวมผู้ใหญ่บ้านที่เข้ามาร่วม งานในระยะหลัง	ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยมิใช่ประกาศเพื่อบอกเวลาละหมาดเท่านั้น มีการเพิ่มประเด็นศาสนากับการดำเนินชีวิต นอกนั้นมีประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ราคายาง น้ำท่วม โดยเฉพาะนำเสนอเรื่องสุขภาพที่มีความทันเหตุการณ์ เช่น การรักษาสุขภาพช่วงรอมฎอน เป็นต้น	มีการจัดรายการประจำ 2 รายการ คือ ธรรมะกับการดำเนินชีวิต และสถานีอนามัยพบประชาชน เป็นรายการจัดร่วมระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่อนามัย รูปแบบเป็นการสนทนา ไม่เปิดเพลง มีการถ่ายทอดข่าวจากวิทยุ ไม่มีการเปิดเทปของราชการ ส่วนใหญ่ใช้ภาษากลาง	จัดทุกวัน
บ้าน ปากบ่อ	ผู้จัดหลัก 2 คน คุณจำนงค์และคุณอนงค์ ซึ่งคาดว่าผู้ใหญ่บ้านที่เข้าร่วมการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 3 จะร่วมจัดต่อไป	ข้อมูลข่าวสารจากส่วนกลางและท้องถิ่น ข้อมูลของหน่วยงานราชการ เรียกประชุม ข่าว และข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชุมชน	ถ่ายทอดจากวิทยุ ใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์ เปิดเทปของราชการ จัดรายการประจำที่ผสมผสานระหว่าง ข่าว อ่านบทความ และพูดคุย ใช้ภาษากลางและภาษาถิ่น	จัดทุกวัน

ตารางที่ 6.2 สรุปการจัดการกระจายเสียงของแต่ละพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

พื้นที่ศึกษา	ผู้จัด	เนื้อหา	รูปแบบ	ความถี่
บ้าน ดอนคา	ผู้จัดหลัก 3 คน รวมกำนันจงใจ	ข้อมูลข่าวสารจากส่วนกลางและท้องถิ่น แต่ไม่สม่ำเสมอ ส่วนใหญ่	ถ่ายทอดจากวิทยุ ไม่มีการเปิดเทปของราชการ มีการเล่าข่าวจากหนังสือพิมพ์ จัดรายการ	จัดทุกวัน

		เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชน เรียกประชุม แจ้งข่าวงานบุญ แจ้งเหตุเตือนภัย	สนทนาซึ่งรูปแบบและเนื้อหาขึ้นกับความถนัดของผู้จัด ใช้รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียงร่วมด้วยเมื่อมีเหตุการณ์เร่งด่วน	
บ้านทุ่งวัวแล่น	ผู้จัดหลัก 3 คน รวมผู้ใหญ่อุดม	ข้อมูลข่าวสารจากส่วนกลางและท้องถิ่น ข้อมูลของหน่วยงานราชการ ข้อมูลข่าวสารในชุมชน	ถ่ายทอดจากวิทยุ บอกเล่าข่าวจากหนังสือพิมพ์ เปิดเทปของราชการ ประกาศ จัดรายการพูดสลับเพลง สัมภาษณ์ ใช้ภาษาท้องถิ่น ใช้รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียงร่วมด้วย เน้นจุดกระจายเสียงที่เป็นแหล่งรวมคนเช่น ร้านกาแฟ	จัดทุกวัน

ตารางที่ 6.3 **สรุปความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ศึกษา**

พื้นที่ศึกษา	การรับฟัง	ความพึงพอใจในเนื้อหาและรูปแบบ	การมีส่วนร่วม
บ้านดอนทราย	ได้ยินทั่วถึงมากขึ้น ส่วนใหญ่ติดตามฟังและฟังอย่างตั้งใจ ทุกคนต้องการฟังเป็นประจำ	ส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหามีประโยชน์ตรงกับความต้องการ ต้องการเนื้อหาที่เป็นเรื่องเกษตรและเรื่องที่ส่งผลต่อชาวบ้านโดยตรงเพิ่มขึ้น รูปแบบรายการไม่หลากหลาย ผู้สูงอายุชอบฟังเพราะทำให้ทราบความเคลื่อนไหวและเป็นเพื่อนแก้เหงาได้	ชาวบ้านยังมีส่วนร่วมน้อย ส่วนใหญ่เป็นการรับรู้เรื่องราว แต่ยังไม่มีโอกาสร่วมการทำงาน

ตารางที่ 6.3 สรุปความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

พื้นที่ศึกษา	การรับฟัง	ความพึงพอใจในเนื้อหาและรูปแบบ	การมีส่วนร่วม
บ้านดอนปลักหมู	ได้ยินทั่วถึงมากขึ้น ติดตามฟังและฟังอย่างตั้งใจ	เนื้อหามีประโยชน์มาก สามารถนำเสนอได้อย่างชัดเจน ต้องการมีรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลายกว่านี้	ชาวบ้านมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ได้รับรู้และมีการแสดงความคิดเห็นกลับไปบ้าง บางคนร่วมบริจาคเงิน

บ้านชุมทรัพย์	ยังได้ยินไม่ทั่วถึง หากได้ยินจะตั้งใจฟังและต้องการฟังเป็นประจำ	ส่วนใหญ่พอใจกับเนื้อหาและรูปแบบ เห็นว่าเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนมาก ตรงกับที่ต้องการและมีความสนุกสนานฟังแล้วเพลิดเพลิน	ส่วนใหญ่ร่วมรับรู้และมีโอกาสแสดงความคิดเห็น และเห็นว่ายังมีโอกาสในการร่วมเป็นผู้จัดรายการน้อย
บ้านสมบูรณ์สุข	ได้ยินชัดเจนเกือบทั่วถึง ส่วนใหญ่ติดตามฟัง ฟังอย่างตั้งใจและต้องการฟังเป็นประจำ	พอใจกับเนื้อหาในระดับปานกลาง ต้องการให้เพิ่มเนื้อหาด้านอื่นที่มิใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาบ้าง ส่วนใหญ่เห็นว่ามีรูปแบบการจัดรายการหลากหลายขึ้น ต้องการให้มีเนื้อหาและรูปแบบที่ไม่เคร่งเครียด	ส่วนใหญ่ร่วมรับรู้ แต่ร่วมแสดงความคิดเห็นในระดับปานกลาง
บ้านปากบ่อ	ได้ยินทั่วถึงในระดับปานกลาง ฟังเป็นประจำและฟังอย่างตั้งใจ	เนื้อหามีประโยชน์มากแต่รูปแบบจำเจต้องการให้มีความแปลกใหม่บ้าง	ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากขึ้น ผู้จัดมีการสอบถามความคิดเห็นของผู้ฟัง ทุกคนร่วมรับรู้การดำเนินงาน บางคนช่วยออกเงินซ่อมแซม
บ้านดอนคา	ได้ยินทั่วถึงมากขึ้น ส่วนใหญ่ติดตามฟัง และต้องการฟังเป็นประจำ	พอใจกับเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการ และรูปแบบที่มีความแปลกใหม่	ชาวบ้านมีส่วนร่วมมาก เพราะนอกจากการประชุมประจำเดือนที่เป็นช่องทางสำหรับการพูดคุยได้แล้ว ผู้จัดการกระจายเสียงยังมีการติดตามสอบถามอยู่เสมอ รวมทั้งมีการตั้งตู้รับฟังความคิดเห็นไว้ที่ศาลาประชาคม

ตารางที่ 6.3 สรุปความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

พื้นที่ศึกษา	การรับฟัง	ความพึงพอใจในเนื้อหาและรูปแบบ	การมีส่วนร่วม
บ้านทุ่งวัวแล่น	ยังคงได้ยินไม่ทั่วถึง ส่วนใหญ่ติดตามฟัง ฟังเป็นประจำ บางส่วนรอคอย	ส่วนใหญ่พอใจกับเนื้อหา และวิธีการจัด พอใจกับการพูดที่ฟังชัดเจน	ส่วนใหญ่ร่วมรับรู้ มีการแสดงความคิดเห็นบ้างแต่ไม่มาก บางคนร่วมสนับสนุนสายไฟ

	ถ้าวันไหนไม่มีการกระจายเสียงจะรู้สึกเหงา		บางคนร่วมออกแรงปรับปรุงหอกระจายข่าวเมื่อชำรุด

6.2.2 ผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในภาพรวม

ผลการประเมินในส่วนนี้ได้มาจากการสนทนากลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าว ที่ล้วนเป็นสมาชิกของชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน แบ่งการสนทนาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะกรรมการบริหารชมรมฯ และกลุ่มสมาชิกชมรมฯ ใช้เวลาพูดคุยกลุ่มละประมาณ 2 ชั่วโมง ประเด็นในการพูดคุยนอกเหนือจากประเด็นหลักดังที่กล่าวมาข้างต้น ที่มุ่งพิจารณาเป็นภาพรวมของทุกพื้นที่ศึกษาแล้ว ยังพูดคุยกันถึงการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น บทบาทของชมรมฯและความคิดเห็นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในอนาคต ดังนั้นการแสดงผลในภาพรวมนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วม การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก และบทบาทของชมรมข่าวสารเพื่อชุมชนในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร**ด้านการบริหารงาน คณะกรรมการหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน** ที่มีการเลือกตั้งไว้ตั้งแต่โครงการวิจัยระยะที่ 1 ไม่มีบทบาทในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทุกหมู่บ้านมีการพูดคุยและปรึกษาหารือเรื่องหอกระจายข่าวสารในการประชุมหมู่บ้าน จากนั้นกลุ่มคนที่รับผิดชอบจะดำเนินงานต่อจึงไม่มีการประชุมคณะกรรมการชุดดังกล่าว ทุกหมู่บ้านมีการขยับขยาย**อุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร**ให้สามารถดำเนินงานได้ราบรื่น เห็นช่องทางการได้มาซึ่ง**ค่ารักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร** ที่มีทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและชมรมฯให้การช่วยเหลือ

ส่วนการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร**ด้านการจัดการกระจายเสียง** ในทุกพื้นที่มีความเปลี่ยนแปลง คือ **มีผู้เข้ามาร่วมดำเนินงานจำนวนมาก** ในแต่ละพื้นที่มีผู้รับผิดชอบหลัก ซึ่งหมายถึงร่วมงานจัดการกระจายเสียงเป็นประจำ จำนวนผู้จัดการกระจายเสียงน้อยที่สุด 2 คนที่บ้านปากบ่อและบ้านชุมทรัพย์ ส่วนที่บ้านสมบูรณ์สุขมีผู้ร่วมงานมากที่สุดและมีผู้จัดการกระจายเสียงหลักถึง 5 คน กำนันและผู้ใหญ่บ้านหลายคนลดบทบาทลง หรือเปิดโอกาสให้คนอื่นเข้ามาร่วมงาน ยกเว้น บ้านชุมทรัพย์ที่ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นผู้ดำเนินงานหลัก และบ้านปากบ่อที่ผู้ใหญ่บ้านเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น จากเดิมที่เคยปล่อยให้หอกระจายข่าวสารของหมู่

บ้านดำเนินงานโดยคนเพียงคนเดียว ซึ่งในการสนทนากลุ่ม(focus group) ได้ความคิดเห็นว่าผู้ดำเนินงานหลักไม่จำเป็นต้องเป็นกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เป็นใครก็ได้ที่มีความสามารถ **การดำเนินงานโดยภาพรวมมีความสม่ำเสมอมากขึ้น** บ้านดอนทรายกลับกลายเป็นพื้นที่ที่มีการจัดน้อยกว่าที่อื่นๆ อย่างไรก็ตาม ยังจัดทุกสัปดาห์ๆละ 2-3 วัน ในขณะที่พื้นที่ที่เหลือจัดทุกวัน พื้นที่ส่วนใหญ่มี**การจัดวางผังการดำเนินงาน** แต่ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่มิได้ดำเนินงานตามนั้น การดำเนินงานเป็นไปอย่างเป็นกันเอง และตามความสะดวก คนใดว่างจะรับอาสาเป็นผู้จัด จึงมีลักษณะ**ผลัดกันดำเนินงาน เนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น** อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ยังคงมีการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางแต่เป็นลักษณะไม่ประจำ วันใดมีเรื่องของชุมชนมากจะงดการถ่ายทอด นอกจากนี้มีการถ่ายทอดรายการต่างๆจากวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น เช่น โต๊ะข่าวเช้าตรู่รอบด้านบ้านเรา เป็นต้น ทุกพื้นที่ถ่ายทอดรายการนายกทักษิณพบประชาชน มีการเปิดเทปที่หน่วยราชการแจกจ่ายไปให้น้อยลง โดยในช่วงที่ประเมิน (2 เดือน) มีถึง 4 หมู่บ้านที่ไม่เปิด เนื้อหาสาระมีความหลากหลายขึ้น ส่วน**วิธีการจัดรายการ**นิยมอยู่ 2 รูปแบบ คือ การจัดรายการคนเดียว กับการจัดรายการสองคนเป็นการสนทนากัน แม้แต่ในกรณีของบ้านสมบูรณ์สุข ที่นำเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นหลัก ที่เคยแจ้งแต่เวลาและกำหนดการกิจกรรมทางศาสนา ต่อมาได้มีการปรับเป็นรายการสนทนา เช่น สนทนาการปฏิบัติตนระหว่างเดือนรอมฎอน รวมทั้งเพิ่มเนื้อหารายการประเภทอื่น เช่น รายการสถานีอนามัยพบประชาชน ที่จัดร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและชาวบ้านผู้รับผิดชอบงานหอกระจายข่าว มีหลายพื้นที่เล่าข่าวจาก**หนังสือพิมพ์**ให้ชาวบ้านฟัง โดยเฉพาะที่บ้านชุมทรัพย์ ในรายการ ผู้ใหญ่พบประชาชน ผู้ใหญ่จะบอกเล่าข่าวจากหนังสือพิมพ์ที่ซื้อไว้ในช่วงบ่ายเพื่อเตรียมอ่านในวันรุ่งขึ้น นอกจากนี้มีที่บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่นใช้**รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียง**ช่วยกระจายเสียงอีกช่องทางหนึ่งในกรณีที่มีเรื่องสำคัญ และมีการติดตั้งลำโพงที่บริเวณ**ร้านกาแฟ**ที่เป็นแหล่งชุมนุมในหมู่บ้าน เพื่อให้คนส่วนใหญ่ได้ยินและใช้เป็นสถานที่ตรวจสอบความคิดเห็นและความต้องการของผู้ฟังต่อการดำเนินงาน

อนึ่ง บ้านดอนทรายและบ้านดอนปลักหมู ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกันมีการประสานการจัดการกระจายเสียง ในกรณีที่บ้านหนึ่งไม่มีผู้จัดคนใดสะดวกจะฝากให้อีกบ้านหนึ่งกระจายเสียงโดยเร่งเสียงและพูดแทนกัน แต่เป็นกรณีที่เกิดเป็นครั้งคราวไม่ประจำ

จากการสนทนากลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารต่างพูดในทำนองเดียวกันว่า **ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม**ด้วยการบอกความต้องการมากที่สุด เป็นการเรียกร้องให้มีการเพิ่มการกระจายเสียงให้ได้ยินกว้างขึ้นหรือชัดเจนขึ้น ให้มีเนื้อหา รูปแบบ หรือคนจัดตามที่ตนต้องการ มีการฝากข้อมูลช่วยประกาศบ้าง และที่บ้านดอนคาให้ผู้ที่มีข้อมูลต้องการประกาศ

สามารถประกาศได้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมแก้ไขปัญหา พบในหมู่บ้านที่มีการบอกและขอความช่วยเหลือจากผู้ดำเนินงาน เช่น ร้านค้าที่บ้านทุ่งวัวแล่น และบ้านดอนคา สนับสนุนสายไฟเมื่อผู้ใหญ่แจ้งให้ทราบ บางหมู่บ้านชาวบ้านร่วมบริจาคเงินเพื่อซ่อมแซมหรือแสดงความพร้อมหากมีการขอ ที่บ้านทุ่งวัวแล่นมีการร่วมแรงกันซ่อมแซมเสาไฟ เป็นต้น

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน สามารถสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 6.4 สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วม

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ					การจัดการกระจายเสียง						การมีส่วนร่วม		
	บริหารโดยผู้ปฏิบัติ	สนับสนุนค่าใช้จ่าย			จัดกิจกรรมเสริม	กลุ่มคน	สม่ำเสมอทุกวัน	จัดตามแผน	เนื้อหาชุมชน	จัดเป็นรูปแบบรายการ	ใช้สื่อประสม	รับรู้	ร่วมสื่อสาร	ร่วมแก้ปัญหา
		ชุมชน	อบต.	ชมรมฯ										
บ้านดอนทราย	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓ (2-3วัน)	✗	✓	✗	✗	✓	✗	✗
บ้านดอนปลักหมู	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓
บ้านชุมทรัพย์	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗
บ้านสมบูรณ์สุข	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗
บ้านปากบ่อ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓
บ้านดอนคา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓
บ้านทุ่งวัวแล่น	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ 6.4 เมื่อเปรียบเทียบการจัดการกระจายเสียง การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา โดยพิจารณาจากจำนวนผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นเป็นเกณฑ์ จะสามารถแบ่งกลุ่มหมู่บ้านที่มีการดำเนินงานมากไปหาน้อยได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 หมู่บ้านที่มีการดำเนินงานมาก หมายถึงพื้นที่ที่มีการดำเนินงานมากกว่า 9 ด้าน จาก 12 ด้าน ได้แก่ บ้านดอนคา (11 ด้าน) บ้านทุ่งวัวแล่น(11 ด้าน) บ้านปากบ่อ(11 ด้าน) และบ้านสมบูรณ์สุข(9 ด้าน) บ้านดอนคามีความโดดเด่นทั้งการจัดการกระจายเสียงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนมาก จัดด้วยรูปแบบที่หลากหลายมีความน่าสนใจ ผู้ปฏิบัติงานเป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถและมีใจรักในงาน ชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมงานโดยเฉพาะร่วมใช้หอกระจายข่าวสาร(ในกรณีที่ชาวบ้านที่มีข้อมูลข่าวสารต้องการแจ้งให้ทราบทั้งชุมชน สามารถใช้หอกระจายข่าวสารประกาศด้วยตนเอง หรือฝากประกาศ) นอกจากนั้นยังมีการจัดทำกล่องรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารติดตั้งไว้ที่ศาลาประชาคมกลางหมู่บ้าน สำหรับบ้านสมบูรณ์สุขมีความโดดเด่นในด้านการจัดการกระจายเสียงที่สามารถปรับวิธีการนำเสนอเนื้อหาให้มีความน่าสนใจ มีความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่จัดรายการ นอกจากนั้นยังมีผู้รับผิดชอบงานจำนวนมากที่สุด ส่งผลให้การดำเนินงานมีความสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

กลุ่มที่ 2 หมู่บ้านที่มีการดำเนินงานในระดับกลาง หมายถึงพื้นที่ที่มีการดำเนินงาน 8 ด้าน ได้แก่ บ้านดอนปลักหมู และบ้านชุมทรัพย์ ทั้ง 2 หมู่บ้าน ต่างจัดการกระจายเสียงทุกวันอย่างสม่ำเสมอ แต่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจาก อบต.ชุมโค และยังไม่มีการจัดกิจกรรมเสริมบทบาทหอกระจายข่าวสาร ผู้ใหญ่ที่บ้านชุมทรัพย์จัดรายการที่ชาวบ้านชื่นชอบและติดตามฟัง มีการผสมผสานข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เป็นประจำ แต่ชาวบ้านยังไม่มีโอกาสเข้าร่วมแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังงาน ส่วนที่บ้านดอนปลักหมู คุณบุญสมจัดการกระจายเสียงโดยให้ความสำคัญกับความต้องการของชุมชน จึงสามารถจัดการกระจายเสียงเป็นที่ถูกใจของผู้ฟัง ทำให้หอกระจายข่าวสารมีบทบาทเป็นสื่อของชุมชนที่มีประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้น

กลุ่มที่ 3 หมู่บ้านที่มีการดำเนินงานในระดับน้อย หมายถึงพื้นที่ที่มีการดำเนินงาน 6 ด้าน คือ บ้านดอนทราย ที่นี่จัดการกระจายเสียงสม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ในปริมาณน้อย(กว่าความต้องการ)สัปดาห์ละ 2-3 วัน กำนันและคณะผู้จัดยังคงใช้เงินส่วนตัวในการบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร ในขณะที่ อบต.ชุมโค ยังไม่จัดสรรงบประมาณสนับสนุน ในขณะที่มีผู้จัดหลัก 3 คน แต่กำนันเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด และเนื่องจากกำนันมีอาชีพเป็นพิธีกรในงานต่างๆซึ่งมีภารกิจมาก จึงไม่สามารถแบ่งเวลาให้กับงานหอกระจายข่าวสารได้อย่างเต็มที่ ทำให้ขาดความหลาก

หลายในรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา และไม่สามารถกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในกระบวนการสื่อสารได้ในขณะที่พื้นที่อื่นสามารถทำได้

นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบตาราง 6.4 และตาราง 4.2 ซึ่งเป็นผลของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในช่วงระยะเวลาที่ต่างกัน คือในช่วงที่โครงการวิจัยระยะที่ 1 และโครงการวิจัยระยะที่ 2 แล้วเสร็จ พบว่า

1) การบริหารงานโดยรูปแบบคณะกรรมการ ที่มีการเลือกตั้งขึ้นในแต่ละพื้นที่ศึกษาและคณะกรรมการดังกล่าวนี้ไม่มีการดำเนินงานใดๆ ซึ่งมาปรากฏชัดในช่วงที่ 2 ว่าคณะผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารที่ดำเนินงานจัดการกระจายเสียง ได้ทำหน้าที่บริหารงานหอกระจายข่าวสารด้วย

2) การจัดการด้านค่าใช้จ่ายเป็นการดำเนินงานที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนที่เมื่อเสร็จสิ้นโครงการวิจัยระยะที่ 1 มีถึง 4 หมู่บ้านที่ยังคงใช้เงินส่วนตัวของผู้นำชุมชนในการดำเนินงาน แต่เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยระยะที่ 2 เหลือเพียงหมู่บ้านดอนทรายเท่านั้นที่กำนันยังคงไม่กล้าออกปาก แต่อย่างไรก็ตามทุกพื้นที่มีกองทุนชมรมฯสนับสนุนการดำเนินงาน นอกจากนี้ อบต.ทะเลทรัพย์ และอบต.สะพลี ยังให้การสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายอีกทางด้วย

3) มีการจัดกิจกรรมเสริมมากขึ้น จากเดิมมีการจัดที่บ้านสมบูรณ์สุขและบ้านดอนคา ในระยะต่อมามีการจัดกันเกือบทุกพื้นที่ยกเว้นที่บ้านดอนปลักหมูและบ้านชุมทรัพย์ แสดงให้เห็นว่าหอกระจายข่าวสารในพื้นที่เหล่านี้เริ่มมีบทบาทมากกว่าการเป็นเพียงสื่อกลางในเรื่องข้อมูลข่าวสาร แต่หอกระจายข่าวสารได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมของชุมชน มีบทบาทในการเสริมพลังให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชน

4) มีการจัดการกระจายเสียงด้วยกลุ่มคนในทุกพื้นที่ และมีการเพิ่มจำนวนผู้จัดมากขึ้นในทุกพื้นที่ ที่เป็นดังนี้เพราะเมื่อดำเนินงานไประยะหนึ่งพบว่าผู้จัดการกระจายเสียงที่ล้วนเป็นชาวบ้าน มีอาชีพหลักที่ต้องทำ มีครอบครัวที่ต้องดูแล และมีงานสังคมที่ต้องสัมพันธ์ จึงไม่อาจจัดสรรเวลาให้กับงานหอกระจายข่าวสารได้อย่างเต็มที่ การมีผู้จัดรายการหลายคนสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ ทำให้เกิดการผลัดกันทำงาน ยิ่งมีจำนวนมากยิ่งทำให้การจัดการกระจายเสียงมีความสม่ำเสมอ มีโอกาสมากที่คนใดคนหนึ่งจะมีเวลาสำหรับจัดการกระจายเสียง

5) การจัดการกระจายเสียงในระยะหลังปรากฏว่ามีความสม่ำเสมอมากขึ้นในทุกพื้นที่ บ้านดอนทรายมีการจัดน้อยกว่าพื้นที่อื่นแต่ก็ยังมีการจัดอย่างสม่ำเสมอเช่นกัน

6) สิ่งที่น่าสนใจคือการที่ทุกพื้นที่มีการจัดทำผังรายการ กำหนดว่าวันใดจะจัดเรื่องใด แต่ในทางปฏิบัติไม่มีพื้นที่ใดจัดตามผังรายการดังกล่าว อาจเป็นเพราะงานหอกระจายข่าวสารเป็นงานที่มีความยืดหยุ่นโดยขึ้นกับผู้จัด ผู้จัดถนัดในการจัดรายการหรือถนัดในการนำเสนอเนื้อหาประเภทใดก็จะจัดตามนั้น และดังที่กล่าวมาแล้วว่าผู้จัดการกระจายเสียงต่างมีภารกิจของตนเองที่ต้องรับผิดชอบ จึงไม่อาจกำหนดว่าใครรับผิดชอบวันใดในลักษณะตายตัว แต่จะมีการผลัดเปลี่ยนไปตามความพร้อมของผู้จัดแต่ละคน จึงทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามผังรายการที่กำหนดไว้ได้

7) มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น ทุกพื้นที่มีการถ่ายทอดข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะที่เป็นส่วนกลางน้อยลง มีการเลือกที่จะถ่ายทอดข่าวสารจากภายนอกที่เป็นของจังหวัดมากขึ้น ซึ่งทุกพื้นที่มิได้ปฏิเสธข่าวสารจากภายนอกเพียงแต่มีการเลือกที่จะนำเสนอมากขึ้นจากเดิม

8) ในโครงการวิจัยระยะที่ 2 พื้นที่ต่างๆมีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้วยรูปแบบที่มีความหลากหลายมากขึ้น มิได้จัดด้วยรูปแบบเดิมหรือรูปแบบเดียวเช่นเดิม ซึ่งน่าจะเกิดจากความมั่นใจในความสามารถของตนเองที่มีมากขึ้น

9) การจัดรายการมีการใช้สื่อประสมมากขึ้น เริ่มมีการคิดที่จะเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ การจัดรายการโดยการใช้ข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เป็นวิธีการหนึ่งที่ได้รับความนิยม

10) ชาวชุมชนในทุกพื้นที่ร่วมรับรู้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยการที่ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้ร่วมการพัฒนาหอกระจายข่าวสารในโครงการนี้มาตั้งแต่เริ่มต้น และเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดวาระการประชุมหมู่บ้าน หอกระจายข่าวสารจึงเป็นเรื่องที่ถูกนำสู่ที่ประชุม หมู่บ้าน ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสรับทราบการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ นับว่าเป็นการสร้างการรับรู้ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของได้อย่างดี

11) นอกจากนี้การที่แทบทุกพื้นที่ ชาวชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการสื่อสาร นับตั้งแต่มีส่วนร่วมในการกำหนดผู้ส่งสาร เนื้อหาสาระ และวิธีการ อีกทั้งบางพื้นที่ชาวบ้านร่วมเป็นผู้ส่งสาร โอกาสต่างๆเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากขึ้น มีความรู้ร่วมรับผิดชอบกับงานหอกระจายข่าวสารมากขึ้น

12) การที่ในบางพื้นที่(บ้านดอนปลักหมู บ้านปากบ่อ บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น) ชาวบ้านได้เข้าร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ทั้งด้วยการร่วมกันนำเสนอความคิดเพื่อแก้ไขปัญหา การร่วมกันใช้แรงกายเข้าช่วยแก้ไขปัญหา และการบริจาคทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหา เป็นการทำให้คนในชุมชนมีวามรู้สึกเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสารมากขึ้น

2) **การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก**

สิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารต้องการคือ**ข้อมูล**จากทางจังหวัด และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงข้อมูลที่มีบางหน่วยงานจัดส่งมาให้ อันเป็นผลเนื่องมาจากการประสานงานของคณะผู้วิจัยกับหน่วยงานต่างของจังหวัด(รายละเอียดใน 6.1.1) ในการสนทนากลุ่ม พบว่ามีความต้องการให้ประชาสัมพันธ์จังหวัดจัดส่งข้อมูลมาให้อย่างสม่ำเสมอ โดยอาจเป็นข่าวที่ออกอากาศไปแล้ว ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจะเลือกข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านมาประกาศซ้ำ ซึ่งเป็นความคิดที่เกิดขึ้นจากผู้ปฏิบัติงานและจะมีการขอให้นักวิจัยในพื้นที่ประสานงานกับประชาสัมพันธ์จังหวัดให้เกิดการส่งข้อมูลต่อไป สำหรับการสนับสนุนด้าน**อุปกรณ์** ซึ่งในที่สุดทุกพื้นที่ได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้ปรับเป็นเสียงตามสายนั้น ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวที่มาจากบ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ผู้มีประสบการณ์การรับการสนับสนุนเสียงตามสายจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาแล้ว ต่างแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น ในทางปฏิบัติที่บ้านสมบูรณ์สุขไม่กล้าโยกย้าย หรือ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพราะไม่แน่ใจว่าเสียงตามสายนั้นเป็นสมบัติของใคร ทำให้บางครั้งเกิดความไม่สะดวกในการปฏิบัติงาน ต่างจากที่บ้านทุ่งวัวแล่นที่กลับดำเนินการโยกย้ายเสาติดลำโพงไปไว้ในจุดที่คิดว่าเหมาะสม (ร้านกาแฟ หรือ แหล่งชุมชน) แทนที่จะติดตั้งไว้ทุก 100 เมตร ตามที่กำหนดเป็นคุณสมบัติของการติดตั้งเสียงตามสายขององค์การบริหารส่วนจังหวัด นอกจากนี้มีเสียงเรียกร้องให้ลุงขำเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตั้งเสียงตามสายของอีก 4 หมู่บ้านที่เหลือ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุด

ในวงสนทนาเห็นว่ารัฐน่าจะมอบหมายให้**หน่วยงาน**ใดหน่วยงานหนึ่ง **รับผิดชอบ**การให้การสนับสนุนการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร/เสียงตามสาย กำหนดให้ชัดเจนเพียงหนึ่งหน่วยงานเพื่อไม่ให้เกความสันสนดังเช่นปัจจุบัน ที่มีหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานด้านประชาสัมพันธ์ หน่วยงานด้านการปกครองของกระทรวงมหาดไทย โดยต่างมีความเห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)น่าจะมีบทบาทมากกว่าหน่วย

งานอื่น เพราะมีความใกล้ชิดกับชุมชน ให้การสนับสนุนโดยมีงบประมาณสำหรับการซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร/เสียงตามสายให้แก่ทุกหมู่บ้านในตำบล

3) บทบาทของชมรมข่าวสารเพื่อชุมชนในปัจจุบันและอนาคต

เมื่อมีการตั้งประเด็นถึงบทบาทของชมรมฯ ผู้ปฏิบัติงานต่างเห็นว่าชมรมฯเป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานหอกระจายข่าวสาร ทำให้เกิดการร่วมมือและสนับสนุนซึ่งกันและกันในการทำงาน ชมรมฯช่วยทำให้รู้จักกันช่วยเหลือกัน มีการประสานการทำงาน เช่น การแจ้งการถ่ายทอดพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯเนื่องในวันเฉลิม ซึ่งทำให้มีการถ่ายทอดในหลายพื้นที่ ชมรมฯมีส่วนในการพัฒนาความสามารถให้กับผู้ปฏิบัติงาน มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะด้านการเงิน ซึ่งสามารถ**ผลักดันงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่** ทำให้เกิดการดำเนินงานอย่างจริงจังมากขึ้น รวมทั้งทำให้เกิดการเปรียบเทียบการทำงานระหว่างพื้นที่ จึงเกิดความพยายามที่จะทำให้ได้เหมือนเพื่อน

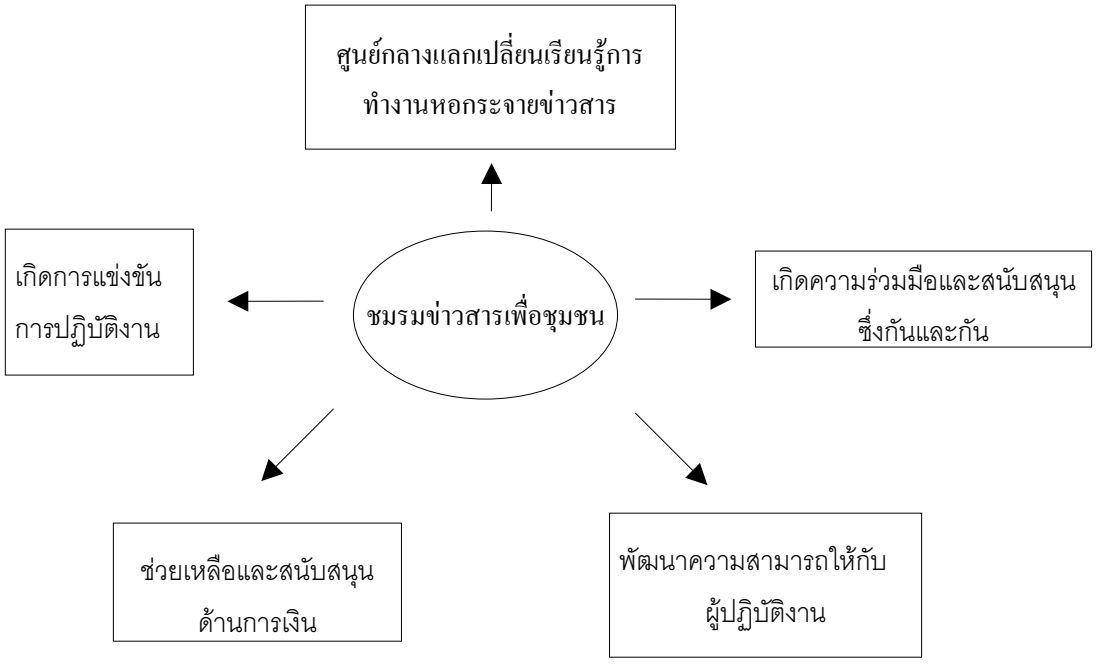

ขณะนี้ชมรมฯมีความเข้มแข็งเพราะทุกคนร่วมมือร่วมใจกันไม่ว่าจะทำกิจกรรมใด หากเป็นเช่นนี้ต่อไปชมรมฯน่าจะมีบทบาทมากยิ่งขึ้น โดยคาดหวังว่าในอนาคตชมรมฯจะสามารถทำหน้าที่**ประสานกับองค์กรของรัฐ**ในการขอรับสนับสนุนงานหอกระจายข่าวสารได้ เป็น**แหล่ง**

ข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารของอำเภอปะทิว และเป็น**แกนนำในการเผยแพร่ความรู้**การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารไปยังพื้นที่อื่น ซึ่งปัจจุบันมีเสียงเรียกร้องจากพื้นที่ใกล้เคียงแล้ว รวมทั้งเป็นแกนนำของจังหวัดหากองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะขยายงานนี้ต่อไป นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติงานยังมีความเห็นว่าการจัดการกระจายเสียงในแต่ละพื้นที่จะดำเนินต่อไปได้ เพราะเมื่อคนรุ่นเก่าไม่ปฏิบัติงานก็สามารถ**สร้างคนรุ่นใหม่**ขึ้นมาแทนได้ รวมทั้งอาจ**ขยายเป็นการกระจายเสียงระดับตำบล** โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่หนึ่งจากนั้นผู้ปฏิบัติงานจากแต่ละหมู่ผลัดกันเข้าไปปฏิบัติงาน อนาคตของชมรมฯจะเป็นเช่นไรขึ้นกับสมาชิกของชมรมฯที่เห็นว่าการมีชมรมฯมีประโยชน์มากน้อยแค่ไหนอย่างไร และส่วนใหญ่เห็นว่าเท่าที่ผ่านมาทุกคนเล็งเห็นถึงความสำคัญของชมรมฯ

“ต่อไปน่าจะเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น เพราะเราเดินกันมาได้แค่ครึ่งทาง เราสามารถมองได้ว่ามันเป็นบวกหรือเป็นลบ เรามองว่าเป็นบวกแต่ยังไม่ได้ยกกำลัง ถ้าต่อไปในอนาคตเราได้ยกกำลังหนึ่ง-สองขึ้นมามีโอกาสแน่ๆครับ”

บทที่ 7
การวิเคราะห์และการถอดบทเรียนการวิจัย

จากการดำเนินงานวิจัยตามขั้นตอนต่างๆ ทั้งที่เป็นการดำเนินงานต่อเนื่องไปตามขั้นตอนและการดำเนินงานตลอดโครงการ ที่เริ่มจากการสานความสัมพันธ์กับชุมชน และจบลงด้วยการประเมินผลโดยชุมชน โดยได้เสนอผลการวิจัยโดยละเอียดในบทที่ 5 และ บทที่ 6 ในบทนี้จะนำเสนอเนื้อหาที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ผลการศึกษา แบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ วิเคราะห์ผลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในผู้ปฏิบัติงาน วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในของเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน ส่วนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน และเนื้อหาส่วนที่ 3 เป็นการถอดบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยนี้ที่แบ่งเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีความยั่งยืน หอกระจายข่าวสาร:สื่อเพื่อการพัฒนา และการดำเนินการวิจัยแบบ PAR

7.1 การวิเคราะห์ผลการศึกษา

7.1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนหัวใจของความยั่งยืน

งานวิจัยในโครงการนี้ยังคงเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่นเดียวกับการดำเนินงานวิจัยระยะ 1 หากแต่มีความแตกต่างกัน โดยที่ในโครงการระยะ 1 เน้นการมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในระดับหมู่บ้าน ทั้งในเรื่องของการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง เพื่อทำให้เกิดการใช้หอกระจายข่าวสารบนพื้นฐานของความต้องการของชุมชน ส่วนในโครงการวิจัยระยะ 2 นี้ มีการเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานในระดับเครือข่าย หรือระหว่างหมู่บ้านเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งนี้เนื่องจากต้องการสร้างความต่อเนื่อง โดยใช้กลวิธีการสร้างเครือข่ายเป็นกลไกสนับสนุน ในการดำเนินงานวิจัยระยะ 2 นี้ จึงเห็นการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานชัดเจนมากกว่าชาวบ้านในชุมชน อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของชุมชนยังคงมีอยู่ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ จากการประมวลผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามขั้นตอนของการวิจัยแล้ว พบว่าการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นในทุกกิจกรรม โดยมีความแตกต่างในรายละเอียด ได้แก่ ใครมีสวนร่วมบ้าง ร่วมในขั้นตอนไหน ร่วมในลักษณะใด และผลของการมีส่วนร่วมคืออะไร

ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆในโครงการวิจัยนี้ มีตั้งแต่ชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร และผู้นำชุมชน เมื่อพิจารณาในกิจกรรมที่ดำเนินงานในชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารกลายเป็นสมาชิกของชมรมฯ บุคคลต่างๆเหล่านี้มีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสาร ดังนี้ **ชาวบ้านในแต่ละพื้นที่** นอกจากเป็นผู้รับฟังแล้ว ยังมีโอกาสรับรู้เรื่องราวการดำเนินงานผ่านทางการประชุมหมู่บ้าน บางคนแสดงความคิดเห็นและความต้องการแก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร บางคนมีโอกาสร่วมเป็นแหล่งข่าว เป็นผู้ร่วมรายการ ร่วมบริจาคเงินหรือวัสดุหรือแรงงานเพื่อปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร ชาวบ้านทุกพื้นที่มีส่วนเป็นผู้คัดเลือกผู้ปฏิบัติงานรุ่น 2 และเป็นผู้ประเมินงานหอกระจายข่าวสารเมื่อสิ้นสุดโครงการ **ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร** โดยเฉพาะแกนนำร่วมรับรู้และกำหนดแนวทางการพัฒนางานตั้งแต่แรกเริ่มโครงการวิจัย เป็นกลุ่มที่กำหนดคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร ริเริ่มให้มีการเพิ่มจำนวนผู้ปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่ และมีส่วนร่วมในการจัดการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 ซึ่งในการประชุมผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารรุ่น 1 ที่มิใช่เฉพาะแกนนำได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน และผู้ปฏิบัติงานทั้ง 2 รุ่นได้ร่วมกันก่อตั้งชมรม ที่ผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดกลายเป็นสมาชิก ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วิธีการทำงาน และแผนงาน มีการร่วมมือกันทำงานที่ปรากฏผลงานชัดเจน โดยสมาชิกที่เป็นกรรมการมีบทบาทมากกว่าในบางขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการจัดทำร่างระเบียบต่างๆ และการจัดเตรียมการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 3 **ผู้นำชุมชน** ที่ส่วนใหญ่ร่วมอยู่ในโครงการนี้ในฐานะของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร เป็นบุคคลสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น เป็นผู้ที่นำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน ในหลายพื้นที่เป็นผู้จัดดำเนินงานหลัก และในบางพื้นที่เป็นผู้สนับสนุนให้มีการดำเนินงาน (บ้านดอนปลัก หมู่บ้านสมบูรณ์สุขและบ้านปากบ่อ)

ดังนั้น ลักษณะการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในโครงการนี้จึงมีทั้ง 3 ระดับ ตามแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ(2543) ดังนี้

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร ชาวบ้านทุกพื้นที่เป็นผู้รับฟังข่าวสารจากหอกระจายข่าวสาร ส่วนใหญ่ได้ฟังทุกวันมีเพียงที่บ้านดอนทรายที่ได้รับฟังสัปดาห์ละ 2-3 วัน จากการประเมินผลชาวบ้านพอใจกับเนื้อหาและรูปแบบที่ได้รับ และในทุกพื้นที่มีความพยายามที่จะปรับปรุงการกระจายเสียง ให้ได้ยินกันอย่างทั่วถึงและทำให้ได้รับประโยชน์จากการฟังนอกจากนี้ส่วนใหญ่รับทราบเรื่องราวหอกระจายข่าวสารผ่านที่ประชุมหมู่บ้าน

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมแสดง ชาวบ้านในหลายพื้นที่มีส่วนในกระบวนการสื่อสาร โดยเป็นแหล่งข้อมูล เป็นผู้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะการจัดเนื้อหาและรูปแบบ บางคน(พบในบ้านดอนทราย และบ้านดอนคา)ร่วมรายการ ผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นคนในชุมชนเองเป็นผู้ส่งสารเป็นผู้ผลิตและผู้แสดงอย่างเต็มตัว โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ส่งสารหลักใน 4 พื้นที่ (บ้านดอนทราย บ้านชุมทรัพย์ บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น) และเป็นผู้สนับสนุนงานใน 3 พื้นที่ (บ้านดอนปลักหมู บ้านสมบูรณ์สุข และบ้านปากบ่อ)

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติงานที่เป็นแกนนำ มีส่วนในการพิจารณากำหนดคุณสมบัติของผู้ส่งสารซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติงานมาระยะหนึ่ง ทำให้เห็นว่าคนที่พูดเก่งเท่านั้นอาจไม่เหมาะสำหรับการเป็นผู้ ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร แต่ควรต้องเป็นผู้ที่มีใจรัก มีเวลา และมีประสบการณ์ กลุ่มนี้เป็นผู้คิดว่าสมควรมีผู้ปฏิบัติงานเพิ่ม และเป็นผู้วางแผนให้มีการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 ในชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน กรรมการชมรมซึ่งมาจากทุกพื้นที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และกิจกรรม

เป้าหมายของโครงการวิจัยระยะที่ 2 คือการสร้างกลไกเพื่อให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารและเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยแบบดำเนินงานอย่างต่อเนื่องที่มี 4 ขั้นตอน จะพบการมีส่วนร่วมได้ชัดเจนขึ้นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7.1 แสดงการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานวิจัย	ผู้มีส่วนร่วม	เรื่องที่มีส่วนร่วม	ผลของการมีส่วนร่วม
ขั้นตอน 1 สานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ	ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารที่ต่อเนื่องมาจากโครงการระยะ 1 และผู้นำชุมชน	ทบทวนการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและวางแผนงานในอนาคต	- ร่วมรับรู้การดำเนินงานวิจัยระยะ 2 - ร่วมกำหนดคุณสมบัติของ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร ใจรัก มีเวลา และมีประสบการณ์ - ร่วมวางแผนงานในอนาคต (เพิ่มผู้ปฏิบัติงาน/จัดประชุมปฏิบัติการรุ่น 2/ประชุม ผู้ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ)

ตารางที่ 7.1 แสดงการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย (ต่อ)

การดำเนินงานวิจัย	ผู้มีส่วนร่วม	เรื่องที่มีส่วนร่วม	ผลของการมีส่วนร่วม
ขั้นตอน 2 สร้างผู้ปฏิบัติงานรุ่น 2 และดูงาน	-ชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ -ผู้ปฏิบัติงานรุ่น 1 -ผู้เข้าร่วมประชุม รุ่น 2	การมีผู้ปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น การจัดและการเข้าร่วมการประชุม/ดูงาน	- ชาวบ้านร่วมคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานรุ่น 2 - ผู้ปฏิบัติงานรุ่น 1 ร่วมการประชุมในฐานะผู้วางแผนการจัดวิทยากร พี่เลี้ยง พิธีกร - ผู้ปฏิบัติงานรุ่น 2 เรียนรู้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างมีส่วนร่วม - ผู้ปฏิบัติงานรุ่น 1 และ 2 ร่วมกันวางแผนและจัดการการเดินทางไปดูงานที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
ขั้นตอน 3 กระตุ้นให้เกิดเครือข่าย	ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร	การรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร	- ร่วมกันตั้งชมรมฯ ให้เป็น เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจาย ข่าวสาร
ขั้นตอน 4 สนับสนุนกิจกรรมชมรมฯ	ผู้ปฏิบัติงานหอฯที่ในขั้นตอนนี้เป็นสมาชิกชมรมฯ	สร้างกติกาการอยู่ร่วมกันและจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้	- ร่วมกันตั้งชื่อชมรมฯ - ร่วมกันกำหนดกติกาของชมรม - ร่วมกันจัดตั้งกองทุนของชมรมฯ - ร่วมกันจัดการประชุมปฏิบัติการรุ่น 3

การดำเนินงานวิจัยในส่วนที่เป็นไปตามลำดับเป็นขั้นตอนนี้ ชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานรุ่นใหม่ หรือรุ่น 2 นอกนั้นเป็นบทบาทของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารและผู้นำชุมชนที่มีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารและผู้นำ ร่วมรับรู้การดำเนินงานวิจัยตั้งแต่เบื้องต้น ร่วมทบทวนงานและวางแผนงานในอนาคตทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ รู้สึกร่วม

เป็นผู้ดำเนินงานวิจัย และเห็นแนวทางการพัฒนางาน ต่อมาร่วมจัดงานประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 ในฐานะของรุ่นพี่ที่มีประสบการณ์

อนึ่ง การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานในการจัดประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 มีความสำคัญและเกิดการมีส่วนร่วมในหลายลักษณะ ที่สามารถเป็นกรณีตัวอย่างของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในโครงการวิจัยนี้ ซึ่งสามารถแจกแจงการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

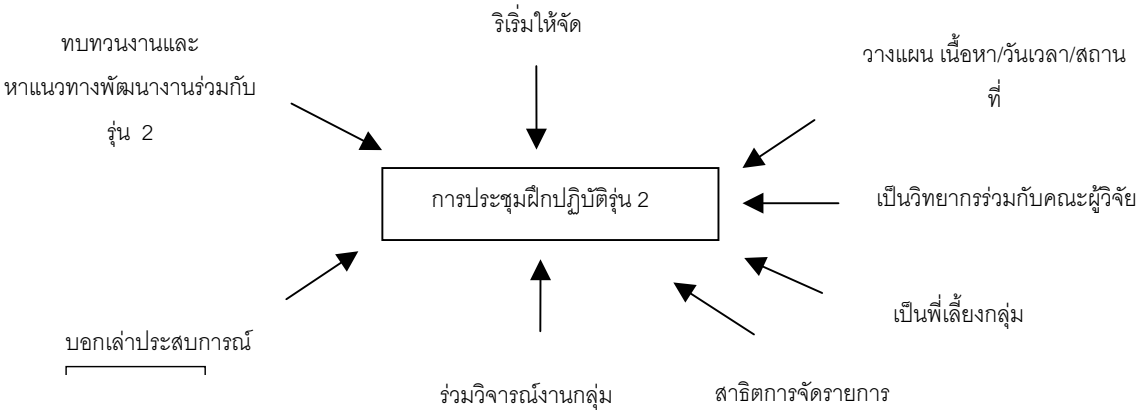

ร่วมเป็นวิทยากร พี่เลี้ยงกลุ่มในระหว่างการแบ่งกลุ่มทำงาน พิธีกร ร่วมให้คำแนะนำในผลงานของรุ่นน้อง การมีส่วนร่วมเหล่านี้ยิ่งทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าภาพเป็นเจ้าของงานมากขึ้น เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน และประการสำคัญ เป็นการตอกย้ำตนเองให้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีความต้องการของชุมชนเป็นหัวใจ ผู้ปฏิบัติงานรุ่นใหม่แม้จะเป็นช่วงของการเรียนรู้งานแต่ก็เป็นการเรียนรู้ในลักษณะของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มิใช่เป็นการเรียนรู้แบบรับฟัง เชื่อ และปฏิบัติตาม ในการประชุมฝึกปฏิบัติใช้วิธีการบอกเล่า และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นวิธีการเรียนรู้หลัก การบรรยายที่มุ่งให้เกิดความเข้าใจในความสำคัญของข้อมูลและแหล่งข้อมูลภายในชุมชน ผู้บรรยายจะให้ความสำคัญกับการยกตัวอย่างภายในชุมชนที่ผู้เข้าประชุมเป็นผู้คิดและแสดงความคิดเห็น ให้เวลาและเปิดโอกาสแสดงความคิดเห็น เมื่อมีการเสนอผลงานกลุ่ม ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกคนสามารถร่วมให้คำเสนอแนะติ-ชมได้ เป็นการประชุมที่ผู้เข้าประชุมได้ใช้ความคิดและได้ร่วมแสดงความคิดอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ ขั้นตอนของการเกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารอย่างเป็นทางการเป็นขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งของการเกิดการมีส่วนร่วมในโครงการวิจัยนี้ ผู้ปฏิบัติ

งานหอกระจายข่าวสารรุ่น 1 และ 2 ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายขึ้นมาด้วยตนเอง ปราศจากการชี้นำของคณะผู้วิจัย เกิดจากการเห็นร่วมกันถึงประโยชน์ที่จะได้รับหากมีการรวมกลุ่มกัน จึงกล่าวได้ว่าชมรมข่าวสารเพื่อชุมชนเกิดจากความต้องการและการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รวมถึงการดำเนินงานในช่วงต่อๆมางานของชมรมฯมีลักษณะของการร่วมกันคิดและร่วมกันทำงาน

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยในอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมตลอดทั้งโครงการ ได้แก่ การสนับสนุนการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารด้านกำลังใจ ข้อมูล ความรู้ ค่าใช้จ่าย และอุปกรณ์ การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และการกระตุ้นให้จัดกิจกรรมเสริมบทบาทหอกระจายข่าวสาร การดำเนินงานเหล่านี้คณะผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้ประสานงาน สนับสนุน และกระตุ้น โดยคำนึงถึงความเข้าใจและการเห็นชอบของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร ดังเช่นในกรณีของการจัดการอบรมการดูแล รักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารให้แก่ผู้แทนจากหมู่บ้านต่างๆ คณะผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้จัดให้มีการอบรม โดยพิจารณาจากความต้องการของชมรมฯและประโยชน์ที่แต่ละพื้นที่จะได้รับ

ขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยคือการประเมินผล นับว่าเป็นขั้นตอนที่ทั้งผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารซึ่งมีฐานะเป็นผู้ส่งสาร และชาวบ้านซึ่งมีฐานะเป็นผู้รับฟังข้อมูลข่าวสาร มีส่วนในการประเมินผล โดยผู้ปฏิบัติงานประเมินผลการดำเนินงาน 2 ระดับ คือ ระดับหมู่บ้าน และระดับชมรม ส่วนชาวบ้านประเมินผลการดำเนินงานในระดับหมู่บ้าน การประเมินเช่นนี้นอกจากได้ทราบผลการดำเนินงานแล้ว ยังทำให้ผู้ประเมินมีความรู้สึกร่วมในงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสารที่เกิดขึ้นในโครงการวิจัยระยะ 2 นี้ จึงมีผู้เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ผู้นำชุมชน ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ และชาวบ้านผู้รับฟัง มีส่วนร่วมทั้งในระดับร่วมรับรู้ ร่วมรับฟัง ร่วมคิด ร่วมผลิต ร่วมวางแผนและแก้ไขปัญหา ซึ่งการมีส่วนร่วมต่างๆเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านมีความยั่งยืน

7.1.2 วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ศึกษามีบทบาทสำคัญในการวิจัยนี้ กิจกรรมส่วนใหญ่จึงมุ่งไปที่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อสร้างความมั่นใจ และความสะดวกในการทำงาน เพื่อ

ให้สามารถทำงานหอกระจายข่าวสารอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ การวิจัยไม่ว่าจะด้วยลักษณะใดหรือขั้นตอนใดล้วนส่งผลต่อผู้ปฏิบัติงานไม่ทางตรงก็ทางอ้อมทั้งสิ้น ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในโครงการนี้จึงเป็นกลุ่มคนที่ได้รับการเสริมพลัง(empowerment) ด้วยความคาดหวังว่าจะเป็นกลไกสำคัญในการทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนนี้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้สอดคล้องกับความคิดของ สุรพล พยอมแย้ม (2545) ที่ว่าขั้นตอนหนึ่งของการเสริมพลัง คือการเสาะแสวงหากลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำที่มีลักษณะพิเศษ และมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับจากชุมชน เมื่อเข้ารับการฝึกฝนประสบการณ์ บุคคลเหล่านี้จะทำหน้าที่กระตุ้นในเกิดกิจกรรมในภาพรวมมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในโครงการวิจัยนี้ ดังนี้

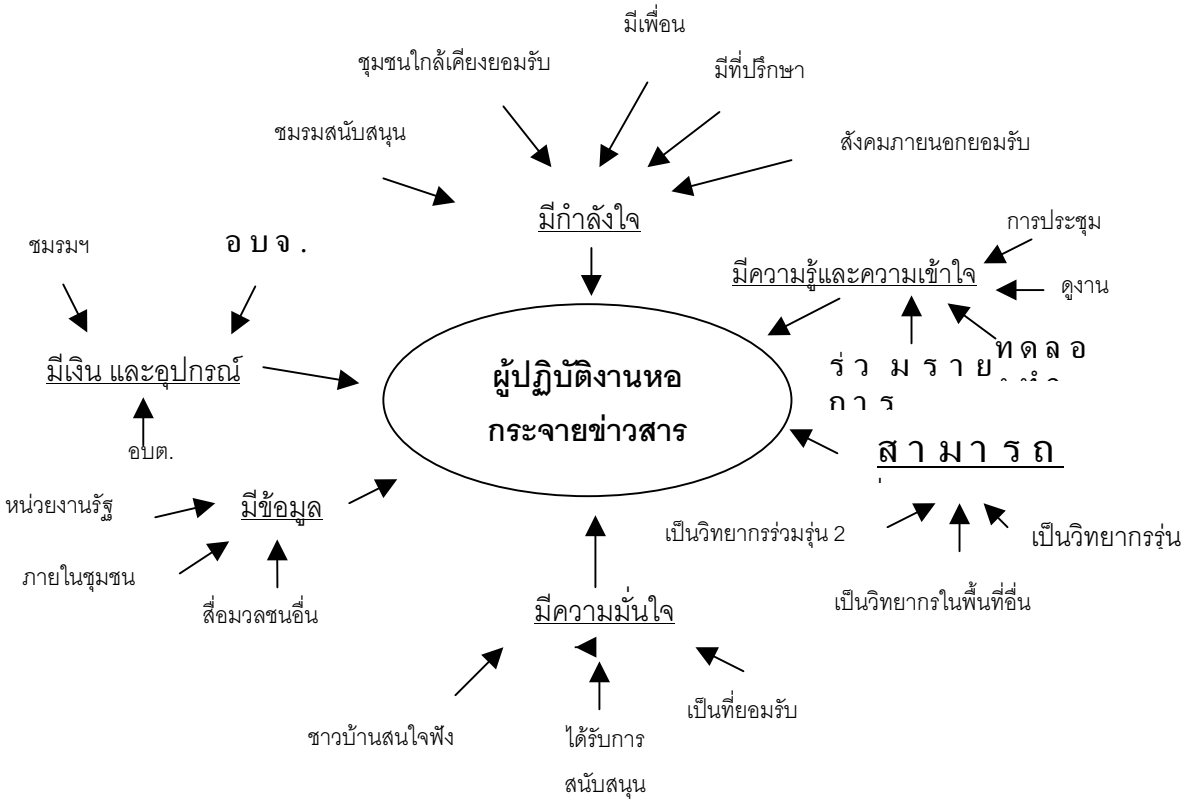

1) จากการจัดกิจกรรมต่างๆซึ่งเป็นแผนการดำเนินงานวิจัยที่มุ่งสร้างเสริมพลัง (Empowerment) ให้กับผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานหอกระจายข่าวสารและการจัดการกระจายเสียง โดยใช้ช่องทางการเรียนรู้ต่างๆ ได้แก่ **การประชุมฝึกปฏิบัติ**ซึ่งมีถึง 3 ครั้ง บางคนเข้าร่วมการประชุมซ้ำ 2 ครั้ง(รุ่น 1 เข้าร่วมการ

ประชุมรุ่น 2 จำนวน 13 คน) เป็นการประชุมฝึกปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่เหมือนการประชุมที่หน่วยงานราชการ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กรมประชาสัมพันธ์ จัดอยู่ เนื่องจากการประชุมนี้ ให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้และความเข้าใจ ในศักยภาพ และบทบาทที่แท้จริงของหอกระจายข่าวสาร เน้นการดำเนินงานด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร ว่าสิ่งสำคัญคือการทำงานเป็นคณะไม่สามารถทำงานคนเดียวได้ และต้องทำงานโดยให้ชาวบ้านร่วมรับรู้และร่วมคิดไม่ใช่ให้ชาวบ้านรับฟังแต่เพียงอย่างเดียว ได้เรียนรู้ลักษณะข้อมูล แหล่งข้อมูล และวิธีหาข้อมูลภายในชุมชน ที่อดีตไม่เคยคิดถึงเรียนรู้วิธีการจัดรายการหลายหลายรูปแบบ ไม่ใช่ประกาศข้อความแต่เพียงอย่างเดียว เห็นความสำคัญของการจัดรายการที่ตรงกับความต้องการและความสนใจของชุมชน เห็นถึงความสำคัญและรู้วิธีการประเมินผลการรับฟังของชุมชน ความรู้เหล่านี้นอกจากเกิดจากการได้เข้าร่วมการประชุมฝึกปฏิบัติแล้ว การ**ได้ทดลองปฏิบัติจริง**ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดการเรียนรู้ที่ดี เป็นประสบการณ์ตรงที่ทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งขึ้น รวมถึงการได้มีโอกาส**ดูงาน** ทำให้ได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในต่างพื้นที่ นอกจากนี้การที่บางคนได้มีโอกาสเป็นผู้**ร่วมรายการในรายการวิทยุกระจายเสียง**แห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร ยิ่งทำให้คนเหล่านี้ได้เรียนรู้และนำประสบการณ์มาเล่าสู่กันฟัง จึงกล่าวได้ว่าผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในงาน

2) มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารรุ่น 1 หลายคนและรุ่น 2 บางคน มีความสามารถในการจัดรายการกระจายเสียง เมื่อได้รับความรู้แล้วสามารถนำไปปฏิบัติอย่างได้ผล ชาวบ้านรับฟังอย่างสนใจและมีการติดตามฟังมากขึ้น เป็นตัวอย่างแก่พื้นที่ใกล้เคียง คนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในโครงการวิจัยระยะ 2 นี้ พวกเขามีบทบาท**เป็นวิทยากรร่วม เป็นพิธีกร และเป็นพี่เลี้ยงในการประชุมปฏิบัติการรุ่น** 2 ต่อมาบางคนร่วม**เป็นวิทยากรกับคณะผู้วิจัยเมื่อมีการไปขยายความรู้ในพื้นที่อื่น** ทำให้มีโอกาสเรียนรู้และทดลองการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่น จนในที่สุดพวกเขาสามารถถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจที่มีให้กับผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารโดย**เป็นวิทยากรในการประชุมฝึกปฏิบัติการ รุ่น** 3 และเป็นพี่เลี้ยงการฝึกทำงาน โดยลำพังไม่ต้องพึ่งพาคณะผู้วิจัยและสามารถถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจได้เป็นอย่างดี

3) มีความมั่นใจในตนเอง การที่มี**ชาวบ้านให้ความสนใจ**ติดตามรับฟังมากขึ้น และการที่หลายคนมีความสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดังที่กล่าวในข้างต้น ทำให้พวกเขาเกิดความมั่นใจในความสามารถของตน ประกอบกับงานวิจัย**ได้รับการยอมรับจากสังคมหลาย**

ระดับ ดังเช่น เป็นที่รับทราบของผู้ว่าราชการจังหวัด การ**ได้รับการสนับสนุน**จากนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของนิสิตปริญญาโทของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง รวมถึงการมีโอกาสเผยแพร่งานหอกระจายข่าวผ่านสื่อมวลชนทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในโครงการนี้มีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง

4) มีข้อมูลสำหรับการจัดการกระจายเสียง อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งของการจัดการกระจายเสียงคือการไม่มีข้อมูล ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารโดยทั่วไปมักประกาศข้อความที่หน่วยราชการฝากประกาศ หรือเปิดเทปที่หน่วยราชการจัดทำมาให้ แต่ผู้ปฏิบัติงานในโครงการนี้มีข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายส่วน กล่าวคือ นอกเหนือจากข้อมูล**จากหน่วยงานราชการ**ที่จัดส่งมาให้เป็นปกติเหมือนดังเช่นที่หมู่บ้านทั่วไปได้รับแล้ว หน่วยราชการบางแห่งยังส่งข้อมูลอื่นๆมาให้เป็นการส่งให้เป็นพิเศษ ซึ่งเป็นผลจากการประสานงานของคณะผู้วิจัยกับหน่วยงานราชการเหล่านั้น นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารยังใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ได้มา**จากชุมชน**ในการจัดรายการ และมีหลายพื้นที่ใช้ข้อมูล**จากสื่อมวลชน**ที่นอกจากจะถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยแล้ว ยังมีการถ่ายทอดรายการอื่นๆ รวมทั้งมีการถ่ายทอดรายการท้องถิ่นด้วย และมีการใช้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์จัดรายการบอกเล่าข่าวให้ชาวบ้านฟัง ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในโครงการวิจัยนี้จึงมีข้อมูลสำหรับการจัดรายการที่มาจากหลากหลายช่องทาง

5) มีเงินและอุปกรณ์ ดังเป็นที่ทราบกันดีว่าเงินที่ใช้ในการปรับปรุงและซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร เป็นปัญหาที่สำคัญเช่นกัน ที่นอกจากไม่มีแล้วยังไม่สามารถหาผู้สนับสนุนได้ ผลของการดำเนินงานในโครงการวิจัยนี้ **องค์การบริหารส่วนจังหวัด**ให้การสนับสนุนการปรับปรุงหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย (3 หมู่บ้านในโครงการวิจัยระยะ 1 และ 4 หมู่บ้านในโครงการวิจัยระยะ 2) **องค์การบริหารส่วนตำบล**ทะเลทรัพย์ และสะพลี ตั้งงบประมาณสำหรับการซ่อมแซมไว้ในงบประมาณประจำปี **ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน**มีกองทุนสำหรับให้สมาชิกมีเงินสำรองสำหรับการซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานจึงมีความสะดวกในการปฏิบัติงานและติดขัดเรื่องอุปกรณ์น้อยลง

6) มีกำลังใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจาก**ได้รับการยอมรับและการสนับสนุนทั้งจากคนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียง และจากสังคมภายนอก** เช่น ได้รับการสนับสนุน ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และหน่วย

งานต่างๆ ได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้านที่ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ใกล้เคียง ที่มีความต้องการจะดำเนินงานในลักษณะเดียวกันนี้ นอกจากนี้ ยังเป็นที่ยอมรับในความสามารถในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยได้รับการทาบทามให้เป็นแกนนำพัฒนางานหอกระจายข่าวสารของจังหวัด

นอกจากกำลังใจในการปฏิบัติงานเกิดจากการได้รับการสนับสนุนและยอมรับอย่างกว้างขวางแล้ว การ**มีเพื่อนที่ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร**เช่นเดียวกัน รวมกลุ่มกันเป็นชมรมฯที่มีความเข้มแข็ง ร่วมกันพัฒนางาน และคอยช่วยเหลือหากที่ใดมีปัญหา ก็มีส่วนทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ประการสุดท้ายคือการที่คนกลุ่มนี้มี นักวิจัยในพื้นที่และลุงขำเป็นที่**ปรึกษา**ที่พร้อมให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน ทำให้พวกเขามีกำลังใจในการปฏิบัติงานต่อไป

อย่างไรก็ดีผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติงานดังที่กล่าวมานี้ ย่อมไม่ได้เกิดกับผู้ปฏิบัติงานทุกคนหรือไม่ได้เกิดในระดับเท่าเทียมกันทุกคน อาจกล่าวได้ว่าทุกคนมีความรู้และความเข้าใจในวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่เน้นความต้องการของชุมน แต่แต่ละคนมีโอกาสในการลงมือทดลองปฏิบัติไม่เท่ากัน บางคนมีโอกาสมากบางคนมีโอกาสน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในของผู้นั้น โดย “เวลา” ดูเหมือนจะเป็นเหตุผลหลัก นอกนั้นเป็นปัจจัยภายนอก เช่น มีผู้จัดหลายคนและยังไม่มีการแบ่งงานชัดเจน เป็นต้น อีกทั้งผู้ปฏิบัติงานที่มีลักษณะเป็นผู้นำ กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น มักมีความสามารถและมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ แต่ทุกคนมีความมั่นใจมีข้อมูล มีความสะดวกในเรื่องเงินและอุปกรณ์ และมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานเหมือนกัน

7.1.3 วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน

การดำเนินงานวิจัยนี้ แน่นอนย่อมส่งผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในระดับหมู่บ้าน ก่อนหน้าที่โครงการวิจัยจะเริ่มขึ้น หอกระจายข่าวสารมีลักษณะเป็นรวมศูนย์ (Centralisation) ทั้งในแง่ของการบริหารจัดการและการจัดการกระจายเสียง งานวิจัยนี้สามารถพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้เห็นสื่อของชุมชนที่กระจายอำนาจ (Decentralisation)อีกทั้งเมื่อผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนมีความคิด ความรู้ ประสบการณ์ และสิ่งเอื้ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานเปลี่ยนไป ย่อมส่งผลต่อวิธีการทำงาน จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร อย่างไรก็ดี แต่ละพื้นที่มีความเปลี่ยนแปลงไม่เหมือนกันซึ่งสามารถแบ่งการดำเนินงานได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีการดำเนินงานมาก ได้แก่ บ้านดอนคา บ้านทุ่งวัวแล่น บ้านปากบ่อ และ

บ้านสมบูรณ์สุข กลุ่มที่มีการดำเนินงานระดับปานกลาง ได้แก่ บ้านดอนปลักหมู และบ้านชุมทรัพย์ ส่วนกลุ่มสุดท้ายเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินงานน้อยกว่าพื้นที่อื่น คือ บ้านดอยทราย ดังนั้น การวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จึงมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในรายละเอียด ดังนี้

1) ผู้นำชุมชนที่หมายถึงกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งในโครงการวิจัยนี้ครอบคลุมพื้นที่ 7 หมู่บ้านใน 3 ตำบล ผู้นำชุมชนประกอบด้วย กำนัน 2 คน และผู้ใหญ่บ้าน 5 คน ต่างมีบทบาทในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งสิ้น ทัศนคติของผู้นำเหล่านี้ต่อบทบาทหรือความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร และความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน ทัศนคติทั้ง 2 ด้านนี้ส่งผลต่อวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร กล่าวคือ

กลุ่มผู้นำที่มีทัศนคติเชิงบวก เห็นถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร เห็นว่าหอกระจายข่าวสารมีประโยชน์ต่อชุมชน ได้แก่ กำนันจากบ้านดอนคา กำนันจากบ้านดอนทราย ผู้ใหญ่จากบ้านชุมทรัพย์ และผู้ใหญ่จากบ้านทุ่งวัวแล่น ตลอดระยะเวลาของการดำเนินงานโครงการวิจัยระยะที่ 2 ยิ่งเห็นถึงความสำคัญ และพยายามปรับปรุงวิธีดำเนินงานให้เป็นสื่อที่มีประโยชน์มากยิ่งขึ้น ส่วนผู้นำที่ไม่ค่อยเห็นถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร ที่ดำเนินงานอย่างไม่สม่ำเสมอและปล่อยปละละเลยไม่ดูแล คือ ผู้ใหญ่จากบ้านดอนปลักหมู ซึ่งพบว่ามีความเปลี่ยนแปลงในระยะหลัง โดยมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่องานหอกระจายข่าวสารอย่างชัดเจน เห็นถึงความสำคัญและมีความพยายามจะดำเนินงานให้มีความสม่ำเสมอ นำเสนอเนื้อหาด้วยรูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งปรากฏว่าผู้ใหญ่บ้านดอนปลักหมู ไม่สามารถดำเนินงานโดยที่ตนเองยังเป็นผู้รับผิดชอบหลักได้ จึงมีการยินยอมและมอบหมายให้ผู้ที่พร้อมกว่าเป็นผู้รับผิดชอบแทน โดยผู้ใหญ่ให้การสนับสนุนส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่บ้านดอนปลักหมูมีพัฒนาการอย่างชัดเจน ส่วนผู้ใหญ่บ้านสมบูรณ์สุขและผู้ใหญ่บ้านปากบ่อ ไม่ร่วมงานหอกระจายข่าวสารในระยะเริ่มต้น ที่บ้านสมบูรณ์สุขปล่อยให้กลุ่มคนที่มีใจรักดำเนินงานซึ่งสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพและพัฒนางานโดยใช้ความต้องการของชุมชนเป็นฐานในการทำงาน ส่วนที่บ้านปากบ่อปล่อยให้เป็นหน้าที่ของคุณจำนงค์ ซึ่งมีใจรักในการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว ส่งผลให้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมางานหอกระจายข่าวสารที่บ้านปากบ่อมีพัฒนาการช้า ผู้ใหญ่บ้านทั้งสองคนนี้เริ่มมองเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและเริ่มมีบทบาทเข้ามาร่วมงานมากขึ้นในช่วงท้ายของโครงการ ซึ่งในอนาคตการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในสองพื้นที่นี้น่าจะมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากทัศนคติของผู้นำชุมชนที่มีต่อหอกระจายข่าวสารจะกระทบต่อการดำเนินงานแล้ว ทัศนคติต่อการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนก็เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน ดังเช่นในกรณีของ ผู้นำชุมชนที่มีทัศนคติที่ดีต่อหอกระจายข่าวสาร เห็นว่าเป็นสื่อที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านของตน และดำเนินงานด้วยตนเองมาตั้งแต่เริ่มต้น ที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชนจาก บ้านดอนทราย บ้านชุมทรัพย์ บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ทั้ง 4 แห่งนี้ ก็ยังมีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากการที่ผู้นำชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ในวิธีการดำเนินงาน ในบ้านดอนคาและบ้านทุ่งวัวแล่นผู้นำชุมชนพยายามเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมงานมากที่สุดตามความสนใจและความถนัด บ้านดอนดาเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนใช้หอกระจายข่าวสารประกาศข้อความที่ต้องการได้ด้วยตนเอง (ส่วนใหญ่เป็นการฝากประกาศมากกว่า) ส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารใน 2 พื้นที่นี้มีผู้ร่วมงานจำนวนมาก การจัดรายการมีความหลากหลาย เนื้อหาตรงกับความสนใจและความเป็นไปของหมู่บ้าน ส่วนที่บ้านดอนทรายกำนันสุชาติเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในระดับที่น้อยกว่า กำนันให้ความสำคัญกับความคิดเห็นและความต้องการของชาวบ้าน การดำเนินงานจึงสามารถตอบความต้องการได้ แต่ยังไม่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้าร่วมงานหอกระจายข่าวสารในลักษณะร่วมจัด ดังนั้นการดำเนินงานที่นี่จึงยังคงเป็นเรื่องเฉพาะคณะผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะที่บ้านชุมทรัพย์ ผู้ใหญ่ทวีใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อสื่อสารข้อมูลภายในชุมชนอย่างเข้มข้น ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง แต่ผู้ใหญ่เป็นคนจัดหลักเช่นเดิม เพราะยังไม่ให้ความสำคัญกับการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดการกระจายเสียง และด้วยความไม่แน่ใจในความสามารถของผู้อื่น

ตาราง 7.2 แสดงทัศนคติของผู้นำชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

พื้นที่ศึกษา	ทัศนคติผู้นำ		ผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
	ประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร	การมีส่วนร่วมของชุมชน	
บ้านดอนคา บ้านทุ่งวัวแล่น			ผู้นำร่วมปฏิบัติงานและเห็นพัฒนาการอย่างชัดเจน
บ้านดอนทราย			ผู้นำร่วมปฏิบัติงานและมีพัฒนาการแต่ช้ากว่าบ้านดอนคาและบ้านทุ่งวัวแล่น
บ้าน			ผู้นำไม่ปฏิบัติงาน แต่สนับสนุนผู้อื่น
บ้าน บ้าน			- ผู้นำไม่ให้ความร่วมมือและให้ผู้อื่นดำเนินงาน - ผู้นำปฏิบัติงานเองและไม่เกิดการพัฒนา

หมายเหตุ *+ หมายถึง ทัศนคติที่ดี* *- หมายถึง ทัศนคติที่ไม่ดี*

ดังนั้น ทัศนคติของผู้นำต่อความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงมีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างในการดำเนินงานระหว่างพื้นที่

2) ลักษณะการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของทุกพื้นที่มีลักษณะเหมือนกันตรงที่มักไม่ดำเนินงานตามแผน แต่มีความยืดหยุ่น ปรับการดำเนินงานไปตามความสะดวกของผู้จัด ซึ่งเมื่อมีผู้จัดจำนวนมากจึงไม่เกิดปัญหา สามารถผลัดกันทำงาน ทำให้ดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง หลายพื้นที่ เช่น บ้านทุ่งวัวแล่น บ้านดอนคา มีแผนผังรายการแต่มักมีการปรับเปลี่ยนไม่ดำเนินการตามแผน โดยจะมีการพูดคุยตกลงกันล่วงหน้าและเป็นระยะ นอกจากนั้นการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ ความสามารถและมีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง กล้าที่จะดำเนินงาน ในขณะที่ปัญหาด้านอุปกรณ์คลี่คลาย กล่าวคือ ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพดี มีการขยับขยายให้เป็นเสียงตามสาย และยังมีผู้ที่มีความรู้ด้านการดูแลรักษา และซ่อมแซมหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ด้วย

แต่ละพื้นที่มีผู้ปฏิบัติงานหลายคน(น้อยที่สุด 2 คนที่บ้านชุมทรัพย์ และบ้านปากบ่อ) ทุกคนผ่านการประชุมฝึกปฏิบัติการหอกระจายข่าวสาร จึงมีความเข้าใจในความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร เข้าใจในศักยภาพของหอกระจายข่าวสาร มีความรู้เรื่องประเภทของข้อมูล แหล่งข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลภายในชุมชน มีความรู้เรื่องการจัดรายการประเภทต่างๆ เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ และการมีหมู่บ้านอื่นๆในโครงการวิจัยร่วมเป็นเครือข่ายคนทำงานหอกระจายข่าวสาร จึงทำให้เกิดการพัฒนาการจัดรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้นและด้วยรูปแบบรายการที่หลากหลายมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร หมู่บ้านที่อยู่ในกลุ่มที่มีการดำเนินงานมาก ผู้ปฏิบัติงานล้วนมีความสามารถ โดยเฉพาะที่บ้านดอนคามีกลุ่มผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ความสามารถในการจัดหาข้อมูล จัดรายการประเภทต่างๆ และเป็นที่ตัวอย่างในการจัดรายการประเภทสนทนา

3) มีการปรับลดการนำเสนอเนื้อหาจากภายนอก เช่น มีการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง และเปิดเทปของหน่วยงานราชการน้อยลง มีการจัดรายการร่วมกับหน่วยงานราชการที่บ้านสมบูรณ์สุข และมีการใช้สื่ออื่นผสมผสานมากขึ้น แต่เดิมที่เคยถ่ายทอดรายการข่าวจากวิทยุกระจายเสียง ในขณะนี้มีการเล่าข่าวจากหนังสือพิมพ์ในหลายพื้นที่ มีการใช้รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียงร่วมการกระจายเสียงที่บ้านดอนคาและบ้านทุ่งวัวแล่น นอกจากนั้นมีการใช้ร้านกาแฟในพื้นที่เป็นสื่อเชื่อมโยงข้อมูลจากหอกระจายข่าวสารไปยังคนอื่นๆในชุมชน และเป็นช่องทางที่ผู้ปฏิบัติงานใช้ตรวจสอบการดำเนินงานด้วย ซึ่งทุกหมู่บ้านในกลุ่มที่จัดว่ามีการดำเนินงานมากและบ้านชุมทรัพย์ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มที่มีการดำเนินงานปานกลาง ต่างใช้การผสมผสานข้อมูลจากสื่อวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ มีการใช้สื่ออื่นช่วยให้การเผยแพร่ข้อมูลทางหอกระจายข่าวสารมีความทั่วถึงขึ้น ตรงข้ามกับที่บ้านดอนทรายที่ผู้จัดยังมิได้จัดให้มีการผสมผสานหอกระจายข่าวสารกับสื่อชนิดอื่น

4) ชาวบ้านทุกพื้นที่สนใจฟัง พอใจและเห็นประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร แม้ในบ้านดอนทรายที่มีการใช้หอกระจายข่าวสารน้อยที่สุด ผู้ฟังยังแสดงความพอใจและเรียกร้องให้มีการจัดการกระจายเสียงมากขึ้น อาจเป็นเพราะลักษณะทางกายภาพของการตั้งบ้านเรือน

ของชุมชนในภาคใต้ ที่อยู่ค่อนข้างกระจายไม่เป็นกลุ่มดังเช่นในภาคเหนือหรือภาคอีสาน การติดต่อสัมพันธ์เป็นไปด้วยความยากลำบาก และไม่มีพื้นที่หรือบุคคลที่เป็นศูนย์กลางทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพ หอกระจายข่าวสารมีศักยภาพเพียงพอที่จะใช้ให้เป็นสื่อกลางของคนทั้งชุมชนให้ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่ต้องการและในเวลาอันรวดเร็ว อีกทั้งสภาวการณ์ในปัจจุบันที่รัฐมีความเคลื่อนไหวในเรื่องต่างๆมากและเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกต้องการข้อมูล ลำพังการฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ไม่เพียงพอและไม่สามารถทำให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนได้ ด้วยเหตุผลต่างๆเหล่านี้ หอกระจายข่าวสารจึงดูจะเป็นความหวังของชาวบ้านในด้านข้อมูลข่าวสาร

7.1.4 วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในเครือข่ายชมรมผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

การรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร เกิดจากการรวมตัวกันของคนบางคนที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ และมีการเชื่อมโยงกันด้วยเรื่องทางสังคม พัฒนามาสู่การรวมตัวกันของคนทุกคน เป็นกลุ่มที่มีความเป็นทางการมากขึ้น และรวมกันเพื่อดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นเรื่องหลัก ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน เกิดจากความต้องการของเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน โดยต่างมีความหวังว่าเมื่อรวมกันแล้ว จะเกิดประโยชน์ต่างๆที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการรับผลจากประโยชน์นั้น เกิดจากการเห็นแนวทางการทำงานร่วมกันที่ชัดเจน จึงมีความมั่นใจที่จะร่วมกันเป็นกลุ่มเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารที่มีชื่อว่าชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นชมรมฯที่มีความเข้มแข็งและมีแนวโน้มว่าจะเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันงานหอกระจายข่าวสารให้ดำเนินต่อไปได้ด้วยดีและมีความยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากความเป็นมา วิธีการรวมกลุ่ม ลักษณะการทำงาน วิธีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน สอดคล้องกับความคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ที่ว่าองค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายที่ดี คือ การรับรู้ข้อมูลร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การพึ่งพากัน และการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

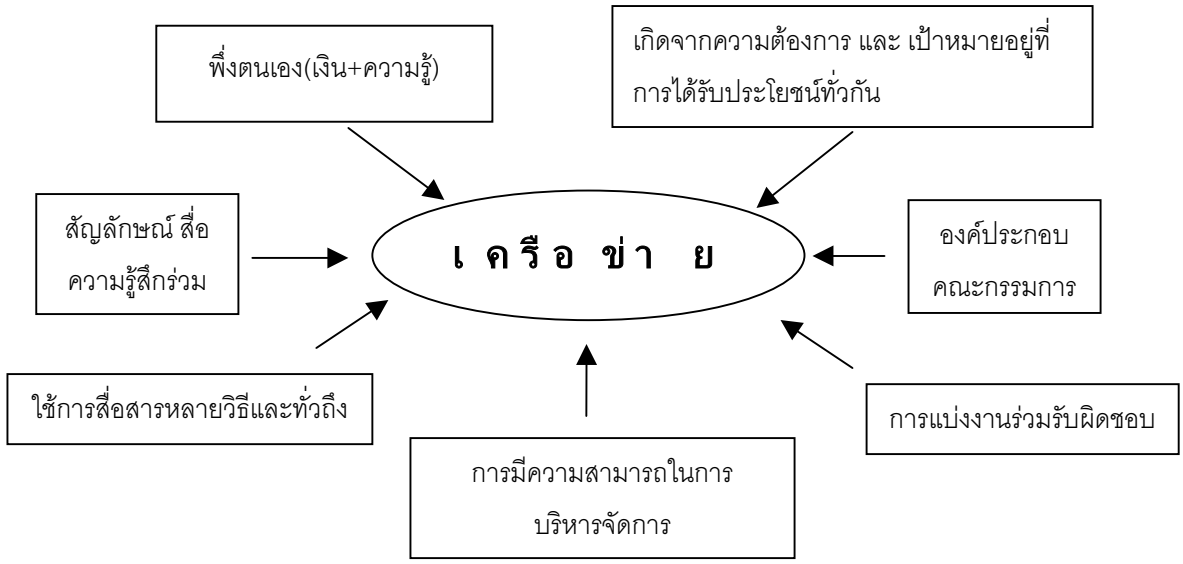

1) จุดกำเนิดและเป้าหมายของกลุ่ม ดังที่กล่าวมาแล้วว่าชมรมฯนี้เกิดขึ้นจากความต้องการของเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน ที่เล็งเห็นถึงจุดแข็งที่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารแต่ละคนมีแตกต่างกัน เช่น บางคนเก่งเรื่องการบริหารจัดการ บางคนพูดเก่ง บางคนจัดรายการรูปแบบใหม่ได้ บางคนมีความรู้ด้านช่างเทคนิค เป็นต้น หากมีการรวมตัวกัน ร่วมมือกัน และเสริมซึ่งกันและกัน จะทำให้ทุกคนทุกพื้นที่ได้รับประโยชน์ ดังนั้นเมื่อชมรมฯเกิดขึ้นจึงมีการกำหนดวัตถุประสงค์ในอันที่จะ แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และประสบการณ์ ร่วมมือและสนับสนุนกันในการทำงาน ร่วมกันพัฒนาความสามารถให้กับผู้ปฏิบัติงาน และป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจที่จะร่วมมือกันทำงาน

2) องค์ประกอบของคณะกรรมการที่ประกอบด้วยตัวแทนจากหมู่บ้านทั้ง 7 แห่งๆละ 2 คน ทำให้เห็นถึงความเสมอภาคในการทำงาน ทั้งๆที่บางพื้นที่มีความสามารถในการดำเนินงานมากกว่าพื้นที่อื่นๆให้เห็นได้อย่างชัดเจน แต่ทุกคนเห็นว่าเพื่อให้ชมรมฯเป็นของทุกคนจากทุกพื้นที่ กรรมการที่ทำหน้าที่บริหารงานชมรมฯจึงควรมาจากทุกพื้นที่ในจำนวนที่เท่ากัน ซึ่งส่งผลให้ทุกคนรู้สึกเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ไม่มีใครได้เปรียบและไม่มีใครเสียเปรียบ

3) คณะกรรมการที่มีทั้งสิ้น 14 คนมีการแบ่งงานกันอย่างสร้างสรรค์ พิจารณาจากความถนัดของบุคคลเป็นเกณฑ์ ประธานซึ่งเป็นกำนันและมีอาวุโสสูงสุดเป็นประธาน กำนันอีกคนหนึ่งเป็นรองประธานเพื่อทำหน้าที่แทนกันได้ คุณวินัยซึ่งมาจากบ้านดอนคาเป็นเลขานุการ

เนื่องจากมีความสามารถในเรื่องการพูด เขียน และการจัดทำเอกสาร ผู้ใหญ่ทวีที่มาจากบ้านชุมทรัพย์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีฐานะรับหน้าที่เหรัญญิก ผู้ใหญ่อุดมจากบ้านทุ่งวัวแล่นซึ่งเป็นคนพูดเก่ง มีความคล่องตัว และมีความสามารถในการประสานงานได้เป็นประชาสัมพันธ์ คุณยูซบ จากบ้านสมบูรณ์สุขที่เป็นพื้นที่ที่จัดงานสังคมบ่อยได้เป็นปฏิคม และให้ตำแหน่งต่างๆนี้มีผู้ช่วยโดยจัดสรรจากกรรมการที่เหลือ เช่น คุณจำนงเป็นผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ เป็นต้น การแบ่งหน้าที่เป็นไปอย่างลงตัวและเป็นที่ยอมรับของกรรมการโดยรวม จึงทำให้การทำงานต่อๆมาเป็นไปอย่างราบรื่น อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน แต่ก็เป็นที่ตกลงกันว่าจะร่วมกันทำงานและร่วมกันรับผิดชอบ ดังคำพูดที่ว่า *“เราแบ่งงานแต่ไม่แบ่งคน”*

4) เท่าที่ผ่านมาการปฏิบัติงานของชมรมฯเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมีความต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากการจัดประชุมชมรมฯและการเข้าร่วมการประชุมของสมาชิกที่มีความสม่ำเสมอเป็นประจำทุกเดือน มีการคิดใช้ให้การประชุมเป็นช่องทางในการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานหรือบุคคล ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน และมีส่วนทำให้เกิดคุณประโยชน์ต่อการดำเนินงาน เช่น การเชิญ ลุงขำ เข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง หรือการเชิญนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และการเชิญนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเข้าร่วมการประชุมในบางครั้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการคิดก่อตั้งกองทุนของชมรมฯ ซึ่งมีส่วนทำให้ชมรมฯมีบทบาทและมีความสำคัญหรือการจัดการประชุมปฏิบัติการ รุ่นที่ 3 ด้วยความตั้งใจที่จะเพิ่มจำนวนผู้ปฏิบัติงาน เนื่องจากประสบการณ์ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่องได้จะต้องอาศัยคนจำนวนมากเข้ามาร่วมงาน ตัวอย่างกิจกรรมต่างๆเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชมรมฯมีคุณสมบัติในการเป็นองค์กรที่ดำเนินงานด้วยความคิดในเชิงพัฒนาเสมอ ไม่หยุดนิ่งซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชมรมฯมีความยั่งยืนและเป็นเครือข่ายของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารที่มีความมั่นคง

5) การสื่อสารภายในชมรมฯมีหลายรูปแบบ การเรียกประชุมในระยะแรกเลขานุการใช้วิธีการโทรศัพท์ไปยังแกนนำของแต่ละพื้นที่ให้บอกต่อ เพื่อเป็นการย้ำเตือนเนื่องจากมีการนัดหมายวันประชุมครั้งต่อไปในวาระสุดท้ายของการประชุมเสมอ วิธีการดังกล่าวนี้ต้องปรับปรุงเนื่องจากมีเสียงเรียกร้องว่าการบอกต่อทำให้ได้รับข้อมูลไม่ทั่วถึง เลขานุการจึงใช้วิธีการส่งจดหมายถึงสมาชิกทุกคน ในการประชุมมีวาระการประชุม ซึ่งเลขานุการกำหนดร่วมกับประธาน พร้อมทั้งมีเอกสารรายงานการประชุมครั้งก่อนแจกทุกครั้ง ในการประชุมมีการรับรองรายงานการ

ประชุมครั้งก่อนด้วย สิ่งต่างๆเหล่านี้ช่วยทำให้การประชุมมีความชัดเจนและมีความต่อเนื่อง ซึ่งดูเหมือนการประชุมของชมรมฯมีความเป็นทางการ แต่ในความเป็นจริงการประชุมเป็นไปอย่างสนุกสนานเป็นกันเอง ประธานเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเองให้เกิดขึ้น มีการพูดจาหยอกล้อกันและมีเสียงหัวเราะอยู่ด้วยเสมอ ส่วนใหญ่ใช้การสื่อสารสองทาง และเมื่อเกิดกรณีมีความขัดแย้ง ความคิดเห็นไม่ตรงกัน กลุ่มมักจะใช้วิธีการผลัดกันอธิบายความคิด มีการสอบถาม เป็นการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ถ้ายังไม่สามารถตกลงได้จะใช้วิธีการออกเสียง และตัดสินตามเสียงส่วนใหญ่ ดังเช่นในกรณีของการตั้งชื่อชมรม ที่มีผู้เสนอชื่อจำนวนมาก จึงมีการตั้งกติกาคัดออกในรอบแรกด้วยการให้สมาชิกแต่ละคนเลือกได้ชื่อเดียว ซึ่งทำให้เหลือชื่ออยู่เพียง 6 ชื่อ ซึ่งในขั้นตอนนี้มีการอภิปรายถึงการสื่อความหมายของชื่ออย่างจริงจัง เมื่อจบการอภิปรายปรากฏว่าทุกคนเห็นพ้องให้ตัดออก 2 ชื่อ เหลือ 4 ชื่อเพื่อการคัดเลือก เป็นต้น การสื่อสารที่ใช้ภายในกลุ่มจึงมีความหลากหลายและยืดหยุ่น มีความเป็นธรรมชาติปรับได้ตามสถานการณ์ นอกเวลาประชุมหลายคนมีการติดต่อประสานงานกัน โดยแต่ละคนมีทำเนียบชื่อ/ที่อยู่/เบอร์โทรศัพท์ของทุกคน สมาชิกจากบ้านสมบูรณ์สุขมีการเชิญชวนเพื่อนสมาชิกร่วมงานเลี้ยงน้ำชาที่หมู่บ้าน เป็นต้น สมาชิกมีความสนิทสนมกันมากขึ้นอย่างชัดเจน

6) มีการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่ม ในการประชุมเพื่อจัดทำระเบียบชมรมมีการระบุคุณสมบัติของสมาชิกไว้อย่างชัดเจน ว่าจะต้องเป็นผู้ที่ผ่านการประชุมฝึกปฏิบัติของชมรมฯ ไม่ใช่ใครต้องการจะเป็นแล้วสามารถเป็นได้โดยง่าย มีการแสดงสัญลักษณ์ความเป็นกลุ่ม ด้วยการมีเสื้อทีมที่นัดหมายกันใส่ทุกครั้งที่ประชุม หรือจัดกิจกรรมของชมรมฯ เช่นกันมีการตกลงกันว่าจะไม่มีการแจกหรือจำหน่ายเสื้อ เพราะต้องการให้เสื้อแสดงความเป็นสมาชิกของชมรมฯ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำบัตรประจำตัวสมาชิก สิ่งต่างๆเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกของชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน

7) การดำเนินงานของชมรมฯมุ่งร่วมมือกัน สนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นการพึ่งพากันเอง และพยายามพึ่งพาภายนอกน้อยลง ตั้งแต่ในเรื่องของข้อมูลที่เดิมทีต้องใช้ข้อมูลของส่วนกลาง เมื่อไม่มีข้อมูลจากส่วนกลางก็ไม่สามารถเปิดการกระจายเสียงได้ แต่ในปัจจุบันสามารถจัดการเรื่องข้อมูลได้ด้วยตนเอง แหล่งข้อมูลมีความหลากหลายขึ้น ที่อยู่ภายในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ และยังสามารถเชื่อมโยงกับสื่อได้หลายประเภทไม่ใช่เฉพาะวิทยุกระจายเสียงเท่านั้น ค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา ซ่อมแซมมีจากหลายแหล่ง เช่น อบจ. อบต. ชมรมฯ งบกลางของหมู่บ้าน ทำให้ไม่ต้องอาศัยแหล่งหนึ่งแหล่งใดเป็นการเฉพาะมีความคล่องตัวมากขึ้น ประการสำคัญสมาชิกชมรมฯมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจ ในการดำเนินงาน

หอกระจายข่าวสารให้กับผู้อื่นได้ ทำให้สามารถสร้างผู้ปฏิบัติงานใหม่ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องรอให้ใครมาจัดให้ ชมรมฯนี้จึงสามารถดำเนินงานโดยพึ่งพาตนเองได้โดยพึ่งพาภายนอกน้อยลง และในอนาคตชมรมฯได้ตั้งความหวังไว้ว่าจะเป็นที่พึ่งของคนอื่น เช่น จะเป็นแหล่งข้อมูลด้านหอกระจายข่าวของอำเภอใครต้องการข้อมูลมาขอได้ หรือการเป็นวิทยากรช่วยพัฒนาบุคลากรหอกระจายข่าวสารของพื้นที่อื่นๆ

7.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ คือการพยายามสร้างกลไกที่จะทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน มีการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องและยั่งยืนโดยใช้แนวคิดต่างๆในการกำหนดขั้นตอนและกิจกรรมการวิจัย แนวคิดเหล่านี้ คือ การสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Communication for Development) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) การเสริมพลัง (Empowerment) การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) และการสร้างเครือข่าย (Networking) ซึ่งในขณะนี้ไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจนว่า การดำเนินงานวิจัยจะประสบผลบรรลุเป้าหมายในการทำให้เกิดความยั่งยืนหรือไม่ แต่ด้วยการดำเนินงานในหลายมิติ ทั้งการปรับทัศนคติของผู้นำชุมชนที่มีต่อการดำเนินงาน การสร้างผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ และความเข้าใจในวิธีการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร การมีความสามารถถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจนั้นจากคนรุ่นเก่าไปยังคนรุ่นใหม่ ความสามารถในการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงาน การจัดการกระจายเสียงโดยใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานที่เข้มแข็ง และการสร้างความสะดวกสบายในการปฏิบัติงาน ด้วยการดำเนินงานต่างๆเหล่านี้ทำให้เห็นแนวโน้มว่าการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ดำเนินการมาตลอด 2 ปี น่าจะมีความต่อเนื่องและอาจถึงขั้นยั่งยืน โดยน่าจะเกิดในพื้นที่กลุ่มที่ 1ที่มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ (บ้านดอนคา บ้านทุ่งวัวแล่น บ้านปากบ่อ และบ้านสมบูรณ์สุข) มากกว่ากลุ่มที่ 2 (บ้านดอนปลักหมู และบ้านชุมทรัพย์) และกลุ่มที่ 3 (บ้านดอนทราย)

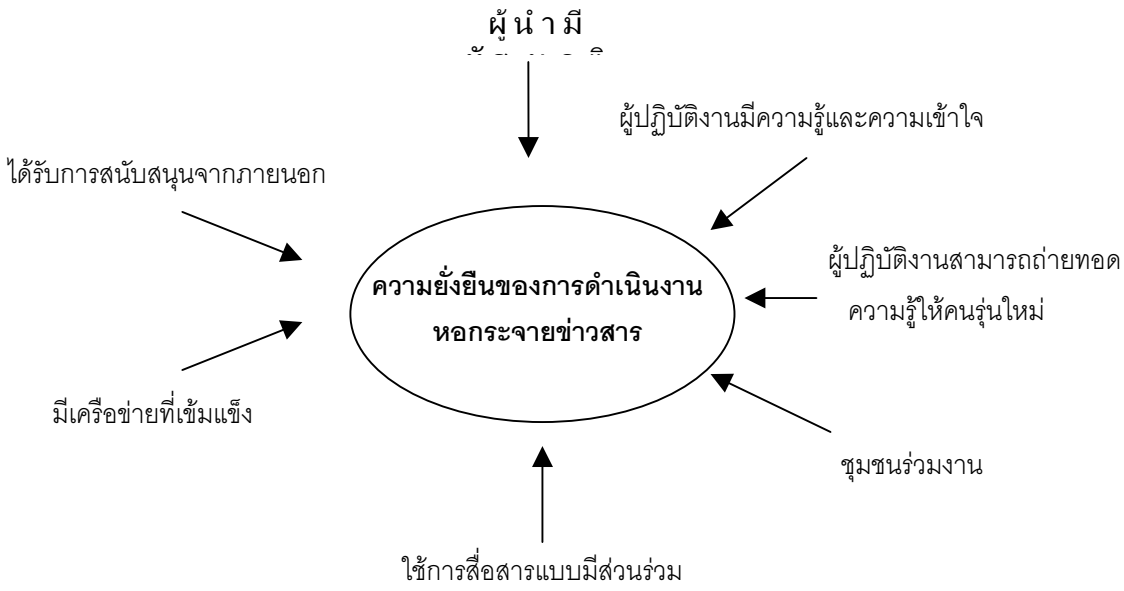

1) ผู้นำชุมชนที่มีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เห็นถึงความสำคัญของการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อประโยชน์ของชุมชน มีความเชื่อว่าหอกระจายข่าวสารสามารถเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนได้ นอกจากนั้นยังเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน ผู้นำชุมชนที่มีทัศนคติเชิงบวกจะส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของชุมชน ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลสำคัญในการดำเนินงานโดยเฉพาะในส่วนของการบริหารงาน เป็นผู้ที่สามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการงานหอกระจายข่าวสาร ผู้นำชุมชนอาจไม่จำเป็นต้องเป็นผู้จัดการกระจายเสียงหลักแต่ต้องเป็นคนที่เข้าใจลักษณะงานและให้การสนับสนุนการปฏิบัติงาน

2) ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในโครงการวิจัยนี้ ได้รับการเสริมพลัง (Empowerment) ด้วยวิธีการต่างๆ ให้เป็นผู้ที่มีโอกาสเรียนรู้หลักการและวิธีการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม มีประสบการณ์โดยได้ทดลองทำจริง และมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์นั้นกับเพื่อนผู้ปฏิบัติงานในลักษณะเดียวกัน บางคนมีโอกาสเรียนรู้หลายครั้ง หลายคนมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทั้งที่เป็นการแลกเปลี่ยนอย่างเป็นทางการในที่ประชุมฝึกปฏิบัติรุ่นต่างๆ ในที่ประชุมชมรมฯ รวมทั้งในลักษณะที่ไม่เป็นทางการอื่นๆ จึงทำให้คนเหล่านี้ได้หล่อหลอมความคิดและวิธีการทำงาน ที่ใช้ความต้องการของคนในชุมชนเป็นตัวตั้งมาโดยตลอด การทดลองทำด้วยตนเองเป็นวิธีการที่ทำให้คนเหล่านี้เรียนรู้ได้ดีวิธีหนึ่ง ได้ทดลองจัดรายการที่มีเนื้อหาตามความสนใจใคร่

รู้ของผู้ฟัง เมื่อจัดเสร็จทดลองสอบถามความเห็นความพอใจ เหล่านี้ทำให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกถึงประโยชน์ที่ตนได้ทำด้วยตนเองโดยไม่ต้องรอให้ผู้อื่นบอก อีกทั้งคนเหล่านี้ยังมีขวัญและกำลังใจจากการที่ได้รับการยอมรับจากภายในชุมชนและจากสังคมภายนอก ทำให้เกิดความมั่นใจในงานที่ทำ และเป็นแรงผลัก(Drive)ทำให้เกิดความต้องการทำงานนี้

ประการสำคัญผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้มีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม ยอมสละเวลาและพละกำลังในการทำงานที่ไม่มีค่าตอบแทน เพราะงานหอกระจายข่าวสารเป็นงานอาสาสมัคร การที่ในแต่พื้นที่มีจำนวนผู้ร่วมงานเพิ่มมากขึ้น นั่นย่อมแสดงว่างานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่จะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบุคคลที่มีพื้นฐานจิตใจสาธารณะ นอกจากนี้จากการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆตลอดโครงการวิจัยทำให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารจัดการงานต่างๆของผู้ปฏิบัติงานซึ่งมีผู้นำชุมชนร่วมอยู่ด้วย การก่อตั้งชมรมฯ การกำหนดระเบียบการของชมรมฯ การริเริ่มให้มีกองทุนฯ การริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ การตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ฯลฯ ล้วนสะท้อนความสามารถในเชิงบริหารงานของคนกลุ่มนี้ ซึ่งความสามารถในส่วนนี้น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะผลักดันให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาไม่หยุดนิ่ง มีการพัฒนา และสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆได้

3) ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในโครงการวิจัยนี้ ได้รับการเสริมพลัง (Empowerment) อีกประการหนึ่ง คือ ได้รับการฝึกให้สามารถถ่ายทอด ความคิด ความรู้ และประสบการณ์ ให้สามารถแสดงความคิดเห็นและให้ข้อแนะนำได้ ดังเช่น ในการฝึกปฏิบัติรุ่น 1 แม้จะเป็นการเรียนรู้ครั้งแรกแต่ก็เป็นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม การประชุมฝึกปฏิบัติในครั้งนั้นเน้นใช้กระบวนการพูดคุย ซักถาม และแสดงความคิดเห็น หลีกเลี่ยงการเรียนรู้แบบสอนหรือบอกให้รู้ หรือให้จำไปปฏิบัติ ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เรียนรู้จากการประชุมเป็นเพียงหลักการที่ต้องนำไปประยุกต์ให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมของตน การประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารรุ่น 1 ได้มีส่วนร่วมจัด ทำให้ได้เรียนรู้วิธีการกำหนดเนื้อหาและขั้นตอนการจัดประชุม เรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความคิดโดยร่วมเป็นวิทยากรและพี่เลี้ยงในระหว่างฝึกปฏิบัติ ร่วมให้คำติชมและให้คำแนะนำต่อผลงานการฝึกปฏิบัติ นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติงานบางคนได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดความคิดแก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่อื่น ร่วมถ่ายทอดความคิดในรายการวิทยุกระจายเสียง เหล่านี้ส่งผลให้คนกลุ่มนี้มีความสามารถในการถ่ายทอดความคิด ความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากความสามารถ

ถ่ายทอดความรู้นี้จะทำให้คนกลุ่มนี้สามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อใดต้องการเพิ่มจำนวนผู้ปฏิบัติงานสามารถทำได้ทันที

4) ชุมชนมีส่วนร่วมในงาน(Community Participation) คนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร และชาวบ้าน ต่างมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสาร โดยผู้นำและผู้ปฏิบัติงานร่วมในการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียงอย่างเต็มตัว ในขณะที่ชาวบ้านนอกจากร่วมรับฟังแล้ว ยังร่วมรับทราบการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ บางครั้งรับทราบเกี่ยวกับปัญหา บางครั้งรับทราบความเปลี่ยนที่จะเกิดขึ้น ทำให้บางพื้นที่เกิดการร่วมมือกันแก้ไขปัญหา มีการร่วมบริจาคเงิน บริจาคสายไฟ ร่วมแรงกันซ่อมเสาลำโพง การมีส่วนร่วมนี้เป็นไปทั้งในลักษณะที่เป็นทางการ เช่นผ่านการประชุม และไม่เป็นทางการ เช่นจากการพูดคุย ทำให้คนทั้งชุมชนมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสาร เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร ส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้รับการสนับสนุนและเอาใจใส่ ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดความต่อเนื่อง

5) การใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ในทุกขั้นตอนของกระบวนการสื่อสาร ก่อให้เกิดเนื้อหาและรูปแบบที่ตรงกับกับความต้องการ การสื่อสารที่ผ่านสื่อหอกระจายข่าวสารในโครงการวิจัยนี้ เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และผู้ปฏิบัติงานด้วยกันเอง เน้นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) เพื่อนำผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กันนั้นในการดำเนินงานต่อ ในขั้นตอนของการส่งสาร ผู้ส่งสาร (Sender) ซึ่งเป็นกลุ่มคนต้องทำงานร่วมกัน ต้องหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆโดยเฉพาะแหล่งข้อมูลภายในชุมชน ต้องมีข้อมูลความต้องการของผู้ฟัง ในการกำหนดเนื้อหาสาระ (Message) จึงกำหนดจากความต้องการของชุมชน ที่มีทั้งข้อมูลภายในชุมชนและข้อมูลภายนอกชุมชน เสนอเนื้อหาข้อมูลในรูปแบบ (Channel) ที่ตรงกับความถนัดของผู้ฟัง เช่น การใช้ภาษาท้องถิ่น และการกำหนดเวลาที่ชุมชนส่วนใหญ่พร้อมที่จะรับฟัง เป็นต้น บางพื้นที่ให้ชาวบ้านมาร่วมเป็นผู้จัดรายการด้วย ชาวบ้าน (Receiver) จึงมีฐานะเป็นคู่สื่อสาร (Communicator) มีการแสดงความคิดเห็น และความต้องการกระบวนการสื่อสารที่ชุมชนมีส่วนร่วมนี้ ส่งผลให้การสื่อสารโดยสื่อหอกระจายข่าวสารมีประโยชน์และมีความน่าสนใจ ผู้ปฏิบัติงานต้องการทำงานและผู้ฟังต้องการฟัง ซึ่งนี้เองเป็นปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานมีความยั่งยืน

6) การมีเครือข่าย(Networking) ที่เข้มแข็ง ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชนเป็นเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา รวมตัวกันด้วยเจตนาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมกันพัฒนางานหอกระจายข่าวสาร จึงทำให้สามารกำหนดวิธีการทำงานที่เอื้อต่อการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว เช่น การมีคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากทุกพื้นที่ มีการแบ่งงานชัดเจน ใช้การสื่อสารภายในกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้การสื่อสารสองทาง มีกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกสามารถทำงานร่วมกัน มีการสร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันและประการสำคัญสมาชิกทุกคนได้รับประโยชน์เท่าเทียมกัน ชมรมฯสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆและสมาชิกทุกคนให้ความร่วมมือด้วยดี ชมรมฯเป็นเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้งานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่มีความต่อเนื่อง เนื่องจากชมรมฯกลายเป็นพื้นที่สาธารณะของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการปฏิบัติงานที่แต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน บางครั้งทำให้เกิดการเปรียบเทียบการทำงานระหว่างพื้นที่ และเกิดความพยายามปรับปรุงงานของตนให้ดีเหมือนพื้นที่อื่น ชมรมฯจึงเป็นช่องทางเปิดรับแนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานใหม่ๆ ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน

7) การได้รับการสนับสนุนจากบุคคล/องค์กรภายนอก (Social Support) การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและองค์กรภายนอกตั้งแต่คณะผู้วิจัย ที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานในด้านต่างๆ ทั้งความเข้าใจในบทบาทและศักยภาพของหอกระจายข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการกระจายเสียง เป็นที่ปรึกษาในขณะปฏิบัติงาน สนับสนุนด้านเครื่องมืออุปกรณ์ ประสานงานกับบุคคลหรือองค์กรภายนอก รวมทั้งการให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ ผู้บริหารราชการทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล ต่างให้การสนับสนุน ทั้งทางด้านข้อมูล ความรู้ อุปกรณ์ งบประมาณ และกำลังใจ โดยเฉพาะนักวิจัยท้องถิ่นกลายเป็นที่ปรึกษาและผู้ที่คอยให้การสนับสนุนอย่างใกล้ชิด รวมทั้ง ลุงขำ ที่ปรึกษาด้านการดูแลการใช้ และการซ่อมแซมอุปกรณ์ ที่ใส่ใจให้คำปรึกษาและแสดงความกระตือรือร้นให้ความช่วยเหลือ ผู้ปฏิบัติงานสามารถขอคำปรึกษาได้ทั้งทางโทรศัพท์ และเมื่อมีความจำเป็นต้องตรวจสภาพเครื่องมืออุปกรณ์ ลุงขำก็เดินทางเข้าถึงพื้นที่ การสนับสนุนต่างๆเหล่านี้ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญกำลังใจ จนเกิดเป็นความมุ่งมั่นและพยายามที่จะทำงาน ส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องในทุกพื้นที่ และน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืน

7.3 การถอดบทเรียนจากการวิจัย

7.3.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีความยั่งยืน

1) โครงสร้างงานหอกระจายข่าวสาร

ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเป็นกลุ่มคน โดยเฉลี่ย 3-4 คน ที่ชาวบ้านมีส่วนในการคัดเลือก ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในงานและมักเป็นผู้ดำเนินงานหลัก อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ดำเนินงานหลัก งานหอกระจายข่าวสารก็สามารถดำเนินไปได้และเกิดผลดี ดังเช่น การดำเนินงานที่บ้านดอนปลักหมู และบ้านสมบูรณ์สุข โดยเฉพาะที่บ้านดอนปลักหมู มีการพัฒนาไปได้อย่างชัดเจน เมื่อผู้ใหญ่หลีกทางให้บุคคลอื่นที่มีความสนใจและมีความสามารถมาเป็นผู้ดำเนินงานหลักแทน ควรมีผู้ที่มีความรู้ด้านช่างเทคนิคร่วมงานด้วยอย่างน้อย 1 คน เพื่อรับผิดชอบอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารซึ่งเป็นเครื่องมือด้านอิเล็กทรอนิคส์ ที่จำเป็นต้องมีการดูแล รู้วิธีใช้ และรู้วิธีซ่อมแซมเบื้องต้น จึงจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหา “เครื่องเสีย” ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั่วไป กลุ่มคนผู้ปฏิบัติงานนี้ทำงานร่วมกันด้วยวิธีการปรึกษาหารือกันในกลุ่ม ช่วยเหลือแนะนำกัน และทำงานแทนกันได้ มีการแบ่งงานตามความถนัดของคน เช่น แบ่งจัดรายการตามประเภทของเนื้อหาที่ถนัด หรือตามรูปแบบรายการที่ถนัด หรือมอบหมายคนที่มีความถนัดเรื่องช่างทำหน้าที่ดูแลอุปกรณ์ เป็นต้น การดำเนินงานเป็นแบบไม่เป็นทางการไม่มีการนัดประชุมเป็นทางการ แต่จะเป็นลักษณะพบปะพูดคุยกัน แผนผังรายการที่มีการกำหนดออกมาจึงอาจมีความจำเป็นน้อยหากผู้ปฏิบัติงานทุกคนรู้งานและร่วมมือกันทำงาน

2) การบริหารงาน

การบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการไม่ปรากฏผลเท่าใดนัก ทุกพื้นที่ศึกษาในโครงการวิจัยนี้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารหอกระจายข่าวสาร โดยที่บางพื้นที่มีคณะกรรมการอยู่แล้วและบางพื้นที่มีการแต่งตั้งกันในระยะแรกของโครงการวิจัยระยะ 1 ตลอดระยะเวลาของการวิจัยพบว่า คณะกรรมการดังกล่าวทำหน้าที่ในการเป็นกรรมการบริหารงานน้อยมาก ไม่มีการประชุมคณะกรรมการแต่อย่างใด คณะผู้ปฏิบัติงานจัดการกระจายเสียงทำหน้าที่บริหารงานหอกระจายข่าวสารไปโดยปริยาย โดยทำหน้าที่ทั้งวางแผนการจัดการกระจายเสียง ทำการกระจายเสียง แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่มีบทบาทชัดเจน ในการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมงานหอกระจายข่าวสารกับชุมชน เช่น การใช้การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางในการทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารงาน การ

บริหารงานหอกระจายข่าวสารจึงอาจไม่จำเป็นต้องมีคณะกรรมการแยกต่างหากจากคณะทำงานจัดการกระจายเสียง เพียงแต่ผู้จัดการกระจายเสียงต้องมีลักษณะเป็นกลุ่มคนไม่ใช่ดำเนินงานเพียงคนเดียว ใช้การประชุมหมู่บ้านที่มีทุกเดือนเป็นช่องทางทำให้เกิดความรู้สึกว่า “หอกระจายข่าวสารเป็นของหมู่บ้าน” และเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้รับทราบความต้องการของชุมชน ในขณะที่ชาวชุมชนได้รับทราบและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร นอกจากการประชุมหมู่บ้านอาจมีการหาช่องทางอื่นเสริม เช่น การจัดให้มีกล่องไว้ที่ศาลาประชาคม ให้คนในชุมชนใช้แสดงความคิดเห็นและความต้องการ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมบริหารงานหอกระจายข่าวสาร

3) **ผู้จัดการกระจายเสียง : คุณสมบัติ และการได้มา**

ผู้จัดการกระจายเสียงต้องมีลักษณะเป็นกลุ่มคน การดำเนินงานเพียงคนเดียวมีข้อจำกัด กล่าวคือ การกระจายเสียงต้องขึ้นอยู่กับคนเพียงคนเดียว ซึ่งมีโอกาสที่จะไม่มีความสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพราะหากคนผู้นั้นติดภารกิจอื่น หรือไม่สบาย การกระจายเสียงก็ต้องหยุดชะงัก ปริมาณของผู้จัดที่มีหลายคนทำให้สามารถจัดการกระจายเสียงได้ทุกวันในปัจจุบัน ตามหลักการกระจายภาระ ในอดีตที่มีผู้จัดเพียงคนเดียวจึงจัดการกระจายเสียงได้เพียงการถ่ายทอดข่าวหรือรายการจากวิทยุกระจายเสียง การเปิดเทปของหน่วยงานราชการ และการอ่านประกาศหรือข้อมูล ไม่สามารถดำเนินงานให้เกิดความหลากหลายทั้งเนื้อหาและรูปแบบที่ตรงกับความต้องการของชุมชนได้ อีกทั้งงานหอกระจายข่าวสารเป็นงานอาสาสมัคร เป็นงานรองของผู้ปฏิบัติงานเนื่องจากทุกคนมีงานหลัก คือ การประกอบอาชีพเพื่อทำมาหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว จึงไม่มีใครสามารถปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้เต็มเวลา การมีคนจำนวนมากมาร่วมปฏิบัติงานจึงเป็นการช่วยกันคนละไม้คนละมือ ทำให้สามารถจัดการกระจายเสียงได้ทุกวัน เกิดความสม่ำเสมอและต่อเนื่อง กลุ่มคนเหล่านี้ควรต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของหอกระจายข่าวสารในการเป็นสื่อเพื่อพัฒนา เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสารที่พวกเขาเองสามารถกำหนดได้ และมีความรู้ในการจัดรายการรูปแบบต่างๆให้มีความน่าสนใจ คุณสมบัติของคนเหล่านี้ควรเป็นคนที่ “มีใจรักในงาน มีเวลา และมีประสบการณ์” โครงการวิจัยนี้มีข้อสรุปอย่างหนึ่งว่าคนที่ “มีความสามารถในการพูด” ไม่ใช่คุณสมบัติที่สำคัญที่สุด คนที่พูดเก่งแต่ไม่มีเวลาทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง แต่หากมีเวลาและมีใจรักในการทำงานเพื่อหมู่บ้านและได้รับการฝึกฝนเพิ่มเติมประสบการณ์ก็สามารถเป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีคุณภาพได้ คนในชุมชนควรมีส่วนในการเลือกเฟ้นคนทำงาน เพราะ เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในการ

กระบวนการสื่อสาร ตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือ กำหนดผู้ส่งสาร ซึ่งจะทำให้เกิดความสนใจฟังมากขึ้น ฟังด้วยความรู้สึกคุ้นเคยจึงฟังง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการทำให้คนในชุมชนเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างสื่อหอกระจายข่าวสารกับสื่อมวลชนชัดเจนขึ้น เพราะในการรับสารจากสื่อมวลชนเรามิอาจกำหนดตัวหรือเลือกผู้ส่งสารได้ (จากงานวิจัยในระยะแรกของโครงการที่ 1 ที่มีการสำรวจความคิดเห็นของชาวชุมชนต่อหอกระจายข่าวสาร พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นถึงความแตกต่างระหว่างหอกระจายข่าวสารกับสื่อมวลชนโดยเฉพาะวิทยุกระจายเสียง)

4) เนื้อหาสาระ : ประเภท การได้มา และการให้ความสำคัญ

บทบาทของหอกระจายข่าวสารที่เป็นที่รู้ทั่วไปคือ เป็นช่องทางการถ่ายทอดหรือถ่ายเท ข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ประชาชน เนื้อหาสาระจึงเกี่ยวข้องกับสิ่งที่รัฐต้องการบอกเป็นส่วนใหญ่ ที่อาจตรงกับความต้องการบ้างไม่ตรงกับความต้องการบ้าง จากการดำเนินงานโครงการวิจัยนี้ พบว่าเมื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นและความต้องการแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการฟังข้อมูลข่าวสารเกี่ยวข้องกับชุมชน และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งสามารถจัดแบ่งประเภทเนื้อหาสาระเป็น

- เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น วิธีการทำเกษตร ราคาพืชผล เป็นต้น
- เกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคม เช่น งานบุญ งานศพ งานพัฒนาฯ เป็นต้น
- เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การรักษาสุขภาพในช่วงหน้าฝน หรือในช่วงถือศีลอด เป็นต้น
- เกี่ยวกับเหตุการณ์เร่งด่วน เช่น แจ้งเหตุพายุ วัวหาย เป็นต้น
- เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่จะเกิดในอนาคต เช่น การได้รับงบประมาณ การตั้งโรงงานในพื้นที่ เป็นต้น

การได้มาซึ่งประเด็นเนื้อหาสาระเหล่านี้ เกิดจากการที่ผู้ปฏิบัติงาน สอบถามความต้องการจากชาวบ้าน ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสอบถามในที่ประชุม การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์จากแหล่งชุมนุมในหมู่บ้านเช่น ร้านกาแฟ และความต้องการที่มีผู้เขียนและหย่อนในกล่องแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ผู้จัดการกระจายเสียงควรให้ความสำคัญกับคุณภาพของเนื้อหาสาระนั้น ที่ควรมีการตรวจสอบความถูกต้องเพราะข้อมูลที่เผยแพร่ออกไปมีความสำคัญผิดพลาดไม่ได้

อย่างไรก็ตาม เนื้อหาสาระเกี่ยวกับสังคมและเหตุการณ์ภายนอกชุมชน ยังเป็นที่ต้องการเช่นกัน หากแต่ชุมชนมีสิทธิและอำนาจในการเลือกข้อมูลข่าวสารจากภายนอกมากกว่าเดิม โดยมีความต้องการเนื้อหาสาระในระดับจังหวัดเพิ่มเติม จากเดิมที่เป็นเนื้อหาระดับประเทศ จึงพบว่านอกจากมีการถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยแล้ว ขณะนี้มีการถ่ายทอดรายการอื่นๆ เช่น นายกทักษิณพบประชาชน และมีการถ่ายทอดรายการวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นด้วย โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ(Weight) กับเนื้อหาสาระภายในชุมชนมากกว่า กล่าวคือ มีการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางและเปิดเทปราชการน้อยลง เนื่องจากต้องให้เวลากับเนื้อหาสาระภายในชุมชนมากขึ้นนั่นเอง

5) **การนำเสนอเนื้อหาสาระ : รูปแบบ และการผสมผสานกับสื่อประเภทอื่น**

รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาสาระมีความหลากหลาย จากเดิมรูปแบบที่ผู้จัดใช้ คือ การถ่ายทอด การเปิดเทป และหากจัดเองจะใช้รูปแบบการประกาศข้อมูลที่มักเป็นเนื้อหาสาระที่เป็นเอกสารสิ่งพิมพ์มาอ่านผ่านหอกระจายข่าวสาร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจและแยกแยะได้ระหว่างการเป็นผู้ประกาศและการเป็นผู้จัดรายการ รูปแบบรายการที่สามารถจัดได้ทางหอกระจายข่าวสาร คือ การจัดรายการที่ผู้จัดคัดเลือก จัดเตรียมเนื้อหาเอง และทำความเข้าใจเนื้อหาสาระนั้นล่วงหน้า ซึ่งทำให้การถ่ายทอดเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติ ที่ผู้ฟังชอบฟังมากกว่าการอ่าน และการจัดรายการรูปแบบสนทนาระหว่างผู้จัดสองคน หรือระหว่างผู้จัดกับชาวบ้านที่เป็นแหล่งข้อมูลนั้นๆ สำหรับภาษาขึ้นกับความถนัดของผู้ฟัง หรืออาจใช้ผสมผสานขึ้นกับลักษณะเนื้อหา เช่นหากเป็นเนื้อหาสาระของทางราชการอาจใช้ภาษากลาง หากเป็นเนื้อหาสาระภายในชุมอาจใช้ภาษาท้องถิ่น เป็นต้น การจัดรายการมีความน่าสนใจมากขึ้นเมื่อมีการผสมผสานเนื้อหาสาระที่มาจากหนังสือพิมพ์ ในบางพื้นที่ที่การได้ยินยังไม่ครอบคลุมมีการใช้รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียงร่วมด้วย นอกจากนี้การติดตั้งลำโพงโดยเน้นจุดที่เป็นแหล่งชุมนุมของชาวบ้าน เช่น ร้านกาแฟ ที่ชาวบ้านมักใช้เป็นที่พบปะพูดคุยกันในยามเช้า ให้ได้ยินชัดเจน เป็นการทำให้มีการรับฟังและพูดคุยในประเด็นที่ได้ฟังจากหอกระจายข่าวสาร อีกทั้งคนกลุ่มนี้กลายเป็นสื่อบุคคลที่ช่วยกระจายข้อมูลที่ได้รับต่อไปยังคนอื่นๆด้วย

6) **ชาวบ้านผู้รับฟัง : บทบาท และการมีส่วนร่วม**

ชาวบ้านผู้เป็นผู้ฟังหรือผู้รับสาร ควรมีบทบาทเป็นผู้ฟังที่มีความรู้สึกว่า หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อของชุมชน ที่ผู้ฟังสามารถกำหนดวิธีการสื่อสารได้ด้วย สามารถคัดเลือกผู้ส่งสาร สามารถแสดงความต้องการเนื้อหาสาระ และสามารถแสดงความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดรายการ

ซึ่งแตกต่างจากการใช้สื่อมวลชนประเภทอื่น ชาวบ้านจึงควรได้รับทราบบทบาทเหล่านี้และได้รับการกระตุ้นให้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับมายังการจัดเนื้อหาสาระและรูปแบบรายการที่มีความน่าสนใจ เป็นที่ติดตาม และต้องการฟังมากขึ้น นับเป็นการสื่อสารที่ใช้ความต้องการและความพึงพอใจของผู้รับสารเป็นตัวตั้ง

7) การจัดกิจกรรมเสริม เพื่อเสริมบทบาทหอกระจายข่าวสาร

นอกเหนือจากการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อบอกเล่าข้อมูลข่าวสารต่างๆในแต่ละวันแล้ว หากมีการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อวัตถุประสงค์อื่น จะทำให้หอกระจายข่าวสารมีบทบาทเพิ่มขึ้น และทำให้คนในชุมชนเห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้นด้วย ในการวิจัยนี้ มีหลายพื้นที่จัดกิจกรรมที่ใช้หอกระจายข่าวสารเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ซึ่งสามารถประมวลและแบ่งกิจกรรมเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

- ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่ง ของการจัดกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี และกิจกรรมตามเทศกาล เช่น ในวันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น ในวันต่างๆเหล่านี้จะมีการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อแจ้งกำหนดการ เพื่อนัดหมายการทำกิจกรรมร่วมกัน และบางพื้นที่มีการถ่ายทอดกิจกรรมนั้นๆด้วย

- ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือประกอบ การจัดประกวด/การแข่งขัน ดังเช่นที่ บ้านสมบูรณ์สุขจัดให้มีการแข่งขันเด็กนักเรียนตอบคำถามทางศาสนา และใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดการแข่งขันให้พ่อแม่ที่อยู่ที่บ้าน ได้มีการโอกาสติดตามการแข่งขัน และบ้านทุ่งวัวแล่นที่มีการจัดประกวดการเขียนและการอ่านบทความผ่านหอกระจายข่าวสาร ซึ่งมีนักเรียนจาก 3โรงเรียนเข้าร่วมการประกวด เป็นต้น

- ที่บ้านดอนคามีแผนที่จะจัดการแข่งขัน เยาชนนักจัดรายการ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เนื่องจากผู้จัดมีความหวังที่จะให้เกิดความแปลกใหม่ในงานหอกระจายข่าวสาร และต้องการมองหาผู้ร่วมจัดรายการที่เป็นเยาวชน

8) การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้มีความยั่งยืน

การปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีการทำงานหอกระจายข่าวสารที่ผ่านมาในโครงการวิจัยนี้ ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านได้ ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในงาน หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ หากแต่ควรมีการดำเนิน

การเพื่อให้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้มีความยั่งยืน และมีการดำเนินงานต่อเนื่องตลอดไป ความสามารถในการดำเนินงานด้วยตนเอง และความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรจากภายนอก น่าจะเป็นเงื่อนไขสำคัญ ถ้าผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารสามารถบริหารงานได้เอง มีงบประมาณ มีผู้แลเครื่องมือ มีความสามารถในการหาข้อมูล จัดเตรียมและนำเสนอข้อมูลได้อย่างน่าสนใจ สามารถสอนงานผู้อื่นเพื่อให้มีการสืบทอดและการขยายผล ต่างๆเหล่านี้จะเอื้อให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง ไม่มีอุปสรรค นอกจากนี้ การมีกลุ่มเพื่อนที่ปฏิบัติงานเหมือนกัน ร่วมมือกันพัฒนางานให้ดีขึ้นและพร้อมให้การช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา ก็มีส่วนทำให้การปฏิบัติงานมีความต่อเนื่อง และมีหนทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้เกิดความยั่งยืนนั้น ไม่สามารถปฏิเสธการสนับสนุนจากภายนอกได้ เช่น การสนับสนุนด้านข้อมูล ด้านความรู้ด้านช่าง ด้านงบประมาณค่าใช้จ่าย เป็นต้น ซึ่งผู้ปฏิบัติงานควรจัดการให้การสนับสนุนนั้นมาจากหลายแหล่ง ไม่ควรผูกติดการสนับสนุนที่หน่วยใดหน่วยเดียว เช่น การสนับสนุนด้านข้อมูลควรมีการติดต่อแหล่งข้อมูลหลายแห่ง ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและหากแหล่งข้อมูลบางแห่งไม่สามารถให้การสนับสนุนได้ก็ยังมีแหล่งข้อมูลอื่นๆอีก หรือ การสนับสนุนด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมหอกระจายข่าวสารที่ อบต. อาสาเป็นผู้ตั้งงบประมาณไว้ให้ แต่ในการดำเนินงานควรจัดให้มีแหล่งทุนอื่นอีก เช่น งบประมาณส่วนกลางของหมู่บ้าน เงินกองทุนชมรมฯ หรือการสนับสนุนด้านช่าง ที่ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในการให้คำปรึกษา และแต่ละพื้นที่ควรมีช่างประจำของตนเอง เป็นต้น ความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการสนับสนุนจากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

7.3.2 หอกระจายข่าวสาร : สื่อเพื่อการพัฒนา

สื่อเพื่อการพัฒนาชุมชนในชนบทสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ 2543) คือ สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อมวลชน และสื่อพื้นบ้าน หอกระจายข่าวสารจัดอยู่เป็นสื่อเฉพาะกิจ เนื่องจากเป็นสื่อที่ใช้สื่อสารเฉพาะภายในหมู่บ้าน เป็นสื่อเฉพาะกิจที่มีความพิเศษตรงที่ชุมชนเป็นผู้ควบคุมการส่งสาร ในขณะที่สื่อเฉพาะกิจอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นแผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ ภาพพลิก เทปบันทึกเสียง ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ นิทรรศการ ฯลฯ ส่วนใหญ่บุคคลภายนอกชุมชนเป็นผู้ควบคุมการส่งสารหรือการผลิต ดังนั้นหอกระจายข่าวสารจึงเป็นสื่อของชุมชน ที่ใช้ภายในชุมชน และดำเนินการด้วยคนในชุมชน นอกจากนี้หอกระจายข่าวสารยังมีคุณสมบัติที่สำคัญอื่นๆอีก ดังต่อไปนี้

- เป็นสื่อขนาดเล็ก ประกอบด้วยอุปกรณ์น้อยชิ้น ใช้งานง่าย และค่าใช้จ่ายน้อย
- ผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นคนในชุมชนเดียวกัน
- ผู้รับสารเข้าถึงสื่อได้ง่ายและไม่เสียค่าใช้จ่าย
- มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน เนื้อหา และรูปแบบได้ง่าย
- สามารถใช้การสื่อสารสองทาง
- ผู้รับสารมีโอกาสมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารสูง
- สามารถเชื่อมโยงกับสื่ออื่นทั้งวิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ และสื่อบุคคล
- เนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับภายในและภายนอกชุมชน

หอกระจายข่าวสารจึงเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา ตามความหมายของ Mc. Quail (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ และคณะ 2543) ที่ว่าสื่อที่มีบทบาทในการพัฒนาต้องมีลักษณะสำคัญ คือ มีความหลากหลาย มีขนาดเล็ก สร้างและใช้อยู่ในท้องถิ่นเอง ยืดหยุ่น สามารถแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่าผู้ส่งสารและผู้รับสาร และเน้นการสื่อสารในแนวนอน นอกจากนั้นจากการศึกษางานวิจัยหลายชิ้นยืนยันความสำคัญของหอกระจายข่าวสารที่ต่อการพัฒนาชนบท (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ 2543) ที่ว่าหอกระจายข่าวสารถือได้ว่าเป็นสื่อที่มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาชนบท ทั้งนี้เนื่องจากเป็นแหล่งข่าวสาร 1 ใน 4 ที่พบจากการสำรวจว่า ประชาชนในชนบทใช้เป็นแหล่งติดตามข่าวสาร และแสวงหาความรู้ คือ โทรทัศน์ วิทยุ เอกสารสิ่งพิมพ์เฉพาะและหอกระจายข่าวสาร และในการติดตามข่าวสารเรื่องการเมือง การแสวงหาความรู้ทางการเกษตร สาธารณสุข และอื่นๆ ประชาชนจะอ้างอิงถึงหอกระจายข่าวสารเสมอ

จากการดำเนินงานวิจัยนี้ค้นพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถเป็นสื่อเพื่อการพัฒนาได้อย่างแท้จริง คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน และ การที่หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้

การที่หอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่ไม่ประสบผลในการดำเนินงาน ชาวบ้านไม่ต้องการฟัง ผู้จัดรู้สึกเบื่อหน่ายและเป็นภาระที่ไม่ยินดีปฏิบัติ สาเหตุประการสำคัญ คือ การขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซ้ำในบางพื้นที่ยังมีความเข้าใจว่าเป็นของผู้อื่น หรือ เป็นของหน่วยงานราชการ จึงไม่สนใจใช้ และไม่ดูแลรักษา การสร้างกระบวนการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานตั้ง

แต่เริ่มโครงการวิจัยในระยะ 1 จน สิ้นสุดโครงการระยะ 2 โดยให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นทั้ง 3 ระดับ คือ

- ร่วมรับฟังข้อมูลข่าวสารและรับรู้เรื่องราวการดำเนินงานอย่างสม่ำ เสมอ
- ร่วมในกระบวนการสื่อสาร มีส่วนในการคัดเลือกผู้ส่ง มีส่วนในการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบ และบางคนมีโอกาสร่วมเป็นแหล่งข่าว หรือผู้ร่วมส่งสารด้วย
- ร่วมแก้ปัญหา ร่วมบริจาคทรัพย์สินและแรงงานเพื่อพัฒนาหอกระจายข่าวสาร

การมีส่วนร่วมทั้ง 3 ระดับนี้ ก่อให้เกิดการติดตามงาน เกิดความสนใจ และเกิดความรู้สึกร่วมตามมาด้วย จนในที่สุดเกิดความรู้สึกห่วงแหนต้องการให้มีอยู่ และความรู้สึกเป็นเจ้าของจึงเกิดขึ้น

นอกจากนี้การที่หอกระจายข่าวสารสามารถนำเสนอเนื้อหาสาระที่ตรงกับความต้องการ และมีรูปแบบการนำเสนอที่มีความน่าฟัง จึงทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นที่ต้องการของชุมชน การดำเนินงานของผู้จัดการกระจายเสียงที่อยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า ต้องทำให้คนในชุมชนฟัง ฟังแล้วได้ประโยชน์ ฟังแล้วชอบ และรู้สึกภาคภูมิใจเมื่อมีการถามหา หรือได้รับคำชมเชย ความคิดเช่นนี้จะทำให้เขาทำงานอยู่บนความต้องการและความพึงพอใจของชาวบ้าน เขาจะพยายามสอบถามความต้องการนั้น และจะประเมินความพึงพอใจอยู่เป็นประจำ

จึงน่าจะสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนา ที่หมายถึง การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มตั้งแต่การให้ความสำคัญกับชาวบ้านเท่าเทียมกับการพัฒนาหรือผู้เกี่ยวข้อง ชาวบ้านร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงานและร่วมประเมินผล ทั้งนี้ สามารถสรุปแนวคิดในการมีส่วนร่วม ดังนี้

- ความเป็นเจ้าของ การเป็นเจ้าภาพ
- การมีอำนาจในการตัดสินใจ ในการดำเนินงาน และในการบริหารจัดการ
- การร่วมรับผลประโยชน์ ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการดำเนินงาน
- การร่วมประเมินผลเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

ทั้งนี้การมีส่วนร่วมที่แท้จริงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จึงประกอบด้วยกระบวนการตามขั้นตอนต่าง ๆ คือ

1) การมีส่วนร่วมในการศึกษา การวิเคราะห์ชุมชน วิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุต้นตอที่แท้จริงของปัญหา และแสวงหาแนวทางแก้ไข

2) การมีส่วนร่วมในการรับรู้ สนใจ เข้าใจ ตระหนัก ร่วมคิด และร่วมตัดสินใจ

3) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน การบริหารจัดการ และการกำหนดการใช้ทรัพยากรต่างๆ

4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ โดยมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ร่วมลงทุน ควบคุมการดำเนินงาน การจัดการด้านการเงิน การบริการ และผลประโยชน์ที่จะได้รับ

5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การกำหนดรูปแบบ ในการประเมิน การค้นหาอุปสรรคปัญหา และแนวทางแก้ไข การประเมินผลประสบการณ์และการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนานั้น เชื่อมโยงกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพราะการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมได้นั้น จะต้องมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสาร เช่น การรับรู้ การแสดงความคิดเห็น การแสดงความต้องการ เป็นต้น

7.3.3 **การดำเนินการวิจัยแบบ** PAR (Participatory Action Research)

เนื่องจากโครงการวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ให้ความสำคัญกับขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ สมอาจ วงษ์เข็มทอง (อ้างในสุรีย์ จันทรโมลี และคณะ 2541) ที่ว่า การวิจัยแบบ PAR ประกอบด้วย มีผู้กระตุ้นคือคณะผู้วิจัย มีกลุ่มประชาชนเป็นผู้ร่วมการวิจัย มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆที่อาศัยในชุมชนนั้น มีการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เรียกว่า Investigative Research และมีกิจกรรมสำหรับการแก้ปัญหาที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง จากการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ทำให้สามารถเรียนรู้วิธีการทำงานแบบ PAR และประมวลสิ่งที่เรียนรู้ได้ ดังนี้

1) บทบาทนักวิจัยและการแบ่งบทบาทระหว่างนักวิจัยกับชุมชน

นักวิจัยต้องเป็นผู้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกรอบการดำเนินงานอย่างชัดเจน จึงดำเนินงานอย่างมีเป้าหมาย นักวิจัยต้องให้ความสำคัญกับคนในชุมชน เข้าใจและติดต่อโดยคำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีด้วยการติดต่ออย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องและให้เกียรติ แสดงความจริงใจในการทำงานที่ต่างจะได้รับประโยชน์ ระมัดระวังท่าทีและคำพูด ในเมื่อการวิจัยนี้ต้องการให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และสามารถดำเนินงานได้ด้วยตนเอง นักวิจัยจึงทำหน้าที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ด้วยการให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำโดยเฉพาะเมื่อมีการร้องขอ เป็นพี่เลี้ยงในระหว่างที่ชุมชนเกิดความไม่แน่ใจ คอยให้กำลังใจ คอยกระตุ้นให้มีการดำเนินงาน และเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกหากชุมชนไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง

ในการทำงานในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย เมื่อนักวิจัยเข้าใจในบทบาทของตนแล้วจะสามารถแบ่งงานของตนและของชาวบ้านได้โดยไม่ยาก โดยนักวิจัยจะคอยสังเกตการณ์หากเมื่อใดที่ชุมชนติดขัด ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้ นักวิจัยจึงจะเข้าไปมีบทบาทนำเสนอวิธีการ ดังเช่นในกรณีของการจัดทำระเบียบการของชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน เมื่อสมาชิกต่างพิจารณาว่าชมรมฯจำเป็นต้องมีระเบียบเพื่อใช้เป็นกติกาในการอยู่ร่วมกัน และมอบหมายให้เลขานุการคณะกรรมการจัดทำร่างระเบียบ ซึ่งเลขานุการได้ร้องขอคำปรึกษาจากคณะผู้วิจัย คณะผู้วิจัยจึงเข้าไปช่วยให้คำแนะนำ ช่วยหาระเบียบการของชมรมต่างๆเพื่อใช้เป็นตัวอย่าง รับอาสาช่วยจัดพิมพ์ และสนับสนุนให้มีการประชุมเฉพาะคณะกรรมการเพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อนนำเข้าที่ประชุมชมรมฯซึ่งมีสมาชิกทั้งหมดเข้าร่วมประชุม ส่วนเนื้อหาในระเบียบส่วนใหญ่มาจากการประชุมตกลงกันเอง หรือกรณีของการจัดประชุมประจำเดือนของชมรมฯ คณะผู้วิจัยกระตุ้นให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการกระตุ้นในระยะแรกเท่านั้น ให้การสนับสนุนโดยร่วมสมทบค่าใช้จ่ายเป็นค่าอาหารกลางวัน และในที่ประชุมคณะผู้วิจัยจะเข้าร่วมประชุมในฐานะที่ปรึกษา หากมีประเด็นที่ต้องการข้อมูลหรือความช่วยเหลือ เช่น ความเหมาะสมในการเชิญนายก อบจ. พบปะกับสมาชิกของชมรมฯ เป็นต้น คณะผู้วิจัยจึงจะแสดงความคิดเห็น คณะผู้วิจัยจะค่อยๆลดบทบาทลงและในตอนท้ายของโครงการเหลือเพียงนักวิจัยท้องถิ่นเท่านั้นที่เข้าร่วมประชุม

2) การปรับกิจกรรม(Action) ตามผลการวิจัย (Research)

โครงการวิจัยจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การพบปะกับผู้นำชุมชน การจัดประชุม ฝึกปฏิบัติ การดูงาน การอบรมช่าง การเสวนาชุมชน การสนทนากลุ่มผู้ปฏิบัติงาน การสร้างและ

สนับสนุนงานเครือข่าย กิจกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่มีกำหนดไว้ในแผนงาน การดำเนินงานกิจกรรมต่างๆเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กัน เช่น การพบปะกับผู้นำชุมชนนำมาซึ่งรายละเอียดของกิจกรรมประชุมฝึกปฏิบัติ การประชุมฝึกปฏิบัติทำให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานก่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆตามมาอีกมากมาย เป็นต้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นในการวิจัยนี้ เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการประมวลผลและการวิเคราะห์ **เป็นการนำความรู้ที่ได้ในแต่ละจังหวะของการทำงานมาปรับความคิดและวิธีการทำงานในลำดับถัดไป** จึงเกิดการทำงานในลักษณะ **เรียนรู้และปรับความคิด** ตลอดเวลาของการทำวิจัย เป็น**การศึกษากระบวนการ**(Process Study) และเป็นการ**ปรับกิจกรรมตามผลการวิจัย** (Action on Research) หรือแม้กระทั่งการปรับปรุงแผนงานโดยการเพิ่มเติมกิจกรรมก็สามารถดำเนินงานได้หากระหว่างการวิจัยพบว่ากิจกรรมที่เพิ่มเติมนั้นมีความจำเป็นและสามารถทำให้งานวิจัยบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังเช่น กรณีการเพิ่มกิจกรรม อบรมความรู้ด้านช่าง ซึ่งจากการพูดคุยของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเองพบว่า การดูแล รักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารยังเป็นปัญหาใหญ่ที่ยังไม่มีแนวทางแก้ไขที่มีความชัดเจน การที่ชุมชนมีผู้รู้เสียเอง อาจช่วยทุเลาปัญหาได้ทางหนึ่ง จึงเป็นที่มาของการจัดการอบรมช่าง เป็นต้น

3) **การมีนักวิจัยท้องถิ่น**

การวิจัยลักษณะนี้ ไม่สามารถดำเนินงานได้หากปราศจากซึ่งความร่วมมือของชุมชน กล่าวได้ว่างานวิจัยนี้ดำเนินไปได้ด้วยดีตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบโครงการเป็นเพราะมีนักวิจัยท้องถิ่นร่วมงาน นักวิจัยท้องถิ่นผู้นี้เป็นผู้ที่คุ้นเคยกับคนในชุมชนเป็นอย่างดี และเป็นระยะเวลานานกว่า 20 ปี ความสัมพันธ์เป็นในลักษณะให้การสนับสนุนชุมชนมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีส่วนในการสร้างหอกระจายข่าวสารในหลายพื้นที่(เป็นการให้การสนับสนุนภายหลังประสบวาตภัยพายุเกย์) นักวิจัยท้องถิ่นผู้นี้ได้รับ**ความเชื่อถือ และความไว้วางใจ**จากคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำ การดำเนินงานวิจัยจึงมี**ความเป็นมิตร**ตั้งแต่เริ่มต้น ไม่ต้องใช้เวลาในการสร้างสัมพันธ์ภาพนาน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่นักวิจัยท้องถิ่นจะต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ แผนงาน และวิธีการทำงานอย่างชัดเจน เข้าใจธรรมชาติของงานวิจัยแบบ PAR ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

4) **การปรับบทบาท** (Role Shifting)

การปรับบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่เรียนรู้ได้จากการวิจัยนี้ **ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง** (Stakeholder) กับงานหอกระจายข่าวสาร ได้แก่ **ชาวบ้านในชุม**

ชน ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร และผู้นำชุมชน ล้วนมีการปรับเปลี่ยนบทบาทอยู่เสมอ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นผู้รับฟังแต่บางครั้งเป็นผู้ร่วมส่งสาร บางครั้งให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหา และยังเป็นผู้ประเมินการทำงาน ในงานวิจัยนี้ผู้นำชุมชน มี 2 บทบาทเสมอ คือ เป็นทั้งผู้นำชุมชน และผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร นอกจากจะเป็นผู้ปฏิบัติงานแล้ว ยังเป็นสมาชิกของชมรมฯ บางคนเป็นกรรมการมีภาระหน้าที่เฉพาะ บางคนเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ บางคนเป็นผู้จัดการประชุม หลายคนมีส่วนเป็นผู้ประเมินผลงานด้วย เป็นต้น **การปรับเปลี่ยนบทบาทนี้มิได้เกิดกับชาวบ้านทุกคน ผู้นำชุมชนทุกคน และผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารทุกคน จะเกิดขึ้นในบางส่วนโดยมีปัจจัย คุณสมบัติเฉพาะตัว การได้รับมอบหมาย และความบังเอิญ** ดังนี้

คุณสมบัติเฉพาะตัวที่ทำให้เกิดความเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่นั้นๆ เช่น ชาวบ้านบางคนสามารถเป็นแหล่งข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีข้อมูล บางคนมีความสามารถในการถ่ายทอดจะร่วมเป็นผู้ส่งสาร บางคนมีฐานะจะบริจาคเงินช่วยเหลือ ผู้นำชุมชนบางคนสามารถเป็นผู้จัดการกระจายเสียงได้เพราะมี เวลา มีความชอบส่วนตัว และมีประสบการณ์ ผู้ที่มีอาวุโสได้เป็นประธานชมรมฯ ผู้ประสานงานเก่งและมีความสามารถในงานเอกสารได้เป็นเลขานุการชมรมฯ ผู้ที่พูดเก่งและชอบงานสังคมได้เป็นประชาสัมพันธ์ชมรมฯ ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารที่มีความสามารถในการจัดรายการ และมีความสามารถในการถ่ายทอดจะกลายมาเป็นวิทยากรสอนรุ่นน้อง บางคนเคยจัดสรรเงินกองทุนมาก่อนจึงได้เป็นเหรัญญิกของชมรมฯ เป็นต้น

การได้รับมอบหมายเป็นปัจจัยที่พบน้อย เช่น การมอบหมายตำแหน่งผู้ช่วยกรรมการตำแหน่งต่างๆ เป็นต้น

ความบังเอิญ เป็นปัจจัยที่พบน้อยเช่นกัน เช่น ชาวบ้านบางคน ผู้นำบางคน และผู้ปฏิบัติงานบางคนได้มีโอกาสประเมินการดำเนินงาน เพราะการประเมินมิได้เจาะจงผู้ประเมินเป็นรายบุคคล เป็นต้น

5) ใช้การสื่อสารหลากหลายรูปแบบ

การวิจัยนี้ใช้การสื่อสารหลากหลายรูปแบบ ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่ม และการสื่อสารมวลชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal) การใช้ต้องให้ถูกจังหวะ มีความเหมาะสม และทำให้เกิดผลดี การวิจัยเริ่มจากการทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน คณะผู้วิจัยจึงพบผู้นำชุมชนเป็นรายบุคคลซึ่งเป็นการใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อมุ่งให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เป็นการพูดคุยซักถามและอธิบาย ทำให้ผู้นำชุมชนเกิดความกระจ่าง

ตั้งแต่เริ่มต้น อีกทั้งคณะผู้วิจัยสามารถตรวจสอบความคิดเห็นและความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น จากการสังเกตปฏิกิริยาท่าทาง เมื่อผู้นำชุมชนทุกคนให้ความร่วมมือ จึงนัดหมายมาประชุมพร้อมกันเพื่อระดมความคิดในการพัฒนางานต่อไป ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบกลุ่ม ที่ทุกคนได้พบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนำมาซึ่งแนวทางที่มีคุณค่า เช่น การกำหนดคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารในรูปแบบอื่นๆ เช่น การจัดประชุม การดูงาน การมีที่ปรึกษา การทดลองปฏิบัติงานจริง การเสวนาชุมชน และการสนทนากลุ่ม การวิจัยนี้ใช้การเสวนาชุมชนเป็นเครื่องมือในการประเมินผลการดำเนินงาน โดยใช้ช่วงจังหวะของการประชุมหมู่บ้านที่มีชาวบ้านมาร่วมประชุมเป็นจำนวนมาก และเพื่อไม่ให้กระทบต่อการประชุมจึงตกลงกับผู้นำชุมชนให้การพูดคุยเพื่อประเมินผลนี้เป็นวาระสุดท้ายของการประชุม การประเมินผลจึงเกิดจากความคิดเห็นของคนจำนวนมากและเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางการพัฒนา โดยมีนักวิจัยท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการพูดคุย สร้างบรรยากาศของความเป็นกันเอง และกระตุ้นให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง จากนั้นยังมีการสัมภาษณ์ชาวบ้านเป็นรายบุคคลที่บ้านพักอาศัย เพื่อให้เกิดการประเมินผลที่ได้รายละเอียดและเกิดความถูกต้อง เพราะการสัมภาษณ์ทำให้ผู้สัมภาษณ์สามารถสอบถามคำถาม อธิบายคำถาม และผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถอธิบายความคิดเห็นได้ชัดเจน เพราะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีการสะท้อนข้อมูลกลับไปมาได้นั่นเอง

การสื่อสารที่คณะผู้วิจัยใช้กับเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร มีหลากหลายรูปแบบเช่นกัน หลายครั้งต้องใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลโดยเฉพาะกับเลขานุการ หลายครั้งต้องใช้การสื่อสารแบบกลุ่มกับคณะกรรมการชมรม เป็นต้น

บทที่ 8
สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นงานวิจัยต่อเนื่องจากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน ที่สามารถกระตุ้นผู้นำชุมชนและชุมชนเข้าใจบทบาทและความสำคัญของหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น ชุมชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการจัดการกระจายเสียง ผู้ปฏิบัติงานเปลี่ยนจากบุคคลเพียงคนเดียวเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมคิดร่วมทำ มีการปรับปรุงโยกย้ายหอกระจายข่าวสารมาอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม มีการบำรุงรักษาและดูแลให้อยู่ในสภาพใช้งานได้เสมอ ดำเนินงานจัดการกระจายเสียงโดยสอบถามความต้องการของชุมชนและตรวจสอบความคิดเห็นของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เนื้อหาสาระมีความเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนมากขึ้น มีการใช้แหล่งข้อมูลภายในชุมชน จัดรายการด้วยรูปแบบรายการที่หลากหลายขึ้น มีการจัดในเวลาที่ตรงกับความสะดวกในการรับฟังและเกิดความมั่นใจในการใช้ภาษาท้องถิ่น เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ชาวบ้านฟังหอกระจายข่าวสารมากขึ้นรวมทั้งมีการแสดงความคิดเห็นและความต้องการ

โครงการวิจัยนี้จึงเป็นการดำเนินงานต่อเนื่อง เพื่อค้นหาวิธีการที่จะทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นนี้ มีความต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้นการวิจัยนี้จึงต้องการ ศึกษาวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน และศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของชุมชน

ดำเนินการวิจัยโดยใช้แนวคิดสำคัญดังต่อไปนี้เป็นกรอบในการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) การสื่อสารเพื่อการพัฒนา(Development Communication)การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Communication) การสร้างเครือข่าย (Networking) การสร้างพลัง (Empowerment) และการสนับสนุนทางสังคม (Social Support) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ Participatory Action Research(PAR)

การดำเนินงานวิจัยมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการวิจัยอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่มีทั้งสิ้น 4 ขั้นตอน ได้แก่ **สานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ** เป็นการพบปะระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้ปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมาและที่จะทำต่อไป ตอกย้ำถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชุมชน ยืนยันการสนับสนุนของคณะผู้วิจัย ระดมความคิดในการพัฒนา และกระตุ้นให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร มีการจัดการประชุมผู้นำชุมชนและแกนนำในการดำเนินงาน ทำให้ได้ข้อสรุปถึงคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร การเพิ่มจำนวนผู้ปฏิบัติงาน กำหนดร่วมกันจัดการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 ให้มีการเจรจากับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการให้การสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ นอกจากนี้ยังเห็นร่วมกันว่าควรจัดให้มีการพบปะกันอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ต่อไป **สร้างผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 2 และดูงาน** ทุกพื้นที่คัดสรรบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมได้แก่ มีเวลา มีใจรัก และมีประสบการณ์ และจัดประชุมฝึกปฏิบัติให้แก่บุคคลเหล่านี้ ใช้การประชุมครั้งนี้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารรุ่น 1 ได้เรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ เพื่อมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับรุ่นต่อๆ ไปได้ มีการจัดให้มีการดูงานการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่อื่น ทำให้ผู้ปฏิบัติงานฯได้เกิดการเรียนรู้ และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานที่มาจากหมู่บ้านต่างๆ **กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร** จากในช่วงแรกเริ่มรู้จักกันและทราบว่าทำงานหอกระจายข่าวสารเหมือนกัน ความสัมพันธ์เป็นแบบไม่เป็นทางการและไม่ทั่วถึง ช่วงต่อมาความสัมพันธ์เริ่มมากขึ้นและเกิดขึ้นในกลุ่มที่เป็นผู้นำชุมชนและแกนนำผู้ปฏิบัติงานมีลักษณะไม่เป็นทางการ ช่วงสุดท้ายเป็นช่วงที่เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นทางการ มีการตั้งชมรมที่มุ่งร่วมมือ สนับสนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานหอกระจายข่าวสาร การติดต่อมีทั้งที่ไม่เป็นทางการและที่เป็นทางการ เกิดความสัมพันธ์ที่ดี **สนับสนุนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่าย** ให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอทุกเดือน จัดทำข้อตกลงและจัดทำร่างระเบียบชมรม รวมทั้งระเบียบกองทุนชมรม ดำเนินการตั้งชื่อชมรมโดยอาศัยหลักประชาธิปไตย และจัดการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 3

การดำเนินงานวิจัยในอีกลักษณะ คือ การวิจัยที่ดำเนินการอยู่ตลอดทั้งโครงการ ที่มีทั้งสิ้น 3 วิธีการ ได้แก่ **สนับสนุนการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร** ทั้งด้านกำลังใจ ข้อมูล ค่าใช้จ่าย ความรู้ทั้งทางด้านการบริหารงาน การจัดรายการ และการซ่อมแซมเครื่องมืออุปกรณ์

กระตุ้นให้ทุกพื้นที่ปฏิบัติงานแบบให้ชุมชนมีส่วนร่วม เน้นย้ำให้ผู้ปฏิบัติงานทุกพื้นที่ ดำเนินงานโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม และผู้นำชุมชนนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเป็นวาระในการประชุมหมู่บ้าน และ**กระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม** เพื่อเป็นการเสริมบทบาทให้แก่หอกระจายข่าวสาร

โดยทุกกิจกรรมคณะผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น โดยคอยเป็นพี่เลี้ยง ให้คำปรึกษา มีการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่พบ คณะผู้วิจัยค่อย ๆ ลดบทบาทลง และในที่สุดเป็นเพียงผู้ที่คอยสังเกตการณ์เท่านั้น

8.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา

สภาพการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยรวมของจังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาไม่สามารถใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง ยังไม่มีการร่วมรับผิดชอบจากชุมชนทั้งในด้านการบริหาร การกระจายเสียง และการซ่อมบำรุง ลักษณะการใช้งานส่วนใหญ่ยังใช้เพียงถ่ายทอดข่าวประจำวันจากส่วนกลาง ประกาศเรียกประชุม และเปิดเทปข้อมูลที่ได้รับจากส่วนกลางเท่านั้น ในขณะนี้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดชุมพร กรมประชาสัมพันธ์ ได้เข้ามามีบทบาทในการให้การสนับสนุนด้วยการจัดอบรมผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร และจัดตั้งเครือข่ายผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร หากแต่เป็นการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในลักษณะที่มิได้เกิดจากความต้องการและความร่วมมือของชาวชุมชน

สำหรับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา คือ 7 หมู่บ้านในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น แต่เมื่อโครงการวิจัยระยะที่ 1 สิ้นสุดลง ลักษณะดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป ทุกพื้นที่มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้าน แสดงว่า ผู้นำในทุกพื้นที่มีความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งเป็นพัฒนาการสำคัญและสัญญาณที่ดีของความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น นอกจากนี้ทุกพื้นที่ยังมีการดูแลอุปกรณ์มากขึ้น และมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารงาน แต่พบว่ากรรมการบางคนที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการกระจายเสียง ได้กลายมาเป็นกลุ่มคนรับผิดชอบดำเนินงาน ส่วนที่มีการเปลี่ยนในทุกพื้นที่ยกเว้นที่บ้านปากบ่อ คือ มีผู้จัดเป็นกลุ่มคน มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น ชุมชนมีส่วนร่วมในงาน และหอกระจายข่าวสารมีบทบาทเป็นสื่อกลางของชุมชน ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย คือ การนำเสนอเนื้อหาด้วยรูปแบบใหม่ที่ต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัว และการจัดกิจกรรมเสริม ส่วนที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ

หมู่บ้านที่ยังไม่มีการใช้งบประมาณส่วนกลางในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เมื่อสิ้นสุดโครงการก็ยังคงไม่มีการใช้งบประมาณส่วนกลางเช่นเดิม ซึ่งการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนนี้ เพิ่งอยู่ในระยะเริ่มต้นเมื่อสิ้นสุดโครงการ วิจัยระยะที่ 1 ซึ่งส่งผลให้ชาวชุมชนเริ่มหันมาฟัง และเพิ่มความสนใจ

เมื่อโครงการวิจัยระยะที่ 2 จะเริ่มต้นขึ้นได้มีการสำรวจการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารกันอีกครั้ง พบว่า การปรับเปลี่ยนการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงท้ายของโครงการวิจัยระยะที่ 1 ยังคงเกิดขึ้นและดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง นอกจากนี้ยังพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในเรื่องต่างๆ คือ เกิดความร่วมมือระหว่างหมู่บ้านในการดำเนินงาน มีการปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา มีการปรับเปลี่ยนจากหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย 3 หมู่บ้าน (บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น) และมีการลดการถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยลงใน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสมบูรณ์สุข และบ้านดอนคา

8.2 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน

เมื่อได้ดำเนินงานวิจัยตามขั้นตอนต่างๆที่กำหนดไว้ พบว่ามีความคืบหน้าในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งทางด้านการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง รวมไปถึงส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การได้รับการสนับสนุนบุคคล/หน่วยงานภายนอก และการมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน ที่ล้วนนำไปสู่การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีความยั่งยืนต่อไป

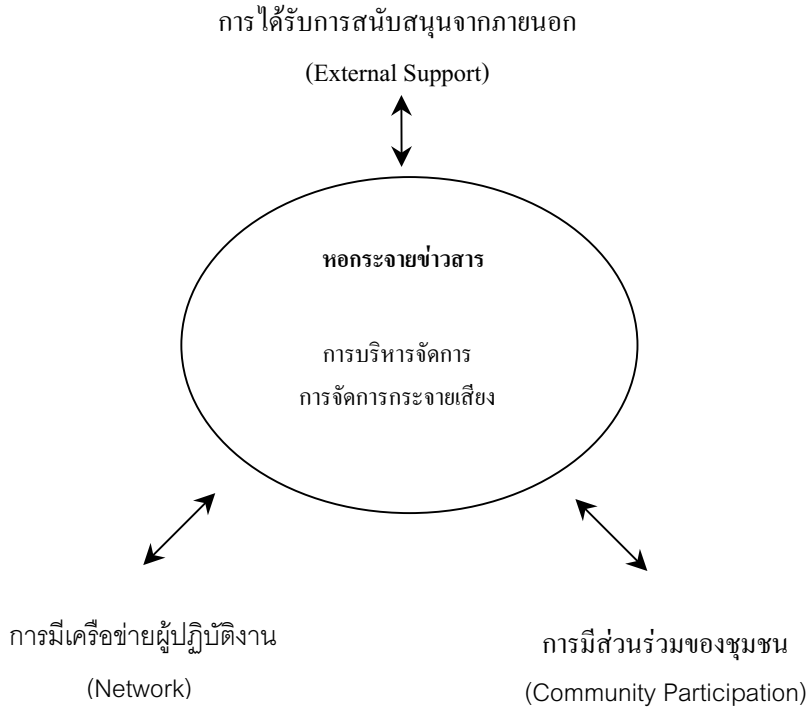
การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก
(External Support)
หอกระจายข่าวสาร
การบริหารจัดการ
การจัดการกระจายเสียง
การมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน
(Network)
การมีส่วนร่วมของชุมชน
(Community Participation)

การบริหารจัดการ งานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา คณะกรรมการที่มีการจัดตั้งขึ้นตั้งแต่โครงการวิจัยระยะที่ 1 ไม่มีบทบาทในทางปฏิบัติ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานซึ่งรวมผู้นำชุมชนสามารถรับผิดชอบการบริหารงาน ทุกพื้นที่ศึกษามีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าที่ประชุมหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญยินดีให้ความร่วมมือมากขึ้น มีการขยับขยายอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร เพื่อให้ได้ยินทั่วพื้นที่หมู่บ้านมากขึ้น ปรับปรุงห้องจัดรายการ และปรับระบบเป็นเสียงตามสาย นอกจากนี้ทุกพื้นที่ศึกษายังได้รับการอบรมช่างเทคนิคประจำหมู่บ้าน และสามารถนำความรู้ไปใช้งานได้ ได้รับงบประมาณสนับสนุนค่าซ่อมแซมจาก อบต. ทะเลทรัพย์และสะพลี รวมทั้งมีกองทุนชมรมฯสำหรับกรณีฉุกเฉิน สำหรับกิจกรรมเสริมหมู่บ้านส่วนใหญ่จัดกิจกรรมเสริมตามขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาล ที่บ้านสมบูรณ์สุข และบ้านทุ่งวัวแล่น มีการจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อเสริมงานหอกระจายข่าวสารโดย เช่น จัดประกวดอ่านบทความออกอากาศที่หอกระจายข่าวสาร เป็นต้น อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะจัดแบบใดหอกระจายข่าวสารมีบทบาทเพิ่มขึ้นจากเดิมมาก และมีรูปแบบการใช้หอกระจายข่าวสารในการจัดกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ใช้หอกระจายข่าวมากกว่าเดิมด้วย

การจัดการกระจายเสียง มีการจัดการกระจายเสียงด้วยกลุ่มคนในทุกพื้นที่และมีการเพิ่มจำนวนผู้จัดมากขึ้น ที่เป็นดังนี้เพราะเมื่อดำเนินงานไประยะหนึ่งพบว่าผู้จัดการกระจายเสียงที่ล้วนเป็นชาวบ้านที่มีภาระ ไม่อาจจัดสรรเวลาให้กับงานหอกระจายข่าวสารได้อย่างเต็มที่ การมีผู้จัดรายการหลายคนสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ ทำให้เกิดการผลัดกันทำงาน ยิ่งมีจำนวนมากยิ่งทำให้การจัดการกระจายเสียงมีความสม่ำเสมอ มีโอกาสมากที่คนใดคนหนึ่งจะมีเวลาสำหรับจัดการกระจายเสียง อย่างไรก็ดี ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ยังคงมีบทบาทอยู่ในกลุ่มผู้จัดหลัก การจัดมีความสม่ำเสมอมากขึ้น พื้นที่ส่วนใหญ่มีการวางแผนการจัดรายการแต่มักไม่ดำเนินงานตามแผนจะปรับเปลี่ยนไปตามความถนัดของผู้จัดในวันนั้นๆ เนื้อหาที่จัดมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้นมีการเลือกสรรข้อมูลข่าวสารจากภายนอกมากขึ้น โดยมักจัดแบบ 1 คนและ 2 คน (สนทนา) มีความเป็นกันเองกับผู้ฟังมากขึ้น บ้านดอนทรายกลับกลายเป็นพื้นที่ที่จัดการกระจายเสียงน้อยที่สุด ด้วยรูปแบบรายการที่ไม่หลากหลาย ส่วนใหญ่ลดการถ่ายทอดรายการจากวิทยุส่วนกลางลง มีการถ่ายทอดรายการจากวิทยุท้องถิ่นเพิ่มขึ้น และมีการใช้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ร่วมด้วย ยกเว้นที่บ้านดอนทรายและดอนปลักหมู ผู้จัดมีความมั่นใจในการจัดรายการด้วยภาษาถิ่นมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้จัดรายการจากคนเดิม เริ่มมีคนใหม่เข้ามาดำเนินการ รวมทั้งผู้จัดผู้หญิงด้วย ทำให้กระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

การมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเสร็จสิ้นลง และได้มีการประเมินผลความพึงพอใจและประเมินผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานหอกระจายข่าวสาร ด้วยวิธีการต่างๆ ครอบคลุมประเด็นทั้งในส่วนของการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง การรับฟังและความพึงพอใจ และการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้ง 7 หมู่บ้าน ผลการประเมินชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการติดตามฟังมากขึ้น และมีความพึงพอใจกับข้อมูลที่ได้รับ โดยพื้นที่ศึกษา 2 แห่ง ยังคงได้ยินไม่ทั่วถึงและไม่ชัดเจน เนื่องจากปัญหาทางธรรมชาติในขณะที่หมู่บ้านอื่นๆ มีการปรับปรุงและได้ยินชัดเจนมากขึ้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการฟังเป็นประจำ เห็นประโยชน์ของการมีหอกระจายข่าวสารเพราะ เนื้อหามีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน อีกทั้งรูปแบบการจัดรายการมีความน่าสนใจเพราะหลากหลายมากขึ้น ในขณะที่ในภาพรวม ชาวบ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกิจการหอกระจายข่าวสารมากขึ้น เช่น รับรู้เรื่องการทำงาน แสดงความเห็น ร่วมบริจาคเงิน ช่วยซ่อมแซม เป็นต้น โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นด้วยการบอกความต้องการมีมากที่สุด แต่ในการเป็นผู้ร่วมจัดรายการยังคงไม่มากนัก

การสนับสนุนงานหอกระจายข่าวสารจากภายนอก การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและองค์กรภายนอก ตั้งแต่คณะผู้วิจัย ผู้บริหารราชการทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล และลุงขำ ให้การสนับสนุนในหลายด้าน เช่น ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการกระจายเสียง ให้คำปรึกษาในขณะปฏิบัติงาน สนับสนุนด้านเครื่องมืออุปกรณ์ รวมทั้งการให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ การสนับสนุนต่างๆมีส่วนในการทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญ กำลังใจ มีความสะดวก จนเกิดเป็นความมุ่งมั่นและพยายามที่จะทำงาน ส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องในทุกพื้นที่ เมื่อสอบถามถึงความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน พบว่า สิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารต้องการมากที่สุดคือ ข้อมูลจากทางจังหวัด ต่อจากนั้นเป็นอุปกรณ์ โดยเฉพาะระบบเสียงตามสาย เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีความเห็นร่วมกันว่ารัฐควรกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารให้ชัดเจน เพื่อลดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเช่นในปัจจุบันที่มีหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานด้านประชาสัมพันธ์ หน่วยงานด้านการปกครองของกระทรวงมหาดไทย โดยต่างมีความเห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)น่าจะมีบทบาทมากกว่าหน่วยงานอื่น เพราะมีความใกล้ชิดกับชุมชน ให้การสนับสนุนโดยมีงบประมาณสำหรับการซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร/เสียงตามสายให้แก่ทุกหมู่บ้านในตำบล

การมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน จากการดำเนินงานโครงการวิจัยที่ผ่านมา เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารหรือ ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน มีแนวโน้มว่าจะเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง และเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันงานหอกระจายข่าวสารให้ดำเนินต่อไปได้ด้วยดี ทั้งนี้เพราะ เครือข่ายเกิดจากความต้องการของสมาชิกในอันที่จะประสานประโยชน์ ดังวัตถุประสงค์ที่ว่าจะแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และประสบการณ์ จะร่วมมือและสนับสนุนกัน จะร่วมกันพัฒนาความสามารถให้กับผู้ปฏิบัติงาน และจะร่วมกันป้องกันปัญหาต่างๆ คณะกรรมการชมรมฯประกอบด้วยตัวแทนจากทุกพื้นที่ในปริมาณเท่ากัน ทำให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความสามารถในการบริหารงาน เนื่องจากผู้นำชุมชนจากทุกพื้นที่ศึกษาร่วมเป็นสมาชิก คนเหล่านี้มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ จึงมีการถ่ายโอนความรู้นี้มาสู่การบริหารงานชมรมฯ และรวมไปถึงงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ มีการแบ่งงานให้กรรมการกันตามความถนัด มีการใช้การสื่อสารหลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ ใช้การสื่อสารสองทาง เมื่อมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน จะใช้วิธีการผลัดกันอธิบายความคิด มีการสอบถามเพื่อทำความเข้าใจ และเมื่อไม่สามารถตกลงกันได้จะใช้การออกเสียงและตัดสินตามเสียงส่วนใหญ่ มีการสร้างความรู้สึกร่วมด้วยการใช้เสื้อเป็นสัญลักษณ์ การดำเนินงานของชมรมฯมีความพยายามที่จะพึ่งพาตนเอง และมีความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกอย่างเหมาะสม

หลายคนคาดหวังว่าในอนาคตชมรมฯน่าจะมีบทบาทชัดเจนขึ้นในการเป็นหน่วยประสานงานกับองค์กรภายนอกที่เป็นของรัฐและเอกชน นอกจากนี้ชมรมฯยังจะเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารของอำเภอ และเป็นแกนนำในการเผยแพร่ความรู้ไปยังพื้นที่อื่น

ดังนั้นจึงสามารถสรุป **วิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีความยั่งยืน** ได้ดังนี้

โครงสร้างงาน : ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเป็นกลุ่มคน โดยเฉลี่ย 3-4 คน ที่ชาวบ้านมีส่วนในการคัดเลือก ผู้นำชุมชนควรมีส่วนร่วมในงาน ควรมีผู้ที่มีความรู้ด้านช่างเทคนิคร่วมงานด้วยอย่างน้อย 1 คน เพื่อแก้ไขปัญหา “เครื่องเสีย” ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั่วไป กลุ่มคนผู้ปฏิบัติงานนี้ทำงานร่วมกันด้วยวิธีการปรึกษาหารือกันในกลุ่ม ช่วยเหลือแนะนำกัน และทำงานแทนกันได้ มีการแบ่งงานตามความถนัดของคน การดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน มีความสามารถในการบริหารงาน และมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจให้แก่คนรุ่นใหม่ได้

การบริหารงาน : คณะผู้ปฏิบัติงานจัดการกระจายเสียงทำหน้าที่บริหารงานหอกระจายข่าวสาร โดยทำหน้าที่ทั้งวางแผนการจัดการกระจายเสียง อำนวยความสะดวกให้มีการจัดการกระจายเสียง และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการบริหารอยู่แล้ว จึงสามารถถ่ายโอนความรู้มาบริหารงานหอกระจายข่าวสาร นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงงานหอกระจายข่าวสารกับชุมชน เช่น การใช้การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางในการทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารงาน ใช้การประชุมหมู่บ้านที่มีทุกเดือนเป็นช่องทางทำให้เกิดความรู้สึกว่า “หอกระจายข่าวสารเป็นของหมู่บ้าน” และเป็นพื้นที่สาธารณะ ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้รับทราบความต้องการของชุมชน ในขณะที่ชาวชุมชนได้รับทราบและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร นอกจากการประชุมหมู่บ้านอาจมีการหาช่องทางอื่นเสริม เช่น การจัดให้มีกล่องไว้ที่ศาลาประชาคม ให้คนในชุมชนใช้แสดงความคิดเห็นและความต้องการ รวมทั้งควรต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อให้การสนับสนุนจากบุคคล/หน่วยงานภายนอกเป็นไปอย่างเหมาะสม และตรงกับความต้องการของชุมชน

การจัดการกระจายเสียง : ผู้จัดการกระจายเสียงต้องมีลักษณะเป็นกลุ่มคน ผู้จัดหลายคนสามารถผลัดกันทำงาน ทำให้การจัดการกระจายเสียงมีความต่อเนื่อง ในอดีตการกระจายเสียงต้องขึ้นอยู่กับคนเพียงคนเดียว หากคนผู้นั้นติดภารกิจอื่น หรือไม่สบาย การกระจายเสียงก็ต้องหยุดชะงัก อีกทั้งงานหอกระจายข่าวสารเป็นงานอาสาสมัคร ไม่มีผู้ปฏิบัติงานคนใดสามารถปฏิบัติงานได้เต็มเวลา คนเหล่านี้ควรต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของหอกระจายข่าวสารในการเป็นสื่อเพื่อพัฒนา และมีความรู้ในการจัดรายการรูปแบบต่างๆให้มีความน่าสนใจ คุณสมบัติของคนเหล่านี้ควรเป็นคนที่ “มีใจรักในงาน มีเวลา และมีประสบการณ์” คนที่ “มีความสามารถในการพูด” ไม่ใช่คุณสมบัติที่สำคัญที่สุด คนในชุมชนควรมีส่วนในการเลือกเฟ้นคนทำงาน เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกระบวนการสื่อสาร ตั้งแต่ขั้นตอนการ กำหนดผู้ส่งสาร เนื้อหาสาระ รูปแบบวิธีการนำเสนอ และประเมินผลการปฏิบัติงาน จะทำให้เกิดความสนใจฟังมากขึ้น และฟังด้วยความรู้สึกคุ้นเคยจึงฟังง่ายขึ้น

เนื้อหาสาระ : เนื้อหาที่เป็นที่ต้องการของชุมชน เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ กิจกรรมทางสังคม การใช้ชีวิตประจำวัน เหตุการณ์เร่งด่วน และเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในหมู่บ้านในอนาคต ผู้ปฏิบัติงานควรสอบถามความต้องการจากชาวชุมชน ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสอบถามในที่ประชุมหมู่บ้าน การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์จากแหล่ง

ชุมนุมในหมู่บ้าน(ร้านกาแฟ) เป็นต้น ผู้จัดการกระจายเสียงควรให้ความสำคัญกับคุณภาพของเนื้อหาสาระ จึงควรตรวจสอบความถูกต้องเสมอ นอกจากนี้เนื้อหาสาระเกี่ยวกับสังคมและเหตุการณ์ภายนอกชุมชนยังเป็นที่ต้องการเช่นกัน หากแต่ควรให้ชุมชนมีสิทธิและอำนาจในการเลือกข้อมูลข่าวสารจากภายนอก

การนำเสนอเนื้อหาสาระ : ควรมีรูปแบบหลากหลาย มีการเตรียมเนื้อหาและทำความเข้าใจกับเนื้อหาล่วงหน้าเพื่อให้การจัดรายการมีความเป็นธรรมชาติ เลือกใช้ภาษาที่สามารถสื่อสารกับชาวบ้านได้ชัดเจน มีการผสมผสานข้อมูลที่มาจากสื่อมวลชนอื่น เช่น วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ เป็นต้น มีการใช้สื่ออื่นๆ ในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระจากหอกระจายข่าวสารให้แพร่กระจายได้ดียิ่งขึ้น เช่น รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียง สื่อบุคคลจากสภากาแฟ เป็นต้น

ชาวบ้านผู้รับฟัง : ควรมีบทบาทเป็นผู้ฟังที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ชาวบ้านควรได้รับการกระตุ้นให้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับมายังการจัดเนื้อหาสาระและรูปแบบรายการที่มีความน่าสนใจ เป็นที่ติดตาม และเกิดความต้องการฟังมากขึ้น นับเป็นการดำเนินงานสื่อสารที่ใช้ความต้องการและความพึงพอใจของผู้รับสารเป็นตัวตั้ง

การจัดกิจกรรมเสริม : ควรมีการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อเสริมให้หอกระจายข่าวสารมีบทบาทมากขึ้นในชุมชน รูปแบบกิจกรรมเสริม ได้แก่ ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณีและเทศกาล ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดกิจกรรม และการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยตรง เช่น จัดประกวด เยาวชนนักจัดรายการ เป็นต้น

การมีเครือข่ายสนับสนุน : หากมีการรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานของกันและกัน จะทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่มากขึ้น เครือข่ายนอกเหนือจากทำให้เกิดความร่วมมือกัน แต่ยังส่งผลให้เกิดการเปรียบเทียบการทำงาน ทำให้เกิดความพยายามที่จะพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

8.3 ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน

8.3.1 **ผู้นำชุมชนมีทัศนคติที่ดี**ต่อหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน ผู้นำชุมชนที่มีทัศนคติเชิงบวกจะส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าว

สารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สามารถนำเสนอเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของชุมชน และมีความต่อเนื่อง ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลสำคัญในการดำเนินงานโดยเฉพาะในส่วนของการบริหารงาน เป็นผู้ที่สามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการงานหอกระจายข่าวสาร ผู้นำชุมชนอาจไม่จำเป็นต้องเป็นผู้จัดการกระจายเสียงหลักแต่ต้องเป็นคนที่เข้าใจลักษณะงานและให้การสนับสนุนการปฏิบัติงาน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษามีพัฒนาการแตกต่างกัน ซึ่งปรากฏว่าผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง

8.3.2 **ผู้ปฏิบัติงานมีปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม** ผู้ปฏิบัติงานซึ่งทำหน้าที่ ทั้งในส่วนงานบริหาร และการจัดการกระจายเสียงเป็นบุคคลที่มีผลต่อความยั่งยืนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งสามารถพิจารณาส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงานได้ดังนี้ จำนวนผู้ปฏิบัติงานซึ่งพบว่า ในพื้นที่ที่มีผู้ปฏิบัติงานหลายคน(มากกว่า3คน) จะส่งผลให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องมากกว่าพื้นที่ที่มีจำนวนผู้ดำเนินงานน้อย หากผู้ปฏิบัติงานมีลักษณะหลากหลาย เช่น ผู้ชาย/ผู้หญิง สูงอายุ/หนุ่มสาว จะส่งผลให้การกระจายเสียงมีความน่าสนใจมากขึ้น ความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง ของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารมีผลต่อความต่อเนื่องของดำเนินงาน และความน่าสนใจของการจัดการกระจายเสียง รวมถึงความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นเงื่อนไขของความต่อเนื่องของการดำเนินงาน

8.3.3 **ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงาน** เป็นหัวใจสำคัญของความยั่งยืน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) ในงานหอกระจายข่าวสารประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร และชาวบ้าน การมีส่วนร่วมควรเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งร่วมบริหารจัดการ ร่วมในการกระจายเสียง ตั้งแต่ร่วมฟัง ร่วมในกระบวนการผลิต ร่วมเป็นผู้ส่งสาร และร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็น**การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม** โอกาสในการเข้าร่วมและระดับของการเข้าร่วมมีผลต่อ ความรู้สึกเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร ยิ่งมีโอกาสมากจะยิ่งทำให้ชาวชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมากตามไปด้วย เมื่อเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของความสนใจ ความเอาใจใส่ การติดตามฟัง และการดูแลรักษา จะติดตามมา

8.3.4 **การมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานที่เข้มแข็ง** เป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญและมีผลต่อความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นต่อไป โครงการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อชมรมข่าวสารเพื่อชุมชนซึ่งเป็นเครือข่ายของผู้ปฏิบัติงานมีความเข้มแข็ง ส่งผลให้การดำเนินงานของแต่พื้นที่มีความ

เข้มแข็งตามไปด้วย เพราะเครือข่ายเป็นศูนย์กลางความร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการทำงานของกันและกัน เป็นส่วนสนับสนุนความรู้ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานรุ่นใหม่ เป็นส่วนสนับสนุนค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังเป็นส่วนผลักดันให้แต่ละพื้นที่มีการพัฒนาการดำเนินงานเพราะมีการเปรียบเทียบการทำงานระหว่างพื้นที่ ดังนั้น การมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจึงเป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงาน

8.3.5 **ความจริงใจและความสม่ำเสมอในการให้การสนับสนุนของบุคคล/หน่วยงานภายนอก** การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เฉพาะ คือ หมู่บ้าน คนในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินงาน เนื้อหาสาระเป็นเรื่องราวภายในชุมชนและเรื่องราวภายนอกที่คนภายในชุมชนต้องการทราบ จัดการกระจายเสียงด้วยคนในชุมชน ภาษาและเวลาที่เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิต การดำเนินงานล้วนเกี่ยวข้องกับผู้คนภายในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม หอกระจายข่าวสารเป็นกิจกรรมสาธารณะที่ต้องอาศัยคนที่มีจิตสาธารณะมารับผิดชอบและดำเนินงาน ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่ไม่มีผลตอบแทนเป็นตัวเงิน จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน ซึ่งหากผลงานดีถูกใจคนในชุมชนก็ย่อมได้รับการสนับสนุนจากชุมชน แต่การสนับสนุนจากภายนอกเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความต่อเนื่องของการดำเนินงาน การได้รับการสนับสนุนจาก คณะผู้วิจัย ผู้บริหารราชการทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล และลุงขำ ในโครงการวิจัยนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารมีขวัญ กำลังใจ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการกระจายเสียง เครื่องมืออุปกรณ์ ส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องในทุกพื้นที่ ความจริงใจและความสม่ำเสมอของการสนับสนุนที่บุคคล/หน่วยงานภายนอกจะมอบให้ จึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน

8.4 ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่ศึกษา

1.1) ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทหลักในการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร และอาจไม่จำเป็นต้องเป็นผู้จัดการกระจายเสียงหลัก ดังนั้น ผู้นำบ้านสมบูรณ์สุขและบ้านปากบ่อ จึงควรเพิ่มบทบาทในการเข้าร่วมการบริหารงาน ส่วนผู้นำบ้านดอนทรายและบ้านชุมทรัพย์ ควรลดบทบาทของตนและเพิ่มบทบาทของผู้ร่วมปฏิบัติงานในการจัดการกระจายเสียงเพื่อให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2) บ้านดอนปลักหมู และบ้านชุมทรัพย์ ควรดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ตามแนวทางที่ได้ทดลองปฏิบัติมาแล้วต่อไป เพราะการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารกำลังเดินหน้าและมีแนวโน้มว่าจะพัฒนาไปอีก

1.3) ชุมชนควรให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน รางวัลนี้อาจเป็นการให้เกียรติ การได้รับการแสดงความชื่นชม และการยอมรับ ในความเสียสละที่คนกลุ่มนี้ให้แก่ชุมชน

1.4) ควรให้โอกาสผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้พัฒนาตนเองเป็นระยะ เพราะเมื่อทำไประยะหนึ่ง อาจเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายเพราะความจำเจ รวมทั้งควรมีการเพิ่มเติมผู้ปฏิบัติงานให้มีจำนวนมากพอที่จะทำให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่อง

1.5) ปรับเนื้อหาสาระและรูปแบบการนำเสนอให้มีความหลากหลายมากขึ้น และเป็นไปตามแนวทางที่คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและความต้องการ

1.6) ดำเนินงานโดยพยายามพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด เมื่อต้องพึ่งบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก ควรหลีกเลี่ยงการยึดติดบุคคลหรือหน่วยงานเพียงแหล่งเดียว

1.7) เครือข่ายมีผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นเครือข่ายที่มีพลังนอกจากสนับสนุนการทำงานของกันเองแล้ว ยังสามารถช่วยเหลือพื้นที่ใกล้เคียง สามารถยกระดับเป็นเครือข่ายที่ทำประโยชน์ด้านการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของจังหวัด และเป็นศูนย์ข้อมูลด้านหอกระจายข่าวสารของอำเภอดังที่สมาชิกชมรมฯได้ตั้งความหวังไว้

1.8) การดำเนินงานจะต่อเนื่องได้ หน่วยงานของรัฐระดับจังหวัดต้องให้การสนับสนุน โดยเฉพาะด้านข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เช่น สำนักงานประชาสัมพันธ์อาจส่งข้อมูลข่าวสารไปยังหมู่บ้าน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเลือกข้อมูลที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนำไปแจ้งแก่ชุมชนอีกครั้ง

1.9) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ชุมโค พิจารณาให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมหอกระจายข่าวสารเป็นงบประมาณประจำ ดังเช่นที่ อบต.ทะเลทรัพย์ และ อบต.สะพลีได้ดำเนินการแล้ว

1.10) ตามที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ได้ให้การสนับสนุนให้พื้นที่ 4 หมู่บ้าน ที่ยังไม่มีเสียงตามสาย ให้มีการปรับหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสายโดยใช้งบประมาณกลางปี 2547 นั้น ควรจัดให้มีการดำเนินการให้ได้มาซึ่งอุปกรณ์ และการติดตั้ง

ที่มีคุณภาพคำนึงถึงการใช้จริง เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ และอาจให้ ลุงขำ ซึ่งรู้จักพื้นที่ดีเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตั้ง

1.11) จังหวัดควรใช้ประโยชน์จากการดำเนินงานของโครงการวิจัยนี้ ด้วยการพิจารณาสนับสนุนให้หอกระจายข่าวสารในพื้นที่อื่น ได้มีโอกาสเรียนรู้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อปรับวิธีคิด และวิธีทำงานหอกระจายข่าวสารเพื่อประโยชน์ของชุมชน

2) ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่อื่น

2.1) ใช้หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด ให้เป็นสื่อของชุมชนอย่างแท้จริง ให้เป็นสื่อกลางส่งสารจากภายนอกมาสู่ชุมชน และเป็นสื่อกลางส่งสารระหว่างคนในชุมชน เป็นสื่อที่ทำให้คนในชุมชนได้รับทราบเรื่องราวที่ต้องการทราบ และสามารถใช้ประโยชน์ได้จริง

2.2) นำแนวคิดและวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และการดำเนินงานเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน ที่เป็นผลการวิจัยนี้ทดลองปฏิบัติโดยปรับใช้ให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยใช้รูปแบบการดำเนินงานตั้งแต่โครงสร้างการบริหารงาน ผู้จัดการกระจายเสียง เนื้อหาสาระ การนำเสนอเนื้อหาสาระ ชาวบ้านผู้รับฟัง การจัดกิจกรรมเสริมบทบาท และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้มีความยั่งยืน ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ (รายละเอียดอยู่ในข้อ 7.3.1)

2.3) ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทนำ ในการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวสาร และลดบทบาทโดยเฉพาะด้านการจัดการกระจายเสียงลงเมื่อดำเนินงานได้แล้วระยะหนึ่ง

2.4) สร้างกลไกภายใน ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร โดยพยายามให้ชุมชนมีส่วนร่วมในงานทุกขั้นตอน อย่างสม่ำเสมอ และเป็นไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้ได้รับความร่วมมือและสนับสนุน เช่น การใช้การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมบริหารงานหอกระจายข่าวสาร การให้ชุมชนเป็นผู้คัดเลือกผู้ทำหน้าที่จัดการกระจายเสียง การให้ชุมชนแสดงความต้องการเนื้อหา การจัดตั้งอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารไว้ในที่สาธารณะ เป็นต้น

2.5) มีการรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ใกล้เคียง สร้างความรู้สึกร่วมให้เกิดขึ้น รวมกันเป็นพลังในการสนับสนุนการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของกันและกัน สามารถเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก

3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1) มีนโยบายพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่ทั่วประเทศ ให้เป็นสื่อของชุมชน ที่ชุมชนบริหารงาน และจัดการกระจายเสียงได้โดยอิสระ การใช้หอกระจายข่าวสารเป็นช่องทางในการส่งข้อมูลของรัฐให้ขึ้นกับความต้องการของชุมชน ให้กลไกภายในชุมชนควบคุมการดำเนินงาน โดยรัฐในการสนับสนุนด้านข้อมูลและงบประมาณอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

3.2) ให้มีหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้การสนับสนุนงานหอกระจายข่าวสารอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันการทำงานซ้ำซ้อนดังเช่นในปัจจุบัน อาจเป็นหน่วยงานเดียวรับผิดชอบงานทุกด้าน หรือหลายหน่วยงานและแบ่งความรับผิดชอบงานในแต่ละด้านอย่างชัดเจน เช่น กรมประชาสัมพันธ์ให้การสนับสนุนด้านความรู้ กรมการปกครองให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ เป็นต้น

3.3) ให้มีการตั้งงบประมาณซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร/เสียงตามสายเป็นงบประมาณประจำปี ที่องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)

3.4) การสนับสนุนด้านอุปกรณ์ควรดำเนินการอย่างละเอียดรอบคอบ ควรปรับให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่เป็นจริง หมู่บ้านต่างๆไม่สามารถมีหอกระจายข่าวสารที่มีคุณลักษณะ (Specification) แบบเดียวกันทั้งหมดได้ และควรให้มีคุณภาพเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมระยะยาว

3.5) มีหน่วยงานให้คำปรึกษาด้านช่าง เพื่อขจัดปัญหาด้านเทคนิคที่เป็นปัญหาที่พบทั่วไปในทุกพื้นที่

4) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

4.1) เนื่องจากระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัยในโครงการนี้เป็นระยะเพียง 1 ปี ซึ่งไม่อาจทราบผลในด้านความยั่งยืน ในระยะยาวจึงควรมีการติดตามและศึกษาผลความยั่งยืนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาว่าเกิดความยั่งยืนหรือไม่ อย่างไรและเพราะเหตุใด

4.2) ศึกษาการใช้แนวทางการจัดกิจกรรมตามโครงการวิจัยนี้ ทดลองในพื้นที่อื่น เช่น พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาความแตกต่างในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร อันเกิดจากการมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

4.3) การดำเนินงานวิจัยแบบ PAR มีลักษณะสำคัญ ดังนี้ นักวิจัยควรต้องทำงานควบคู่ไปกับชาวบ้าน มีการแบ่งบทบาทระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้าน และรู้ว่าควรค่อยๆลดบทบาทลงเพื่อให้ชาวชุมชนสามารถดำเนินงานด้วยตนเองได้มากขึ้น มีการปรับกิจกรรมตามผลการวิจัย(Action on Research) ควรมีนักวิจัยท้องถิ่นที่มีสัมพันธภาพที่ดีกับคนในพื้นที่ศึกษา ใช้การสื่อสารหลากหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นยการสื่อสารในแนวระนาบ

บรรณานุกรม

กมลทิพย์ เย็นใจ. 2538. **การศึกษาเปรียบเทียบ การสนับสนุนทางสังคม ที่บุคคลในเครือข่ายทางสังคมมีต่อเด็กพิการที่เรียนร่วมกับเด็กปกติ ในโรงเรียนปกติ : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนระดับประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการเรียนร่วม ในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กาญจนา แก้วเทพ. 2538. **เครื่องมือการทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา(สคทพ).

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2543. **สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กิตติพันธ์ จันทาศรี. 2540. **การศึกษาคุณลักษณะที่จำเป็นขององค์ประกอบของหอกระจายข่ายที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในทัศนะของผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาฬสินธุ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2543. **การจัดการเครือข่าย:กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส.เอเชียเพรส จำกัด.

คณะทำงานวาระประชาชน คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (คป.อพช.). 2545. **รายงานทางเลือกข้อเสนอภาคประชาชนไทยต่อการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์เดือนตุลา.

คมสัน หุตะแพทย์.2535.**ประสบการณ์จากงานวิจัยเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมการกินของชาวบ้านอีสาน การสื่อสารเพื่องานพัฒนาชุมชน**. ฝ่ายเผยแพร่และสื่อสาร ฝ่ายโภชนาการชุมชน สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม.

จุมพล รอดคำดี . 2542. **วิทยุกระจายเสียงชุมชน**(Community Radio) **ของประชาชนโดยประชาชน เพื่อประชาชน** วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 17 เมษายน –มิถุนายน.

ชลธิรา ซึ้งจิตตวิสุทธิ และวิภา ไชยณรงค์. 2542. **ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน**. กองสุขศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

ชะนวนทอง ธนสุกาญจน์. 2546.**ทฤษฎีและโมเดล การประยุกต์ใช้ในงานสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์** ภาควิชาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ยุทธรินทร์การพิมพ์.

ชินรัตน์ สมสืบ. 2539. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท.**มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชุติมา แสงเงิน . 2545. **เครือข่ายการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพึ่งตนเอง**. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ดวงพร คำนูณวัฒน์. 2544. **ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

ธงชัย เล็กกัมพร. 2530. **ประสิทธิผลของการให้การศึกษาด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ครอบครัว โดยใช้หอกระจายข่าวสารอย่างมีระบบและแบบเรียนด้วยตนเอง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาสุขศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธนพล โล่ห์สุวรรณ. 2524 .**ประสิทธิผลของเสียงตามสายที่มีต่อความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประชาสัมพันธ์, กรม. 2542. **ทำเนียบหอกระจายข่าว ปี พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร. วังอักษร.

นิตยา เพ็ญศิรินภา.**อบต.กับการสร้างพลังด้านสุขภาพเพื่อชุมชน**. วารสารสมาคมวิชาชีพสุขศึกษา ปีที่ 2 เล่มที่ 4 (มกราคม – เมษายน 2545): 42-44.

ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล. 2538. **เครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประไพพรรณ ธงอินเนตร. 2532. **หน้าที่ของหอกระจายข่าวในการให้ความรู้ความเข้าใจด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ประชาชนในจังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตร มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร บรรณาธิการ. 2537. **การพัฒนาแบบยั่งยืนในวิธีวิทยาการศึกษาสังคมไทย : วิถีใหม่แห่งการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร:โครงการส่งเสริมองค์กรพัฒนาเอกชนไทย.

ปาน กิมปี. 2540. **การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปาริชาต สายธนู.2534. **ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของหอกระจายข่าว ในการเผยแพร่รายการเพื่อการเกษตรของสองหมู่บ้าน**.วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) คณะวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรม

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต).2539.**การพัฒนาที่ยั่งยืน**.กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

ไพชยนต์ ชนะกาญจน์. 2524. **ปัญหาและความต้องการการดำเนินงานหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านของคณะกรรมการและผู้รับฟังในจังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มุกดา แก้วมุณีโชค. 2531.**ศึกษาประสิทธิผลของสื่อเสียงตามสายที่มีต่อความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับสุขาภิบาลอาหาร ของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และ จักรพรรดิ วะทา.2545.ชุดฝึกอบรมผู้นำชุมชน:ประมวลสาระ. กรุงเทพมหานคร:แอล.ที.เพรส จำกัด.

รุ่งอรุณ อุดมศิลป์. 2535. **สภาพปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านในจังหวัดชัยภูมิ ตามการรับรู้ของผู้ดำเนินงานและประชาชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว. 2546 . **ทฤษฎีและโมเดล การประยุกต์ใช้ในงานสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์** ภาควิชาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โรงพิมพ์ยุทธรินทร์การพิมพ์.

วรรณี แกมเกตุ. 2545. **การพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนชนบท**.กรุงเทพมหานคร: มปส.

วาสนา จันทร์สว่าง. 2534. **การประชาสัมพันธ์ในงานสาธารณสุข**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

วิจารณ์ คหัฏฐา. 2531. **ประสิทธิผลของทีมงานในการใช้หอกระจายข่าวเพื่อสนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วิชัย วิริยา. 2533. **ประสิทธิผลการให้การศึกษาเรื่องโรคอุจาระร่วงแก่ประชาชนโดยวิธีการฝึกอบรมและการฟังเทปทางหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาสาธารณสุขศาสตร์) สาขาสุขศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศิริวรรณ มั่นศุข. 2539. **แรงสนับสนุนทางสังคม ความผูกพันธ์ระหว่างมารดาและทารกในระยะตั้งครรภ์และการปรับบทบาทของมารดาหลังคลอดที่ได้รับการผ่าตัดเอาทารกออกทางหน้าท้อง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลมารดาและทารก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สนั่น สนธิสัมพันธ์. 2530. **ผลของการใช้รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงสำหรับรายการกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวในชุมชนชนบทที่มีต่อการเรียนรู้เรื่องพยาธิใบไม้ตับเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2544. **การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมควร ฉ่ำพึ่ง และคณะ. 2531. **การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านในประเทศไทย**. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

สมพร พรจันทร์. 2536. **สภาพความต้องการและปัญหาเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านในการเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุยตระกูล และชื่น ศรีสวัสดิ์. 2537. **คู่มือและทิศทางการพัฒนาชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาในชนบท ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.

สุขศึกษา, กอง. 2542. **หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเพื่อเสียงตามสาย ปีงบประมาณ 2542**. กองสุขศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

----------. 2543. **คู่มือการปฏิบัติงานเผยแพร่ความรู้ข่าวสารเพื่อการพัฒนาและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุม.

สุดาวดี เอนก. 2541.**ประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมารดาในการป้องกันโรคปอดบวม อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(สาธารณสุขศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.

สุมน โมรากุล. 2539. **การศึกษาแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรีย์ จันทรโมลี และคณะ. 2541. **"การมีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชนเขตเมืองในการเผยแพร่ความรู้โรคเอดส์"** วารสารสุขศึกษา 21, 78 (มกราคม – เมษายน 2541).

สุพัตรา ใบสมุทร . 2543. **การประยุกต์ใช้แนวคิดการสนับสนุนทางสังคมต่อการให้บริการสำหรับมารดานอกสมรส ศึกษาเฉพาะกรณีสหทัยมูลนิธิ**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรพล พยอมแย้ม.2545. **ปฏิบัติการจิตวิทยาในชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สหายพัฒนาการพิมพ์.

สุริชัย หวันแก้ว.2543. **ทีทรรศน์สังคมวิทยา:โลกาภิวัฒน์กับสังคมไทย.กรุงเทพมหานคร**, (อัดสำเนา).

อัจฉริยา ดุลยกาญจน์. 2540. **การประเมินผลการดำเนินงานของผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในเขตจังหวัดตราด**. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด.

กำหนดการการประชุมฝึกปฏิบัติ
หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน รุ่นที่ 2
วันที่ 24-26 พฤษภาคม 2546
โครงการวิจัย การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน

วันที่ 24 พฤษภาคม 2546

9.00 – 9.30 น.	ลงทะเบียน
9.30 – 10.30 น.	ทำความรู้จัก สร้างความคุ้นเคย
10.30 – 10.45 น.	อาหารว่าง
10.45 – 12.00 น.	**ที่มาและวัตถุประสงค์ของการจัดงาน** **บทบาทของหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้าน** **โดย ทีมงานผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร**
12.00 – 13.00 น.	อาหารกลางวัน
13.00 – 14.30 น.	**การบริหารจัดการและการจัดการกระจายเสียง** **โดย อาจารย์ดวงพร คำนูณวัฒน์ และอาจารย์วาสนา จันทร์สว่าง**
14.30 – 14.45 น.	อาหารว่าง
14.45 – 16.15 น.	หลักการจัดรายการและฝึกปฏิบัติรายการ รูปแบบที่ 1 **ข่าว**
16.15 - 17.15 น.	นำเสนอผลงาน
18.00 น.	อาหารเย็นและสังสรรค์พี่น้องผู้ร่วมงานหอกระจายข่าวสาร

วันที่ 25 พฤษภาคม 2546

7.00 น.	อาหารเช้า
8.00 – 9.30 น.	หลักการจัดรายการและการฝึกปฏิบัติรายการ รูปแบบที่ 2 **สนทนา/สัมภาษณ์**
9.30 – 9.45 น.	อาหารว่าง
9.45 – 10.30 น.	นำเสนอผลงาน
10.30 – 12.00 น.	หลักการจัดรายการและการฝึกปฏิบัติรายการ รูปแบบที่ 3 **สาระความรู้/เพลินเพลง**
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 14.00 น.	นำเสนอผลงาน
14.00 – 15.30 น.	หลักการจัดรายการและการฝึกปฏิบัติรายการ รูปแบบที่ 4 **ทั้งเพ**
15.30 – 15.45 น.	อาหารว่าง
15.45 - 16.45 น.	นำเสนอผลงาน
18.00 น.	อาหารเย็น
19.00 – 20.00 น.	**การดูแล รักษา และซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร** **โดย ลุงขำ**

วันที่ 26 พฤษภาคม 2546

7.00 น.	อาหารเช้า
8.00 – 9.30 น.	**คุยกันฉันท์พี่น้อง ประสบการณ์การทำงานหอกระจายข่าวสาร**
9.30 - 9.45 น.	อาหารว่าง
9.45 – 10.30 น.	**แต่ละหมู่บ้านพูดคุยและวางแผนการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของตน**
10.30 – 12.00 น.	**ผู้เข้าประชุมร่วมกันวางแผน ก้าวข้างหน้าของหอกระจายข่าวสารของเรา**
12.00 – 13.00 น.	อาหารกลางวัน
13.00 – 14.00 น.	สรุปการประชุม **ปิดการประชุม มอบวุฒิบัตร และ กล่าวปิดการอบรมฯ** **โดย ผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร**

กำหนดการ
การประชุมเชิงปฏิบัติการ หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน ครั้งที่ 3
วันที่ 11 – 12 ธันวาคม 2546
โดย ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน อ.ปะทิว จ.ชุมพร

วันที่ 11 ธันวาคม 2546

8.00 – 9.00 น.	- ลงทะเบียน
9.00 – 10.00 น.	- พิธีเปิด
	- กำนันสุชาติ ชื่นแก้ว ประธานชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน กล่าวรายงาน
	- นายอำนวย บัวเขียว นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร กล่าวเปิดการอบรม
10.00 – 10.30 น.	- การบรรยายเรื่อง “ความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชุมชน”
	โดย นายอำเภอปะทิว (นายจิระศักดิ์ ศักรางกูร)
10.30 – 10.45 น.	- พักรับประทานอาหารว่าง
10.45 – 11.30 น.	- การบริหารจัดการและการจัดการกระจายเสียง
	โดย นายจงใจ ใจเอื้อ และ รองศาสตราจารย์ดวงพร คำนูณวัฒน์
11.30 – 12.30 น.	- พักรับประทานอาหารกลางวัน
12.30 – 14.00 น.	- การจัดรายการรูปแบบที่ 1 “ข่าว”
	โดย นายจรัญ จันทร์นิตย์
14.00 – 15.30 น.	- การจัดรายการรูปแบบที่ 2 “สนทนา – สัมภาษณ์”
	โดย ผู้ใหญ่อุดม น้อยจีน
15.30 – 16.45 น.	- การจัดรายการรูปแบบที่ 3 “สาระความรู้ / เพลินเพลง”
	โดย กำนันสุชาติ ชื่นแก้ว
17.30 เป็นต้นไป	- รับประทานอาหารเย็นและสังสรรค์

วันที่ 12 ธันวาคม 2546

7.00 – 8.00 น.	- รับประทานอาหารเช้า
8.00 – 9.30 น.	- การจัดรายการรูปแบบที่ 4 “ทั้งเพ”
	โดย นายวินัย วิประจง
9.30 – 10.00 น.	- สรุปการฝึกปฏิบัติจัดรายการรูปแบบต่างๆ
	โดย รองศาสตราจารย์วาสนา จันทร์สว่าง
10.00 – 10.15 น.	- พักรับประทานอาหารว่าง
10.15 – 12.00 น.	- คุยกันฉันท์พี่น้อง แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานหอกระจายข่าวสาร
12.00 – 13.00 น.	- พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 14.30 น.	- วางแผนการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร แยกแต่ละหมู่บ้าน
14.30 – 15.00 น.	- พักรับประทานอาหารว่าง
15.00 – 16.00 น.	- พิธีปิด
	- กล่าวสรุปการอบรมเชิงปฏิบัติการหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน ครั้งที่ 3
	โดย กำนันสุชาติ ชื่นแก้ว ประธานชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน
	- มอบวุฒิบัตร และ กล่าวปิดการอบรมฯ
	โดย รองผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร

ระเบียบชมรม ข่าวสารเพื่อชุมชน
อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน เมื่อแรกก่อตั้ง ประกอบด้วยผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร ประจำหมู่บ้าน 7 หมู่ คือ บ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ บ้านสมบูรณ์สุข จากตำบลชุมโค บ้านปากบ่อ จากตำบลทะเลทรัพย์ บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่นจากตำบลสะพลี

1. วัตถุประสงค์ของชมรม
1.1 เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์การทำงานหอกระจายข่าวสาร
1.2 เพื่อร่วมมือกันและสนับสนุนซึ่งกันและกันในการทำงานหอกระจายข่าวสาร
1.3 เพื่อพัฒนาความสามารถของบุคลากรที่ทำงานหอกระจายข่าวสาร
1.4 เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงานหอกระจายข่าว สาร

2. สมาชิก
2.1 ประเภทและที่มาของสมาชิกชมรม

ประเภทที่ 1 สมาชิกสามัญคือ ผู้ที่ผ่านการอบรมการดำเนินงานหอกระจายข่าว ถือเป็นสมาชิกสามัญทันที

ประเภทที่ 2 สมาชิกวิสามัญคือ ผู้ที่ยังไม่ผ่านการอบรมฯ แต่เข้าร่วมกิจกรรมของชมรมอย่างสม่ำเสมอ ต้องมีสมาชิกสามัญไม่ต่ำกว่า 5 คนให้การรับรองในการสมัครเป็นสมาชิก

ประเภทที่ 3 สมาชิกกิตติมศักดิ์ คือ ผู้ที่ได้รับเชิญจากชมรม

2.2 การขาดสมาชิกภาพประเภทสามัญและวิสามัญ

- สมาชิกขาดประชุมโดยไม่แจ้ง ติดต่อกัน 3 ครั้ง
- ลาออก
- เสียชีวิต
- ไม่สามารถปฏิบัติตามระเบียบชมรม

3. การบริหารงาน

3.1 บริหารงานโดยคณะกรรมการ 14 คน (จาก 7 หมู่บ้านๆ ละ 2 คน) ซึ่งประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เหรัญญิก ผู้ช่วยเหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ ปฏิคม ผู้ช่วยปฏิคม และกรรมการอีก 4 คน มีวาระ 2 ปี คณะกรรมการเหล่านี้ได้มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกสามัญของชมรม

3.2 ดำเนินงานโดยมีที่ปรึกษา

3.3 การพ้นสภาพของคณะกรรมการ

- ลาออก
- เสียชีวิต
- มติที่ประชุมชมรมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกสามัญที่เข้าประชุม
- ออกตามวาระ

3.4 ตามข้อ 3.3 ให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 30 วันหลังจากวันพ้นสภาพ

4. การประชุม อย่างน้อยปีละ 4 ครั้งโดยการประชุมครั้งแรกจัดในเดือนมกราคม

5. กิจกรรมชมรม

5.1 จัดการพัฒนาความรู้และความสามารถให้กับผู้ทำงานหอกระจายข่าว
5.2 จัดทำข่าวของชมรมหอกระจายข่าวสารเพื่อชุมชน
5.3 จัดกิจกรรมเพื่อหารายได้
5.4 จัดให้มีนายช่างเทคนิคประจำชมรมฯ
5.5 จัดตั้งและดำเนินงานกองทุนชมรมฯ
5.6 กิจกรรมอื่นๆ

6. การแก้ไข เพิ่มเติมระเบียบนี้ ให้ประธานเรียกประชุมคณะกรรมการบริหารชมรมและที่ปรึกษาชมรมเพื่อพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมตามความเหมาะสม

7. หากมีกรณีอื่นที่นอกเหนือจากระเบียบนี้ ให้คณะกรรมการชมรมมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดและให้ถือว่าการตัดสินนั้นเป็นที่สุด

ประกาศ ณ วันที่ 11 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2546

ลงชื่อ .....

(นายสุชาติ ชื่นแก้ว)

ประธานชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน

ระเบียบ กองทุนชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน
พ.ศ. 2546

เพื่อให้การบริหารกองทุนชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน จึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

1. รายได้และทรัพย์สินของกองทุน มีดังนี้
   - 1.1 เงินค่าบำรุง/เงินค่าสมัครจากสมาชิกชมรมคนละอย่างน้อย 100 บาท
   - 1.2 ทรัพย์สินจากสมาชิกชมรมฯ
   - 1.3 เงินและทรัพย์สินซึ่งมีผู้บริจาค
   - 1.4 รายได้และดอกผลจากการลงทุนและจัดกิจกรรม
   - 1.5 รายได้และทรัพย์สินจากแหล่งอื่น
2. ให้เปิดบัญชีธนาคารในชื่อ "ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน" และนำเงินรายได้เข้าบัญชีดังกล่าว
3. การใช้เงินกองทุน
   - 3.1 ให้คณะกรรมการบริหารมีอำนาจหน้าที่บริหารกองทุนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของชมรมฯ
   - 3.2 การขออนุมัติ ผู้ขอซึ่งหมายถึงคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน ต้องกำหนดกิจกรรม วัตถุประสงค์และวิธีใช้เป็นลายลักษณ์อักษร
   - 3.3 ผู้มีอำนาจเบิกจ่าย มีจำนวน 2 ใน 3 คน จากผู้ดำรงตำแหน่งประธาน เลขานุการและเหรัญญิกของชมรมฯ
   - 3.4 การอนุมัติต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการชมรม จำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง ยกเว้นกรณีไม่เกินวงเงิน 1,000 บาท ให้อยู่ในอำนาจของประธานชมรมฯ
4. การตรวจสอบ
   - 4.1 ให้รายงานสถานะทางการเงินทางวาจาในการประชุมชมรมฯ ทุกครั้ง
   - 4.2 จัดทำรายงานสถานะทางการเงินและทรัพย์สินเป็นลายลักษณ์อักษร เสนอในการประชุมครั้งที่ 1 ของปีถัดไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖

ลงชื่อ .....

(นายสุชาติ ชื่นแก้ว)

ที่พิเศษ/2546 หลกระจายข่าวและเสียงตามสายบ้านทุ่งวัวแล่น

หมู่ที่ 8 ต.สะพลี อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86230

13 สิงหาคม 2546

เรื่อง การดำเนินการกิจกรรมหลกระจายข่าวและเสียงตามสายบ้านทุ่งวัวแล่น หมู่ที่ 8 ต.สะพลี

เรียน คณะทีมงานโครงการวิจัยหลกระจายข่าว และเสียงตามสาย

สิ่งที่ส่งมาด้วยเป็นรายชื่อของคณะกรรมการ และรายชื่อของผู้เข้าประกวดอ่านข่าวจำนวน 1 ชุด

ด้วยทางหลกระจายข่าวบ้านทุ่งวัวแล่นหมู่ที่ 8 ตำบลสะพลี อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ได้จัดกิจกรรมของหลกระจายข่าวและเสียงตามสายในวันที่ 12 สิงหาคม 2546 โดยที่ทางทีมวิจัยได้จัดสรรสนับสนุนทุนเพื่อการศึกษาของเด็กนักเรียนที่เข้ามาร่วมประกวดการอ่านข่าว และได้จัดสรรให้แต่ละทุน รางวัลที่ 1 สามรางวัลๆละ 300 บาท รางวัลที่ 2 สามรางวัลๆละ 300 บาท และรางวัลที่ 3 สามรางวัลๆละ 200 บาท รวมทั้งสิ้น 3,000 บาทถ้วน (สามพันบาทถ้วน) ทางคณะกรรมการหลกระจายข่าวรวมถึงคณะกรรมการครูอาจารย์ ขอขอบคุณมาณโอกาสนี้เป็นอย่างสูง ที่ทางทีมวิจัยได้สนับสนุนในส่วนนี้ โดยเฉพาะเยาวชนในชุมชน มีความตั้งใจสูงและทำให้เขาได้มีโอกาสแสดงออกอย่างภาคภูมิใจ (ในความรู้สึกของเยาวชน)

ในการนี้ทางหลกระจายข่าวและเสียงตามสายบ้านทุ่งวัวแล่นหมู่ที่ 8 ตำบลสะพลี หวังว่าในครั้งต่อไปหรือมีการต่อยอดในกิจกรรมดังกล่าวคงจะได้รับความอนุเคราะห์และสนับสนุนจากทีมงานในโอกาสต่อไป จึงเรียนมาเพื่อทราบในการดำเนินงานครั้งต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายจุฬ น้อยจีน)

ประธานกรรมการหลกระจายข่าวบ้านทุ่งวัวแล่นหมู่ที่ 8 ต.สะพลี

รายชื่อคณะกรรมการในการคัดสิน

1 อาจารย์จรัญ จันทร์ฉ่ายงค์ 2 นายบำรุง หลักจินพร 3 นายกนัย จันทร์สุริย์

4 อาจารย์นิลมาศ เพ็ชรรุหันย์ 5 อาจารย์ลักษณา สายยัน์ 6 นายอุดม น้อยจีน

7 นายกล้าฉ่ายงค์ ใยทองคำ 8 อาจารย์ทรรณี จันทร์ฉ่ายงค์ 9 อาจารย์ประสาศตร์ สุภการณ์

10 อาจารย์เฉลก ล ตระกูล 12 นายวิทยา แย้มโสพิศ 13 อาจารย์ปัญชา กุวลัยรัตน

รายชื่อเด็กนักเรียนที่เข้าประกวด

เรื่องยาเสพติด 1 รร.บ้านปากคำน ดญ. เบญญาภัทร จันทศรี

2 รร.บ้านสามเสียม ดญ. ศิริขวัญ กุมหรหาร

3 รร.บ้านทุ่งวัวแล่น ดญ. วันวิสา มรรคสินธุ์

เรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1 รร.บ้านปากคำน ดญ.สาลินี ชุมัญบุตร

2 รร.บ้านสามเสียม ดญ. เพ็ญประภา รัตนจำนงค์

3 รร.บ้านทุ่งวัวแล่น ดญ. จารุวรรณ แสงสว่าง

เรื่องปลุกจิตสำนึกในชุมชนให้รักแผ่นดินเกิด

1 รร.บ้านปากคำน ดญ.จันทิมา ยังมีมา

2 รร.บ้านสามเสียม ดช.ทีรพงษ์ ช่วงน่วม

3 รร.บ้านทุ่งวัวแล่น ดญ. เพ็ญจันทร์ จันทร์นิตย์

กิจกรรมที่หลากระจายข่าวบ้านทุ่งวัวแล่นดำเนินการ

บทความที่ทำการประกวด

1 เรื่องยาเสพติด ทำอย่างไรให้ยาเสพติดหมดไปจากสังคมไทย

2 เรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่คู่กับสังคมไทย

3 เรื่องปลุกจิตสำนึกให้กับสังคมชุมชนว่าเราก็เป็นเจ้าของแผ่นดินนี้

โรงเรียนที่เข้าประกวดแข่งขัน 1 รร บ้านปากด่าน 2 รรบ้านสามเสียม 3 รร. บ้านทุ่งวัวแล่น

รางวัลที่ 1 เรื่องยาเสพติด รร.บ้านปากด่านได้คะแนนรวม 77 คะแนน

รางวัลที่ 1 เรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รร.บ้านสามเสียมได้คะแนนรวม 75 คะแนน

รางวัลที่ 1 เรื่องปลุกจิตสำนึก รร.บ้านปากด่านได้คะแนนรวม 82 คะแนน

รางวัลที่ 2 เรื่องยาเสพติด รร บ้านทุ่งวัวแล่นได้คะแนนรวม 72 คะแนน

รางวัลที่ 2 เรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รร.บ้านปากด่านได้คะแนนรวม 80 คะแนน

รางวัลที่ 2 เรื่องปลุกจิตสำนึก รร สามเสียมได้คะแนนรวม 78 คะแนน

รางวัลที่ 3 เรื่องยาเสพติด รร.บ้านสามเสียมได้คะแนนรวม 71 คะแนน

รางวัลที่ 3 เรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รร.บ้านทุ่งวัวแล่นได้คะแนนรวม 70 คะแนน

รางวัลที่ 3 เรื่องปลุกจิตสำนึก รร.บ้านทุ่งวัวแล่นได้คะแนนรวม 69 คะแนน

คะแนนที่คณะกรรมการใช้ตัดสิน แนะนำตนเอง 5 คะแนน น้ำเสียงชัดเจนหนักเบา 5 คะแนน เนื้อหาตรงประเด็น 10 คะแนน อ่านคล่องแคล่ว 5 คะแนน จักขระ ร ล ควบกล้ำ 5 คะแนน

การประเมินผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
โครงการวิจัย การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยการ การสนทนากลุ่ม (focus group)

วัตถุประสงค์ เพื่อทราบถึงการดำเนินงานและความคิดเห็นของผู้ดำเนินงาน ทั้งในระดับของกรรมการชมรมและผู้ปฏิบัติงานทั่วไป ต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

กรอบการประเมิน

. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน
. วิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดการกระจายเสียง และการบำรุงรักษาอุปกรณ์
. การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก
. การประสานงานกับองค์การบริหารราชการส่วนตำบลและองค์กรภายนอกชุมชน
. การสนับสนุนจากเครือข่ายผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

องค์ประกอบของกลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ เป็นคณะกรรมการบริหารชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน จำนวน ๗ คน (พยายามให้กระจายในพื้นที่ศึกษา)

กลุ่มที่ ๒ เป็นสมาชิกของชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน จำนวน ๗ คนขึ้นไป (พยายามให้กระจายในทุกพื้นที่ศึกษา)

วิธีการ

๑. นัดหมายผู้ร่วมสนทนาล่วงหน้า (สามารถดำเนินการพร้อมกันทั้งสองกลุ่ม)
๒. แจ้งวัตถุประสงค์ของการพูดคุย
. นักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนาตามแนวทางการสนทนาที่เตรียมไว้
. สร้างบรรยากาศกันเอง
. ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสนทนา
. ใช้เวลาไม่เกิน ๑ ชั่วโมง และรวบรวมข้อมูลด้วยการบันทึกเทป

วัน/เวลา

วันที่ ๑๑-๑๒ ธันวาคม ช่วงว่างระหว่างการประชุมฝึกอบรมฯ หรือ ก่อนการประชุมชมรม ครั้งที่ ๗ วันที่ ๑๓ ธันวาคม

แนวทางการสนทนา

ประเด็นที่ ๑ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน

๑.๑ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงาน มีแนวทางการสนทนา ดังนี้

- มีการมีส่วนร่วมบ้างหรือไม่ มากน้อยเพียงไร
- การมีส่วนร่วมนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไรของหอกระจายข่าว
- การมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ใครเข้ามาเกี่ยวข้อง ใช้ช่องทางหรือด้วยวิธีการอย่างไร
- ความบ่อยครั้งหรือความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วม
- โดยสนทนาแบ่งตามระดับของการมีส่วนร่วม ได้แก่
    - ชุมชนมีส่วนร่วมด้วยการรับรู้(ได้ยิน/ทราบ)
    - ชุมชนมีส่วนร่วมคิด(แก้ไขปัญหา/เสนอแนวการพัฒนา)
    - ชุมชนมีส่วนร่วมด้วยการลงมือปฏิบัติ(ร่วมบริจาคเงิน/ร่วมลงแรง)

๑.๒ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการกระจายเสียง แบ่งการสนทนาเป็นลำดับ ดังนี้

- ชุมชนมีส่วนร่วมในส่วนของการส่งสารบ้างหรือไม่ อย่างไร เช่น การกำหนดตัวผู้ทำหน้าที่ส่งสาร กำหนดเวลา ภาษา เป็นต้น
- ชุมชนมีส่วนร่วมในส่วนของการจัดเนื้อหาบ้างหรือไม่ อย่างไร เช่น การกำหนดเนื้อหา การให้ข้อมูล การเป็นแหล่งข้องมูล การช่วยหาข้อมูล ให้ข้อเสนอแนะ เป็นต้น
- ชุมชนมีส่วนร่วมในส่วนของการจัดการด้านรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาบ้างหรือไม่ อย่างไร เช่น การวิพากษ์วิจารณ์วิธีการจัด การกำหนดหรือเลือกรูปแบบรายการ การให้ข้อเสนอแนะ เป็นต้น

ประเด็นที่ ๒ วิธีดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

๒.๑ วิธีการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร สนทนาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

- ใคร หรือ ใครบ้าง ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทำงานกันอย่างไร
- มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบหรือไม่
- ใช้วิธีการทำงานร่วมกันอย่างไร ทางการ/ไม่ทางการ
- บริหารเรื่อง คน / เงิน / อุปกรณ์ อย่างไร
- มักประสบปัญหาอะไร และแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร

๒.๒ วิธีการจัดการกระจายเสียง

- คณะผู้ทำหน้าที่จัดการกระจายเสียงมีกี่คน แบ่งงานกันอย่างไร
- มีหน้าที่อะไรบ้าง แต่ละหน้าที่มีขั้นตอนการทำงานอย่างไร
- **วิธีการกำหนดเนื้อหา การหาข้อมูล วิธีการเตรียมเนื้อหาก่อนการกระจายเสียง**
- วิธีการกำหนดรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา มีกี่รูปแบบ ใครเป็นผู้กำหนด มีการเปลี่ยนแปลงบ้างหรือไม่ เพราะอะไร
- ผู้ฟังมีส่วนในการกำหนดวิธีการจัดการกระจายเสียงบ้างหรือไม่ อย่างไร
- มีการประเมินผลผู้ฟังบ้างหรือไม่ ทำอย่างไร

ประเด็นที่ ๓ การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

สถานการณ์ปัจจุบัน

- มีองค์กรใดเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง
- ให้การสนับสนุนในด้านใด
- เข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะใด
- เข้ามาเกี่ยวข้องได้อย่างไร
- ทำไมเขาจึงให้การสนับสนุน
- การสนับสนุนนั้นมาเมื่อไรและมีความต่อเนื่องหรือไม่

ความต้องการ/ความคาดหวัง

- ต้องการให้องค์กรภายนอกใดเข้ามาสนับสนุน และต้องการให้สนับสนุนในเรื่องใดบ้าง

ประเด็นที่ ๔ การประสานงานกับองค์กรบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

สถานการณ์ปัจจุบัน

- มีการประสานงานบ้างหรือไม่
- กับองค์กรใด
- ด้วยวิธีการอย่างไร
- ประสานงานในเรื่องใด
- ผลของการประสานงานคืออะไร
- มีปัญหาหรืออุปสรรคบ้างหรือไม่ คืออะไร และแก้ปัญหาได้อย่างไร

ความต้องการ/ความคาดหวัง

- การประสานงานกับองค์กรบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ควรเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๕ การสนับสนุนจากเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

- ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน เป็นประโยชน์ต่องานหอกระจายข่าวสารหรือไม่อย่างไร และเพราะอะไร (อาจให้เปรียบเทียบก่อนและหลังมีชมรม)
- การดำเนินงานของชมรมต่อไป จะเป็นอย่างไร ทำไมจึงคิดว่าจะเป็นเช่นนั้น

ประเด็นที่ ๖ อนาคตของหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ศึกษา

- จะมีลักษณะใด ทั้งการบริหาร และการจัดการกระจายเสียง
- จะมีความต่อเนื่องหรือไม่
- จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่
- จะมีการพัฒนาไปกว่านี้หรือไม่

การประเมินผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
โครงการวิจัย การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยการ *เสวนาชุมชน*

วัตถุประสงค์ เพื่อทราบถึงความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ฟัง(ชุมชน)ที่มีต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

กรอบการประเมิน 1.การมีส่วนร่วม
2.การรับฟัง

กลุ่มเป้าหมาย

- ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 หมู่บ้าน (ที่มาประชุมหมู่บ้าน)

วิธีการ

- นำการเสวนาเข้าเป็น 1 วาระในการประชุมหมู่บ้านประจำเดือนธันวาคม
- แจ้งวัตถุประสงค์การเสวนา
- ใช้เวลาหมู่บ้านละประมาณ 30 นาที
- บันทึกข้อมูลด้วยเครื่องบันทึกเสียง ร่วมด้วยการสังเกต และจดบันทึก

วัน / เวลา / สถานที่

- กำหนดจัดเสวนาชุมชน 3 วันคือ วันที่ 5, 8, 9 ธันวาคม 2546

วันที่ 5 ธันวาคม 2546

1. บ้านดอนคา 09.00 น.
2. บ้านดอนทราย 10.00 น.
3. บ้านปากบ่อ 11.00 น.
4. บ้านสมบูรณ์สุข 13.30 น.
5. บ้านชุมทรัพย์ 14.30 น.

วันที่ 8 ธันวาคม 2546 ไป บ้านทุ่งวัวแล่น 9.00 น.

วันที่ 9 ธันวาคม 2546 ไป บ้านดอนปลักหมู 9.00 น.

แนวทางการเสวนาชุมชน

ประเด็นที่ 1 การมีส่วนร่วม

1. การเป็นผู้ฟัง
   1.1 ได้แสดงความเห็นกลับไปบ้างหรือไม่ อย่างไร เช่น บอกใคร ที่ไหน อย่างไร
   1.2 ผลจากการแสดงความคิดเห็นเป็นอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมในการจัดการกระจายเสียง
   2.1 มีส่วนในการคัดเลือก เสนอชื่อผู้จัดหรือไม่ / ตรงกับใจหรือไม่
   2.2 ได้เป็นผู้พูด ผู้ให้ข้อมูลบ้างหรือไม่
   2.3 ได้เป็นผู้คุมเสียง ดูแลเครื่องเสียงหรือไม่ เป็นบ่อย / ต่อเนื่องหรือไม่
3. ร่วมเสนอความเห็น ผู้ร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา วางแผน พัฒนา ปรับปรุงหอฯ
   3.1 มีหรือไม่ อย่างไร
   3.2 เข้าไปมีส่วนได้อย่างไร
   3.3 ผลเป็นอย่างไร
4. โดยรวมแล้ว คิดว่าควรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมหรือไม่ แค่ไหน และอย่างไร

ประเด็นที่ 2 การรับฟัง

1. ความถี่(บ่อยครั้ง)ในการฟัง
   1.1 ทุกวัน วันเว้นวัน สัปดาห์ละวัน ไม่ฟังเลย
2. ความพอใจ
   2.1 ชอบ / ไม่ชอบอะไร ผู้จัด เนื้อหา รูปแบบ
   2.2 ตั้งใจฟังไหม จำได้หรือไม่ เอาไปใช้บ้างหรือไม่ เช่น พูดต่อ ใช้ประโยชน์
   2.3 ต้องการฟังอะไร(M) ต้องการให้ใครจัด(S) ต้องการให้จัดแบบไหน(C)
3. โดยรวมต้องการให้หอกระจายข่าวเป็นอย่างไร

การประเมินผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
โครงการวิจัย การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน
ด้วยการ *<u>สัมภาษณ์คนในชุมชน</u>*

วัตถุประสงค์
1. เพื่อทราบถึงผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจากมุมมองของผู้ฟัง
2. เพื่อทราบถึงความคิดเห็น และความต้องการของผู้ฟังที่มีต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
3. เพื่อทราบถึงการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ของผู้ฟัง

กรอบการประเมิน
1. การรับฟัง
2. ความรู้สึกที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร รวมทั้งความคาดหวัง
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

กลุ่มเป้าหมาย ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา 7 หมู่บ้านๆ ละ 8 - 10 case (นักวิจัย 4 คนสัมภาษณ์คนละอย่างน้อย 2 case)

วิธีการ

1. สุ่มสัมภาษณ์ชาวบ้านใน 7 พื้นที่ศึกษา
2. บอกวัตถุประสงค์ให้ทราบ
3. คาดว่าจะใช้เวลา case ละ 1 ชั่วโมง
4. เก็บข้อมูลด้วยการจดบันทึก และ/หรือบันทึกเทปเสียง (ขออนุญาตสักนิด)
5. พยายามพูดคุยอย่างเป็นกันเอง ระวังอย่าถามนำ
6. หากพบว่าแต่ละข้อมีคำตอบที่มีรายละเอียดและประเด็นสำคัญ กรุณาโน้ตไว้ที่แบบสัมภาษณ์ด้วย (ในช่องขวา ความคิดเห็นเพิ่มเติม)

วัน / เวลา / สถานที่

- วันที่ 6 ธันวาคม 46 / เช้า / หมู่บ้าน ..
- วันที่ 7 ธันวาคม 46 / เช้า /
- วันที่ 8 ธันวาคม 46 / บ่าย /
- วันที่ 9 ธันวาคม 46 / บ่าย /
- วันที่ 10 ธันวาคม 46 / ทั้งวัน /

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ฟังหอกระจายข่าวสาร

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย	ความคิดเห็นเพิ่มเติม
1. การรับฟัง				
ทั่วไป 1.1 เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ				
1.2 รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน				
1.3 ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด				
1.4 ตั้งใจฟัง				
1.5 ต้องการฟังเป็นประจำ				
เนื้อหา 1.6 เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง				
1.7 ได้ประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน				
1.8 อยากให้เป็นอย่างไร				
รูปแบบ 1.9 รูปแบบการนำเสนอหลากหลาย				
1.10 มีความแปลกใหม่ ทันสมัยในการนำเสนอ				
1.11 เวลาที่นำเสนอมีความเหมาะสม				
1.12 อยากให้เป็นอย่างไร				
2. ความรู้สึก ความคิดเห็น 2.1 เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการ				
2.2 สนุกสนาน เพลิดเพลิน				
2.3 รำคาญ ไม่อยากรับฟัง				
2.4 ข้อมูลข่าวสารตรงกับความจริง				
2.5 ข้อมูลข่าวสารมีปริมาณเหมาะสม				
3. การมีส่วนร่วม 3.1 ร่วมแสดงความคิดเห็น				
3.2 ผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน				
3.3 ทุกคนในชุมชนมีส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา				
3.4 ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชน				
3.5 อยากให้เป็นอย่างไร				

การประเมินผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
โครงการวิจัย การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน
ด้วยการ *<u>จดบันทึก</u>*

บันทึกการใช้งานหอกระจายข่าวสาร ของ
บ้าน……

ระหว่างวันจันทร์ที่…..เดือน……2546 ถึงวันอาทิตย์ที่……เดือน……2546

---

1. ความถี่ในการกระจายเสียง
   - ❍ ทุกวัน
   - ❍ ไม่ทุกวัน ภายในสัปดาห์นี้เปิด……วัน
2. การกระจายเสียงเป็นไปตามแผนหรือไม่
   - ❍ เป็น
   - ❍ไม่เป็นเพราะ……
3. ผู้จัด (หมายถึงผู้ประกาศ / ผู้ควบคุมการถ่ายทอด)
   - ❍ คนเดียว คือ……..
   - ❍ หลายคน จำนวน……คน
4. ถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย หรือไม่
   - ❍ ถ่ายทอด ❍ ทุกวัน ❍ ไม่ทุกวัน
   - ❍ ไม่ถ่ายทอด
5. ถ่ายทอดรายการอื่นจากวิทยุ หรือไม่
   - ❍ ถ่ายทอด ได้แก่

   ชื่อรายการ……วัน……เวลา……..
   ชื่อรายการ……วัน……เวลา……..
   ชื่อรายการ……วัน……เวลา……..
   - ❍ ไม่ถ่ายทอด
6. เปิดเทปของหน่วยงานราชการ หรือไม่
   - ❍ เปิดจำนวน……ครั้ง ในสัปดาห์นี้
   - ❍ ไม่เปิด

7. รายการที่จัดเอง

ชื่อรายการ	ประเด็นเนื้อหา	รูปแบบการจัด				วัน / เวลา		ผู้จัด
		อ่าน	สนทนา	มีเพลง		วัน	เวลา	
				มี	ไม่มี			

8. การประกาศข่าวคราวภายในหมู่บ้าน

❍ เรียกประชุม

การประชุม……วันที่……

การประชุม……วันที่……

❍ แจ้งข่าวคราว

เกี่ยวกับ……วันที่……..

เกี่ยวกับ……วันที่……

เกี่ยวกับ……วันที่……

❍อื่นๆ……

……

9. ข้อสังเกตของผู้บันทึก

……

……

……

……

……

ผู้บันทึก……

วันที่บันทึก……

ผลการประเมิน(บ้านดอนทราย)

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 8 คน เพศ ชาย 6 คน เพศหญิง 2 คน

อายุ 30-40 ปี 1 คน

อายุ 41-50 ปี 3 คน

อายุ 51-60 ปี 1 คน

อายุ 61 ปี ขึ้นไป 2 คน

ประเด็นที่ประเมิน	บ้านดอนทราย (8คน)			หมายเหตุ
	มาก	กลาง	น้อย	
ทั่วไป				
เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ	0	3	5	
รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน	4	3	1	
ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด	5	3	0	
ตั้งใจฟัง	4	4	0	
ต้องการฟังเป็นประจำ	8	0	0	
เนื้อหา				
ชัดเจน แจ่มแจ้ง	6	1	1	
ได้ประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	5	3	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รูปแบบ				
รูปแบบการนำเสนอหลากหลาย	2	3	3	
มีความแปลกใหม่ ทันสมัยในการนำเสนอ	3	3	2	
เวลาที่นำเสนอมีความเหมาะสม	4	4	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
ความรู้สึก ความคิดเห็น				
เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการ	4	2	1	NA1
สนุกสนานเพลิดเพลิน	2	3	2	
รำคาญไม่อยากรับฟัง	0	0	8	
ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง	6	1	1	
ข้อมูลข่าวสารมีปริมาณเหมาะสม	4	2	2	
การมีส่วนร่วม				
ร่วมแสดงความคิดเห็น	0	2	6	
ผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	1	6	1	
ทุกคนในชุมชนมีส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา	2	3	3	
ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชน	1	5	2	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รวมคะแนน	61	51	38	

NA หมายถึงไม่มีข้อมูล

ผลการประเมิน(บ้านดอนปลักหมู)

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 7 คน เพศ ชาย 3 คน เพศหญิง 5 คน

อายุ 30-40 ปี 2 คน

อายุ 51-60 ปี 1 คน

อายุ 61 ปี ขึ้นไป 4 คน

ประเด็นที่ประเมิน	บ้านดอนปลักหมู (7คน)			หมายเหตุ
	มาก	กลาง	น้อย	
ทั่วไป				
เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ	6	1	0	
รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน	0	7	0	
ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด	7	0	0	
ตั้งใจฟัง	7	0	0	
ต้องการฟังเป็นประจำ	7	0	0	
เนื้อหา				
ชัดเจน แจ่มแจ้ง	7	0	0	
ได้ประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	7	0	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รูปแบบ				
รูปแบบการนำเสนอหลากหลาย	1	5	1	
มีความแปลกใหม่ ทันสมัยในการนำเสนอ	1	4	2	
เวลาที่นำเสนอมีความเหมาะสม	6	0	1	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
ความรู้สึก ความคิดเห็น				
เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการ	5	2	0	
สนุกสนานเพลิดเพลิน	5	0	2	
รำคาญไม่อยากรับฟัง	0	0	7	
ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง	7	0	0	
ข้อมูลข่าวสารมีปริมาณเหมาะสม	4	1	2	
การมีส่วนร่วม				
ร่วมแสดงความคิดเห็น	0	4		
ผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	1	4	2	
ทุกคนในชุมชนมีส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา	1	5	1	
ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชน	1	6	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รวมคะแนน	73	39	21	

NA หมายถึงไม่มีข้อมูล

ผลการประเมิน(บ้านซุมทรัพย์)

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 8 คน เพศชาย 5 คน เพศหญิง 3 คน
อายุ 20-30 ปี 1 คน
อายุ 31-40 ปี 2 คน
อายุ 41-50 ปี 2 คน
อายุ 51-60 ปี 3 คน

ประเด็นที่ประเมิน	บ้านซุมทรัพย์ (8คน)			หมายเหตุ
	มาก	กลาง	น้อย	
ทั่วไป				
เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ	8	0	0	
รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน	2	6	0	
ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด	7	0	1	
ตั้งใจฟัง	6	2	0	
ต้องการฟังเป็นประจำ	6	2	0	
เนื้อหา				
ชัดเจน แจ่มแจ้ง	6	2	0	
ได้ประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	4	3	1	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รูปแบบ				
รูปแบบการนำเสนอหลากหลาย	2	2	4	
มีความแปลกใหม่ ทันสมัยในการนำเสนอ	5	1	2	
เวลาที่นำเสนอมีความเหมาะสม	7	1	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
ความรู้สึก ความคิดเห็น				
เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการ	5	2	1	
สนุกสนานเพลิดเพลิน	4	3	1	
รำคาญไม่อยากรับฟัง	0	0	8	
ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง	8	0	0	
ข้อมูลข่าวสารมีปริมาณเหมาะสม	5	3	0	
การมีส่วนร่วม				
ร่วมแสดงความคิดเห็น	2	5	1	
ผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	0	1	5	NA
ทุกคนในชุมชนมีส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา	4	3	1	
ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชน	1	5	2	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รวมคะแนน	82	41	27	

NA หมายถึงไม่มีข้อมูล

ผลการประเมิน(บ้านสมบูรณ์สุข)

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 8 คน เพศชาย 3 คน เพศหญิง 5 คน

อายุต่ำกว่า 20 ปี 1 คน อายุ 20-30 ปี 4 คน

อายุ 31-40 ปี 2 คน อายุ 41-50 ปี 1 คน

ประเด็นที่ประเมิน	บ้านสมบูรณ์สุข (8คน)			หมายเหตุ
	มาก	กลาง	น้อย	
ทั่วไป				
เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ	7	1	0	
รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน	4	3	1	
ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด	6	1	1	
ตั้งใจฟัง	6	1	1	
ต้องการฟังเป็นประจำ	7	1	0	
เนื้อหา				
ชัดเจน แจ่มแจ้ง	4	4	0	
ได้ประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	4	4	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รูปแบบ				
รูปแบบการนำเสนอหลากหลาย	4	2	2	
มีความแปลกใหม่ ทันสมัยในการนำเสนอ	1	4	3	
เวลาที่นำเสนอมีความเหมาะสม	3	4	1	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
ความรู้สึก ความคิดเห็น				
เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการ	3	4	1	
สนุกสนานเพลิดเพลิน	1	4	3	
รำคาญไม่อยากรับฟัง	0	1	7	
ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง	6	2	0	
ข้อมูลข่าวสารมีปริมาณเหมาะสม	2	5	1	
การมีส่วนร่วม				
ร่วมแสดงความคิดเห็น	1	4	3	
ผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	2	3	3	
ทุกคนในชุมชนมีส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา	4	3	1	
ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชน	3	3	2	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รวมคะแนน	68	54	30	

NA หมายถึงไม่มีข้อมูล

ผลการประเมิน(บ้านปากบ่อ)

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 8 คน เพศชาย 4 คน เพศหญิง 4 คน

อายุ 20-30 ปี 1 คนอายุ 31-40 ปี 2 คน

อายุ 41-50 ปี 1 คน อายุ 51-60 ปี 2 คน

อายุ 60 ปีขึ้นไป 2 คน

ประเด็นที่ประเมิน	บ้านปากบ่อ (8คน)			หมายเหตุ
	มาก	กลาง	น้อย	
ทั่วไป				
เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ	7	1	0	
รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน	2	4	2	
ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด	8	0	0	
ตั้งใจฟัง	7	1	0	
ต้องการฟังเป็นประจำ	7	1	0	
เนื้อหา				
ชัดเจน แจ่มแจ้ง	7	0	1	
ได้ประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	6	1	1	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รูปแบบ				
รูปแบบการนำเสนอหลากหลาย	1	1	6	
มีความแปลกใหม่ ทันสมัยในการนำเสนอ	3	3	2	
เวลาที่นำเสนอมีความเหมาะสม	5	1	2	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
ความรู้สึก ความคิดเห็น				
เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการ	4	3	1	
สนุกสนานเพลิดเพลิน	3	4	1	
รำคาญไม่อยากรับฟัง	1	1	6	
ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง	7	1	0	
ข้อมูลข่าวสารมีปริมาณเหมาะสม	2	5	1	
การมีส่วนร่วม				
ร่วมแสดงความคิดเห็น	2	1	5	
ผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	1	1	5	NA
ทุกคนในชุมชนมีส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา	1	5	2	
ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชน	1	5	2	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รวมคะแนน	75	39	37	

NA หมายถึงไม่มีข้อมูล

ผลการประเมิน(บ้านดอนคา)

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 9 คน เพศชาย 2 คน เพศหญิง 7 คน

อายุ 31-40 ปี 7 คน

อายุ 51-60 ปี 2 คน

ประเด็นที่ประเมิน	บ้านดอนคา (9คน)			หมายเหตุ
	มาก	กลาง	น้อย	
ทั่วไป				
เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ	6	3	0	
รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน	1	7	1	
ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด	9	0	0	
ตั้งใจฟัง	8	1	0	
ต้องการฟังเป็นประจำ	9	0	0	
เนื้อหา				
ชัดเจน แจ่มแจ้ง	7	2	0	
ได้ประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	8	1	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รูปแบบ				
รูปแบบการนำเสนอหลากหลาย	2	6	1	
มีความแปลกใหม่ ทันสมัยในการนำเสนอ	5	4	0	
เวลาที่นำเสนอมีความเหมาะสม	6	3	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
ความรู้สึก ความคิดเห็น				
เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการ	5	4	0	
สนุกสนานเพลิดเพลิน	4	5	0	
รำคาญไม่อยากรับฟัง	0	1	8	
ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง	8	1	0	
ข้อมูลข่าวสารมีปริมาณเหมาะสม	6	3	0	
การมีส่วนร่วม				
ร่วมแสดงความคิดเห็น	3	3	3	
ผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	5	4	0	
ทุกคนในชุมชนมีส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้	6	2	1	
ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชน	6	2	1	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รวมคะแนน	104	52	15	

NA หมายถึงไม่มีข้อมูล

ผลการประเมิน(บ้านทุ่งวัวแล่น)

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 8 คน เพศชาย 3 คน เพศหญิง 5 คน

อายุ 41-50 ปี 3 คน อายุ 51-60 ปี 2 คน

อายุ 60 ปีขึ้นไป 3 คน

ประเด็นที่ประเมิน	บ้านทุ่งวัวแล่น (8คน)			หมายเหตุ
	มาก	กลาง	น้อย	
ทั่วไป				
เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ	8	0	0	
รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน	1	5	2	
ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด	7	0	1	
ตั้งใจฟัง	6	1	0	NA
ต้องการฟังเป็นประจำ	6	2	0	
เนื้อหา				
ชัดเจน แจ่มแจ้ง	6	1	1	
ได้ประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	7	1	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รูปแบบ				
รูปแบบการนำเสนอหลากหลาย	3	4	1	
มีความแปลกใหม่ ทันสมัยในการนำเสนอ	5	3	0	
เวลาที่นำเสนอมีความเหมาะสม	8	0	0	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
ความรู้สึก ความคิดเห็น				
เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการ	7	1	0	
สนุกสนานเพลิดเพลิน	3	5	0	
รำคาญไม่อยากรับฟัง	1	1	6	
ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง	8	0	0	
ข้อมูลข่าวสารมีปริมาณเหมาะสม	7	1	0	
การมีส่วนร่วม				
ร่วมแสดงความคิดเห็น	2	3	3	
ผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	4	2	1	NA
ทุกคนในชุมชนมีส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา	3	4	0	NA
ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชน	3	4	1	
ต้องการให้เป็นอย่างไร				
รวมคะแนน	95	38	16	

NA หมายถึงไม่มีข้อมูล

กลุ่มคนทำงานที่ชุมชนคัดเลือก เรียนรู้วิธีการบริหารและจัดรายการหอกระจายข่าวสาร
ในการประชุมฝึกปฏิบัติ รุ่น 2

การประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 3 จัดโดย ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน
การถ่ายทอดความรู้จากรุ่นพี่(1 และ 2) สู่รุ่นน้อง (3)

ทีมงานหอกระจายข่าวสารจากพื้นที่ศึกษา 7 หมู่บ้าน
เดินทางไปดูงานหอกระจายข่าวสารที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลุงขำ ที่ปรึกษาด้านเทคนิค ของโครงการวิจัย ของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารและ
ของชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน
ระหว่างการอบรมการดูแล รักษา และซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร

สมาชิกลงชื่อ ก่อนเริ่มการประชุมชมรม ข่าวสารเพื่อชุมชน ครั้งที่ 4

บรรยากาศการประชุมชมรม ข่าวสารเพื่อชุมชน ครั้งที่ 2

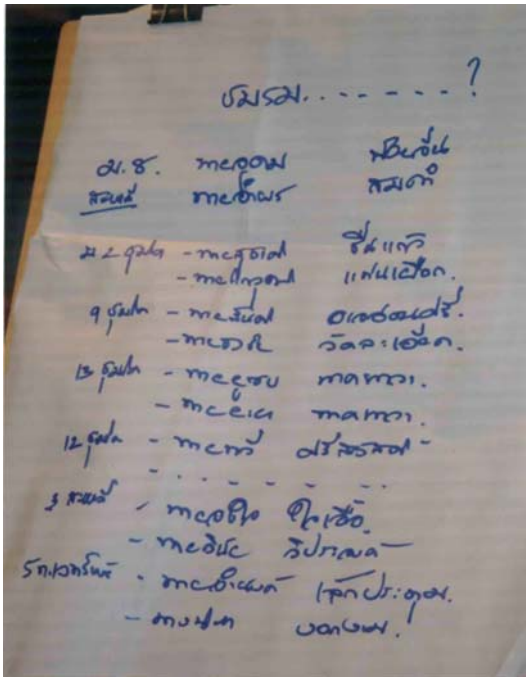

การเสนอชื่อคณะกรรมการชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน
ในวันสุดท้ายของการประชุมฝึกปฏิบัติ รุ่น 2

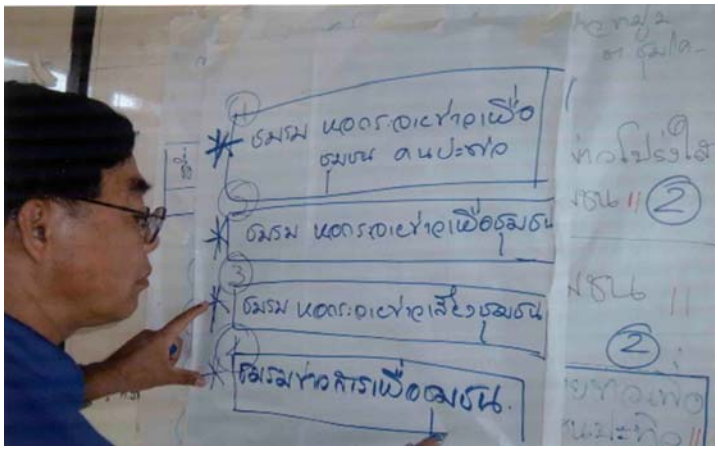

บรรยากาศการตั้งชื่อชมรมฯ เป็นไปอย่างเข้มข้น มีการเสนอกันหลายชื่อ
และค่อยๆ คัดออก ในที่สุดได้ชื่อชมรม “ข่าวสารเพื่อชุมชน”

ตู้รับฟังความคิดเห็นและความต้องการ ที่บ้านดอนคา

การสนทนากลุ่ม กรรมการชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน
เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน

การสนทนากลุ่ม สมาชิกชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน

การเสวนาชุมชน เพื่อประเมินผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่บ้านสมบูรณ์สุข

การขยายผลการวิจัย

การขยายผลการวิจัยจากโครงการนี้ดำเนินงานในหลายลักษณะ ทั้งที่เผยแพร่ผลงานในรูปแบบวิชาการโดยมีนักวิชาการเป็นกลุ่มเป้าหมาย เผยแพร่ผลงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้อง และการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อมวลชนไปยังผู้สนใจทั่วไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การนำเสนอผลงานวิจัยและแนวคิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารในรูปแบบวิชาการ

1. การนำเสนอผลงานวิจัยระยะที่ 1 ในรูปแบบของบทความวิชาการ เรื่อง การพัฒนาหอกระจายข่าวสารเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน ตีพิมพ์ในวารสารนิเทศศาสตร์ (ของคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม- มีนาคม 2545

2. การนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการ เนื่องในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2545 ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นอาจารย์ นักวิจัย จากคณะ/สถาบันต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยมหิดล

3. การนำเสนอผลงานวิจัยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการสัมมนาเครือข่ายวิจัยระหว่างคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2546 ผู้เข้าร่วมการประชุมเป็นอาจารย์และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยนเรศวรและมหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 60 คน

4. การร่วมอภิปรายในหัวข้อ “หอกระจายข่าว: สื่อชุมชนที่ทุกคนอยากเห็น” จัดโดยกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2545 ผู้เข้าร่วมการประชุม ได้แก่ ประชาสัมพันธ์จังหวัดและตัวแทนผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจากจังหวัดต่างๆ จำนวน 100 คน

5. การศึกษาดูงานหอกระจายข่าวสารของนิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสื่อสารเพื่อการพัฒนา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 20 คน ระหว่างวันที่ 15-16 มีนาคม 2546

6. การนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการ “25 ปี นิเทศศาสตร์พัฒนาการ บทบาทและทิศทางต่อสังคมไทย” วันที่ 9 กันยายน 2546 ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นอาจารย์ นักวิจัย นิสิตและนักศึกษา ผู้มีความสนใจในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

7. ถ่ายทอดกระบวนการวิจัยและผลการวิจัย แต่นักศึกษาปริญญาเอก คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 24 พฤศจิกายน 2546 และคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล วันที่ 15 พฤษภาคม 2547

8. นำเสนอข้อคิดเห็นการทำวิจัยในเวทีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ จัดโดยโครงการชุดการสื่อสารเพื่อชุมชน และทีมวิจัยเครือข่ายภาคเหนือ เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2547 ผู้ร่วมงานได้แก่ พระสงฆ์เพื่อการพัฒนาโพธิยาลัย และผู้สนใจ

การเผยแพร่ผลงานวิจัยและแนวคิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารสู่การปฏิบัติ

1. นายอุดม น้อยจีน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 บ้านทุ่งวัวแล่น ได้รับเชิญให้ไปร่วมประชุม “สื่อมวลชนท้องถิ่นและหอกระจายข่าว” เพื่อหาแนวทางการพัฒนา การสนับสนุน การซ่อมบำรุงหอกระจายข่าวสาร และได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นถึงวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ที่คำนึงถึงความต้องการของชุมชน การประชุมจัดโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง วันที่ 12-13 กันยายน 2545 ที่จังหวัดสงขลา

2. จัดการอบรมและฝึกปฏิบัติการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจังหวัดปัตตานี ระหว่างวันที่ 23-25 เมษายน 2546 มีผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในจังหวัดปัตตานีเข้าร่วม 40 คน โดยผู้ปฏิบัติงานจากจังหวัดชุมพรร่วมเป็นวิทยากร

3. จัดการอบรมและฝึกปฏิบัติการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 32 คน ระหว่างวันที่ 29-30 พฤษภาคม 2546

การเผยแพร่ผลงานวิจัยและแนวคิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารทางสื่อมวลชน

1. การเผยแพร่ผลงานและแนวคิดการใช้หอกระจายข่าวสารให้เป็นสื่อเพื่อชุมชน ทางหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ปีที่ 16 ฉบับที่ 5313 ประจำวันที่ 10 เมษายน 2546 หน้า 8 คอลัมน์จุดประกายวัฒนธรรม และหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับประจำวันที่ 20 กันยายน 2546 หน้า 14

2. การเผยแพร่ผลงานทางโทรทัศน์ โดยเป็นส่วนหนึ่งของรายการ “คลื่นอนาคต” ตอน “สื่อชุมชน” ออกอากาศเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2546 เวลา 17.30 น. ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5

3. การเผยแพร่ผลงานและแนวคิดการใช้หอกระจายข่าวสารให้เป็นสื่อเพื่อชุมชนทางวิทยุกระจายเสียง

✹ ร่วมรายการ “ร่วมด้วยช่วยกันจังหวัดปัตตานี” ออกอากาศ เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2546 ทางสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี F.M. 107.25 MHz.

✹ รายการ “จันทร์บ่าย สไตล์สาธารณสุข” ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร ออกอากาศทางคลื่น FM 100 MHz ทุกวันจันทร์ เวลา 15.00-15.30 น.

✹ รายการ “ที่นี่กรมหลวงฯ” ทางสถานีวิทยุของ อสมท. ออกอากาศทางคลื่น FM 104.25 MHz.

4. การเผยแพร่ผลงานและแนวคิดผ่านทางสื่อท้องถิ่น ได้แก่ หนังสือพิมพ์ข่าวชุมพร ปีที่ 9 ฉบับที่ 100 ประจำเดือนมกราคม 2547